

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK-FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK – FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**32 VE 39 NO’LU ULUSLARARASI MUHASEBE
STARDARTLARINA GÖRE FİNANSAL ARAÇLARIN
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE KRİZ DÖNEMİNDE
GERÇEĞE UYGUN DEĞER**

Yüksek Lisans Tezi

Yasemin SÜLÜN

0750Y75107

İstanbul, Haziran 2009

**T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK-FİNANS ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI BANKACILIK – FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI**

**32 VE 39 NO’LU ULUSLARARASI MUHASEBE
STARDARTLARINA GÖRE FİNANSAL ARAÇLARIN
MUHASEBELEŞTİRİLMESİ VE KRİZ DÖNEMİNDE
GERÇEĞE UYGUN DEĞER**

Yüksek Lisans Tezi

**Yasemin SÜLÜN
0750Y75107**

Danışman: Yrd. Doc. Dr. Masum TÜRKER

İstanbul, Haziran 2009

TEZ ONAY SAYFASI

ÖZET

Küreselleşmeyle birlikte, finansal ve teknolojik alandaki gelişmeler, uluslararası yatırımların artmasını, sermayenin serbest dolaşımını ve bunun sonucunda ülkeler arasındaki ekonomik sınırların ortadan kalkmasını ve muhasebe alanındaki düzenlemelerin yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Muhasebenin en önemli amaçlarından biri finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu veri ve bilgiyi üretmektir. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin güvenilirliği ve gerçeğe uygunluğu birçok faktörün etkisi altındadır ve finansal bilgi kullanıcıları açısından hayati bir öneme sahiptir. Gelişmiş ülkelerde, vadeli işlemlerin muhasebeleştirilme ilke ve esaslarına ilişkin bazı rapor ve standartlar yayınlanmıştır. Bu düzenlemelerin başında, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu'nun yayınladığı IAS 32, IAS 39 ve IFRS 7 standartları gelmektedir. Türkiye'de ise söz konusu uluslararası finansal raporlama standartlarına yakınsama yönünde, Sermaye Piyasası Kurulu(SPK) ve Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu(TMUDESK) olmak üzere çalışmalar yapılmaktadır. Sözü edilen standartlardan, vadeli işlemlere yönelik olanları TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 olarak adlandırılmaktadır. Türev ürünler, değerlerini dayalı oldukları varlık, fiyat, oran veya endeksten alırlar. Bu araçlar, var olan bir pozisyonun korunması (hedging) veya spekülatif amaçlarla kullanılabilir. Mevcut IAS 32 ve 39 no.lu standartlar, türev finansal araçların raporlanması ve muhasebeleştirilmesine ilişkin ilkeleri ortaya koymaktadır. Türev araçlar gerçeğe uygun değer yöntemiyle muhasebeleştirilir. Global krizin yaşanması gerçeğe uygun değer yönteminde bazı eksiklikler olduğunu göstermiş ve bu eksiklikler tamamlanması için çeşitli düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türev Finansal Araçlar, , Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, Futures, Forward, Opsiyon, Swap, Uluslararası Muhasebe Standartları.

ABSTRACT

It has been needed towards to review the regulations of accounting area as to globalisation, increase of international investments and capital circulation and these result destruction of financial boundries between nations. One of the most important aims of accounting is to produce the data and knowledge necessary for the financial knowledge users. The reliability and fairness of the knowledge in financial reports depends on many factors, and this has fundamental importance for financial knowledge users. In devoloped countries, some various reports and standards related to the fundamental principles and basis of accounting for derivatives transactions in associates have been published. Initially to these arrangements, is the International Accounting Standards Boards's has been published Financial Instruments: Disclosure and Presentation(IAS 32), Financial Instruments: Recognition and Measurements(IAS 39), Financial Instruments: Disclosure (IFRS 7). In Turkey, the harmonization of International Financial Reports Standards in question by related organizations especially by Capital Markets Board(SPK) and Accounting and Auditing Standards Boards of Turkey(TMUDESK). TMUDESK was established and the derivatives transactions are implied as TMS 32, TMS 39 and TFRS 7.. Derivative tools gain their values from the entity, price, ratio or index, These tools, can be used for maintaining an existing position (hedging) or for speculative purposes. IAS 32 and IAS 39 established some principles related to disclosure of reporting andaccounting for derivative instruments. These accounting standards give a chance to comment on companies' balance assets.Derivative financial instruments are entered in the accounts by fair value method. Recent global financial crises has shown that there is still a number of deficiencies and it is necessary to make several regulations for elimination of those.

Key Words: Derivative Financial Instruments, Accounting For Derivative Instruments, Futures, Forward, Option, Swap, International Accounting Standards.

İÇİNDEKİLER

SayfaNo.

Özet (Abstract).....	ii
Tablolar Listesi.....	iv
Kısaltmalar	v
GİRİŞ	1

1.FİNANSAL PİYASALAR VE TÜREV ARAÇLAR

1.1. Finansal Piyasalar	5
1.2. Finansal Varlık ve Finansal Borç Kavramı.....	6
1.3. Finansal Varlık ve Finansal Borçların Bölümlenmesi.....	10
1.4. Finansal varlık Ve Finansal Borçların Değerlemesi.....	10
1.5. Türev Araçların Tanımı.....	11
1.6. Türev Ürünlerin Bölümlenmesi.....	12
1.7. Türev Ürünlerin Değerlemesi.....	13
1.8. Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları.....	13
1.9. Türev Ürünlerin Çeşitleri ve Tanımları.....	14
1.9.1. Forward Sözleşmeleri.....	14
1.9.1.1. Forward Sözleşmeleri Çeşitleri.....	17
1.9.1.1.1.Döviz Forward Sözleşmeleri.....	17
1.9.1.1.2.Ticari Mal Forward Sözleşmeleri.....	19
1.9.1.1.3.Faiz Forward Sözleşmeleri.....	20
1.9.2.Futures Sözleşmeleri.....	21
1.9.2.1.Futures Sözleşme Çeşitleri.....	23
1.9.2.1.1. Döviz Futures Sözleşmeleri.....	23
1.9.2.1.2. Ticari Mal Futures Sözleşmeleri.....	23
1.9.2.1.3. Faiz Sözleşmeleri.....	24
1.9.2.1.4. Hisse Senedi Endeksi Futures Sözleşmeleri.....	24

1.9.3. Swap Sözleşmeleri.....	25
1.9.3.1. Swap Çeşitleri.....	26
1.9.3.1.1. Döviz Swap'ı Sözleşmeleri.....	26
1.9.3.1.2. Faiz Swap'ı Sözleşmeleri.....	28
1.9.3.1.3. Ticari Mal Swap'ı Sözleşmeleri.....	29
1.9.4.Opsiyon Sözleşmeleri.....	29
1.9.4.1.Opsiyon Çeşitleri.....	30
1.9.4.1.1. Döviz Opsiyonu Sözleşmeleri.....	30
1.9.4.1.2. Faiz Opsiyonu Sözleşmeleri.....	33
1.9.4.1.3. Hisse Senedi Opsiyon Sözleşmeleri.....	34
1.9.4.1.4.Borsa Endeksi Opsiyon Sözleşmeleri.....	35
1.9.4.1.5. Future Opsiyon Sözleşmeleri.....	35
1.9.5.Yeni Nesil Türev Araçlar.....	36
1.9.5.1. Yeni Nesil Türev Çeşitleri.....	37
1.9.5.1.1. Faiz Tavanları	37
1.9.5.1.2. Faiz Tabanları.....	38
1.9.5.1.3.Faiz Kuşakları.....	39
1.9.5.1.4.Faiz Koridorları.....	39
1.10. Finansal Araçlara İlişkin Değerleme Ölçütleri.....	39
1.10.1. Maliyet Değeri.....	39
1.10.2. İtfa Edilmiş Maliyet Değeri.....	40
1.10.3.Gerçeğe Uygun Değer.....	40

2.ULUSLARARASI MUHASEBE

2.1.Uluslararası Muhasebe.....	41
2.1.1.Uluslararası Muhasebe Standartları	42
2.1.2.Uluslararası Muhasebe Standartlarının Amacı.....	43
2.1.3.Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu(IASB).....	44
2.1.4.Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC).....	49
2.1.5.Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB).....	50

2.1.6.Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE).....	52
2.1.7. G20 ülkeleri.....	55
2.2.Uluslararası Finansal Raporlama Standartları.....	56
2.3.Uluslararası Farklılıklar.....	58
2.4.Harmonizasyon Çalışmaları.....	59
2.5.Uluslararası Muhasebede Harmonizasyonu Gerekli Kılan Faktörler.....	60
2.6.Muhasebede Harmonizasyon Konusunda Çalışan Uluslararası, Bölgesel ve Devletlerarası Kuruluşlar.....	60
2.7.Finansal Raporlama Standartlarının Uluslararası Uyumunun Sağlayacağı Avantajlar.....	61
2.8.Türkiye Muhasebe Standartları.....	62
2.8.1.Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu.....	63
2.8.2.Türkiye’de Muhasebe Standartları Alanında Yapılan Çalışmalar.....	67

3. TÜREV ÜRÜNLERLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ SORUNLAR

3.1. Türev Ürünlerin Kullanımındaki Hatalar veya Görmezden Geline Durumlar.....	69
3.2. Türev Ürünlerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Temel Sorunlar	69
3.3. Türev Ürünlerinin Muhasebe Kayıtlarına Alınmalarıyla İlgili Sorunlar.....	71
3.4. Türev Ürünleriyle ilgili Değerleme Sorunları	72
3.5.Türev Ürünlerinin Raporlanmalarıyla ilgili Sorunlar	75

4. TÜREV ARAÇLARIN UMS 32 VE UMS 39 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI

41.Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun Türev Araçlar İle İlgili Yayınladığı Standartlar.....	77
4.2.UMS 32 Finansal Araçlar: Açıklama ve Sunum	79
4.2.1. Finansal Araçlar ile İlgili Çeşitli Kavramlar	82

4.2.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu	83
4.2.2.1. Borç ve Özkaynak Ayrımı	83
4.2.2.2. Birleşik Araçların Sınıflandırılması	87
4.2.2.3. Geri Alınan Hisse Senetleri	89
4.2.2.4. İşletmenin Kendi Hisselerine Dayalı Türev Araçlar	89
4.2.2.5. Faiz, Temettü, Kazançlar ve Kayıplar	89
4.2.2.6. Bir Finansal Varlık İle Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi Açıklamalar.....	91
4.2.3. Finansal Araçlar İle İlgili Finansal Tablolarda Yapılacak Açıklamalar.....	91
4.2.3.1. Risk Yönetim Politikalarının Açıklanması	93
4.2.3.2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması	94
4.2.3.3. Faiz Oranı Riski İle İlgili Açıklamalar	95
4.2.3.4. Kredi Riski İle İlgili Açıklamalar	96
4.2.3.5. Makul Değer İle İlgili Açıklamalar	97
4.2.3.6. Beklenen Gelecek İşlemlerin Korunması İle İlgili Açıklamalar.....	100
4.2.3.7. Dipnotlarda Yapılacak Diğer Açıklamalar.....	100
4.3. UMS 39 Finansal Araçlar: Tanımlama ve Ölçüm.....	101
4.3.1. Finansal Araçlar İle İlgili Çeşitli Kavramlar	103
4.3.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması.....	110
4.3.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara Alınması... ..	110
4.3.2.2. İşlem Tarihi ve Hesaplaşma (Teslim) Tarihi	114
4.3.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması	114
4.3.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı Bırakılması	114
4.3.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı Bırakılması	117
4.3.3. Finansal Araçların Değerlemesi	118
4.3.3.1. Finansal Varlık ve Finansal Borcun İlk Değerlemesi	118
4.3.3.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemesi	119
4.3.3.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemesi	120
4.3.3.4. Makul Değerin Ölçülmesi	120

4.3.3.5. Makul Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç ve Kayıplar.....	121
4.3.3.6. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Tahsil Edilememe.....	123
4.3.3.7. Riskten Korunma	124
4.3.3.7.1. Riskten Korunma Araçları	125
4.3.3.7.2. Riskten Korunan İşlemleri	125
4.3.3.7.3. Riskten Korunma Muhasebesi	126
4.3.3.7.3.1. Ertelenmiş Riskten Korunma işlemleri.....	130
4.3.3.7.3.2. Piyasa Değeriyle Riskten Korunma işlemleri.....	131
4.3.3.7.4. Riskten Korunma Etkinliğinin Değerlendirilmesi	133
4.3.3.7.5. Makul Değerin Riskten Korunması	134
4.3.3.7.6. Nakit Akışlarının Riskten Korunması	137
4.3.3.7.7. Korunma Muhasebesi İçin Gerekli Koşulları Taşımayan Durumlar.....	138
4.3.4. Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar	139

5. TMS 32 VE TMS 39 STANDARTLARINA GÖRE TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

5.1. Türev Araçların Muhasebeleştirilmesine Yön Veren Muhasebe Kavramları.....	142
5.1.1. İşletmenin Sürekliliği Kavramı.....	142
5.1.2. Özün Önceliği Kavramı.....	143
5.1.3. Dönemsellik Kavramı	143
5.1.4. Tutarlılık Kavramı.....	144
5.1.5. İhtiyatlılık Kavramı.....	144
5.2. Türev Araçların Muhasebe İşlemleri ve Muhasebeleştirme Örnekleri.....	145
5.2.1. Forward Sözleşmeleri.....	145
5.2.1.1. Forward Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri.....	145

5.2.1.2. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	145
5.2.1.2.1.Döviz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	146
5.2.1.2.2. Faiz Forward Sözleşmeleri.....	148
5.2.1.2.3. Mal Forwad Sözleşmeleri.....	149
5.2.1.2.4 Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirme Örnekleri	184
5.2.1.3.Futures Sözleşmeleri	184
5.2.1.3.1. Futures Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri.....	184
5.2.1.3.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi.....	187
5.2.1.4.Swap Sözleşmeleri	213
5.2.1.4.1. Swap Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri.....	214
5.2.1.4.2. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	216
5.2.1.5.Opsiyon Sözleşmeleri	245
5.2.1.5.1. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri.....	245
5.2.1.5.2. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi.....	245

6. FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN DEĞERLEME ÖLÇÜTLERİ VE KRİZ DÖNEMİNDE GERÇEĞE UYGUN DEĞER

6.1. Değer, Değerleme, Değerleme Ölçüsü Kavramları.....	281
6.2.Muhasebede Değerleme Kavramı, Önemi, Amacı ve Fonksiyonları.....	284
6.3.Muhasebe Kuramı ve Uluslararası Muhasebe / Finansal Raporlama Standartlarında Yer Alan Değerleme Kavramları.....	287
6.4.Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri	290
6.4.1.Tarihi Maliyet	290
6.4.2.1.Cari Maliyet	291
6.4.2.2.Net Gerçekleşebilir Değer.....	292
6.4.2.3.Bugünkü Değer	292
6.4.2.4.Yoksun Olma Değeri.....	293
6.4.2.5. Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı.....	295

6.4.2.5.1. Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımının Ortaya Çıkış Sebepleri ve Gelişimi.....	295
6.4.2.5.2.Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımının Muhasebe Uygulamalarına Etkisi.....	297
6.5. Global Kriz ve Değerleme Yöntemleri.....	301
6.5.1. Global Krizin Oluşumu.....	301
6.5.2.Global Kriz ve Değerleme.....	302
6.5.2.1. Kriz Döneminde Gerçeğe Uygun Değer.....	302
6.5.2.2. Gerçeğe Uygun Değer Yöntemine Yöneltilen Eleştiriler.....	307
SONUÇ.....	311
KAYNAKÇA.....	316

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. Finansal Araçların Bilanço İçerisindeki Yeri.....	9
Tablo 2. Türev Ürünlerin Çeşitleri.....	14
Tablo 3. Döviz Forward Sözleşmelerinin FASB'ın 52 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi.....	148
Tablo 4. Future Sözleşmelerinin FASB'ın 80 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi.....	187
Tablo 5: Alternatif Değerleme Yaklaşımları.....	289
Tablo 6: Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri.....	290
Tablo 7: Tarihi Maliyet Yaklaşımı İle Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımındaki Farklı Uygulamalar Ve Bu Uygulamaların Yol Açtığı Farklı Sonuçlar.....	299

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1: Yoksun Olma Değeri.....	293
----------------------------------	-----

KISALTMALAR

AB :Avrupa Birliği(European Community)
ABD Amerika Birlesik Devletleri
AICPA : American Institute of Certified Accountants(Amerikan Sertifikalı Muhasebeciler Enstitüsü)
APEC Asya - Pasifik Ekonomik _sbirligi Örgütü
ASB : İngiltere Muhasebe Standartları Kurulu(Accounting Standards Board-UK)
ASC : Muhasebe Standartları Komitesi(Accounting Standards Committee)
BDDK : Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIS : Uluslararası Ödemeler Bankası(Bank of International Sttlements)
BM : Birleşmiş Milletler
CPA : Uzman Kamu Muhasebecileri(Chartered Public Accountants)
EFTA : Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi(European Free Trade Area)
FAF : Financial Accounting Foundation (Finansal Muhasebe Vakfı)
FASB : Financial Accounting Standards Board (Finansal Muhasebe Standartları Kurulu)
FEE :Avrupa Muhasebeciler Federasyonu(The European Federation of Accountants)
FRA : Forward Rate Agreement (Faiz Forward Sözleşmesi)
FRC : Finansal Raporlama Konseyi(Financial Reporting Council)
GAAP :Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri(General Accepted Accounting Principles)
IAS : Uluslararası Muhasebe Standartları(International Accounting Standards)
IAS 32 : 32 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (International Accounting Standard 32)
IAS 39: 39 nolu Uluslararası Muhasebe Standardı (International Accounting Standard 39)
IAS:Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards)
IASB Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (International Accounting Standards Board)
IASC :Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi(International Accounting Standards)
IFAC : International Federation of Accountants (Uluslar arası Muhasebeciler Federasyonu)
IFRS :Uluslararası Finansal Raporlama Standartları(International Financial Reporting Standards)
IMF : Uluslararası Para Fonu(International Money Fund)
IOSCO :Menkul Kıymetler Komisyonları Uluslararası Örgütü(International Organization of Securities Commissions)
İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KOBİ : Küçük ve Orta Boy İşletme
MSUGT : Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği

OECD : Organisation for Economic Cooperation and Development (Uluslar arası Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

POB : Kamusal Gözetim Kurulu(Public Oversight Board)

SEC : Securities Exchange Commission (Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu)

SIC : Standard Interpretation Committee (Standart Yorumlama Komitesi)

SPK : Sermaye Piyasası Kurulu

TDA : Ticaret Geliştirme Kuruluşu(Trade Devolopment Association)

TFRS : Türkiye Finansal Raporlama Standartları

TMS : Türkiye Muhasebe Standartları

TMSK : Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

TMUDESK : Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu

TOBB : Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği

TSE : Türk Standartları Enstitüsü

TTK : Türk Ticaret Kanunu

TUDESK : Türkiye Denetim Standartları Kurulu

TÜRMOB : Türkiye Serbest Muhasebeci ve Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler

UFRS : Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları

UITF : Acil Konular Görev Grubu(Urgent Issue Task Force)

UMS : Uluslar arası Muhasebe Standartları

VOB : Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası

VUK Vergi Usul Kanunu

WTO Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organisation)

GİRİŞ

Son yıllarda ekonomik ve siyasal koşulların devamlı olarak değiştiği görülmektedir. Bu durum mal, sermaye ve hizmet akımlarının ulusal boyuttan çıkıp uluslar arası boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. İşletmelerin finansman ve yatırım kararları ile finansal raporlama standartları ulusal boyuttan uluslararası boyuta geçmektedir. Teknolojinin gelişmesi sınırların ortadan kalkmasına, mesafelerin önemsizleşmesine neden olmuştur. Buda birçok yerel piyasanın yerellikten kurtularak küreselleşmesini sağlamış ve dünya adeta bir tek Pazar haline gelmiştir. Küreselleşmenin genişleyen boyutları vadeli işlemlere verilen önemin artmasına neden olmuştur. Fakat küreselleşme olgusu belirli sorunları da beraberinde getirmiştir. Daha önceleri yerel kurallarla hareket eden ülkeler uluslar arası ticari işlemler yapabilmek için bazı ortak kurallara gerek duymuş ve dünya çapında belirli standartlar oluşturulmaya başlanmıştır. Küreselleşen finansal piyasalar şirketleri global anlamda rekabet etmek zorunda bırakmış ve denetime daha fazla önem verilen bir dönemin başlamasını sağlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte global denetim firmaları, denetin standartları ve mali tabloların standartlaştırılması gereği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle global ekonomide yer almak isteyen tüm işletmeler muhasebe alanında belirli standartlar altında birleşmeyi uygun görmüş ve bu konuda çalışmalara başlanmıştır.

1980’li yıllardan itibaren finansal piyasalarda bono ve hisse senedi gibi geleneksel finansal araçların yerini daha karmaşık yapıları finansal araçlar aldı. 1980’den sonra ise bu süreç hızla devam etti. Bu geçişte faiz oranları, yabancı para birimleri ve ürün fiyatlarındaki sürekli değişimin önemli bir etkisi olmuş ve finansal risklere karşı çeşitli risk yönetim yöntemleri geliştirilmiştir. Bu değişim sürecinde; geleneksel borçlanma araçları yanında, vadeli işlem sözleşmeleri (futures), opsiyon (options), faiz oranı takası (interest rate swap) gibi finansal türev ürünleri yaygın olarak kullanılmıştır. Böylece, karmaşık finansal araçlara ve türev ürünlerine ilişkin ekonomik işlemlerin ölçülmesi ve finansal tablolarda raporlanmasıyla ilgili mevcut muhasebe standartlarının yetersiz olması, daha kapsamlı bir muhasebe standardının

hazırlanarak yayımlanmasını zorunlu kılmıştır. 1990'lı yılların başında Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) bu konudaki uluslararası muhasebe standartlarını yayımlamış ve yürürlüğe koymuştur. Aynı zamanda Türkiye açısından bakıldığında ise bu görevi Türkiye muhasebe Standartları Kurulu üstlenmiş ve muhasebe standartlarını Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarıyla tam uyumlu şekilde düzenleyerek yayınlamıştır.

Söz konusu standartlar;

- Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 32: Finansal Araçlar: Sunum
- Türkiye Finansal Raporlama Standardı (TFRS) 7: Finansal Araçlar: Açıklamalar
- Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) 39: Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

Bu standartlara göre tüm türev araçların makul değerleri ile finansal tablolara kaydedilmesini ve riskten korunma için kullanılan bu araçların özel muhasebe uygulamaları ile muhasebeleştirilmesini gerekli görmüştür. Yaşanan deneyimler sonucunda türev araçların finansal tablolarda gösterilmesi gerektiğine ve yeterli bilgilerin finansal tabloların dipnotlarında kamuya açıklanmasına karar vermiştir. Bu standart ile tüm türev araçlar için aynı uygulama getirilmiştir. IASB ise aynı konuda çalışmalar başlatmış ve türev araçların da dahil olduğu tüm finansal araçlar için muhasebe kuralları getiren iki adet standart yayınlamıştır. Bu standartlar kapsamında bilanço dışı araçlar olarak nitelendirilen türev araçların da finansal tablolarda makul değerleri ile gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) tarafından yayınlanan, Uluslararası Muhasebe Standartları ile tam uyumlu TMS 32, TMS 39 ve TFRS 7 kapsamında Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesi konusunu değerlendirme yöntemlerini ele alarak incelemek, muhasebeleştirme işlemlerini örneklerle açıklamak, değerlendirme yöntemlerini yaşanmakta olan global kriz çerçevesinde değerlendirmek, eleştiri getirmek ve kriz ortamına en uygun değerlendirme yöntemini belirlemektir.

Finansal araçlar riskten korunmak açısından etkin araçlar olmakla birlikte, beklenmedik kayıplara da neden olabilmektedir. Türev araçlar bir işletmenin risk profilini öyle hızlı değiştirebilmektedir ki, bu değişikliği muhasebe kayıtlarından açık bir şekilde görmek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle, önümüzdeki yıllarda ülkemizde de sıklıkla karşılaştığımız türev ürünlerini doğru yorumlayabilmek için, ortak muhasebe standartları uygulamak bir zorunluluk haline gelmektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları'ndan yola çıkılarak düzenlenen bu standartlar, işletmelerin bilançolarında gösterdikleri varlıkları daha doğru yorumlayabilme olanağı vermektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde Finansal Piyasalar ve Türev araçlarla ilgili kavramlar incelenmiştir.

İkinci bölümde Uluslararası Muhasebe Standartlarını belirlemek ve düzenlemek için Kurulan çeşitli kuruluşlar hakkında bilgi verilmiş, Harmonizasyon konusuna değinilmiştir.

Üçüncü bölümde ise daha önce tanımlanmış olan türev ürünlerin kullanımında ne gibi sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilerek ileriki konularda bu sorunların belirtilen standartlar vasıtasıyla nasıl çözümlendiğinin anlatılmasına zemin hazırlanmıştır.

Dördüncü bölümde UMS 32 ve UMS 39 kapsamında muhasebeleştirme esasları belirtilmiştir. UMS 32 kapsamında finansal araçların açıklanması, sunumu, çeşitli sınıflama ayırımı, kazanç ve kayıplar, çeşitli risk yönetim politikaları ile muhasebe politikaları ele alınarak ortaya çıkan çeşitli riskler incelenmiştir. UMS 39 da finansal araçların ise tanımlama ve ölçümü, kayıtlara alınması veya kayıt dışı bırakılması, değerlemesi ve riskten korunması çerçevesinde finansal araçların muhasebeleştirilmesi irdelenmiştir.

Beşinci bölüm ise finansal araçların muhasebeleştirilmesi ile ilgili belirtilen bazı konuların muhasebeleştirilme işlemlerinin uygulama örnekleri gösterilmiştir.

Son bölümde ise; Değerleme yöntemleri irdelenmiş, yaşanmakta olan global kriz çerçevesinde gerçeğe uygun değer yöntemine eleştiri getirilerek ve kriz ortamına en uygun değerleme yöntemi belirlenmiştir.

Bu çalışmada yerli ve yabancı literatür taranmış; kitap, tez, makale ve düzenlemeler incelenmiştir.

1.FİNANSAL PİYASALAR VE TÜREV ARAÇLAR

1.1.Finansal Piyasalar

Piyasa; İtalyanca bir kelime olup, Türkçede satıcıların mal satmak için bir araya geldiği yer, Pazar, arz ve talebin karşılaştığı alan anlamına gelmektedir.¹ Genel olarak piyasalar, malların paraya veya paranın mala dönüştüğü yerlerdir.²

Finansal Piyasalar; Bir ekonomide fon talep edenler ile fon arz edenler arasındaki iletişimi sağlayan, fon akımlarını düzenleyen kurumlar ve finansal araçlar ile bunları düzenleyen hukuki ve idari kurullardan oluşan yapı finansal piyasa olarak tanımlanır.³ En geniş anlamıyla, finansal piyasalar, menkul kıymetlerin değişime uğradığı yerler olarak tanımlanabilir. Finansal piyasalarda değişime konu olan menkul kıymetler, hisse senedi, özel sektör tahvilleri, hazine bonoları, devlet tahvilleri, poliçe, bono çek vb. değerlerdir. Söz konusu menkul kıymetler, finansal piyasalar aracılığıyla, arz edenlerden talep edenlere transfer edilir.⁴

Finansal Piyasalar; Para Piyasası ve Sermaye Piyasası olmak üzere iki kısma ayrılır. Para piyasaları, bir yıldan kısa vadeli fon akımlarının karşılandığı piyasalarken; Sermaye Piyasaları, bir yıldan uzun vadeli fon akımlarının karşılandığı piyasalar olarak tanımlanır.

¹ TDK, (Çevrimiçi) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=259742> ,(Erişim Tarihi: 28.02.2009).

² Ali Ceylan ve Turhan Korkmaz, **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**, İstanbul: Motif Matbaası, 2004, s.7.

³ Erdem Tonguç, **Para Politikaları ve Finansal Piyasalar**, 2001, (Çevrimiçi) <http://www.Genbilim.com/content/view/1398/89/>, (Erişim Tarihi: 25.02.2009).

⁴Ceylan ve Korkmaz, **a.g.e.**, s. 7.

1.2.Finansal Varlık ve Finansal Borç Kavramı

Finansal araç; Bir işletmenin finansal varlığı ile diğer bir işletmenin finansal borcunda ya da özkaynağa dayalı finansal aracında artışa neden olan herhangi bir sözleşmedir.⁵

Finansal Araçları; Finansal Varlıklar, Finansal Borçlar, Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlar ve Türev Finansal Araçlar başlıkları altında inceleyebiliriz. Bu çalışma Finansal Varlıklar ve Finansal Borçlar çerçevesinde şekillendirilmiştir.⁶

Finansal varlık; Aşağıdaki varlıklardan herhangi biridir:⁷

(a) Nakit;

(b) Başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araç;

(c) (i) Başka bir işletmeden nakit ya da başka bir finansal varlık almak için veya

(ii) Potansiyel olarak işletmenin lehine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak; veya

(d) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek ya da ödenebilecek olan ve:

(i) İşletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını almak zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme; veya

(ii) İşletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme. Bu amaçla, işletmenin özkaynağına dayalı finansal

⁵ TMSK, **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu TMS**, TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum, Ankara: Fersa Matbaası, 2007,p. 11, s. 794.

⁶ Gökhan Çözeli, **Finansal Araçlar:Finansal Varlık ve Finansal Borçlar Değerleme Uygulamalar**, (Çevrimiçi) http://paribus.tr.googlepages.com/g_cozeli.pdf, (Erişim Tarihi: 01.03.2009).

⁷ TMSK, **a.g.e.**, s.s. 794-795.

araçlar, söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin sözleşmeler olarak düzenlenen araçları içermez.

TMS 32 'de yapılan finansal varlıklar tanımından da yola çıkarak finansal varlıkları şu şekilde sıralayabiliriz:⁸

- a) Kasa, Banka Mevcutları, Alınan Çekler, Tahsil Edilecek Kuponlar
- b) Hisse senetleri, Rüçhan Hakkı Kuponları, Muvakkat İlmühaber, Hisse Senedi ile Değiştirilebilir Tahvil, Kar-Zarara Katılım Belgesi
- c) Devlet Tahvili, Hazine Bonosu, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler
- d) Özel Sektör Tahvilleri, Finansman Bonoları, Banka Bonoları vb.
- e) Senetli, Senetsiz Ticari Alacaklar
- f) İştiraklerden, Bağlı Ortaklıklardan Alacalar
- g) Ortaklardan Alacaklar
- h) Bağlı Menkul Kıymetler
- i) İştirakler
- j) Bağlı Ortaklıklar
- k) Hisse Senedi Alım Opsiyonları
- l) Vadeli İşlem Sözleşmeleri

Finansal borç; Aşağıdaki borçlardan herhangi biridir:⁹

- (a) (i) Başka bir işletmeye nakit ya da başka bir finansal varlık verilmesi için veya
- (ii) Potansiyel olarak işletmenin aleyhine olan koşullarda finansal varlık veya borçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülük veya
- (b) İşletmenin özkaynağına dayalı finansal aracıyla ödenecek veya ödenebilecek olan ve:

⁸ Gökhan Çözeli, **a.g.e.**,

⁹ TMSK, **a.g.e.**, s.s. 795-796.

(i) İşletmenin değişken sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını vermek zorunda olduğu ya da olabileceği bir türev olmayan sözleşme veya

(ii) İşletmenin belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını, belirli bir nakdini ya da başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek bir türev sözleşme. Bu amaçla, işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar, söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin sözleşmeler olarak düzenlenen araçları içermez.

TMS 32 ‘de yapılan finansal varlıklar tanımından da yola çıkarak finansal varlıkları şu şekilde sıralayabiliriz¹⁰

- a) Bankalara ve finans kurumlarına olan her türlü mali borçlar, Alınan Krediler
- b) Senede bağlı olsun veya olmasın ticari borçlar
- c) Müşterilere borçlar
- d) Ortaklara borçlar
- e) Bağlı ortaklığa ve iştiraklere borçlar
- f) Tahvil, Varlığa dayalı menkul kıymet, ve finansman bonosu gibi menkul kıymete bağlanmış borçlar (ihraç edilmiş menkul kıymetler)
- g) İleride ödeme yükümlülüğü yaratacak opsiyonlar
- h) Ödeme taahhüdü doğuran türev araçlar

¹⁰ Gökhan Çözeli, a.g.e.,

Aşağıdaki şekilde finansal araçlara örnek teşkil edebilecek hesaplar ve bilanço içerisindeki yerleri gösterilmektedir.¹¹

Tablo 1. Finansal Araçların Bilanço İçerisindeki Yeri

31.12..... Tarihli Bilanço	
Aktif	Pasif
FINANSAL VARLIKLAR	FİNANSAL BORÇLAR
Kasa	Mali Borçlar
Bankalar	Ticari Borçlar
Alınan Çekler	Çıkarılan Menkul Kıymetler
Alıcılar	Mevduatlar(Bankalar için)
Alacak Senetleri	
Menkul Kıymetler	
Kredi Alacaklar(Bankalar için)	
TÜREV FİNANSAL ARAÇLAR	
Vadeli İşlem Sözleşmeleri(Forward Contracts)	
Seçimlik Hak Sayılmayan Sözleşmeler (Options Contracts)	
Organize Vadeli İşlem Sözleşmeleri (Future Contracts)	
Vadeli İşlem Konu Ticari Mal Sözleşmeleri (Commodity Contracts)	

¹¹ Volkan Demir, **ISMMO Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açıklamalar ve Uygulamalar**, İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları Tiç. Ve San. Limited Şirketi, 2008, s.100.

1.3.Finansal Varlık ve Finansal Borçların Bölümlemesi

39 nolu UMS'ye göre finansal varlıklar şöyle bölümlemmiştir.¹²

- a) İşleme faaliyetinden kaynaklanan ve spekülâtif gelir amaçlı olmayan alacaklar,
- b) Vadeye bağlı gelir amaçlı finansal varlıklar (tahviller, bonolar, vd.)
- c) Spekülâtif gelir amaçlı finansal varlıklar (alım – satım kârı için elde bulundurulan hisse senetleri vb.)
- d) Satılabilir diğer finansal varlıklar (a+b+c'nin dışında kalan diğer finansal varlıklar).

Finansal borçlar ise;¹³

- a) Ödeme yükümlülükleri,
- b) Sözleşme kaynaklı olumsuz farklar olmak üzere iki bölüme ayrılır.

1.4.Finansal Varlık ve Finansal Borçların Değerlemesi

Finansal varlıkların değerlemesinde maliyet veya cari değer yöntemleri kullanılmaktadır.

Finansal varlıkların bölümlemesiyle ilgili olarak 1.1.3.'de yer alan Türk Parası türünden varlıklardan;¹⁴

- 1) a+b'de yer alanlar maliyet değeri ile (amorti edilmiş maliyet değeri ile)
- 2) b+c'de yer alanlar "cari değerle" değerlemeye tabi tutulurlar.
- 3) Yabancı para türünden olan varlıklar da cari değerle değeri lenirler.

Finansal borçlar ise dönem sonunda aşağıdaki gibi değerlemeye tabi tutulur.¹⁵

¹² Remzi Ört en ve İpek Ört en, **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**, Ankara: Gazi Kitabevi, 2001, s.4.

¹³ a.g.e., s.5.

¹⁴ a.g.e., s.s. 4-5

¹⁵ a.g.e., s.5.

- a) Spekülatif gelir amaçlı borçlar,
- b) Türev finansal araçlar kaynaklı borçlar,
- c) YP türünden finansal borçlar "cari değerle",
- d) Yukarıdaki a+b+c şıklarının dışarda kalan finansal borçlar "amorti edilmiş tarihi" değerle değerlendirilir.

1.5. Türev Araçların Tanımı

Mevcut finansal araçların günün gereksinimlerini karşılayamaması, 1971 yılında Bretton -Wood Sisteminin çökmesi¹⁶ , dünya’da çeşitli finansal krizlerin yaşanması, riski yok etmeyi amaçlayan farklı nitelikte finansal araçların oluşmasına neden olmuştur. Türetilen bu finansal araçlara Türev Finansal Araçlar denilmiştir.

Değeri başka bir finansal varlığın veya malın değerine doğrudan bağlı olan finansal araçlar türev araç olarak adlandırılmaktadır. Türev araçlar, dayanak varlığın sahipliğinin el değiştirmesine gerek olmaksızın, bu varlıkla ilgili hak ve yükümlülüklerin ticaretine imkan sağlar. Türev araçlar, riskten korunma veya getirisi değişken (örneğin değişken faizli tahvil) olan araçların getirisi sabit olan araçlarla (örneğin sabit faizli tahvil) değiştirilmesi amacıyla kullanılabilir. Vadeli işlem (futures) ve opsiyon (options) sözleşmeleri türev araçlar arasındadır. Bunun yanında, forward ve swap sözleşmeleri de türev araçlar içerisindedir.¹⁷

İşletmeler arası sözleşme ile bir finansal aracın bir veya daha fazla finansal riskini nakletme amacıyla şartlı ya da şartsız değişim hakkı tanıyan sözleşmelerdir. En çok kullanılan türev finansal araçlar aşağıda sıralanmıştır.¹⁸

- Vadeli İşlem Sözleşmeleri (Forward Contracts)
- Organize Vadeli İşlem Sözleşmeleri (Futures Contracts)
- Vadeli Takas Sözleşmeleri (Swap Contracts)

¹⁶Bretton – Wood Sistemi, (Çevrimiçi) http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Bretton_Woods_sistemi (Erişim Tarihi:04.03.2009).

¹⁷Vob Sıkça Sorulan Sorular, (Çevrimiçi) <http://www.tekstilenkul.com/VobSSS.aspx>, (Erişim Tarihi: 01.03.2009).

¹⁸ Volkan Demir, **a.g.e.**, s.101.

- Seçimlik Hak Sağlayan Sözleşmeler (Option Contracts)
- Vadeli isleme Konu Ticari Mal Sözleşmeleri (Commodity Contracts)

Türev ürün veya türev finansal araç temelde kredi alma, yabancı para ile borçlanma, satın alınacak mal fiyatındaki artma gibi asıl finansal araçlarla ilgili fiyat, döviz kuru, faiz oranı riskinden korunmak veya spekülasyon gelir elde etmek amacıyla yapılır.¹⁹

Borçlanma maliyetlerinin azaltılması, borçlanma kapasitesinin artırılması, nakit akışlarının işletme lehine değiştirilmesi de türev finansal araçların kapsamına girmektedir.²⁰

1.6.Türev Ürünlerin Bölümlenmesi

Türev finansal araçlar temelde, spekülasyon gelir amaçlı ve korunma amaçlı finansal araçlar olmak üzere iki bölüme ayrılmaktadır.²¹

Korunma amaçlı türev ürünler ise;²²

- a- Mevcut alacak ve borçların korunması,
- b- Belirli bir taahhüdün korunması,
- c- Gerçekleşmesi olası bir işlemin korunması, amaçları için yapılabilir.
- Borçlanma kapasitesinin artırılması.
- Nakit akışlarının işletme lehine değiştirilmesi de türev ürünlerin kapsamına girebilir.

¹⁹ Remzi Örtten ve İpek Örtten, **a.g.e.**, s. 5.

²⁰ **a.g.e.**, s. 6.

²¹ **a.g.e.**, s. 6.

²² **a.g.e.**, s. 6.

1.7.Türev Ürünlerin Değerlemesi

Spekülatif gelir amaçlı türev ürünler cari değerle değerlendirilir ve olumlu ve olumsuz farklar ortaya çıktığı dönemin sonuç hesaplarına kaydedilir.²³

Türev finansal araçlar işletmelerin kar elde etmek amacıyla ellerinde bulundurdıkları sözleşmeleri ifade ettiğinden alım satım amaçlı finansal araçlar olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle de değerlendirme ölçüsü gerçeğe uygun değerdir.²⁴

1.8.Türev Ürünlerin Kullanım Amaçları

Gelişmiş ülkelerde türev ürünlerinin işletmeler tarafından kullanım amaçlarını²⁵

- a) Borçlanma maliyetlerinin düşürülmesi,
 - b) Borçlanma kapasitesinin artırılması,
 - c) Net nakit akımlarının artırılması,
 - d) Mevcut varlık ve yükümlülüklerinin riskten korunması,
 - e) Kesin döviz taahhütlerinin riskten korunması,
 - f) Bağlı şirketlerdeki net yatırımların riskten korunması ve
- gl Spekülasyon olarak özetlemek mümkündür.

²³ a.g.e., s. 6.

²⁴ Volkan Demir , Oğuzhan Bahadır, UFRS(TFRS)' deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı, (Çevrimiçi) <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20Makaleler/UFRS%20ve%20Defter%20Değeri%20VD-OB.pdf>, (Erişim Tarihi:15.03.2009).

²⁵ Miray Muminoğlu, Yeni Mali Urunler ve Türkiye'deki Uygulaması İçin Yasal Düzenlemeler, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:184, Ankara,1994,

1.9.Türev Ürünlerin Çeşitleri ve Tanımları

Türev ürünler aşağıdaki tabloda belirtilen şekilde sınıflandırılabilir:

Tablo 2. Türev Ürünlerin Çeşitleri

TÜREV ÜRÜNLERİN ÇEŞİTLERİ				
FORWARD	FUTURE	SWAP	OPSİYON	YENİ NESİL TÜREV
DÖVİZ	DÖVİZ	DÖVİZ	DÖVİZ	FAİZ TABANLARI
TİCARİ MAL .	TİCARİ MAL	FAİZ	FAİZ	FAİZ TAVANLARI
FAİZ	FAİZ	TİCARİ MAL.	HİSSE SENEDİ	FAİZ KUŞAKLARI
	HİSSE SENEDİ ENDEKSİLİ		BORSA ENDEKSİ	FAİZ KORİDORLARI
			FUTURE	

1.9.1.Forward Sözleşmeleri

Forward tabanlı sözleşmeler. Sözleşmeye konu olan taraflardan birine sözleşmeye konu olan döviz, faiz, ticari mal v.b.g, bir finansal varlığı sözleşmede belirlenen gelecekteki belirli bir tarihte ve belirli bir fiyattan satın alma ve diğer tarafa da satma mecburiyeti yükleyen anlaşmalardır.²⁶

²⁶ Dursun Akbulut, **Risk Yönetimi ve Finansman Mühendisliği**, Bankacılar Dergisi, sayı:15, 1995, s.44.

Forward işlemler (vadeli döviz alım/satımı) önceden belirlenen bir vadede para biriminin başka bir para birimine karşı işlem tarihinde belirlenen bir kur ya da parite üzerinden alınması ya da satılması işlemidir. ²⁷

Bir forward sözleşme, alıcı ve satıcı taraflar arasında yapılan ve aşağıdaki özellikleri taşıyan bir anlaşmadır;

- Sözleşmede önceden belirlenen ileri bir tarihte, alımı ve satımı yapılacak varlığın miktarı belirtilir.
- Sözleşmede teslim yeri belirtilir.
- Sözleşmede teslim fiyatı belirtilir.
- Yukarıdaki koşullara bağlı olarak, satıcının alıcıya karşı satım, alıcının satıcıya karşı alım yükümlülüğü vardır.
- Bazı durumlarda gerçekleşen küçük bir miktar hizmet ücreti dışında, satışın gerçekleştiği tarihe kadar hiçbir para el değiştirmez.
- Anlaşmayı yapan her iki taraf sözleşmenin şartlarını pazarlık yoluyla belirler.

Bir forward sözleşmesi, sözleşmeye konu olan tarafların pazarlık güçleri doğrultusunda yaptıkları karşılıklı görüşmeleri sonucunda oluşan ve satın alan tarafı: döviz, faiz, ticari mal gibi belli bir finansal varlığı, gelecekteki belirli bir tarihte, sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen belirli bir fiyattan satın almaya (satana da satmaya) zorunlu kılan bir anlaşmadır. Forward sözleşmeler önceden belirlenmiş standart sözleşmeler değildir. Sözleşmede sözleşmeye konu olacak olan finansal varlığın özellikleri, teslim ve ödemenin yapılacağı tarih, teslim yeri ve yöntemi, miktarı ve fiyatı olmak üzere tüm ayrıntılar taraflar arasında yapılacak olan görüşme sonucunda tarafların ihtiyaçlarına göre serbestçe belirlenebilir. Dolayısıyla forward

²⁷ Levend Duransoy, Sevgi Unan ve Erdoğan Aslan, **Vadeli İşlem Piyasaları**, (Çevrimiçi) <http://tsrb.org.tr/private/trk/sayi19/ince191.htm>, (Erişim Tarihi:30.03.2009) .

sözleşmelerin alım-satımının yapıldığı belirli bir borsa yoktur ve bu tür sözleşmeler borsa dışında işlem görmektedir.²⁸

Forward sözleşmelerinin kapsamına her çeşit mal ve mal kapsamına giren ürünler “döviz, faiz, ticari mal, tarımsal ürünler, sanayi ürünleri gibi” girer. Forward sözleşmesine konu olan varlıkların nitelikleri, miktarı, teslim zamanı ve yeri üzerinde herhangi bir sınırlama yoktur.²⁹

Forward sözleşmeler vade sonlarında sözleşmenin yapıldığı tarihte belirlenen forward değeri üzerinden gerçekleştirilir. Vade süresi içinde gerçekleşen cari fiyatlardaki değişimler dikkate alınmaz. Forward sözleşmelerde, eğer vade sonunda gerçekleşen cari fiyat sözleşmede belirlenmiş olan fiyattan yüksekse sözleşme sahibi kar eder. Buna prim denir. Eğer fiyat düşükse, sözleşme daha yüksek olan sözleşme fiyatından gerçekleştirileceğinden sözleşme sahibi zarar eder. Buna da iskonto denir. Sözleşmeyi satan taraf içinse tanı tersi durum söz konusu olmaktadır. Sözleşme başlangıcında veya süresince taraflar arasında herhangi bir nakit akışı gerçekleşmez. Bütün nakit akışı vade sonunda ortaya çıkar. Dolayısıyla, sözleşmedeki değer artış veya azalışı ancak vade sonunda ortaya çıkmakta ve sözleşmenin yapıldığı tarihteki cari fiyattan bağımsız olmaktadır. Forward sözleşmeler alıcı ve satıcı arasında doğrudan yapılır. Arada bir aracı kurumun bulunmaması bu tür sözleşmelerin devrini zorlaştırmakta ve ikincil bir piyasanın oluşumunu da mümkün kılmamaktadır. Ayrıca vade sonunda her iki taraf da yükümlülüklerini yerine getirmek zorundadır. Vade sonunda taraflardan birinin yükümlülüğünü yerine getirmeme riski olarak tanımlanan kredi riski açısından, forward sözleşmeler risk derecesi yüksek olan sözleşmelerdir". Forward piyasalarında, forward sözleşmelerinden ortaya çıkan kazanç veya kayıplar vade sonunda dönemin sonuç hesaplarına aktarılmaktadır. Sözleşmeye konu olan taraflar sözleşmede belirtilen varlığın vade sonunda oluşan cari fiyatı ile sözleşme fiyatı arasındaki fark kadar ödeme veya tahsilat yaparlar. Forward piyasaları ağırlıklı olarak döviz, faiz oranları ve ticari mallar için oluşmuştur.³⁰

²⁸ Yakup Selvi, **a.g.e.**,

²⁹ (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641 (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

³⁰ Yakup Selvi, **a.g.e.**,

Forward sözleşmelerinde tarafları arbitraj yapanlar, riskten korunmak (hedging) isteyenler ve spekülörler olarak üçe ayırabiliriz. Bir finansal varlığı, ucuz fiyatla işlem yapılan piyasalardan satın alınarak, daha yüksek fiyattan işlem gören piyasalarda satılması ile oluşan olumlu farka “arbitraj”, işlemleri yapana da arbitrajcı denir.³¹

Sözleşme koşullarına uygun olarak, finansal varlığı vadesinde, anlaşma sağlanan miktar ve fiyat üzerinden satmayı kabul eden taraftır.

Forward sözleşmelerinde tarafları arbitraj yapanlar, riskten korunmak (hedging) isteyenler ve spekülörler olarak üçe ayırabiliriz. Bir finansal varlığı, ucuz fiyatla işlem yapılan piyasalardan satın alınarak, daha yüksek fiyattan işlem gören piyasalarda satılması ile oluşan olumlu farka “arbitraj”, işlemleri yapana da arbitrajcı denir.

1.9.1.1.Forward Sözleşme Çeşitleri

Forward sözleşmeleri döviz forward sözleşmeleri, faiz forward sözleşmeleri ve ticari mal forward sözleşmeleri olarak üçe ayrılır.

1.9.1.1.1.Döviz Forward Sözleşmeleri

Forward döviz işlemleri, döviz kuru riskinden korunma yöntemleri içinde en çok kullanılan yöntem olarak biliniyor. Forward Döviz Kuru Kontratı, Döviz piyasasında bir banka ile müşterisi arasında yapılan ve gelecekte belirlenen bir tarihte, kabul edilen bir kur üzerinden belirli miktar dövizin, ulusal para karşılığında alım ve satımını öngören sözleşmedir³²

Teknik olarak bir bankanın elinde yabancı para varsa buna bankanın döviz pozisyonunda olması denir. Döviz riskinin ortadan kaldırılmasına hedging adı

³¹(Çevrimiçi)http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641(Erişim Tarihi: 24.03.2009).

³² Sadi Uzunoğlu, **Para ve Döviz Piyasaları**, Literatür Yayınları, İstanbul 2003, s. 66.

verilmektedir³³.Bankaların döviz riskinden kendilerini korumalarının bir yolu ellerindeki dövizleri spot piyasada satmalarıdır.Diger bir yol bankaların vadeli (forward) piyasaya yönelmeleridir.³⁴

Döviz forward sözleşmeleri;³⁵

* Tarafların kendi aralarında yapacakları görüşmeler sonunda belirlenen unsurların sözleşmeye yazılması ve imzalanması ile yapılır.

* Taraflar gelecekteki kuru sabitlemek ve kur riskinden korunmak için bu işlemi yapar.

* Dış ticaret işlemlerini gerçekleştiren taraflar, döviz kurundan kaynaklanan zarardan kurtulmak için sözleşmenin yapıldığı tarihte döviz forward satın alarak vade sonunda transfer edeceği tutarın karşılığını sabitler.

* Kurumları bankalar ve brokerlardır.

* Bu kurumlar döviz forward piyasasındaki arz ve talebi dengeleyici yönde işlem gerçekleştirirler.

* Bu kurumların karı, dövizin alış ve satış kurları arasındaki olumlu farktır.

* Süresi genellikle 3, 6, 9 ay olabilir.

* Vade sonunda, sözleşmedeki fiyat ile cari fiyat/spot fiyat karşılaştırılır. Forward fiyat, spot fiyattan düşük ya da fazla olabilir. Forward ve spot kurların eşit olması halinde ise forward fiyat “düzgün/flat” gerçekleşmiş olur.

Forward kurlarda oluşan prim ve iskonto, forward işlemine konu olan iki ayrı döviz

³³ İlker Parasız, **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa 2000, s. 539.

³⁴(Çevrimiçi) http://www.odevarsivi.com/dosya.asp?islem=gor&dosya_no=108537, (Erişim Tarihi: 30. 03. 2009).

³⁵ (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641, (Erişim Tarihi: 24.03. 2009).

cinsinin faiz oranları arasındaki farka eşittir. Farkta eşitlik varsa piyasalar arasında denge sağlanmış olduğu için arbitraj yapmak fırsatı ortadan kalkar. Farkta eşitlik yok ise piyasalar arasında denge ve arbitraj yapan yatırımcı karı iki oran arasındaki farka eşittir. Farkta eşitlik yok ise piyasalar arasında denge sağlanamamış olduğundan yatırımcılar için arbitraj fırsatı ortaya çıkar ve arbitraj yapan yatırımcı karı iki oran arasındaki farka eşittir. Ülke içinde faiz oranları diğer ülkelerin faiz oranlarına oranla daha yüksek olursa, diğer ülkeler kapsamına giren ülkelerin parası forward piyasada prim yapacaktır. Fakat, ülke içindeki faiz oranları diğer ülkelerin faiz oranlarından düşükse, ulusal para birimi diğer ülkelerin para birimlerine karşı forward piyasada prim yapacak ve diğer ülkeler paraları iskontoya uğrayacaktır. Forward piyasadaki bu işleyişin nedeni ulusal paraları ülke ekonomilerinin temel göstergesi olmasından kaynaklanır.³⁶

Forward kurlar basit tarifi ile iki döviz cinsinin faiz farklarına dayanan bir hesaplamaadır. Döviz forward sözleşmelerinde kuru belirleyen temel faktörler finansal varlığın bugünkü değeri gelecekteki döneme taşıma maliyeti elde tutma getirisidir.³⁷

1.9.1.1.2.Ticari Mal Forward Sözleşmeleri

Gelecekte belirli bir tarihte, bir malı sözleşmede belirlenen fiyat üzerinden satın almayı veya satmayı zorunlu kılan sözleşmelerdir. Ticari mal forward sözleşmelerinde, teslim tarihi, teslim yeri, malın miktarı, malın niteliği sözleşme yapıldığı sırada belirlenir. Bu çeşit sözleşmelerin tarafları, son kullanıcılar, mal ticareti yapan satıcılar ve üreticilerdir. Forward mal sözleşmeleri mal üreticileri ve kullanıcıları tarafından değişken fiyat riskini azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla kullanılır. Ticari mal forward sözleşmelerinin borsada alınıp satılmaması,

³⁶ (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641 (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

³⁷ (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641 (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

sözleşmeleri likit olmaktan uzaklaştırarak, spekülasyon maksatlı kullanımını azaltmaktadır.³⁸

1.9.1.1.3.Faiz Forward Sözleşmeleri

Faiz forward sözleşmesi, gelecekte bir borçlanma veya yatırım faiz oranını bugünden sabitlemeyi mümkün kılan finansal araçtır. Sözleşme ile taraflar belirli bir tarihteki piyasa faiz oranı ile önceden belirlenmiş bu oran ile aradaki farkı değiştirmeyi kabul etmektedirler. Bir forward oranı, satın alındığında, bugünden sabitleştirilmiş bir orandan gelecekte borçlanma, satıldığında ise önceden belirlenmiş bir orandan gerçekte ödünç verilmesi kararlaştırılmış olunur.³⁹

Faiz forward sözleşmelerinin üzerine işlem yapılmasındaki ana hedef tarafların gelecekteki faiz değişimlerine karşı korunmadır. Faiz forward sözleşmelerinde anapara, nominal bir değer olup, fiziksel anlamda değil fakat hesabi anlamda el değiştirme özelliğine sahiptir. Ayrıca, taraflar ödemeyi birbirine yapmaz ancak, belirli bir süre için, belirli bir tarihte belirlenen vadede ve anapara üzerinde uygulanacak faiz oranı üzerinde anlaşarak, vadenin sonunda spot faiz oranları ile sözleşmede anlaşmaya varılan faiz oranları ile karşılaştırılarak, taraflardan biri diğerinin faizlerdeki zararına değişiklik nedeni ile uğradığı zararı telafi eder.⁴⁰

Faiz forward sözleşmeleri, gelecekte bir tarihte için tahmini miktarlardaki mevduat ve kredilerin faizlerini aynı noktada tutan sözleşmelerdir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faiz oranlarındaki düşüşten kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedefler. Faiz forward sözleşmesini alan taraf ise faiz oranlarında meydana gelen artıştan kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedeflemektedir. Faiz forward sözleşmesini

³⁸ **Forward Sözleşmeleri Nasıl Yapılır?**, (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641, (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

³⁹ **a.g.e.,**

⁴⁰ **a.g.e.,**

satan taraf, faizlerde meydana gelecek artış halinde alıcıya ödeme yapması, faiz oranlarının düşmesi halinde ise alıcıdan tahsilat yapması gerekir.⁴¹

Faiz forward sözleşmelerinin üzerine işlem yapılmasındaki ana hedef, tarafların gelecekteki faiz değişimlerine karşı korunmadır. Faiz forward sözleşmelerinde anapara, nominal bir değer olup, fiziksel anlamda değil, hesabi anlamda el değiştirme özelliğine sahiptir. Ayrıca, taraflar ödemeyi birbirine yapmaz ancak, belirli bir süre için, belirli bir tarihte belirlenen vadede ve anapara üzerinde uygulanacak faiz oranı üzerinde anlaşılır. Vadenin sonunda spot faiz oranları ile sözleşmede anlaşmaya varılan faiz oranları ile karşılaştırılarak, taraflardan biri diğerinin faizlerdeki değişiklik nedeni ile uğradığı zararı telafi eder.⁴²

Faiz forward sözleşmeleri, gelecekte bir tarihte için tahmini miktarlardaki mevduat ve kredilerin faizlerini aynı noktada tutan sözleşmelerdir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faiz oranlarındaki düşüşten kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedefler. Faiz forward sözleşmesini alan taraf ise faiz oranlarında meydana gelen artıştan kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedeflemektedir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faizlerde meydana gelecek artış halinde alıcıya ödeme yapması, faiz oranlarının düşmesi halinde ise alıcıdan tahsilat yapması gerekir.⁴³

1.9.2.Futures Sözleşmeleri

Future işlemleri vadeli işlem piyasalarında yapılan en önemli türev piyasa ürünlerinden birisidir.⁴⁴ İleri tarihli işlemler anlamındadır. Belli bir kıymetin önceden belirlenmiş bir fiyattan yine önceden belirlenmiş bir tarihte teslim edilmesini öngörür. Forward piyasalardan farkı, organize piyasalarda

⁴¹ Yılmaz Aygüden, **Risk Yönetimi**, (Çevrimiçi) <http://www.bilgininadresi.net/Madde/47026/RiskY%C3%B6netimi->, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁴² **a.g.e.**,

⁴³ **a.g.e.**,

⁴⁴ (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

standartlaştırılmış (bir kontratın miktarı, kontratların piyasaya çıkış tarihleri, marjin adı altında bir teminat sistemine sahip olunması gibi) kontratlar üzerinden işlem görmesidir. Spekülatif amaçlı yapıldığında, teorik olarak sonsuz kar ve zarar ihtimali vardır.⁴⁵

Future piyasalar organize piyasalardır. Future sözleşmeleri bu piyasalarda ve bu piyasaların garantisi altında yapılmak zorundadır. Bu durum future sözleşmesi yapan insanlara sağlanan güvenle bu piyasalardaki işlem hacminin artmasını sağlamıştır. Future piyasalarında işlem gören araç future sözleşmesidir. Bir future sözleşmesi bir future borsasında, gelecekteki belirli bir tarihte, belirli bir malın, hisse senedinin, borçlanma senedinin ya da yabancı paranın belirli bir miktarının teslimini şarta bağlayan sözleşmelerdir. Future sözleşmelerinin en önemli fonksiyonu sözleşme konusu malların fiyatlarındaki düşme veya yükselme risklerine karşı alıcı veya satıcıyı korumalarıdır.⁴⁶

Future Piyasaların belirli özellikleri vardır. Bunlar;⁴⁷

- Future piyasalar örgütlenmiş borsalardır.
- Future piyasalarında yapılan sözleşmeler standartlaşmış sözleşme şartlarına göre yapılırlar.
- Future piyasalarda işlem yapanlar daily settlement ve margin payments denilen yükümlülöklere bağlıdır.
- Future piyasalar takas odası (clearinghouse) denilen organizasyona sahiptir.

Future işlemleri üç amaç için yapılırlar;⁴⁸

- Korunma Amaçlı İşlemler

⁴⁵Future, (Çevrimiçi) <http://borsa.terimleri.com/Future.html>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁴⁶ Murad Kayacan, “**Sermaye Piyasası Araçlarına Dayalı Future ve Option Sözleşmelerinin Fiyatlaması**”, (Çevrimiçi) <http://209.85.129.132/search?q=cache:aejK3yw3rCwJ:www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc+%E2%80%9CSermaye+Piyasas%C4%B1+Ara%C3%A7lar%C4%B1na+Dayal%C4%B1+Future+ve+Option+S%C3%B6zle%C5%9Fmelerinin+Fiyatlamas%C4%B1&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁴⁷(Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁴⁸ Çetin Ali Dönmez, (Çevrimiçi) Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş, <http://www.vob.org.tr/VOBPortalTur/docs/cadonmez.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

- Spekölasyon Amaçlı İşlemler
- Arbitraj Amaçlı İşlemler

1.9.2.1.Future Sözleşme Çeşitleri

Forward sözleşmeleri döviz Futures sözleşmeleri, faiz Futures sözleşmeleri Ticari mal Futures sözleşmeleri ve Hisse Senedi Endeksi Futures Sözleşmeleri olarak dörde ayrılır.

1.9.2.1.1. Döviz Future Sözleşmeleri

Yabancı paralar hem future piyasalarında hem de forward piyasalarında yoğun bir şekilde gelecekteki alım ve satım işlemlerine konu olmaktadır. Yabancı paralar çok eskiden beri forward sözleşmelerine konu olurken 1972 yılından itibaren Chicago Emtia Borsasında (Chicago Merchantile Exchange) Uluslararası Para Piyasasının kurulmasıyla, future sözleşmelerine de konu olmaya başladılar. Yabancı paraların konu olduğu future sözleşmelerinin yapılmasındaki temel amaç future piyasasında hedging denilen, döviz fiyatlarında gelecekte meydana gelebilecek artışlar ya da yükselişler nedeniyle iş riskini mümkün olduğunca en aza indirmektir.⁴⁹

1.9.2.1.2.Ticari Mal Future Sözleşmeleri

Tarımsal ürünlerin konu olduğu future sözleşmeleri 1850' li yıllardan beri yapılmaktadır. Future sözleşmelerine konu olan tarımsal ürünlerin en önemli özelliği mevsimsel olarak üretilmeleri ve elde edilecek ürün miktarı hakkında pek çok belirsizliği beraberlerinde taşımalarıdır. Hava şartları ürün rekoltesi hakkında en önemli belirleyicidir. Bunun yanında çiftçilerin üretim kararlarının bilinmemesi hasat

⁴⁹ (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

mevsiminde piyasanın alabileceğinden çok fazla ya da çok az ürünün piyasaya çıkmasına sebep olmaktadır.⁵⁰

Yukarıda belirtilen nedenlerle tarımsal ürün fiyatları bu belirsizlikten etkilenmektedir. Hasat mevsiminde tarımsal ürünlerin nakit piyasa fiyatları düşük düzeyde seyretmekte kış döneminde ise en yüksek seviyesine çıkmaktadır.⁵¹

Future sözleşmelerine konu olan tarım ürünleri;⁵²

- Tahıllar (Buğday, arpa, mısır, Soya fasulyesi)
- Soya Fasulyesi ve ürünleri
- Canlı hayvan ve hayvan ürünleri

1.9.2.1.3. Faiz Future Sözleşmeleri

İlk faiz future sözleşmeleri 1975 yılında yapılmaya başlandı. Söz konusu sözleşmeler başarılı bir şekilde genişleyerek 1990' li yıllara kadar 800 milyar dolarlık bir büyüklüğe ulaştı. ABD future piyasasında yapılan sözleşmelerin tamamına yakın bölümü Chicago Ticaret Borsasında ve Chicago Uluslararası Para piyasasında yapılmaktadır.⁵³

1.9.2.1.4.Hisse Senedi Future Sözleşmeleri (Stock Index Futures)

Hisse senetleri future sözleşmelerine konu olmaya 1980 li yıllarda başladı ve takip eden yıllarda, future sözleşmelerinin vazgeçilmez araçlarından birisi haline geldi. Çünkü hisse senetleri üzerinde yatırım yapanlar future sözleşmeler yoluyla söz konusu senetlerin fiyatlarında ileride meydana gelecek dalgalanmaları kontrol

⁵⁰(Çevrimiçi) <http://turmob.org.tr/yayinlar/sirkuler/s28s2.html#d>, (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁵¹ a.g.e.,

⁵² a.g.e.,

⁵³ “Options, futures and other derivatives”, John Hull, Prentice Hall, New Jersey 1997, s. 26.

edebilme imkanına kavuşmuşlardı. Böylece hisse senetlerine yapılan yatırımlardaki fiyat dalgalanmaları nedeniyle meydana gelebilecek dalgalanmaları en alt düzeye indirebiliyorlardı.

Bir hisse senedi future sözleşmesi, basitçe, bir hisse senedini gelecekte belirli bir fiyattan alıp satma sözleşmesidir. Amerika Birleşik Devletleri'nde hisse senetleri üzerinden yapılan future sözleşmeleri 4 önemli hisse senedi borsası endeksine göre yapılmaktadır. Bu endeksler Standart and Poors 500, Newyork hisse senedi borsası, Şikago Ticaret Borsası Major Market ve Kansas Ticaret Borsası Value Line endeksleridir.

1.9.3. Swap Sözleşmeleri

Swap sözleşmeleri, iki tarafın ödemelerini önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak değiştirmeleridir⁵⁴.

Swap işlemler, farklı kuruluşların farklı finansal piyasalardaki farklı kredi değerliliğine bağlı olarak, farklı kredi şartları ile karşı karşıya kalmaları ve bu farklılıklardan swap işlemine taraf olanlardan her birinin yararına olacak şekilde sonuç sağlayan işlemlerdir.⁵⁵

Başka bir anlatımla swap anlaşmaları; iki taraf arasında belirli bir sürede, farklı piyasalarda farklı kredi koşullarına sahip olmaları nedeniyle birbirlerinin yararına olacak şekilde anlaşmalarıdır.

Swap sözleşmeleri ile faiz oranları ve döviz kurları arasında ortaya çıkan dalgalanmaları minimize etmek amacı ile yapılır. İşletmeler kredi koşullarını değiştirerek farklı kredi olanaklarından yararlanmayı gözetirler. Bu yönü ile swap işlemleri, para piyasası olmaktan çok kredi piyasası özelliği taşır.⁵⁶

Şirketler faiz riskini önlemek, fon akımlarını iyileştirmek, fon giriş ve çıkış uyumunu sağlamak gibi nedenlerle swap tekniğinden yararlanma ihtiyacı duyarlar.⁵⁷

⁵⁴ Öztin Akgüç, **Finansal Yönetim**, İstanbul: Avcıol Basın Yayım, 1998, s. 696.

⁵⁵ Levend Duransoy, Sevgi Unan ve Erdoğan Aslan, **Vadeli İşlem Piyasaları**, (Çevrimiçi) <http://tsrsb.org.tr/private/trk/sayi19/ince191.htm>, (Erişim Tarihi:30.03.2009) .

⁵⁶ Ali Ceylan, **Finansal Teknikler**, Bursa: Ekin Kitapevi, 2004 , s.s. 150-152.

⁵⁷ Akgüç, **a.g.e**, s. 696.

Herhangi bir nedenle belirli bir riskten kurtulmak veya varolan riskin yönünü değiştirmek için yapılmakta olan swap anlaşmaları tarafların işlemlere yönelik iradelerini açıkça belirttikleri bir sözleşme ile meydana gelir. Swap işlemleri genellikle orta vadeli işlemlerdir. Vadenin daha uzun veya kısa olması mümkündür. Genelde swap işlemleri tek bir vadede geri ödenebilen ana para miktarlarını içerir.⁵⁸

Swap sözleşmelerinin başlıca kullanım nedenleri su şekilde sıralanabilir :⁵⁹

1. Arbitraj, farklı mali piyasalardaki farklı koşullardan yararlanma,
2. Riskten korunma,
3. Kaynak maliyetini en aza indirmek,
4. Alım - satım yolu ile gelir elde etme,
5. Varlıkların karlılığını artırmak

2.9.3.1.Swap Çeşitleri

iki tarafın ödemelerini önceden belirlenmiş kurallar çerçevesinde karşılıklı olarak değiştirmelerini sağlayan swap sözleşmeleri üç çeşittir. Bunlar;

1.9.3.1.1.Döviz Swap'ı Sözleşmeleri

Uluslararası finasta kullanılan bu yöntem, temelde Amerikan şirketleri ile İngiltere'deki şube kuruluşlar arasındaki fon transferinden kaynaklanmıştır. İlk defa Banker Trust Co. Tarafından 1981 Temmuz'unda düzenlenen karşılıklı paralarda sabit faizden değişken faize borç kaydırılırken anaparalar da değiştirilerek uygulanmıştır.⁶⁰

Para swapı da denilen bu swap türünde, diğer bir uygulama örneği 1982 yılında IBM ile Dünya Bankası arasında gerçekleştirilen ve sabit faizli DM ve İsviçre Frankı borçlarının, Dünya Bankası'na Euro bond ihraç edilerek sağlanan US Dolar borcu ile swap edilmesini içeren anlaşma olmuştur.⁶¹

⁵⁸ Levend Duransoy, Sevgi Unan ve Erdoğan Aslan, **a.g.e.**,

⁵⁹ Akgüç, **a.g.e.**, s. 696.697

⁶⁰ Ceylan, **a.g.e.**, s.187.

⁶¹ Nurgül Chambers, **Türev Piyasalar**, İstanbul: Avcıol Basım, 1998, s.

Döviz swapı temelde iki tarafın iki ayrı para birimi üzerinden mevcut ya da alacağı tahmin edilen borçlarını veya alacaklarını değiştirmeye razı olmaları şeklinde tanımlanabilmektedir. Bu durumda birinci taraf karşı tarafın borçlarını öderken diğer taraf da bu tarafın borçlarını ödemektedir.

Diğer bir tanımla da döviz swapı, genellikle anapara ödemelerini içeren önceden belirlenmiş kurallar ve süreler içinde iki tarafın belirli miktarda iki farklı para birimini değiş-tokuş etme ve belli bir vade sonunda geri alması konusunda anlaşmaya vardıkları bir mali işlemdir⁶². İşlem üç aşamalı bir süreçten oluşmaktadır. İlk aşamada, iki taraf anaparaları anlaştıkları kur üzerinden değiştirmektedirler. İkinci aşamada, faizlerin swap süresi içinde periyodik olarak ödenmesi (ya da değiştirilmesi) yapılmaktadır. Üçüncü aşamada ise, taraflar vade sonunda anaparalarını birbirlerine iade etmektedirler.⁶³

Döviz swaplarının genel kullanım amaçları ise aşağıdaki gibi ifade edilebilir⁶⁴

- Bazı kurum ve kuruluşlar borç ve alacaklarından dolayı yabancı para akışı sorunuyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bir para biriminin uzun dönemli riskini minimum kılabilme ya da azaltmak için aynı para biriminden karşıt olarak para akışı sağlamak gerekmektedir. Döviz swapları işte bu para akışlarının sağlanmasında firmaya yardımcı olarak döviz riski yönetimi sağlamaktadır.⁶⁵
- Döviz swapı herhangi bir para biriminden sağlanan fonun istenilen para birimine dönüştürülmesini sağlar. Ayrıca borçlular bu sayede fon maliyetlerini düşürerek düşük fon temin edebilmektedirler.
- Bazı ülkelerde tahvil piyasalarından borçlanmaları artırmak isteyenlere karşı yasal sınırlar bulunabilmektedir. Bu tip sınırlamalarla döviz swapı istenilen para birimine kolayca değiştirilebilmektedir.

⁶² Harun Bal, **Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**, Türkiye Bankalar Birliği, (Çevrimiçi) <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200103108.pdf> (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

⁶³ (Çevrimiçi) http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/12_pdf/12_2.pdf, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

⁶⁴ Muhsin Mengütürk, **International Finance**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 2. Baskı, 1995, s.110.

⁶⁵ Halil Seyidoğlu, **Uluslararası Finans**, İstanbul: Güzem Yayınları, 1997, s.306.

- Uluslararası şubelere sahip firmalar şubelerdeki atıl fonları kullanmak amacıyla döviz swapları kullanabilmektedir.

1.9.3.1.2.Faiz Swap (Interest Rate Swap)

Faiz swap işlemleri, kredi değerliliği farklı iki firmanın aynı tutarda fakat faiz koşulları değişik olan iç borçlarının gerektirdiği ödemeleri belli bir sürede değiştirmelerinden oluşmaktadır. Faiz swap işlemi, sabit faizi değişken faize, değişken faizi sabit faize, liboru prime rate'e veya prime rate'i libora çevirmek şeklinde, faiz ödemelerinin niteliğini değiştirerek borç ödemelerinin yapısını değiştirme işlemine denir.⁶⁶

Basit şekli ile faiz oranı swapı, kredi değerliliği farklı iki firma arasındaki aynı ya da eş tutarda, fakat faiz koşulları değişik olan borçlarının gerektirdiği faiz ödemelerini belli süre değiştirmeleri şeklinde yapılmaktadır⁶⁷

Diğer bir ifadeyle de sabit faizi değişkene, değişken faizi sabite; Libor'u Prime Rate'e veya Prime Rate'i Libor'a çevirmek şeklinde, faiz ödemelerinin niteliğini değiştirerek, borç ödemelerinin yapısının değiştirilmesi işlemidir.⁶⁸

Genelde aynı veya eş değerli tutarlar ile aynı vadedeki borçların faizleri değiştirilmek suretiyle faiz swapı yapılmaktadır. Faiz swapını para swapından ayıran en önemli farklılık, faiz swapında anaparanın ne başlangıçta ne de vade sonunda değiştirilmemesidir. Sadece faizler karşılıklı olarak değiştirilmekte ve böylece risk de sadece faiz ödemeleri ile sınırlandırılabilir. Faiz swapının para swapına göre uluslararası piyasada daha çok rağbet görmesinin nedeni de budur⁶⁹

Genellikle gelişmekte olan ülkeler kredi bulmakta zorlanmaktadırlar. Öte yandan, kredibilitesi yüksek olan banka ve işletmeler ise portföylerine esneklik kazandırmak

⁶⁶ Levend Duransoy, Sevgi Unan ve Erdoğan Aslan, **a.g.e.**,

⁶⁷ Ali Ceylan, **Finansal Teknikler**, Üçüncü Baskı, Bursa :Elin Yayınları, 1998, s. 180.

⁶⁸ http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/12_pdf/12_2.pdf 01.04.2009

⁶⁹ Leyla Norman, "Finansal Risk Yönetimi İçerisinde Swap, Finansal Niteliği, Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması", G.Ü. Sos. Bil. Enst., Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara,1998. s.41

için değişken faizli kredileri tercih etmektedirler. Kredibilitesi düşük olan işletmeler ise temin ettikleri değişken faizli kredileri kredibilitesi yüksek olan işletmelerin sabit faizli kredileriyle swap edebilmektedirler.⁷⁰

Faiz oranı swapı'nın gelişmesinin bir diğer nedeni de merkez bankalarının diğer bankaları kısa vadeli mevduatla fon temin etmek yerine, değişken faiz oranlı ve uzun vadeli fonetmeye yöneltmeleridir. Diğer yandan girişimciler de başka ülkelerdeki para piyasalarında yapılan yatırımlardan, daha yüksek getiri beklediklerinde o ülkelerde swap yapmaktadırlar.⁷¹

1.9.3.1.3.Ticari Mal Swap (Commodity Swap)

Mal swap işlemleri iki taraf arasında belirli bir miktar malın sabit ve değişken fiyatlarının belirli bir zaman sürecinde değiştirilmesine yönelik anlaşmaya denir. Mal swaplar altın, petrol, bakır, alüminyum ve nikelin swap işlemlerinde kullanılmaktadır.⁷²

1.9.4.Opsiyon Sözleşmeleri

Modern anlamda opsiyon sözleşmeleri, ilk olarak 19. yüzyılda tezgah üstü piyasalarda hisse senetleri üzerine alım ve satım hakkı sağlamak üzere düzenlenmiştir.⁷³

Finansal opsiyon alıcı ve satıcı arasında yapılan bir anlaşmadır. Bu anlaşmayla opsiyonu satın alan taraf, alıcı, belli bir fiyat üzerinden opsiyon konusu varlığı alma veya satma hakkına sahiptir. Diğer taraftan satıcı, alıcı talep ettiğinde önceden anlaşılan fiyat üzerinden varlığı teslim etme yükümlülüğünü üstlenir. Burada söz

⁷⁰ http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/12_pdf/12_2.pdf 01.04.2009

⁷¹ http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/12_pdf/12_2.pdf 01.04.2009

⁷² Levend Duransoy, Sevgi Unan ve Erdoğan Aslan, **a.g.e.**,

⁷³ İMKB, **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu**, 18. Basım, İstanbul: İMKB Yayınları, 2003, s. 471.

konusu olan varlıklar halihazırda finansal piyasalarda standart olarak dolaşımda bulunan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, yabancı para ve faizin yanı sıra emtia olarak sıralanabilir.⁷⁴

Opsiyon, tercih, seçim anlamına geliyor.⁷⁵ Finans dilinde ise mal, döviz, menkul kıymet, gibi bir varlığı belirli bir sürede, sabit bir fiyattan satın alma ve satma hakkı veren araçlar olarak tanımlanırlar.⁷⁶ Opsiyon sahibi belli bir prim karşılığında satın aldığı opsiyon sözleşmesini, sözleşmede belirlenen süre içinde veya sonunda kullanma hakkına sahip oluyor. Vade sonunda opsiyon sahibinin opsiyonu kullanma zorunluluğu bulunmuyor. Opsiyon alıcısı bu hakkını vade sonunda kullanmaktan vazgeçebiliyor. Ancak bu durumda ödediği primi karşı taraftan talep edemiyor.

Opsiyon sözleşmeleri yerine getirilme tarihleri açısından ise ikiye ayrılırlar.

Avrupa Opsiyonu, sadece vadesinde yerine getirilebilirken, Amerikan Opsiyonu vadesinden önce herhangi bir tarihte yerine getirilebilir.

Opsiyon sözleşmeleri günümüzde hem organize borsalarda hem de tezgahüstü piyasalarda işlem görürler.

1.9.4.1. Opsiyon Çeşitleri

Satın alan tarafa belli bir fiyat üzerinden opsiyon konusu varlığı alma veya satma hakkı verme özelliğiyle bilinen opsiyonlar beşe ayrılır. Bunlar;

1.9.4.1.1. Döviz Opsiyonu Sözleşmeleri

Döviz opsiyonları, alıcı ve satıcı arasında yapılan kontrat gereği, opsiyon alıcısına bir dövizdi diğer bir döviz karşılığında belirli bir süre içinde önceden belirlenen bir fiyat ve tutar üzerinden alma veya satma hakkı veren döviz işlemleridir. Opsiyonlarda sözkonusu dövizdi alma veya satma hakkını kullanmak (opsiyonu uygulamak), kontratı satın alan tarafa aittir. Opsiyon kontratı alan taraf, ilgili dövizdi ileride alma

⁷⁴ Nurgül Chambers, **Gerçek Opsiyonların Tanımı ve Özellikleri**, (Çevrimiçi) http://www.bilgeyatirimci.com/nurgul_chambers, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

⁷⁵(Çevrimiçi) <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/16/eko103.html>, (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

⁷⁶ Sadi Uzunoğlu,, **Yeni Finansman Teknikleri**, Geliştirilmiş 2. Baskı, Strata Yayınları, İstanbul,1998, s.52.

veya satma hakkını satın almakta ve bu hak, alıcıya opsiyonu uygulama veya uygulamama esnekliğini sağlamaktadır.⁷⁷

Alıcı opsiyon işlemine girmekle ileri tarihteki döviz kurunu bugünden garanti etmektedir. Ancak bu kur, o tarihteki cari piyasa kuruna (peşin kura) kıyasla kendisi açısından avantajlı değilse, opsiyonu uygulamayacaktır. Opsiyonlarda işlemin gerçekleştirilmesi zorunlu olmadığından, alıcı böyle bir hak karşılığında opsiyonu uygulasin veya uygulamasin, satıcıya başlangıçta belli bir prim ödemektedir ⁷⁸

Döviz opsiyonu ,bir miktar belirli tür parayı bir diğeriyle belirlenmiş fiyattan ve gelecekte belirlenmiş zamanda alım(call opsiyonu) veya satım(put opsiyonu) hakkı verir.-zorunluluk değildir.⁷⁹

Döviz opsiyonları belli başlı dövizler üzerinden satılırlar.⁸⁰

Döviz konu alan opsiyon işlemleri, elverişli kur dalgalanmalarından doğacak kar imkanlarından vazgeçmek zorunda kalınmaksızın, özellikle olumsuz kur dalgalanmalarından kaynaklanan riski sınırlandırmaktadır. Döviz opsiyonları, ABD'ye nazaran Avrupa'da daha büyük gelişim kaydetmiştir. Bunun sebebi, Avrupalı işletmelerin ürünlerini sundukları pazarların nispeten küçük olması ve ülkeler arasında farklı para birimleri üzerinden yapılan ticaretin büyük önem arz etmesi nedeniyle bu işletmelerin döviz kurlarındaki dalgalanmalardan büyük ölçüde etkilenmesidir.⁸¹

⁷⁷ DC Gardner, Currency Options, DC Gardner Workbook, (Çevrimiçi) http://www.isletme.istanbul.edu.tr/surekli_yayinlar/dergiler/nisan2000/3.htm (Erişim Tarihi:20.02.2009).

⁷⁸ (Çevrimiçi) http://www.isletme.istanbul.edu.tr/surekli_yayinlar/dergiler/nisan2000/3.htm (Erişim Tarihi:20.02.2009).

⁷⁹ **Döviz Opsiyonlarının Temeli**, (Çevrimiçi) Mürüvet Ayoğlu, <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karatepe/>, (Erişim Tarihi:06.04.2009).

⁸⁰ Fulya Alpan, **Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar**, İstanbul: Literatür Yayıncılık, 1999, s.166.

⁸¹ İlker Osman Akalın, Hisse Senesi Üzerine Opsiyon Sözleşmeleri ve Türkiye Uygulaması Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2006, s.21.

Döviz opsiyonları finansal risk yönetiminde en fazla kullanılan araçların başında gelmektedir. Özellikle bankalar, ihracatçılar, ithalatçılar ve dış müteahhitler bu araca sıkça başvurmaktadır.⁸²

Bir döviz opsiyonunun iki tarafı vardır.-opsiyon alıcısı ve opsiyon satıcısı-. Opsiyon alıcısı, prim adı verilen kararlaştırılmış fiyattan, opsiyon satıcısının satmayı tahahhüt ettiği belli bir miktar yabancı parayı opsiyon satıcısından satın alabilir. Opsiyon sadece vade tarihine kadar vardır. Bir paranın alınabileceği veya satılabileceği oran opsiyonun şartlarından biridir ve kullanım fiyatı adını alır.⁸³

Bu opsiyon çeşidinde sözleşmeye konu kıymet yabancı para birimidir. Opsiyonu satın alan taraf sözleşmede belirtilen döviz öncesinden belirlenmiş fiyat üzerinden vade sonunda (veya vade süresince) alma veya satma hakkına sahip olmaktadır. Döviz opsiyonları döviz riskini bertaraf etmek (veya azaltmak) veya fiyat hareketlerinden faydalanarak kar etmek amacıyla kullanılmaktadır.⁸⁴

Yabancı para cinsinden geliri (veya gideri) olan bir yatırımcı döviz pozisyonundan kaynaklanan riski azaltmak için döviz üzerine yazılan opsiyon sözleşmelerinde işlem yapmak isteyecektir. Örneğin 3 ay sonra Amerikan Doları cinsinden ihracat geliri bekleyen ihracatçı firma Amerikan dolarının değer kaybetmesinden kaynaklanan riski minimize etmek istiyorsa put opsiyonu alacaktır. Dolar değer kaybederse firma put opsiyonunu kullanacak ve ihracattan gelecek dolarları opsiyonu yazan tarafa anlaştığı yüksek fiyattan satacaktır. Doların değeri yükselirse de opsiyonu kullanmayacak, ödediği prim kadar zarar etmeyi göze alacak, ancak diğer taraftan elindeki dolarları spot piyasada daha yüksek fiyattan satabilecektir.⁸⁵

⁸² İsmail Kırcı, **Hukuki Yönüyle Borsa Opsiyon İşlemleri**, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü – Türkiye İş Bankası Vakfı – Hukuk Fakültesi, 2000, s.s. 41–42

⁸³ Mürüvet Ayoğlu,, **a.g.e.**,

⁸⁴(Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc>, (Erişim Tarihi: 06.04.2009).

⁸⁵ Ansbacher, M. G., **The New Options Market**, New York: **Walker and Company** , (Çevrimiçi) [http://209.85.229.132/search?q=cache:j2A--c4cLM0J:www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc+Ansbacher,+M.+G.+\(1997\).+The+New+Options+Market.+New+York:+Walker+and+Company&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr](http://209.85.229.132/search?q=cache:j2A--c4cLM0J:www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc+Ansbacher,+M.+G.+(1997).+The+New+Options+Market.+New+York:+Walker+and+Company&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr), (Erişim Tarihi: 06.03.2009).

Herhangi bir döviz pozisyonu olmamakla beraber dövizdeki fiyat hareketlerinden faydalanmak isteyen spekülörler de döviz opsiyonlarına ilgi göstermektedirler.⁸⁶

Döviz opsiyonun genel tanımı konu alınan dövizleri, sözleşme büyüklüğü, vade tarihi, kullanım fiyatını içerir. Bir başka önemli noktada alım veya satım opsiyonu olduğudur. Kullanımdaki opsiyonları iki türü vardır. Amerikan opsiyonu ve Avrupa opsiyonu. Amerikan opsiyonu, vade tarihinden önce kullanılabilmesine rağmen, Avrupa opsiyonu sadece vade tarihinde kullanılabilir. Döviz opsiyonları iki şekilde kote edilebilir. Amerikan kotasyon şartlarında, bir birim yabancı para US doları açısından(şartlarında) kote edilir. Avrupa kotasyon şartlarında bir dolar yabancı para birimi şartlarında kote edilir. Aynı mantık doların para birimlerinden biri olmadığı durumlara da uygulanabilir. Herhangi bir para birimi diğerinin şartlarında kote edilebilir.⁸⁷

Döviz opsiyonları (Amerikan dolarına karşı Avustralya doları, İngiliz sterlini, Kanada doları, Alman markı, Japon yeni, Fransız frangı, İsviçre frangı ve Avrupa para birimi opsiyonları ile Alman markı-Japon yeni opsiyonu)⁸⁸

1.9.4.1.2. Faiz Opsiyonu Sözleşmeleri

Faiz opsiyonlarında sözleşmeye konu olan değer faiz oranıdır. Faiz call opsiyonlarında sözleşmede yazan oran üzerinden borç alma hakkı elde edilmektedir. Put opsiyonlarında ise sözleşmeyi elinde tutan taraf tasarrufunu sabit bir minimum orandan değerlendirme imkanını garantilemektedir.⁸⁹

Faiz geliri getiren menkul kıymetlere dayalı opsiyonlar ise, piyasada fiziken dolaşan, hazine bonusu, devlet tahvili gibi faiz getirisi olan borçlanma senetlerini konu alan

⁸⁶ (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc>, (Erişim Tarihi: 06.04.2009).

⁸⁷ Mürüvet Ayoğlu, **a.g.e.**,

⁸⁸ **a.g.e.**,

⁸⁹ (Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc>, (Erişim Tarihi: 06.04.2009).

ve bu tür bir senedini önceden kararlaştırılan fiyat karşılığında vadede veya vade kadar olan süre içerisinde satın alma / satma hakkı veren opsiyonlardır.⁹⁰

Faiz opsiyonları, genellikle, devlet tahvili, hazine bonosu ve Eurodolar gelecek sözleşmeleri üzerine yazılmaktadır. Gelecek sözleşmesi üzerine düzenlenen opsiyonlar, sahibine, belirli bir futures sözleşmesini satın alma veya satma hakkı veren opsiyonlardır. Bu opsiyonlarda, gelecek sözleşme fiyatı, opsiyonun kullanım fiyatı olarak kullanılır.⁹¹

Faiz opsiyonları (Hazine kağıtları, banka kısa vadeli mevduat oranları,...). Faiz tavanları, faiz tabanları, faiz kuşakları, faiz koridorları.⁹²

1.9.4.1.3. Hisse Senedi Opsiyon Sözleşmeleri

Hisse senedi opsiyonları, sahibine, sözleşmenin vadesinde veya vadeye kadar olan süre içerisinde opsiyona konu teşkil eden hisse senetlerini sözleşmede belirtilen fiyat üzerinden ve belirtilen miktarda satın alma veya satma hakkı veren opsiyon türüdür. Kısaca, hisse senedi opsiyonunda opsiyon sözleşmesine konu olan varlık, hisse senedidir.⁹³

Bir opsiyon sözleşmesi almak isteyen kişi, opsiyon satıcısına prim adı verilen belli bir fiyat öder. Organize piyasalarda primler, tek bir hisse senedi üzerinden yapılmış opsiyon bazında kote edilirler.⁹⁴

Hisse senedi üzerine opsiyonlar hisse senetleri fiyat hareketlerinden ve hisse senedi piyasalarındaki genel dalgalanmalardan faydalanmak üzere fırsatlar sunmaktadır.

Bu fırsatlar bir kaç farklı şekilde kullanılabilir;⁹⁵

⁹⁰ İsmail Kırca, **a.g.e.**, s.42.

⁹¹ (Çevrimiçi) <http://www.erolonder.com/SPK/konular/SPK%205UY.doc>, (Erişim Tarihi:06.04.2009).

⁹² (Çevrimiçi)<http://www.nuveforum.net/716-iktisat-bolumu/84336-opsiyonlar/>(Erişim Tarihi: 03.03.2009).

⁹³ İsmail Kırca, **a.g.e.**, s.36.

⁹⁴ 2 İMKB Vadeli İşlemler Piyasası Müdürlüğü Çalışma Grubu, **Sermaye Piyasası Araçlarına Dayalı “Future” ve “Option” Sözleşmelerinin Fiyatlaması**, İstanbul: İMKB Yayınları, 1995, s.44.

- Hisse senedi fiyatında ortaya çıkabilecek düşüşe karşılık güvence olarak,
- Belli bir hisse senedi üzerinden gelir elde etmek,
- Doğrudan spekülasyon yapmak.

1978 yılında Avrupa’da, biri İngiltere’de diğeri Hollanda’da olmak üzere hisse senetleri üzerine iki tane opsiyon piyasası mevcut iken bugün hemen hemen tüm Avrupa ülkelerinde söz konusu piyasalar aktif olarak faaliyet göstermektedir.⁹⁶

Hisse senedi opsiyonları (Chicago Board Options Exchange, Chicago Stock Exchange, New York Stock Exchange, Pacific Stock Exchange, Philadelphia Stock Exchange, American Stock Exchange, NASDAQ, London Stock Exchange, European Options Exchange, Frankfurt Börse, Paris Bourse, Sydney Stock Exchange, Montreal Exchange, Toronto Stock Exchange,...) ABD’de opsiyon piyasalarında en çok işlem gören hisse senetleri IBM, Kodak ve General Motors’ dur.⁹⁷

1.9.4.1.4.Borsa Endeksi Opsiyon Sözleşmeleri

Endeks opsiyonları, borsalardaki genel fiyat hareketlerinden yararlanmayı amaçlayan bir opsiyon türüdür. Endeks opsiyonlarının konusu, fiziki olarak mevcut olmayan, salt fiktif bir varlık niteliğindeki endekstir. Bu özelliği nedeniyle endeks opsiyonlarında fiziki teslimat mümkün olmadığından tek seçenek olarak nakdi mutabakat yöntemine başvurulur. Nakdi mutabakat halinde ödenecek paranın miktarı ise, endeks opsiyonunun kullanıldığı gündeki borsa tarafından belirlenen fiyatı ile opsiyonun kullanım fiyatı arasındaki farktan oluşur. Endeks opsiyonları özellikle risk yönetiminde başvurulmuş bir yöntemdir. Yatırımcılar, piyasadaki dalgalanmaların yönüne ilişkin beklentilerine göre alım yada satım opsiyonu almak ve tahminleri tuttuğunda opsiyonlarını kullanmak suretiyle hem hisse senedi piyasasındaki

⁹⁵ İlker Osman Akalın, **a.g.e.**, s.19.

⁹⁶ İMKB Vadeli İşlemler Piyasası Müdürlüğü Çalışma Grubu, **a.g.e.**, s.s. 46-47.

⁹⁷ (Çevrimiçi) <http://www.nuveforum.net/716-iktisat-bolumu/84336-opsiyonlar/> (Erişim Tarihi: 03.03. 2009.)

pozisyonlarını piyasa risklerinden koruyabilir, hemde hisse senedi piyasasındaki kısa süreli gelişmelerden istifa edebilirler.⁹⁸

Bir portföyü piyasadaki olumsuz gelişmelere karşı korumak için yatırımcı satım opsiyonu satın alır. Hisse senetlerinin piyasa değeri ve buna bağlı olarak hisse senedi endeksi düşerse satım opsiyonunun fiyatı yükselir ve eldeki satım opsiyonunun satılmasıyla yatırımcı kaybını karşılayabilir.⁹⁹

1.9.4.1.5. Future Opsiyon Sözleşmeleri

Vadeli opsiyonlar, belirli özellikler taşıyan bir vadeli işlemi, opsiyon sözleşmesinin vadesi geldiğinde veya vadeye kadar olan süre içerisinde sözleşmede belirtilen miktar ve fiyattan satın alma yada satma hakkı veren opsiyon türüdür. Diğer bir deyişle opsiyona konu olan varlık gerçek anlamda bir fiziki mal, finansal araç veya endeks olmayıp, vadeli işlem sözleşmelerinin kendisidir. Vadeli opsiyonlarda, opsiyon hakkının kullanılması durumunda, vadeli işlem hesabına yapılacak bir kayıtlı gerçekleşen vadeli işlem sözleşmesi satılır veya satın alınır ve bununla opsiyon hakkı son bulur. Vadeli işlem sözleşmesine konu varlık ise, ancak bu sözleşmenin vadesinin gelmesi halinde teslim edilir yada nakdi uzlaşma yöntemine başvurulur.¹⁰⁰

Bu tür opsiyonlarda opsiyon sahibinin amacı, piyasada meydana gelmesi muhtemel olumsuz gelişmelerden korunmak için opsiyon konusu vadeli işlemi satın almak yada satmaktan çok, vadeli işlemin piyasa fiyatında meydana gelecek değişimlerden yararlanmak suretiyle spekülasyon kar elde etmektir.¹⁰¹

Futures opsiyonları (Devlet tahvili, Eurodollar, endeks, mısır, şeker, ham petrol, altın, Japon yeni, Alman markı, faiz futures opsiyonları)¹⁰²

⁹⁸ İlker Osman Akalın, **a.g.e.**, s.20.

⁹⁹ İsmail Kırca, **a.g.e.**, s.42-43.

¹⁰⁰ İlker Osman Akalın, **a.g.e.**, s.22.

¹⁰¹ İsmail Kırca, **a.g.e.**, s.44-45.

¹⁰² (Çevrimiçi) <http://www.nuveforum.net/716-iktisat-bolumu/84336-opsiyonlar/>, (Erişim Tarihi:03.03.2009).

1.9.5.Yeni Nesil Türev Araçlar

Piyasaların ihtiyaçları doğrultusunda opsiyon ve swap sözleşmelerinin değişik kullanım şekillerini kapsamına alan yeni türev ürünler ortaya çıkmıştır. Bunlardan opsiyonlarla ilgili olanları faiz oranlarındaki değişikliğin neden olabileceği risklerden korunmak amacı ile geliştirilmiş Faiz Tavanı (Caps), Faiz Tabanı (Floors), Faiz Kuşakları (Collars) ve Faiz Koridorları (Corridors) gibi yeni türev araçlardır.⁹⁶ Bu finansal ürünlerden yararlanan işletmeler kısa vadeli kaynaklar ile finanse edilebilecek orta vadeli işlemlerinde faiz oranlarında ortaya çıkan değişimlerin etkilerinden korunabilirler.¹⁰³

1.9.5.1. Yeni Nesil Türev Çeşitleri

Yeni nesil türevleri aşağıda belirtildiği gibi sınıflandırabiliriz.

1.9.5.1.1. Faiz Tavanları

Ödenecek bir faiz borcuna sınırlama getirilmesi amacı ile 1984 yılından itibaren kullanılmaya başlandı. Tezgahüstü faiz opsiyon ürünü olan faiz tavanlarını (caps) satın alan taraf bunu satan bankaya bir prim ödemek sureti ile mevcut değişken faizli bir borcunun ileriye yönelik faiz ödemelerine veya ileride alınması düşünülen bir kredinin faiz oranına bir üst sınır getirebiliyor.¹⁰⁴ Aslında caps'ler borcun faiz ödeme tarihlerine denk gelen bir Avrupa tipi call opsiyonlar dizisi olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁵

Faizlerin kendi lehine değişmesi durumunda cap'i satın alan opsiyonu kullanabileceği gibi vazgeçme hakkına da sahip oluyor. Bu işlemde anaparanın el

¹⁰³ Timuçin Bozkurt, **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 ve 39 no'lu Uluslar arası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi**, Marmara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.43.

¹⁰⁴ Sadi Uzunoğlu, **Para ve Döviz Piyasaları**, 1. Basım, Strata Training & Consulting, İstanbul, 2000, S. 106.

¹⁰⁵ İhsan Ersan, **Finansal Türevler Futures & Options & Swaps**, 3. Basım, Literatür Yayınları No:18, İstanbul, Ocak 2003, s.186.

değiştirmesi söz konusu değildir. Sözleşme sonunda nakit ödeme yapılarak faiz garantisi sağlanıyor. Caps anlaşmaları ile satıcı belli bir süre ya da tüm vade boyunca faiz oranının kararlaştırılan üst sınırı aşması durumunda aradaki farkı belirlenen dönemlerde alıcıya ödüyor. Bu dönemler genellikle aylık, 3 aylık ve 6 aylık süreler olarak belirlenmektedir.⁹⁹ Alıcı ise bu anlaşmaya karşılık başlangıçta satıcı tarafa belli bir miktar prim ödemesinde bulunuyor. Değişken faiz ile borçlanan işletmeler, faizlerdeki değişmelerin sık olduğu dönemlerde, faiz oranlarının yükseleceği düşüncesi ile riski azaltmak için cap sözleşmelerini yapma gereği duymaktadırlar.¹⁰⁰ Özellikle uzun vadeli değişken faizli borçlanmalarda işletmelerin caps anlaşmalarına gereksinimleri artmaktadır.¹⁰⁷

Cap'ler belirli bir referans faiz oranı üzerine yazılırlar. Bu faiz oranlarının dayandığı çeşitli endeksler mevcuttur. Bu endeksler, LIBOR, hazine bonoları, finansman bonoları gibi çeşitli araçlar olabilir. Bu sözleşmelerin vadeleri 3 aydan başlayıp 12 yıla kadar uzayabilmektedir.¹⁰⁸

Bu tip sözleşmeleri, işletmeler, bankalar ile, banka dışındaki finans kurumları ile, finansal araçlar ile ya da diğer işletmeler ile yapabilirler. Bankalar caps primi için çift fiyat kote ederler.¹⁰⁹ Bunlardan düşük olanı bankaların müşterilerden alacağı fiyatı yüksek olanı ise bankaların müşterilere satacağı fiyatı gösterir, banka aradaki fark kadar kar elde eder.

Caps ile işletme, kredinin vadesi içinde faiz oranlarındaki artışa karşı bir sınır getirmiş, buna karşılık da belirli bir miktar prim ödemiş olmaktadır. Kredinin vadesinde faiz oranının sınırı aşmadığı durumda, banka, işletmeye herhangi bir ödemede bulunmaz ancak işletme bankaya primi ödemeye devam eder. Caps anlaşmaları bir tür faiz oranı sigortasıdır.¹¹⁰

¹⁰⁶ Akgüç, **a.g.e.**, s.716.

¹⁰⁷ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.44.

¹⁰⁸ Julian Walmsley, **New Financial Instruments**, 2. Edition, John Wiley&Sons, Inc., U.S.A., 1998,s.131.

¹⁰⁹ Ersan, **a.g.e.**, s.184.

¹¹⁰ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.45.

1.9.5.1.2.Faiz Tabanları

Faiz tabanları (floors), faizli araçlara yatırım yapan yatırımcılar tarafından elde edilecek faizlere bir alt sınır getirmek amacı ile kullanılıyorlar. Yatırımcı ileride gerçekleşmesi muhtemel faiz düşüşü karşısında bir prim ödeyerek kendisini garanti altına almaktadır. Ancak faizlerin yükselmesi durumunda opsiyondan vazgeçilir ve işlem maliyeti başlangıçta ödenen prim olur.¹⁰³ Floors sözleşmeleri de cap sözleşmeleri gibi belirli bir faiz oranı baz alınarak yapılıyor. ¹¹¹Vadeleri 3 aydan 12 yıla kadar değişebiliyor. Aylık, 3 aylık veya 6 aylık periyotlar dahilinde sözleşmede kararlaştırılan faiz oranı ile sözleşmenin dayandığı endeksin faiz oranı ile karşılaştırılıp ödeme yapılıp yapılmayacağı belirleniyor.¹¹²

1.9.5.1.3.Faiz Kuşakları

Caps (faiz tavanları) ve floors (faiz tabanları) anlaşmalarının birleşimine faiz kuşakları (collar) anlaşmalar denilmektedir.¹⁰⁶ Aynı anda bir faiz tavanı alıp faiz tabanı satmak ya da faiz tabanı alıp faiz tavanı satmak suretiyle collar anlaşması yapılır. Bu anlaşmaların kullanım amacı, tek başına caps veya floors anlaşması yaparken ödenen prim maliyetini azaltmaktır. Ancak hak sahipleri bu tür anlaşmalarda değişkenliğin ortaya çıkardığı riske karşı tamamen korunamamaktadır.

1.9.5.1.4.Faiz Koridorları

Faiz koridorları satın alan taraf, belirli bir kullanma fiyatı (faiz oranı) üzerinden bir Cap satın alıp daha yüksek bir kullanma fiyatı üzerinden bir Cap satıyor. Burada işlemin amacı ödenen primi düşürerek, buna karşılık korunma düzeyine bir üst sınır getirmektir.¹¹³

¹¹¹ Walmsley, **a.g.e.**, s.194.

¹¹² Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.45.

¹¹³ Uzunoğlu, **Para ve Döviz Piyasaları**, s.106.

Faiz koridorlarında, iki faiz düzeyi arasında korunma sağlanmaktadır. Ancak faizler üst sınırı aşarsa bir zarar söz konusu olur.¹¹⁴

1.10. Finansal Araçlara İlişkin Değerleme Ölçütleri

1.10.1. Maliyet Değeri

İşletmenin edindiği finansal varlıkların ve yükümlülüğe girdiği finansal borçların tutarıdır. Finansal varlıkların veya yükümlülüklerin maliyetine işlem maliyetleri (komisyon benzeri ödemeler) dahildir. Maliyet değeri kavramı TMS 39’da açıkça tanımlanmamıştır. Ancak yine de bir çok paragrafta atıfta bulunmaktadır. Bununla birlikte TMS 39’un 54. ve 66. maddelerinde bu kavram yerine “elde etme maliyeti” kavramı kullanılmıştır.¹¹⁵

1.10.2. İtfa Edilmiş Maliyet Değeri

Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.¹¹⁶

- Etkin Faiz Yöntemi: Finansal varlık veya borcun itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilifkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir.¹¹⁷
- Etkin Faiz Oranı: Finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır.¹¹⁸

¹¹⁴ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.46.

¹¹⁵ ASMMO, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Sempozyumu, Volkan Demir, 02-06 Mart 2008, s. 69.

¹¹⁶ TMS 39, p. 9.

¹¹⁷ ASMMO, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Sempozyumu, Volkan Demir, 02-06 Mart 2008, s. 69.

¹¹⁸ **a.g.e.**, s. 69.

1.10.3.Gerçeğe Uygun Değer

Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır Gerçeğe uygun değerın bulunmasında aşağıdaki unsurlar dikkate alınabilir .¹¹⁹

- Aktif Bir Piyasa; borsadan, satıcıdan, simsardan, sanayi grubundan,fiyatlama hizmeti yapan veya düzenleyici bir kuruluştan elde edilmesinin mümkün olmasıdır.
- Son dönemlerde gerçekleştirilen piyasa işlemlerinin bulunması
- Büyük ölçüde aynı olan başka bir finansal araca ilişkin gerçeğe uygun değerın referans olarak alınması
- İskonto edilmiş nakit akışı analizlerinin kullanılması.
- Opsiyon fiyatlama modellerinin esas alınması

Aşağıdaki tabloda bazı finansal varlık unsurlarının değerleme ölçüleri karşılaştırmalı olarak sunulmuştur:

TMS.39'a göre; Aktif bir piyasada kayıtlı bir fiyatın varlığı, GUD'nin en iyi göstergesidir.¹²⁰

Bu bağlamda;

- Elde tutulan varlık ya da yüklenilecek borç için GUD, cari alış fiyatıdır.
- Elde tutulan borç ya da edinilecek varlık için GUD, cari satış fiyatıdır.
- Mevcut alış ya da satış fiyatları yoksa, en yakın tarihli işlemin fiyatı GUD'dir.
- Finansal aracın bütünü için aktif bir piyasada fiyat kotasyonu yok fakat önemli bileşenleri için varsa bu fiyat temel alınır.
- Aktif bir piyasada fiyattan ziyade bir oran işlem görüyorsa, GUD'i belirlemek için, değerleme tekniğinde bu oran girdi olarak kullanılır.

¹¹⁹ a.g.e., s. 69.

¹²⁰ a.g.e., s. 69.

- Finansal araçla ilgili aktif bir piyasa yoksa şu yöntemler kullanılır:
 - Bilgili ve istekli taraflar arasında yakın zaman içinde yapılmış işlemlerin referans alınması.
 - Büyük ölçüde benzer olan başka bir finansal araca ilişkin GUD'nin referans alınması.
- İskonto edilmiş nakit akışı analizi.
- Opsiyon fiyatlama modelleri

.

2.ULUSLARARASI MUHASEBE

2.1. Uluslararası Muhasebe

Uluslararası muhasebe muhasebenin alt sistemlerinden birisidir. Ekonomi ve uluslararası ekonomi, antropoloji ve sosyal antropoloji arasındaki karşılıklı ilişkiler muhasebe ve uluslararası muhasebe arasında da mevcuttur.¹²¹

Uluslararası muhasebeyi kuramsal kavramlarla savunmaya gerek kalmamıştır. Çünkü 20. yy. ın son yarısından itibaren ticari ve sosyal çevre, uluslararası muhasebe gerçeğini fiilen yaşamaktadır. Geçmişte uluslararası muhasebenin tanımı, muhasebenin kuramsal görüşlerinin bir parçası olarak nitelendirilmekte ve konuya kaynakların israfı şeklinde bakılmaktaydı.¹²²

2.1.1.Uluslararası Muhasebe Standartları

Finansal tabloların düzenlenmesinde uluslararası farklılıklar vardır. Bu farklılıkların nedeni, ilgili ülkedeki muhasebe düzeni ve ülkenin sosyoekonomik koşullarıdır. Globalleşmeyle birlikte dış bağlantıları artan işletmelerin birbirleriyle muhasebe bilgilerini karşılaştırabilmelerinin sağlanması büyük bir önem kazanmıştır. Bu karşılaştırılabilirliğin sağlanmasında kullanılan ortak dil ise “Uluslararası Muhasebe Standartları”dır.¹²³

Birçok ülkede birden faaliyet gösteren çokuluslu şirketler, birbirinden çok farklı düzenleme ve uygulamalarla karşı karşıya gelmekte ve faaliyet gösterdikleri her bir ülke için, o ülkenin kurallarına uygun finansal tablo düzenlenmek zorunda kalmaktadırlar. Ayrıca, işletmelerin maruz kaldıkları bu farklı düzenlemeler, uluslararası işletmelere

¹²¹ Ümit Gücenme, **Uluslararası Muhasebede Teknik Sorunlar**, İstanbul: Marmara Kitabevi, 1998. S.4.

¹²² Gücenme, **a.g.e.**, s. 6.

¹²³ Hale Usta, **Muhasebe Mesleği ile İlgili Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye’deki Düzenlemeler ile Karşılaştırılması**, Gazi Üniversitesi, Master Tezi, 2007.

yatırım yapacak olanları da etkilemektedir. Yatırımcılar, farklı düzenlemeler nedeniyle, işletmeleri sağlıklı bir şekilde değerlendirememektedirler ¹²⁴

2.1.2. Uluslararası Muhasebe Standartlarının Amacı

Günümüzün globalleşen dünyası, işletmelerin birleşme, dışa açılma, uluslararası düzeyde karşılaştırılabilme ve finansal kaynak ihtiyaçlarını uluslararası yatırımcılardan karşılamak istemeleri sonucunu doğurmuş, dolayısıyla işletmeler arasında yeterli ve güvenilir finansal bilgi akışının önemi bir kat daha artmıştır. Ancak her ülkedeki farklı yasal düzenlemeler ve farklı muhasebe ilke ve uygulamaları uluslararası düzeyde finansal tabloların hazırlanmasını zorunlu kılmış; tüm bunlar muhasebe ve denetim uygulamalarının uluslararası kabul görmüş belli standartlara dayanılarak hazırlanmasını gerektirmiştir. Muhasebe Standartlarının oluşturulma amaçlarını şu şekilde sıralayabiliriz: ¹²⁵

- Uygulamadaki farklılıkları ortadan kaldırmak,
- Muhasebe ilkelerinde tekdüzeni gerçekleştirmek,
- Mali tabloların açık, uygun, anlaşılabilir, tarafsız ve karşılaştırılabilir olmasını sağlamak,
- İşletmeyle ilgili kişi ve kurumların yanlış değerlendirmelerine ve karar vermelerine engel olmak,
- Uluslararası alanda finansal bilgi üretimi ve sunulması sırasında ortak bir dil oluşturmak.
- Çok uluslu işletmelerin karşılaştıkları farklı muhasebe standartlarından kaynaklanan sorunların, giderilmek ve ticari ilişkilerin sorunlarını, muhasebe uygulamaları aracılığıyla elde etmek.
- Muhasebenin sermaye piyasası ve muhasebe sisteminden edinilen bilgilerin diğer kullanıcıları için beklenen fonksiyonu yerine getirebilmesi ve işletme faaliyetlerine ilişkin sağlıklı bilgi aktarabilmesi gerekmektedir. Bunun için

¹²⁴ Aydın Karapınar, “Muhasebe Uygulamalarında Uluslararası Uyumun araştırılması” Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt :2 , Sayı:2, Haziran 2000, s.s. 85-96.

¹²⁵ Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 3 Sayı: 1 Haziran 2002

muhasabe; benzer olayları benzer şekilde ifade etmeli, ürettiği bilgiler doğru, güvenilir, anlamlı, gerçeğe uygun ve karşılaştırılabilir olmalı, dolayısıyla belirli standartlara göre hazırlanarak belirli formlardaki mali tablo ve raporlarla ilgililere ulaştırılmalıdır. Sermaye piyasasında kamunun aydınlatılması, yatırımcıların sermaye piyasası araçları hakkında tam olarak bilgilendirilmesi de kaliteli "muhasabe standartları" oluşturulması ve uygulanması ile sağlanabilmektedir.

2.1.3.Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu

Mali tabloların düzenlerinin uluslararası düzeyde uyumlaştırılması için çalışma yapan kuruluşların basında Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee - IASC) gelmektedir. Uluslararası muhasabe standartlarının oluşturulması konusunda ilk tartışmalar 1960'larda başlamış ve bu konunun bir örgüt (komite) tarafından yürütülmesine yönelik somut öneriler ise, ilk defa 1972 yılında Sdney'de yapılan 10. uluslararası muhasebeciler Kongresinde gündeme gelmiştir. Komite, 1973 yılında Kanada, Fransa, Almanya, Japonya, Meksika, Hollanda, İngiltere, İrlanda ve Amerika'daki profesyonel Muhasebe kurumları tarafından yapılan bir anlaşma ile kurulmuştur. Merkezi Londra'da bulunan ve bağımsız bir organizasyon niteliğindeki komiteye 100'den fazla ülkeden 2.000.000'u aşkın muhasebeciyi temsil eden 140'dan fazla muhasabe Kurulusu üyedir.¹²⁶

Komitenin temel amacı, denetlenmiş hesapların ve mali tabloların sunulmasında dikkate alınması gerekli temel standartları belirleyip, bunları, kamuya açık bir şekilde yayınlamak ve böylece bu hesapların dünya çapında kabul edilme ve dikkate alınma olanağını arttırmaktır.

¹²⁶ Cemal İbiş ve Serdar Özkan, "Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) Genel Bakış", Mali Çözüm, İSMMMO Yayını, Sayı 74, Ocak-Subat-Mart 2006, s.28.

IASC'ın ana hedefleri kuruluş sözleşmesinin (Constitution) 2'inci maddesinde aşağıdaki gibi açıklanmaktadır¹²⁷:

- Kamu yararını gözeten, yüksek kaliteli, kolaylıkla anlaşılabilen ve tüm dünyada uygulanması zorlanabilir nitelikte tek bir standartlar manzumesi geliştirerek, finansal raporların yüksek kalitede, şeffaf ve birbirleri ile karşılaştırılabilir nitelikte olmasını sağlamak ve dünya sermaye pazarlarında işlem yapanlarla diğer kullanıcıların ekonomik kararlar vermesinde kolaylık sağlamak,
- Bu standartların kullanımını ve tam olarak uygulanmasını teşvik etmek,
- Ulusal muhasebe standartları ile uluslararası muhasebe standartlarının birbirlerine yaklaşmasını sağlamak.

Uluslararası muhasebe standartları (IAS), uluslararası muhasebe standartları komitesi tarafından hazırlanmakta ve yayınlanmaktadır.

Türkiye'den, Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) bu kuruluşa üyedir. Üyeliği 1979 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile onaylanmıştır. 1994 tarihinde TMUD'un desteği ile Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği'nde IASC üyeliğine alınmıştır¹²⁸

Önceleri IASC ve Mayıs 2000'den sonra IASB olan Kurulun, gelişiminde kilometre taşı olarak kabul edilebilecek önemli olaylar aşağıdaki gibidir.¹²⁹

- IASC ilk standart taslağını 1974'de yayınlamış ve bu taslak, "UMS-1, Muhasebe Politikalarının Açıklanması Standardı"
- 1976 yılında dünyanın en büyük on banka ve finansal kuruluşlarının yöneticileri IASC ile birlikte çalışmaya karar vermişler ve banka ve finansal kuruluşlarda mali tablolar konusunda standart hazırlama projesi başlatmışlardır.

¹²⁷(Çevrimiçi) www.maliye.gov.tr/apk/md146/muhasesestandardi.pdf. (Erişim Tarihi: 04.03.2009).

¹²⁸(Çevrimiçi) www.maliye.gov.tr/apk/md146/muhasesestandardi.pdf, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

¹²⁹(Çevrimiçi) www.iasb.org.uk, (Erişim Tarihi: 13.04.2009)

- 1977 yılında IFAC kurulmuş ve IASC ile yakın ilişkiye girerek her iki kurumun özerk bir şekilde çalışması benimsenmiştir.
- 1979 yılında IASC ve OECD muhasebe standartları konusunda müşterek bir çalışma grubu oluşturmuşlardır.
- 1980 yılında banka ve finansal kuruluşlarda, finansal tablolar konulu standart taslağı yayınlanmıştır.
- Yine aynı yıl, Birleşmiş Milletler bünyesinde faaliyet gösteren muhasebe ve raporlama ile ilgili hükümetler arası çalışma grubu ilk defa IASC'nin faaliyetlerini tanımış ve IASC ile birlikte işbirliği içinde olma konusunda karar verilmiştir.
- 1981 yılında Danışma Grubu oluşturulmuş ve ülkelerin ulusal muhasebe standartlarını belirleyen örgütleri ziyaret edilmeye başlanmıştır.
- Yine aynı yılda, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hollanda'daki muhasebe standartlarını belirleyen otoritelerle birlikte Ertelenmiş Vergiler konusunda bir çalışma grubu oluşturulmuştur.
- 1982 yılında IASC ve IFAC müşterek çalışmaların genişletilmesi konusunda daha da ileriye gitmeleri için yeni bir işbirliğine girmişlerdir.
- 1984 yılında ilk defa ABD Sermaye Piyasası Kurulu (SEC) ile resmi görüşmeler başlanmıştır.
- 1985 yılında IASC, SEC'in Çokuluslu Şirketlerle İlgili Finansal Raporlama Konusundaki projesine tepki göstermiştir.
- 1986 yılında New York Borsası ve Uluslararası Barolar Birliği ile mali piyasaların küreselleşmesi hakkında ortak bir konferans düzenlenmiştir.
- 1987 yılında, Finansal Tabloların Karşılaştırılabilirliği projesi başlatılmıştır.
- Yine aynı yılda, IOSCO Danışma Grubuna katılarak Finansal Tabloların Karşılaştırılabilirliği projesine destek vermiştir.
- Yine aynı yılda, IASC Uluslararası Muhasebe Standartları ilk defa bir bütün cilt olarak yayınlanmıştır.
- 1988 yılında Yatırım Araçlarının Muhasebeleştirilmesi ve Raporlanması konusundaki proje çalışması, Kanada Muhasebe Standartları Kurulu ile birlikte başlatılmıştır.

- Aynı yılda, Finansal Tabloların Karşılaştırılabilirliği konusunda standart taslağı yayınlandı.
- Aynı yılda ilk defa Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB), IASC'ın Danışma Grubuna dahil edilmiştir ve FASB, IASC Yönetim Kuruluna gözlemci atamıştır.
- Yine aynı yılda IASC standartlarının dünyadaki uygulanması üzerine yapılan bir araştırmanın sonuçları yayınlanmıştır.
- 1989 yılında, FEE ile IASC arasında yakınlaşmalar başlamış ve birlikte çalışmanın yararları üzerinde tartışmalar gerçekleştirilmiştir.
- Aynı yılda Finansal Tabloların Hazırlanması ve Sunulması ile ilgili Genel Çerçeve kabul edilmiştir.
- IFAC kamu sektöründe UMS'lerin uygulanması konusunda yönerge yayınlamıştır.
- 1990 Yılında, daha önce standart taslağı olarak yayınlanan Finansal Tabloların Karşılaştırılması, niyet bildirisine dönüştürülerek yeniden yayınlanmıştır.
- Avrupa Komisyonu, IASC'ın Danışma Grubuna katılmış ve yönetim kuruluna bir gözlemci atamıştır.
- 1991 yılında FASB'nin Çalışma Planı uluslararası standartlaşmayı desteklemeye başlamıştır.
- 1993 yılında IOSCO önemli standartların listesi konusunda IASC ile mutabık kalmış ve IASC'ın Nakit Akış Tabloları ile ilgili 7 No.lu Standardın IOSCO'ya bağlı menkul kıymet borsalarına bağlı işletmelerde uygulanması zorunlu kılınmıştır.
- Aynı yılda, 7 standart üzerinde değişiklik yapılarak Karşılaştırma projesine destek verilmiştir.
- 1994 yılında, SEC 3 adet UMS'yi kabul etmiştir.
- Aynı yıl, Dünya Bankası, Tarım İşlerinde Muhasebe projesine mali destek sağlamıştır.
- Aynı yıl, IOSCO 14 adet UMS'yi kabul etmiştir.
- Aynı yıl, Pay Başına Kar projesi konusunda FASB ile IASC ortak çalışma konusunda anlaşmıştır.

- 1995 yılında, IOSCO ile bazı önemli standartların 1999 yılına kadar hazırlanması konusunda anlaşma sağlanmıştır.
- UMS' göre ilk defa Alman Şirket Raporları hazırlanmaya başlamıştır.
- İsviçre'de Holding şirketlerde UMS uygulanmaya başlamıştır.
- Avrupa Komisyonu, IASC ile IOSCO anlaşmasına destek olmuştur.
- 1996 Yılında "Karşılıklar" konusunda İngiltere Muhasebe Standartları Kurulu ile bir proje başlatılmıştır.
- Aynı yıl, Avrupa Birliği'nde daha önce yayınlanan muhasebe direktiflerinin UMS' uygun hale getirilmesi için çalışmalar başlatılmıştır.
- Aynı yıl, Finansal Varlıklar ve Finansal Yükümlülükler konusunda taslak hazırlanmıştır.
- Aynı yılda, FEE, IASC'nin standartlar konusundaki genel çerçevenin uygulanması için çağrı yapmıştır.
- 1998 yılında, Belçika, Fransa, Almanya ve İtalya'da yapılan kanun değişiklikleri ile bu ülkelerdeki, büyük şirketlerin UMS'leri kullanmaları serbest bırakılmıştır.
- Aynı yıl, IASC'a üye ülke sayısı 100'ü geçmiştir.
- Önemli standartlar tamamlanmıştır.
- 1999 yılında G7 Ülkelerinin Maliye Bakanları ile IMF, IASC'ın standartlarının desteklenmesi konusunda fikir birliğine girmiştir.
- Aynı yıl, IFAC bünyesinde oluşturulan Uluslararası Muhasebeciliği Geliştirme Forumu (IFAD), IASC'ın standartlarına bağlılık ve güven göstermiştir.
- Aynı yıl, Avrasya Muhasebeciler ve Denetçiler Federasyonu, eski Sovyet Ülkelerinde IASC'ın standartlarının uyumlaştırılarak uygulanmasına karar vermiştir.
- Aynı yıl, FEE, IASC standartlarının tüm Avrupa'da uygulanması konusundaki ısrarlarını artırmıştır.
- 2000 yılında, Basel Komitesi IASC'a olan desteğini artırmıştır.
- Aynı yıl, IASC, IASB'a dönüştürülmüş ve IASB, IASC Vakfının bağımsız bir kurulu haline getirilmiştir.

- Aynı yıl, Avrupa Komisyonu, 2005 yılının başından itibaren tüm Avrupa’da IASC standartlarının zorunlu olarak uygulanacağını ilan etmiştir.
- 2001 yılında, IASB, söz konusu standartların bundan sonra IFRS’ye (Uluslararası Finansal Raporlama Standartları) dönüştürülmesine karar vermiştir.
- 2002 yılında, FASB ile IASB bir yakınlaşma anlaşması imzalayarak, aralarındaki farkların 2005 yılının başına kadar giderilmesine karar verilmiştir.

2.1.4.Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC)

IFAC, 1977 yılında Münih’te yapılan 11. Dünya Muhasebeciler Kongresi’nde 49 ülkeden 63 muhasebe örgütünün katılımıyla kurulmuştur.

Baslıca amacı; uyumlaştırılmış standartlarla tüm dünyada eşgüdümü sağlanmış bir “muhasebe mesleği” geliştirmektir. IFAC’ nin üye kuruluş sayısı 114’e ulaşmıştır. Bunlar 82 ülkeyi temsil etmektedir. Ülkemizden Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği (TMUD) bu örgüte kurucu üye olarak katılmış, 1994 yılında ise TÜRMOB üyeliğe kabul edilmiştir¹³⁰.

IFAC bünyesinde beş ayrı teknik komite görev yapmaktadır. Bunlar; Eğitim Komitesi, Meslek Ahlakı Komitesi, Finansal ve Yönetim Muhasebesi Komitesi (FMAC), Uluslararası Denetim Uygulamaları Komitesi (IAPC) ve Kamu Kesimi Komitesi (PSC)’ dir¹³¹.

Muhasebe mesleğinin dünyadaki en üst kurumu, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, IFAC’tır. Günümüz itibariyle 118 ülkeden 159 kuruluş IFAC’ın üyesidir ve IFAC dünya muhasebecilerinin yüksek kalitede hizmet vermelerini destekleyerek, kamu yararını korumak amacıyla faaliyet göstermektedir. IFAC

¹³⁰(Çevrimiçi) www.maliye.gov.tr/apk/md146/muhasesestandardi.pdf, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

¹³¹(Çevrimiçi) www.maliye.gov.tr/apk/md146/muhasesestandardi.pdf, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

üyeleri; kamuda, sanayide, ticarete, devlette ve akademide hizmet vermekte olan 2,5 milyon meslek mensubunu kapsamaktadır.¹³²

IFAC'ın temel amacı; kamu çıkarlarına hizmet etmek, dünya genelinde muhasebe mesleğini güçlendirmek ve güçlü uluslararası ekonomilerin gelişmesine katkıda bulunmaktır.

IFAC yönetimi, çalışanları ve gönüllüleri; etkin ve etkili bir biçimde faaliyette bulunmayı ve uluslararası çözümler üretmeyi ve basitlik sunmayı amaçlamaktadırlar ve IFAC'taki görevlerini yerine getirirken, aşağıdaki değerlere bağlı kalırlar:¹³³

- Dürüstlük
- Şeffaflık
- Uzmanlık

IFAC, etik kuralları ile de meslek mensuplarının tüm dünya çapında aynı (yukarıdaki) değerlere sahip çıkmalarını teşvik etmektedir.

IFAC'ın Öncelikleri;

1. Kamu Yararına Hizmet Etmek
2. Üye Kuruluşlar Arasında İşbirliği Sağlama
3. Uluslararası Muhasebe Mesleğini Sahiplenme ve Sözcü Olma

2.1.5.Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)

Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB), tam zamanlı olarak çalışan ve muhasebe kökenli olup olmamasına bakılmaksızın atanan 7 üyeden oluşmaktadır. Atanma bağımsız bir organ olan Finansal Muhasebe Vakfı (Financial Accounting

¹³² (Çevrimiçi) <http://turmob.org.tr/uluslararasi/if.html>, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

¹³³ (Çevrimiçi) www.ifac.org, (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Foundation – FAF) tarafından yapılmakta olup üyeler 5 yıllık bir görev süresi için seçilmektedir. Üyelerin ikinci defa seçilmelerinin mümkündür. FAF, FASB ile iş dünyasının iletişiminin sağlanması için bir danışma konseyi de atamaktadır. FASB toplantıları halka açık olarak yapılmaktadır.¹³⁴

FASB’ın yaptığı çalışmaların amacı ve çerçevesi aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹³⁵

- Finansal muhasebe standartlarının oluşturulması ve yayınlanması,
- Muhasebe standartları ve sorunları ile ilgili yorumlar ve değerlendirmeler yapılması,
- Güncel konular üzerine teknik yayınların çıkarılması,
- A.B.D.’deki genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine dayalı olarak geliştirilen teorilerin ve temel kural çerçevesinin geliştirilmesi.

FASB en sonuncusu Mayıs 2005’de olmak üzere 154 adet standart yayınlamıştır.¹³⁶ ABD’de FASB’ın yaptığı düzenlemeler SEC’in onayından geçmektedir. Ayrıca SEC’in FASB tarafından oluşturulan bir standarda katılmaması ve düzeltilmesini istemesi de mümkündür. SEC, FASB’nin çalışmalarını düzenli olarak izleyerek gerektiğinde tartışmalı konularda muhasebe standartları geliştirilmesine müdahale etmektedir.

FASB son yıllarda IASB ile birlikte çalışmalar yapmaya başlamış ve 18 Nisan 2002’de birbirlerinin çalışmalarını yakınlaştırmak ve uyumlaştırmak üzere taahhütlerini Norwalk Mutabakatı’nı imzalayarak göstermişlerdir.¹³⁷ Mutabakat ile uluslararası muhasebe standartları ile Amerika’daki genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri arasındaki farklılıkların giderilmesi, mevcut veya gelecekte ortaya çıkabilecek muhasebe ile ilgili meselelere kaliteli ve uyumlu çözümler üretme, kaliteli ve uyumlu standartlar geliştirilmesi için işbirliği yapılması öngörülmüştür.

¹³⁴ Serpil Bostancı, “Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu”, **Mali Çözüm Dergisi** Sayı:59, İstanbul : İSMMMO Yayınları, Nisan-Mayıs-Haziran 2002, s.2.

¹³⁵ Oktay Taş, “FASB’ın 133 Sayılı Finansal Türev Ürünler ve Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebesi Adlı Standardının Getirdiği Yeni Kurallar”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi, C:5, Sayı:17, İstanbul, Ocak 2002, s.135.

¹³⁶ (Çevrimiçi) <http://www.fasb.org/st/index.shtml>, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

¹³⁷ Nalan Akdoğan, “Muhasebe Standartlarına Toplu Bakış, Muhasebe Uygulaması Vergi İlişkisi”, Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu IV Bildirileri, Ankara: Ankara SMMMO, 01-05 Mart 2004, s.11.

SEC de kendisine bağı FASB'ın IASB ile yaptığı mutabakat çerçevesindeki çalışmaları yakından takip etmektedir. SEC, 2001 yılında üyelerine uluslararası menkul kıymet ihraç işlemlerinde UMS/UFRS'nin kullanılmasını tavsiye edilmesi kararı almıştır.

2.1.6. Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE)

Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE), Avrupa muhasebe mesleğini temsil eden en üst kurumdur. 29 ülkeden 41 meslek örgütünü bir araya getirmiştir. FEE'ye üye meslek kuruluşları; 15 Avrupa Birliği üyesi ülkeyi, 9 AB'ye aday ülkeleri ve 3 EFTA üyesi ülkeyi temsil etmektedir. Bu ülkelerdeki üye kuruluşlar; yaklaşık %94'ü AB ülkelerinden olmak üzere, 500.000 meslek mensubunu kapsamaktadırlar. FEE'de temsil edilen meslek mensuplarının takriben %45'i, serbest çalışmakta, geri kalan %55'i sanayi, ticaret, devlet ve eğitim sektöründe bir kurum veya kuruluşa bağı olarak çalışmaktadır.¹³⁸

Olağan toplantılarını her iki yılda bir yapan Kurumun en üst karar organı Genel Kuruldur. Federasyonun üst yönetimini Konsey /Yönetim Kurulu), yerine getirir. Konseyin kararlarını; Başkan, Başkan Vekili ve Başkan Yardımcılarından oluşan icra kurulu yerine getirir. FEE 'nin özellikleri ve amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür;¹³⁹

- FEE, Belçika yasalarına göre “Uluslararası bir Örgüt” olarak, 30 Aralık 1986 tarihinde Kraliyet Kararnamesi ile kurulmuştur. Kar amacı olmayan bir kuruluştur.
- FEE, AB kurumları nezdinde, Avrupa muhasebe mesleğinin başı çeken temsilcisi durumundadır. Hem işverenin hem de müşterilerin çıkarlarına hizmet edip, yüksek kalitede teknik destek vererek, mesleğin ayrıcalığını ve vasıflarını anlatmayı amaçlamaktadır. Avrupa muhasebe mesleği mensupları,

¹³⁸ (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

¹³⁹ (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

daha çok kamuya hizmet verdikleri için topluma karşı da özel bir sorumlulukları vardır.

- FEE; Avrupa muhasebe mesleği mensuplarının çıkarlarını kapsayan çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedir. Bu yelpazede; denetim, ahlak, vergileme, kamu sektörü muhasebeciliği, şirket hukuku, bankacılık, sigorta, sermaye piyasaları, çevre sorunları, mesleğin yasal düzenlemeleri ve liberalleştirilmesi, Avrupa Birimi ve EDI elektronik bilgi aktarımı konuları yer almaktadır.
- FEE’de özel projeler için geçici çalışma grupları oluşturulurken, teknik sorumluluklar, çalışma grupları (komisyonlar) tarafından yerine getirilmektedir. Bu çalışmalar yapılırken, FEE pek çok AB kurumu ile özellikle Avrupa Komisyonu ile birlikte işbirliğinde bulunur.
- FEE muhasebe alanında Avrupa’da özellikle de AB’de son derece önemli bir rol oynamaktadır. Muhasebe standartlarının uyumlaştırılması konusunda kilit bir role sahip olan FEE, Avrupa Komisyonu ve diğer uluslararası ya da ulusal örgütler (ör. Standart koyucular) tarafından sıkça başvurulmuş bir kurumdur. FEE, şu anda uygulamada olan çalışma programına ek olarak, pek çok önemli projeyi gerçekleştirmiştir. Örneğin:¹⁴⁰
 - Avrupa’da Kavramsal Muhasebe Çerçevesi Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma
 - Yatırım Araçlarının Muhasebe İyileştirmesi – Bir Avrupa Perspektifi
 - Çevresel Raporlarda Bilirkişi görüşleri
 - Çevre Sözlüğü
 - Çevre Raporları için Genel Kabul Görmüş Bir Çerçeveye Doğru
 - Avrupa Komisyonu Muhasebe Direktifleri ve Uluslararası Muhasebe Standartlarının Karşılaştırması
 - Çevre Sorunları İçin Uluslararası Muhasebe Standartları İncelemesi

¹⁴⁰ (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

- Çevre Raporlarına Güvence Sağlanması ve Bunlara Verilen Cevapların Analizi Üzerine Tartışma Araştırmaları
- Avrupa’da Finansal Raporlama Stratejileri Üzerine Tartışma Araştırmaları
- Uluslararası Muhasebe Standartları, ne derecede, Avrupa Komisyonu Muhasebe Direktiflerine göre Konsolide Hesaplarına Uygulanabilir
- Avrupa’da Muhasebe Standartlarının Oluşturulması
- Muhasebe Direktiflerinin Modernleştirilmesi Üzerine Tartışma Araştırmaları
- Avrupa’da İcra (Yürürlüğe Koyma) Mekanizmaları
- Avrupa şirketlerinin IAS 19’u uygulaması için uyumlaştırma Çalışması

Denetim düzenlemeleri alanında da FEE etkin olmaya devam etmektedir. FEE, Avrupa Komisyonu’nun Denetim Komitesinin etkin bir üyesidir. Bu alanda da bir dizi çalışma yayınlamıştır.¹⁴¹

- Sürekli Kalite Güvencesi – Avrupa’da Kanuni Denetim
- Standart Oluşturma - Avrupa’da Kanuni Denetim
- Kanuni Denetim Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı

FEE, mesleğin AB düzeyinde daha çok liberalleşmesini desteklemek için çalışmaktadır. AB içinde mesleğin vasıflarını karşılıklı olarak tanınması sürecini yakından takip etmekte ve bu konuda Hükümet temsilcileri ile ortak seminerler düzenlemektedir. Yakın zamanda, Avrupa tek pazarında işlem yapan firmaların karşı karşıya kaldığı mevcut yasal kısıtlamaları konu alan bir dizi tavsiyeyi Avrupa Komisyonu için hazırlamıştır (Avrupa’da Muhasebe Mesleğinin Liberalleştirilmesi).

¹⁴¹ (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

Muhasebe mesleğinin önemi ve FEE'nin kilit konumu nedeniyle, Avrupa Komisyonu FEE'yi; EURO'ya geçişte, Avrupa Muhasebe Uzmanlarını, iş dünyasına yardımcı olmak üzere harekete geçirmek üzere davet etmiştir. FEE, bu konuda pek çok yayın ve kılavuz hazırlamıştır ve başarılı bir şekilde website (www.euro.fee.be) yönetmektedir.¹⁴²

FEE'nin amaçlarından biri de Avrupa Muhasebe Mesleğini uluslararası düzeyde temsil etmektir. Bu nedenle, dünya çapındaki muhasebe örgütleri; IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) ve IASB (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu) ile yakın ilişkiler sürdürmektedir. Aynı zamanda OECD'nin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı), WTO'nun (Dünya Ticaret Örgütü) ve IFAD'ın (Uluslararası Muhasebeciliği Gelişimi Forumu) çalışmalarına da katılmaktadır. Diğer örgütlerle de düzenli ilişkiler sağlanarak, hem Avrupa hem de Dünya düzeyinde muhasebe mesleğinin ortak çıkarları paylaşılmaktadır.¹⁴³

2.1.7. G20 ülkeleri

25 Eylül 1999'da Washington'da önde gelen sanayileşmiş ülkelere oluşan G-7'nin maliye bakanları, 20'ler Grubu (G-20)'nin kuruluşunu ilan etmişlerdir. Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanlarından oluşan bu yeni uluslararası forum, 19 ülke, Avrupa Birliği ve Bretton Woods kurumlarını (IMF ve Dünya Bankası) temsil etmektedir.

G-20'ye üye ülkeler; Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Güney Kore, Türkiye, İngiltere, ABD ve AB'den oluşmaktadır.

IMF ve Dünya Bankası'nın Uluslararası Parasal, Finansal ve Kalkınma Komitelerinin Başkanları ile IMF'nin İcra Direktörü ve Dünya Bankası'nın Başkanı görüşmelere tam katılım sağlamaktadır.

¹⁴² (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

¹⁴³ (Çevrimiçi) www.fee.be, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

G20 nin amacı; G-20, uluslararası finansal istikrarı geliştirme amacıyla sanayileşmiş ülkeler ve yükselen pazarlar arasındaki politika sorunlarını gözden geçirir, bu konularda çalışmalar yapar ve tartışma ortamı doğmasını teşvik eder.

Ayrıca 02 Nisan 2009 tarihinde yapılan zirvede; Muhasebe standartları belirleyicileri, finansal araçların likiditelerine ve yatırımcıların elde bulundurma anlayışları çerçevesinde değerlendirilmesine yönelik standartları, gerçeğe uygun değer muhasebesinden ödün vermeksizin, geliştirmelisine gayret etmelidirler. Diyen kurul UMSK krize karşı küresel olarak tutarlı ve uygun tepkiler verebilmek adına, G20 tarafından belirlenen hedef tarih olan 2009 yılının sonuna kadar G20 tarafından tavsiye edilen konuların her biri hakkında eyleme geçmeye kararlı olduğunu, UMSK, şu ana kadar yapılmış olan işler ve gelecekte yapılması teklif edilen faaliyetler ile ilgili bir özet yayımlayacağını, 2 Nisan tarihinde FMSK gerçeğe uygun değer ölçümü ve borçlanma araçlarının değer düşüklüğüne ilişkin FMSK Uzman Görüşleri Bildirisi (FASB Staff Positions) niteliğinde bir uygulama rehberi yayınlamayı kabul ettiğini, 2001 yılından beri yakınsama konularında FMSK ile yakın işbirliği içinde olmuş olan UMSK, birçok kişi tarafından seslendirilen, finansal kriz ile ilgili alanlarda UFRS'ler ve ABD GKGMİ arasında yakınsama sağlanmasına yönelik güçlü arzuyu anlamak olduğunu. AB Maliye Bakanları bu konuyu 4 Nisan tarihinde yayımladıkları bir açıklama ile vurgulamıştır.

2.2.Uluslararası Finansal Raporlama Standartları

Uluslararası faaliyet gösteren firma, banka ya da diğer kuruluşlar senelerdir değerlendirme yaparken muhasebeleştirme kaynaklı farklılıkları gidermeye yönelik çalışmalar yapmakta, dünya çapında uygulanabilecek standartların oluşturulmasına yönelik çalışmaları da teşvik etmektedirler.

1998 yılında Asya ülkelerinden başlayarak tüm dünyaya yayılan kriz, yatırımcılar, kredi verenler ve düzenleyiciler açısından güvenilir ve şeffaf muhasebenin önemini

bir kez daha ortaya koymuştur. Uluslararası kamuoyu, IMF, BIS, IASC ve diğer standart belirleyici kurumları veri dağıtımı, parasal ve finansal şeffaflık, banka gözetim ve denetimi, muhasebe, denetim gibi alanlar da dahil olmak üzere ekonomik ve finansal konularda standart geliştirmeye davet etmiştir. Uluslararası kabul gören standartların oluşturulması hem ekonomik politikaların oluşturulmasını geliştirecek hem de uluslararası finansal sistemin güçlendirilmesini sağlayacaktır.¹⁴⁴

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'na 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanun'la eklenen Ek-1'inci madde ile, ulusal muhasebe standartlarını oluşturma konusunda yetkili olmak üzere Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş ve ilk toplantısını 07.03.2002 tarihinde yaparak faaliyete geçmiştir. TMSK, standart oluşturma surecine hız kazandırmak amacıyla, öncelikle TMSK, SPK ve BDDK'nın yayımlamış olduğu standartlardan 17'sini "birinci taslak metin" olarak kamuoyunun görüşlerine açmıştır.¹⁴⁵

2000'li yıllara kadar dünyada, ülkelerin ulusal muhasebe standartlarını uluslararası muhasebe standartlarına "uyumlaştırma (harmonization)" amacına yönelik çalışmalar söz konusu olmuştur. Günümüzde geçerli olan eğilim olan (yakınsama-convergence) ise, dünya çapında uygulanabilecek tek bir muhasebe standartları seti oluşturulabilmesi için, ilgili kuruluşların birlikte çalışmalarını ifade etmektedir.¹⁴⁶

Son yıllarda Avrupa Birliği, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonları Örgütü (IOSCO) ve Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu (FASB)'in Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB)'yla birlikte yaptığı çalışmalar, bu eğilimin en açık göstergeleridir¹⁴⁷

¹⁴⁴ Duygu Sıdar, **Finansal Araç Kavramının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi**, Gazi Üniversitesi, 2006, s.4.

¹⁴⁵ (Çevrimiçi) <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci2beiw.pdf>, (Erişim Tarihi: 10.04.2009).

¹⁴⁶ Sinan Aslan, "Global Muhasebe Surecinde Yakınsama Eğilimleri", Muhasebe ve Finansman Dergisi, S.23, Temmuz, s.s. 93 – 100.

¹⁴⁷ Yavuz Çiftçi, "Türkiye Uygulamasındaki İştirak Kavramı İle Uluslararası Uygulamalardaki İştirak Kavramının Karşılaştırılması", XXIV. Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu, 27–30 Nisan 2005, Muğla. S.41.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına ihtiyaç duyulma nedenleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;¹⁴⁸

- Küreselleşme Olgusunun Gereği
- Uluslararası Finansal Piyasaların Gelişmesi
- Çok Uluslu Şirketlerin Ortaya Çıkması
- Sermaye Piyasalarının Gelişmesi
- İşletmelerin Dünyaya Açılabilmelerinin Gereği
- Muhasebe Uygulamalarında ve Bağımsız Denetim Sürecinde Ortaya Çıkan Usulsüzlüklerin Saptanabilmesi
- Uluslararası Şirketlerin Farklı Ülke Uygulamaları Nedeniyle Karşılaşmakta Oldukları Sıkıntıların Ortadan Kaldırılması Gereği
- Uluslararası Piyasalarda Fon Temini İçin Ortak Bir Muhasebe Dili Kullanılmasının Gerekliliği
- Doğru, Güvenilir, Uyumlu, Şeffaf ve Karşılaştırılabilir Finansal Tabloların Hazırlanması Gereği

2.3.Uluslararası Farklılıklar

IASB'nin yanında FASB (Finansal Accounting Standards Board)'da muhasebe standartlarını uyumlaştırma konusunda çalışmalar yapmaktadır. 2002 yılında bu iki kuruluş birlikte çalışmaya başlamışlardır. Buradaki amaç, A.B.D'de uygulanmakta olan U.S G.A.A.P ile IAS arasındaki farkların en az düzeye indirilmesi veya gelecekte yeni oluşturulacak standartlarda farklı uygulamaların önüne geçilmesidir Şubat 2006 yılında Kanada Muhasebe Standartları Kurulu, Kanada Muhasebe Standartlarını UFRS'na uyumlaştırma kararı almıştır¹⁴⁹.

¹⁴⁸(Çevrimiçi) http://www.ebso.org.tr/b2b/haber/resimler/UFRS_UYUM_12_slayt_97.ppt, (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

¹⁴⁹ Saim Üstündağ, “Global Finansal Raporlama Hayal mi?”, Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği, ss.195-199,(Çevrimiçi) http://www.tsrsb.org.tr/NR\rdonlyres\03EE6DB6-4920-461A-88EC-94F5A9BAD73C\2156\182_186.pbf, (Erişim Tarihi : 19.07.2007).

Unutulmamalıdır ki muhasebe sosyal bir bilim dalıdır ve toplumda “hizmet” işlevini yerine getirmektedir. Muhasebenin teknik ve sosyal anlamda faydalı olarak kalabilmesi için toplumun sürekli değişen ihtiyaçlarına cevap vermesi ve hüküm sürdüğü ülkenin kültürel, ekonomik, yasal, sosyal ve politik özelliklerini yansıtması gerekir¹⁵⁰. Bu doğrultuda, muhasebe uygulamalarına yön veren faktörlerin ve hatta bu faktörlerden etkilenen muhasebe uygulamalarının, tarafların ihtiyaçlarındaki değişikliklere paralel olarak günden güne değişebileceği akılda tutulmalıdır.¹⁵¹

Ülke muhasebe sistemlerinin farklılaşmasının birçok sebebi vardır. Aşağıda verilecek olan sebeplerin muhasebe sistemlerinin farklılaşmasına etki ettiğini, pozitif bilimlerdeki gibi bir matematik ifade ve kesin bir dille söylemek mümkün olmamakla beraber, muhasebe camiasında, sayılan sebeplerle farklılıklar arasında bir ilişki olduğu çeşitli çalışmalarla ispat edilmek istenmiştir. Muhasebeyi etkileyen bu faktörler, ülkeler arası farklılıkları veya benzerlikleri anlamamıza katkıda bulunmaktadır.

Uluslararası farklılıkları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Yasal Sistemler
- Finansman Kaynakları
- Vergilendirme
- Enflasyon
- Kültür
- Politik Ve Ekonomik Bağlar
- Ekonomik Gelişmişlik Seviyesi Ve Profesyonellik

¹⁵⁰ Frederick D. Choi, Carol Ann Frost, Gary K. Meek, **International Accounting**, Third Edition, Prentice-Hall, Inc., New Jersey, 1999, s. 28.

¹⁵¹ Ahmet Ağca, (Çevrimiçi) <http://sbe.dpu.edu.tr/8/81.pdf>, (Erişim Tarihi: 03.02.2009)

2.4. Harmonizasyon Çalışmaları

Dünyada birbirinden farklı pek çok muhasebe sistemi mevcuttur. Bunun nedeni muhasebenin içinde bulunduğu çevreden etkilenmesi ve bu etkileşim sonucu şekillenmesidir. Her bir ülkenin farklı sosyal, kültürel, politik ve tarihsel yapıya sahip olduğu düşünüldüğünde, dünya üzerindeki ülke sayısı kadar muhasebe sisteminin var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Dünyadaki muhasebe uygulamalarındaki bu çeşitlilik, globalleşen sermaye piyasaları ve çok uluslu şirketlerin etkisiyle artık bir gereklilik haline gelen harmonizasyon konusunu gündeme getirmektedir.

Harmoni, dünya genelinde bütün işletmelerin benzer işlemler için aynı muhasebe yönteminin uygulanması olarak tanımlanmaktadır.

2.5.Uluslararası Muhasebede Harmonizasyonu Gerekli Kılan Faktörler

Küreselleşme ile birlikte ortaya çıkan harmonizasyon ihtiyacı, hem uluslararası hem de bölgesel pek çok organizasyonu bu konuda çalışmalar yapmaya itmiştir. Harmonizasyonun sağlanması, bahsedilen bu organizasyonlar tarafından oluşturulan kural ve standartlar aracılığıyla gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Muhasebe harmonizasyonu, ölçümleme ve sunumla ilgili standartlar ile denetim standartlarının harmonizasyonunu kapsamaktadır. Ancak, bizim çalışmamızda ölçümleme ve sunum ile ilgili muhasebe standartlarının harmonizasyonu incelenmektedir.

Muhasebe standartlarında uluslararası uyumun sağlanması ve uluslararası muhasebe standartlarının oluşturulmasını gerektiren faktörler aşağıda özetlenmiştir.

2.6.Muhasebede Harmonizasyon Konusunda Çalışan Uluslararası, Bölgesel ve Devletlerarası Kuruluşlar

- Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı
- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants-IFAC)
- Avrupa Birliği (European Union-EU)
- Menkul Kıymetler Komisyonları Uluslararası Örgütü (International Organisation of Securities-IOSCO)
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma örgütü (Organisation for Economic Cooperation and Development-OECD)
- Birleşmiş Milletler (United Nations)
- Diğer Uluslararası Kuruluşlar
 - EFTA
 - NAFTA
 - Avrupa Muhasebe Uzmanları Federasyonu (FCE)
 - Asya Muhasebeciler Federasyonu (AF A)
 - Asya ve Pasifik Muhasebeciler Federasyonu (C APA)
 - Amerika Muhasebeciler Derneği (IAA)
 - Doğu-Orta-Güney- Afrika Muhasebeciler Federasyonu (ESCAFA)
 - Afrika Muhasebe Konseyi (AAC)
 - Uluslararası Muhasebe Eğitim ve Araştırma Derneği (IAAER)
 - Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)
 - Avrupa Muhasebeciler Federasyonu (FEE)

2.7.Finansal Raporlama Standartlarının Uluslararası Uyumunun Sağlayacağı Avantajlar

Uluslararası uyumlaştırma ile sağlanabilecek avantajlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:¹⁵²

Devlet ve Uluslararası Standart Belirleyiciler açısından;

Ülkelerin, uluslararası muhasebe standartlarına tam entegrasyonu, zaman ve para tasarrufu sağlar,
Çok uluslu işletmelerin anlaşılması zor, yabancı muhasebe uygulamalarının arkasına gizleyemeyecekleri transfer fiyatlarının tespit edilmesini sağlar,
Yabancı ülkelere geliri olan çokuluslu işletmeleri de kapsayacak biçimde, yatırımcıların vergi yükümlülüklerini hesaplamayı kolaylaştırır,
Standartları yayınlamaya gücü yetmeyen ülkelere, yüksek kalitede ve iyi araştırılmış standartlara erişebilmeleri sağlanır,
Farklı ülkelerdeki girişimlerin yönetimlerinde şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlar,
Uluslararası yatırımcıların dış yatırımları kolayca izlemesini mümkün kılan UMS'nin benimsenmesiyle, uluslararası yatırımları çekme konusunda hükümetlere yardımcı olacaktır.

Bölgesel ekonomik gruplar açısından;

Yaygın muhasebe uygulamaları aracılığıyla ticaretin artırılmasına,
Çeşitli işletmelerin performansları üzerine anlamlı verilerin derlemesine yardımcı olur.

Çok uluslu işletmeler açısından;

Uluslararası yatırımcılara farklı ülkelerdeki yatırım portföylerinin kullanışlı ve anlamlı bir şekilde karşılaştırmalarını sağlar,
İşletme içi finansal bilgi iletişimine destek olmasıyla, daha iyi yönetim kontrolünün geliştirilmesini sağlar,

¹⁵²(Çevrimiçi) <http://cbdd.wsu.edu/kewlcontent/cdoutput/tom505/page9.htm>, (Erişim Tarihi:01.06.2007)

Birleşme ve devralmalarda, yabancı işletmelerin değerlemelerinin daha doğru biçimde gerçekleştirilmesini sağlar,
Denizaşırı menkul kıymet borsalarının ihtiyacı olan raporlamayla uyumu kolaylaştırma,
Denetim maliyetlerinin azaltılmasında başarı sağlama ve kolaylık sağlama,
Muhasebe çalışanlarının sınır dışında kolayca transfer edilebilmesi şeklinde yararları olacaktır.

2.8.Türkiye Muhasebe Standartları

Türkiye’de muhasebe standartlarının gelişimi devlet öncülüğünde gerçekleşmiştir. Muhasebe uygulamalarında önce Fransız mevzuatı ve yayınlarının daha sonra da Alman mevzuatı ve yayınlarının etkisi olmuş, 1950 yılından sonra ABD ile olan ilişkilerin ekonomik ve kültürel alanda gelişmesiyle Amerikan sisteminin etkisinde kalınmış ve 1987 sonrası AB’ne tam üyelik başvurusunda bulunulması ile AB düzenlemelerinin ve son zamanlarda da Uluslararası Muhasebe Standartlarının etkisinde kalınmıştır.¹⁵³

2.8.1. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu

Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir nitelikte olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin gelişmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararı için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayınlamak üzere, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1’inci madde uyarınca kurulmuş ve 2002 yılında üyelerinin atanmasıyla faaliyete geçmiştir. İdari ve mali özerkliğe sahip olup, Başbakanlığa bağlıdır. Kurul; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası

¹⁵³ Ahmet Başpınar , “Türkiye’de ve Dünya’da Muhasebe Standartlarını Oluşturmaya Genel bir Bakış“, Maliye Dergisi, (Çevrimiçi) <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md146/muhasesesta%ndard%C4%B1.pdf> , (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliğinden bir yeminli mali müşavir ve bir serbest muhasebeci mali müşavir olmak üzere 9 üyeden oluşmaktadır. Ülkemiz muhasebe uygulamalarında, işletmelerin tabi oldukları mevzuata göre farklı mali tablolar düzenlemek durumunda olmaları ve bu konuda bugüne kadar birlikteliğin sağlanamamış olması, ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve geliştirmek Kurulun görevlendirilmesinde en önemli hareket noktalarından birini oluşturmuştur. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu; ulusal muhasebe standartlarının saptanması yanında, uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumunun sağlanması sorumluluğunu da üstlenmiştir.¹⁵⁴

2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 tarih ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1'inci madde uyarınca kurulan ve idari ve mali özerkliği bulunan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu 07.03.2002 tarihinde ilk toplantısını yaparak faaliyete geçmiş olup, buna ilişkin kararı 14.04.2002 tarih ve 24726 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanununa 18.12.1999 gün ve 4487 sayılı Kanunla eklenen Ek-1'inci maddede öngörülen görevleri yerine getirmek üzere kanunla kurulmuş, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişisidir. Anılan Kanun hükmü uyarınca Başbakanlığın ilgili kuruluşu olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu, halen Maliye Bakanlığı ile ilişkilendirilmiş bulunmaktadır. Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu Karar Organı; Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Sermaye Piyasası Kurulu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Yükseköğretim Kurulu ile Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden birer, Türkiye Serbest Muhasebeci Malî Müşavirler ve Yeminli Malî Müşavirler Odaları Birliğinden bir yeminli malî müşavir ve bir serbest muhasebeci malî müşavir olmak üzere 9 üyeden oluşur.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Hale Usta Master Tezi

¹⁵⁵(Çevrimiçi)http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=59, Erişim Tarihi: 20.03.2009).

Kurulun görevleri;¹⁵⁶

- a) Muhasebe standartlarının oluşturulmasında esas alınmak üzere, Kavramsal Çerçeveyi belirlemek ve Türkiye Muhasebe Standardı Taslak Metinlerini hazırlayıp kamuoyunun görüşlerine açmak,
- b) Gerçek, güvenilir, karşılaştırılabilir, ihtiyaca uygun, anlaşılabilir ve tutarlı finansal bilgi üretilmesini sağlayacak Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturmak,
- c) Muhasebe standartlarının gelişen ve değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesini teminen standartların güncelliğini sağlamak üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- d) Finansal bilgilerin karşılaştırılabilirliğinin uluslararası alanda da sağlanmasını teminen ulusal muhasebe standartlarının uluslararası kabul görmüş muhasebe ilkeleri ve en iyi muhasebe uygulama örnekleri ile uyumunu gerçekleştirmek üzere gerekli çalışmaları yapmak,
- e) Finansal tabloların ihtiyaçlara uygun bilgi sunmasını ve belirlenecek standartlarla ilgili olarak uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara ilişkin önlem alınabilmesini sağlamak üzere, standartların oluşturulması sürecinde muhasebe ilgi gruplarının görüşlerinin alınmasını sağlamak ve standartların oluşturulması sürecinde düzenli olarak kamuoyunu bilgilendirmek,
- f) Gerektiğinde uygulamaya açıklık kazandırmak üzere muhasebe standartlarının uygulanmasında tereddüt oluşan konularda Yorumlar yayımlamak,
- g) Ulusal muhasebe standartlarının benimsenmesine ve standartların uygulanmasına ilişkin kamu bilincinin yerleştirilmesine yönelik olarak toplantı, konferans, sempozyum, kongre gibi faaliyetler düzenlemek ve gerekirse çeşitli yayınlar hazırlamak ve bastırmak.

Kurulun yetkileri;¹⁵⁷

¹⁵⁶(Çevrimiçi)http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=59, Erişim Tarihi: 20.03.2009).

Kurulun mesleki nitelikli görevlerine ilişkin yetkileri aşağıda belirtilmiştir:

- a) Ulusal muhasebe standartlarının oluşturulması ve uygulanmasına yön verilmesi amacıyla hazırlanacak standartları, yorumları ve bunlara ilişkin diğer belgeleri görüşüp karara bağlamak,
- b) Muhasebe standartlarının uygulanmasına ilişkin genelge ve özelgeler yayımlamak,
- c) Kurula yapılan başvuruları, inceleme, izleme ve araştırma raporlarını görüşüp karara bağlamak,
- d) Kurul tarafından veya çalışma komisyonlarınca hazırlanan veya ilgili yerlere hazırlatılan görüş ya da öneri nitelikli etüd, inceleme, araştırma ve diğer çalışmaları, derlenen istatistik verileri değerlendirerek, gerekli görülenlerin yayımlanmasını görüşüp karara bağlamak,
- e) Çalışma komisyonlarının kurulmasını, üyelerinin ve çalışma komisyonları başkanlarının belirlenmesini görüşüp karara bağlamak,
- f) Gerekli hallerde yurt içi ve yurt dışından danışmanlık hizmeti satın alınmasına karar vermek,
- g) Benzeri diğer konularda karar almak.

Kurulun idari nitelikli görevlerine ilişkin yetkileri aşağıda belirtilmiştir:

- a) Muhasebe standartlarının oluşturulması ve yayımlanması koşullarını belirlemek ve gerekli düzenlemeleri yapmak,
- b) Faaliyetlerin sürdürülmesi ile ilgili olarak çalışma komisyonlarınca esas alınacak usul ve esasları saptamak,
- c) Kurulda saklanacak bilgi ve belgeleri belirlemek,

¹⁵⁷(Çevrimiçi)http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=59, (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

- d) Çalışma komisyonlarının yıllık ya da belli süreli çalışma programlarını görüşüp kesinleştirmek,
- e) Hazırlanan Kurul bütçe ve kesin hesabını, kabul etmek ve Maliye Bakanlığına göndermek,
- f) Yıl içinde ortaya çıkacak gereksinimler karşısında bütçeyi revize etmek, gelir ve harcamalara ilişkin ödenekleri artırmak veya fasıllar arası gerekli aktarmaları yapmak,
- g) 4857 sayılı İş Kanunu çerçevesinde istihdam edilen personele ilişkin disiplin, ücret, ikramiye ve diğer sosyal yardımlar gibi konularda, ilgili mevzuatın kendi yetkisine bıraktığı hususları görüşüp karara bağlamak,
- h) Kendi yetkisine bırakılan satın alma, satma ve kiralama konularındaki dosyaları, sözleşme önerilerini görüşüp karara bağlamak,
- i) Başkan adına temsil ve imzaya yetkili yönetici personelin bu yetkilerinin kapsamını belirlemek, imza örneklerini tescil ve ilan etmek,
- j) Çalışma komisyonlarının ve personelin çalışmaları hakkında Başkandan bilgi istemek ve çalışma sonuçlarını değerlendirmek,
- k) Benzeri diğer konularda karar almak.

2.8.2. Türkiye’de Muhasebe Standartları Alanında Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de muhasebe ve denetim alanındaki karmaşaya son vermek ve uluslararası muhasebe standartlarıyla uyumlu ulusal standartlar oluşturmak amacıyla, 9 Şubat 1994 tarihinde Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TURMOB) tarafından Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK) kurulmuştur. Standartların hazırlanması amacıyla TMUDESK, tarafından komiteler kurulmuş ve yapılan çalışmalar sonucu 19 adet Türkiye Muhasebe Standardı (TMS) yayımlanmıştır (Standartların listesi için bkz.

Turmob Web Sayfası). Ancak bu standartlar, kanunla desteklenmediği ve dolayısıyla yaptırım gücü olmadığından tavsiye niteliğinde kalmıştır.¹⁵⁸

Türkiye'de muhasebe standartlarının gelişimi devlet güdümünde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de ortaklıklarının muhasebe, finansal tablo ve raporlarına ilişkin ilk hükümler Türk Ticaret Kanunu'nda yer almıştır. Ancak TTK'nın hükümleri genel bir çerçeveyi belirlemekte olup, uygulamaya yeterince yansımamıştır. Bunun yanında, vergi yasalarında vergi matrahının belirlenmesine yönelik hükümlerle birlikte işletmelerin muhasebe, kayıt ve belge düzenleri ile mali tablolarına ilişkin hükümlerin yer alması ve bu hükümlere uyulmamasına yönelik etkili müeyyidelerin bulunması, SPK tarafından yapılan düzenlemelere kadar muhasebe uygulamalarının vergi yasaları çerçevesinde, vergi matrahının tespitine yönelik olarak yürütülmesi sonucunu doğurmuştur¹⁵⁹

TTK ve vergi mevzuatına ek olarak, muhasebe standartları ve tek düzen muhasebe sistemine ilişkin gelişmeler esas olarak: "İktisadi Devlet Teşekkülleri Yeniden Düzenleme Komisyonu" tarafından hazırlanan tek düzen muhasebe sistemi, bankalara ilişkin düzenlemeler, sigorta şirketlerine ilişkin düzenlemeler, SPK tarafından yapılan düzenlemeler, Maliye Bakanlığı'nca Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği (MSUGT) ile yapılan düzenlemelerden oluşmaktadır. Bu gelişmelere ek olarak 09.02.1994 tarihinde TÜRMOB tarafından "Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)" oluşturulmuş olup, bu kuruluş tarafından "Türkiye Muhasebe Standartları" yayımlanmaktadır¹⁶⁰

Bankalar, sigorta şirketleri ve finans kuruluşlarına ilişkin özel düzenlemeler dışında, ülkemizde muhasebe alanında mevcut MSUGT, SPK düzenlemeleri ve TMUDESK tarafından oluşturulan standartların ortaya çıkardığı bir uyumsuzluk söz konusu olduğu görülmektedir. Bu yapı, Türkiye'de muhasebe standartları konusunda tek düzen yerine çok başlılığa neden olmaktadır¹⁶¹

¹⁵⁸ (Çevrimiçi) <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci2beiw.pdf>, (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

¹⁵⁹ Zafer Sayar, "Olusturulmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Isığı Altında Türkiye'de Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu", **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, Sayı 7, Ekim, 2002. s.77.

¹⁶⁰ Zafer Sayar, s.s. 77-78.

¹⁶¹ **a.g.e.**, s.78.

Maliye Bakanlığı tarafından yayımlanan MSUGT ile getirilen "Tek Düzen Hesap Planı", SPK düzenlemelerine paralellik arz etmekte ancak bu düzenleme sadece hesap planı ve açıklamalarını içermekte, değerlendirme ve uygulama standartlarına yer vermemektedir¹⁶²

Sermaye Piyasası Kanunu'nun 16 ve 22/e maddeleri ile, SPK'ya muhasebe standartlarını belirleme yetkisi verilmiş olup, SPK bu yetki çerçevesinde Kanun kapsamında yer alan ortaklıklarının uymak zorunda oldukları muhasebe standartlarına ilişkin düzenlemeler yapmaktadır. SPK tarafından tebliğlerle getirilen düzenlemelere ek olarak gerektiğinde uygulama esaslarını belirleyen ilke kararları da yayımlanmakta olup, düzenleme bulunmayan konularda uluslararası standartlarda benimsenen esaslarını uygulanabilmesi öngörülmektedir. Ancak, SPK muhasebe standartlarının sadece Kanun kapsamındaki ortaklıklarca uygulama zorunluluğunun bulunması, bu standartların sınırlı sayıdaki ortaklıklarının mali tablolarında tek düzenliği sağlayabilmektedir¹⁶³

TMUDESK'in kuruluş amacı; ülkede faaliyet gösteren işletmelerin ve diğer kuruluşların mali tablolarının düzenlenmesini esas almak, muhasebe ilkelerinde tek düzeni gerçekleştirmek ve bağımsız denetimde esas alınacak denetim standartlarını saptamaktır. TMUDESK tarafından "Türkiye Muhasebe Standartları" adı altında standartlar yayımlanmaktadır.¹⁶⁴

18 Aralık 1999 tarihli ve 4487 sayılı Kanunla Sermaye Piyasası Kanunu'nda değişiklik yapan Kanunun ek 1. Maddesiyle denetlenmiş finansal tabloların sunumunda; finansal tabloların ihtiyaca uygun, gerçek, güvenilir, dengeli, karşılaştırılabilir ve anlaşılabilir olmaları için ulusal muhasebe ilkelerinin geliştirilmesi ve benimsenmesini sağlayacak ve kamu yararını için uygulanacak ulusal muhasebe standartlarını saptamak ve yayımlamak üzere kamu tüzel kişiliğini haiz, idari ve mali özerkliğe sahip Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuş ve TMUDESK'in görevini üstlenmiştir.¹⁶⁵

¹⁶² a.g.e., s.78.

¹⁶³ a.g.e., s.78.

¹⁶⁴ a.g.e., s.78.

¹⁶⁵ Yüksel Koç Yalkın, *Şirketler Muhasebesi/ İlkeler ve Uygulaması*, İstanbul: Turhan Kitabevi, s.5.

3.TÜREV ÜRÜNLERLE İLGİLİ TEMEL SORUNLAR

3.1.Türev Ürünlerin Kullanımındaki Hatalar veya Görmezden Geline Durumlar

Belirtildiği üzere, esas yapı olarak türev ürünler yatırımların risklerini azaltmak üzere düzenlenirler. Ancak uygulamada, türev ürünler yaygın bir şekilde kaldıraç aracı olarak kullanılmış ve karşı tarafın riskini artırmıştır.¹⁶⁶

- Türev ürünlerin çoğunun denetim dışı işlem görmesi
- Türev ürünlerin işlem hacminin oldukça büyük tutarlara ulaşması
- Türev ürünlerin öncü konumundaki bir kaç piyasa katılımcısında yoğunlaşması
- Türev ürünlerin varlıkları fazlasıyla aşmış olması
- Büyük yatırım bankalarının da türev ürünlerde yoğunlaşması
- Son zamanlarda ortaya çıkan zararlar nedeniyle önde gelen finansal kuruluşların sermayelerinin gittikçe azalması ve bu zararları kapatmak için artırılan sermayenin yetersiz kalması
- Türev ürünlerle ilgili broker işlemlerinin açıklığa kavuşturulmaması

3.2.Türev Ürünlerinin Muhasebeleştirilmesine İlişkin Temel Sorunlar

Dünya çapındaki kuruluşlar, sürekli değişen düzenleyici otoriteler, yarışan işletme öncelikleri ve sermaye piyasalarının finansal raporlama bilgisi şeffaflığına olan ihtiyaçları gibi yeni sorunlarla basa çıkmaya çalışmaktadırlar. Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarını kullanarak mali tablolarındaki bilgi şeffaflığına uyum sağlamaya çalışan kuruluşlar bir taraftan muhasebe ilkeleri ve ulusal düzenleyicilerin

¹⁶⁶ Nurgül Chambers, **a.g.m.**,

koyduğu raporlama kuralları diğer taraftan kurumun kendi finansal altyapısı nedeniyle birtakım zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu zorluklar;¹⁶⁷

- a) Aşırı, bazen gereksiz finansal raporlama maliyetleri,
- b) Raporlama tarihlerine riayet etme gerekliliği ve mali tabloların sunumunda yaşanan problemler,
- c) Veri analizi için gereken zamanın sınırlı olması (veri toplama ve birleştirmeye fazla zaman ayırma ihtiyacı nedeniyle)
- d) İşgücü odaklı mutabakatı gerektiren, iç ve dış raporlama arasındaki içerik farklılıkları,
- e) Bilgi kalitesi ve denetimi açısından kuşkulara neden olan ve otomasyon azlığından kaynaklanan aşırı manuel iş yükü,
- f) Gereksiz ve angarya sayılabilecek zaman alan süreçler,
- g) Finansal raporlama süreci ve verisinde şeffaflık eksikliği.
- h) Türev ürünlerin spekülasyon amaçlı kullanımı

Giderek büyüyen ve yapıları karmaşık hale gelen işletmelerde başarılı bir yönetim için bazı bilgi ve tekniklerin kullanılması zorunlu hale gelmiştir. İşletmelerin ekonomik ve mali yapılarına ilişkin muhasebe verileri olmadan ve bu veriler yorumlanmadan, işletmeleri etkin bir biçimde yönetme olanağı kalmamıştır. Muhasebe, mali karaktere sahip olayları para birimi ile ifade ederek sınıflayan, tarih sırası ile kaydeden, raporlayan ve raporları yorumlayan mali sanat olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁸ Muhasebe, işletmelerin mali durumu ile ilgili bilgi verme işlevini yerine getirirken finansal tablolardan yararlanır. Dolayısıyla işletmelerin düzenleyecekleri finansal tablolarda yer alan bilgilerin karar alıcılar tarafından en iyi şekilde ve süratle uygulanabilmesi için bu tabloların anlaşılabilir, ihtiyaca uygun, güvenilir, karşılaştırılabilir olması ve zamanında düzenlenmesi gerekmektedir.¹⁶⁹

Finansal tabloların güvenilir ve karşılaştırılabilir olması için işletmelerin yaptıkları tüm işlemlerin bu tablolarda yer alması zorunludur. Bu nedenle işletmelerin faaliyetleri doğrultusunda karşılaştıkları riskleri azaltmak veya yok etmek için ya da

¹⁶⁷ Duygu Sıdar , **a.g.e.**, s.s. 8-9.

¹⁶⁸ Nalan Akdoğan ve Nejat Tenker, **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**,Genişletilmiş 6. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi, 1998, s.3.

¹⁶⁹ İSMMMO, **Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı**, İstanbul :İSMMMO Yayınları No:14, 5. Baskı, s.15.

sadece kar elde etme amacı ile taraf oldukları türev araçlara ilişkin bilgilerin de tam, doğru, güvenilir ve zamanında kaydedilmeleri, sınıflandırılmaları ve finansal tablolarda gösterilmeleri gerekir.¹⁷⁰

Bir işlemin muhasebe kayıtlarına geçirilmesinde cevaplandırılması gereken sorular şunlardır:

- İşlem kayıt konusu olması gereken bir işlem midir?
- Kayıt konusu olması gerekli ise, hangi nitelikte (borç, özsermaye gibi) kaydedilmelidir?
- Kayıt ne zaman yapılmalıdır?

Türev ürünlerin kaydedilmesi ile ilgili cevap verilmesi gereken ilk aşama sorular türev ürünlerin hedge veya spekülasyon amaçlı olması halinde ilk ve sonraki kayıtların nasıl ve ne zaman yapılacağıdır.¹⁷¹

3.3.Türev Ürünlerinin Muhasebe Kayıtlarına Alınmalarıyla İlgili Sorunlar

Türev araçların muhasebeleştirilmelerinde karşılaşılan ilk sorun bu araçlar ile ilgili işlemlerin muhasebe kayıtlarına nasıl aktarılması gerektiğidir. Bu araçların bir varlık ya da yükümlülük olarak bilançoda yer alıp almayacağı, kaydın ne zaman yapılacağı gibi sorulara yanıt ararken bazı noktalar göz önünde tutulmalıdır. Türev araçları kullanan işletmelerin niteliği yani banka veya ticari bir işletme olup olmaması, bu araçlarla ilgili yapılan sözleşmelerin korunma amaçlı mı yoksa spekülatif amaçlı mı olduğu, bu araçların muhasebeleştirilmelerine ilişkin yöntemin seçimi ve zamanını etkileyecektir.¹⁷²

Türev araçların büyük bir bölümü şarta bağlı sözleşmelerdir. Bu nedenle yapılan sözleşmenin aktif veya pasif karakterli bir bilanço hesabında mı gösterileceği ya da bilanço dışı nazım hesaplarda mı gösterileceği konusunu karşımıza çıkarmaktadır.¹⁷³

¹⁷⁰ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁷¹ Nasuhi Bursal, “Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:9, Temmuz 1992, s: 59-63

¹⁷² Nasuhi Bursal, “Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları”, **Bankacılar Dergisi**, Sayı:9, Temmuz 1992, s.59.

¹⁷³ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s. 48.

Türev ürünler bilançoda yer almayıp nazım hesaplarda izlenir. Finansal tabloların dipnotlarında gerekli açıklamalarda bulunulur. Bazı kuruluşlar ise bunları hiç bir kayıt altına almaz. Türev ürünler bilançoda yer almadığı için deneyimli yatırımcılar ve analistler bile bankaların ne kadar risk almış olduğunu anlayamadılar. Sonuç olarak, türev ürünlerden kaynaklanabilecek gerçek riskin boyutları ve varlığı açık bir şekilde ortaya konulmamış ve yatırımcının anlayışına sunulmamıştır.¹⁷⁴

3.4.Türev Ürünleriyle ilgili Değerleme Sorunları

Türev araçlara ilişkin diğer bir sorun bu araçlara ilişkin sözleşmelerin değerlemelerinin ne şekilde yapılacağı hususudur. Değerleme sorunu iki aşamalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Birincisi türev araçlar muhasebe kayıtlarına alınırken hangi değer kullanılacağı, ikincisi ise sonraki dönemlerde değerlemenin ne şekilde yapılacağıdır. İşletmelerin türev araç sözleşmelerine taraf olmalarındaki temel amaç bu sözleşmelerin vadeleri süresince piyasa değerlerinde meydana gelecek olumlu değişimlerden yararlanmaktır. Bu nedenle bu değişimlerin muhasebe kayıtlarına ne zaman ve nasıl yansıtılacağı önem kazanmaktadır. Hesap dönemlerinde ortaya çıkan kazanç ve kayıplar dönem kar zarar hesabına ne zaman aktarılacağı sorusu da cevaplanması gereken en önemli sorulardan biridir. Değerleme yöntemlerinden hangisinin kullanılacağına karar, türev araçların türü, cari piyasa fiyatının bulunup bulunmaması ve türev aracın hangi amaç ile kullanıldığının bilinmesi ile yakından ilgilidir. Korunma amaçlı yapılan sözleşmelere ait kazanç ve kayıpların sözleşme sonuna kadar ertelenmesi, kar elde amacıyla yapılan sözleşmelere ait kazanç ve kayıpların ise doğrudan ilgili dönemin kayıtlarına aktarılması yaygın olarak kullanılan uygulamadır.¹⁷⁵

Değerleme ile ilgili sorunlar türev ürün sözleşmelerinin yapıldığı tarihte muhasebe kayıtlarına alınacak değer saptanması ve faaliyet dönemleri sonundaki değerlendirme sorunlarıdır. Türev sözleşmeler; sözleşmenin yapıldığı tarihte tarihi maliyet, piyasa

¹⁷⁴ Nurgül Chambers, **a.g.m.**,

¹⁷⁵ Nasuhi Bursal, **a.g.m.**, s.60.

değeri, iskonto edilmiş bugünkü değer vb. bağlı oldukları temel finansal araçlara uygulanan değerlendirme teknikleri ile mi değerlendirilecek, yoksa tamamen farklı değerlendirme teknikleri ile mi değerlendirilecektir? Türev ürünlerinde ortaya çıkan kazanç ve kayıplar gelir tablosuna nasıl aktarılacaktır?¹⁷⁶

Türev ürünlerinde ilk defa muhasebe kayıtlarına alındıkları esnada başlıca dört değer ölçüsünün kullanılması söz konusu olabilmektedir.¹⁷⁷

- Bunlar için alınan veya verilen nakit veya nakit dışı değer,
- Sözleşmedeki nominal işlem değeri,
- Piyasa değeri,
- Beklenen nakit akışlarının peşin değeri diğer bir ifadeyle iskonto edilmiş bugünkü değer.

Bu aşamadaki sorun, piyasa değerleri belli olan ve alım satım bedelleri nakden ödenen araçlardan ziyade, ödemenin nakit dışı bir finansal araçla yapılması durumunda, karşılık olarak verilen aracın piyasa değerinin mi, yoksa defter değerinin mi esasa alınacağı noktasında karşımıza çıkmaktadır.¹⁷⁸

Ayrıca organize borsalarda işlem gören futures, opsiyon ve swap gibi türev ürünleri için geliştirilmiş özel teorilere ve hesaplama tekniklerine başvurmak mümkündür.¹⁷⁹

Türev ürünü sözleşmelerinin vadeleri süresince, dönem sonları veya finansal raporların düzenlendikleri tarihler itibarıyla tabi tutulacakları değerlendirme işlemleri bir diğer sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Türev ürünleri piyasa değerlerinde ki değişimlerden yararlanmak maksadıyla da kullanılabilir. Bu sözleşmelerin piyasa değeri ile kayıtlı değerleri arasında ortaya çıkan fark sözleşme kazanç ve kaybını oluşturmaktadır. Hesaplanan bu kazanç ve kaybın dönemin sonuçlarına aktarılıp aktarılmayacağı bir diğer sorundur.¹⁸⁰

¹⁷⁶ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s:42-43

¹⁷⁷ Lokman Gündüz ve Mehmet Tatal, **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, Türkiye Uygulaması Üzerine Bir Öneri**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:193, İstanbul 1995,

¹⁷⁸ Bursal, **a.g.e.**, s. 60.

¹⁷⁹ Gündüz ve Tatal, **a.g.e.**, s. 20.

¹⁸⁰ Selvi, **a.g.e.**, s: 43

Türev ürünlerin faaliyet dönemleri sonunda veya finansal tabloların düzenlendiği tarihlerde yapılacak olan değerleme sonucu ortaya çıkan kazanç ve kaybın ne şekilde işleme tutulacağı konusunda üç yaklaşım vardır.¹⁸¹ Bunlar;

- İşletmelerin dönem sonunda yaptığı değerleme sonucu ortaya çıkan kazanç ve kayıpları dönemin sonuç hesaplarına yansıtmayan “Geçmiş veya Tarihi Maliyetle Değerleme Yöntemi.”,
- İşletmelerin dönem sonunda yapacakları değerleme sonucu ortaya çıkan kazanç ve kayıplardan sadece kayıpları sonuç hesaplarına aktaran “Maliyet veya Piyasa Değerinden Düşük Olanla Değerleme Yöntemi.”,
- İşletmelerin dönem sonunda yapacakları değerleme sonucu ortaya çıkan kazanç ve kayıpların tamamını o dönemin sonuç hesaplarına aktaran “Piyasa Değeri İle Değerleme Yöntemi.” Bu yöntem bilanço tarihindeki durumu objektif ve güncel olarak ortaya koyması bakımından her iki yöntemden daha üstündür. Çünkü bu sözleşmelerin finansal sonuçlarını sürekli takip edebilmek açısından geçerli piyasa değeri ile değerlendirilmeleri daha fazla bilgi değeri taşımaktadır.

3.5.Türev Ürünlerinin Raporlanmalarıyla ilgili Sorunlar

Türev araçların muhasebeleştirilmesindeki sorunlardan biri de bu araçlara ait bilgilerin finansal raporlarda kamuya nasıl açıklanacağına ilişkindir. Türev araçların vadesi sonuna kadar geçen sürede finansal tablolarda bu araçlarla ilgili ne ölçüde bilgi verilmesi gerektiği ve bu araçların hangi özelliklerinin belirtilmesi gerektiği gibi bazı sorulara cevap aranmaktadır. Bu sorulara cevap verilebilmesi için bu araçlara ilişkin sözleşmelerin muhasebe kayıtlarına ne zaman ve nasıl alındıkları önemli bir ayrıntı olarak görülmektedir. Bazı türev araçların finansal tablolarda gösterilmesi daha kolay iken, sözleşme vadeleri süresince yüksek belirsizlik taşıyan opsiyonlar ve faiz swapları gibi sözleşmelerle ilgili bilgiler finansal tabloların

¹⁸¹ Göksel Yücel, “Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları”, **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, Nisan 1993, s. 93.

dipnotları bölümünde yer alabilmektedirler.¹⁸² Finansal tabloların dipnotlarında türev araçlara ilişkin yapılması gereken açıklamaların bu tabloları kullananları tatmin edecek düzeyde olması ve işletmenin durumunu en iyi biçimde açıklaması gereklidir. Türev ürünlerinin finansal tablo ve raporlara nasıl yansıtılacağı da önemli bir sorundur. Finansal araçların alıcı ve satıcıları taraf oldukları ürünlerin içeriklerini ne ölçüde ve ne kadarını kamuya açıklayacaklardır? Finansal araçların hangi özellikleri genel amaçlı finansal tablolarda gösterilmelidir? Gibi sorunlar türev ürünlerinin raporlanmasında karşılaşılan önemli sorunlardandır.¹⁸³

3.6. Türev Ürünlerin Kayıttan Düşürülmesi

Türev ürünlerin kayıttan düşürülmelerinde karşılaşılan bir sorun; türev ürünlerin kayıttan ne zaman ve nasıl düşürüleceğinin, bunların türlerine ve kayıttan düşürülmeyi gerektiren koşulların gerçekleşmesine bağlı olmasıdır. Kayıt silmede karşılaşılan önemli diğer bir sorun ise ortaya çıkacak kar veya zararların saptanmasıdır.¹⁸⁴

Genel olarak tüm türev ürünlerinin muhasebe sorunları bu şekilde açıklanabileceğinden dolayı swap sözleşmelerin muhasebeleştirilmelerinde de aynı sorunlarla karşılaşılacağı açıktır. Ancak gerek IAS 32, IAS 39 gerekse ülkemizdeki SPK ve BDDK tebliğleri ile artık geçmişte karşılaşılan bu gibi türev ürün sorunları aydınlatılmış, soru işaretleri ortadan kaldırılmıştır.

¹⁸² Bursal, **a.g.m.**, s.60.

¹⁸³ Selvi, **a.g.e.**, s:44

¹⁸⁴ Cengiz Türkkkan, **Swap Finansman Tekniği ve Muhasebeleştirme Esasları**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Para-Banka Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1999, s. 75.

4. TÜREV ARAÇLARIN UMS 32 VE UMS 39 KAPSAMINDA MUHASEBELEŞTİRİLME ESASLARI

4.1.Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun Türev Araçlar İle İlgili Yayınladığı Standartlar

Finansal araçlar, standart seti içerisinde çok geniş bir yere sahiptir. Bu nedenle Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından finansal araçlara ilişkin konular öncelikle iki ayrı standart olarak çıkarılmış ve sonrasında da sadece finansal araçlara ilişkin açıklamaları içeren üçüncü bir standart daha oluşturulmuştur. Dolayısıyla, finansal araçların finansal tablolarda raporlanması ile ilgili üç adet standart yürürlükte bulunmaktadır.¹⁸⁵

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar

TFRS ile finansal araçların sunulması, muhasebeleştirilmesi ve açıklanması, Avrupa Birliği ülkelerindeki mevcut uygulamalarda bazı temel değişikliklere neden olmuştur. Bu temel değişiklikler sadece riskten korunma muhasebesinin uygulanmasına değil, aynı zamanda riskten korunma muhasebesinin başarılı bir şekilde uygulanması için işletmenin risk yönetimini nasıl yapacağı noktasına odaklanmıştır.¹⁸⁶

Mevcut şekliyle finansal araçlara ilişkin standartlar, finansal araçların sunulması, muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesi ile açıklanmasını düzenlemektedir. Bu düzenlemeler özellikle işletmelerin riskten nasıl korundukları, risk yönetimindeki başarıları ve finansal tablo kullanıcılarının işletmedeki riski daha iyi algılamaları konularına odaklanmaktadır.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Volkan Demir, ASMMO Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu, Ankara: ASMMO Yayınları, 02- 06 Mart 2008, s. 66.

¹⁸⁶ a.g.e., s.66.

¹⁸⁷ a.g.e., s.66.

IASB tarafından, finansal araçların raporlanmasına ilişkin iki ayrı düzenleme yapılmıştır. Bunlardan ilki olan IAS 32; Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesinin 1991 yılının eylül ayında, finansal araçların muhasebeleştirilmesine ilişkin 40 nolu standart önerisi ve daha sonra 48 nolu standart önerisini hazırlanmasından sonra bu tasarılar doğrultusunda hazırlanmıştır. IAS 32; Finansal araçların mali tablolarda gösterimi ve bunlara ilişkin mali tablolarda yapılacak açıklamaları kapsarken, yapılan diğer bir çalışma olan IAS 39; Finansal araçların mali tablolara alınmasını ve değerlendirilmesine ilişkin hususları düzenlemiştir.¹⁸⁸

Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'nin 40 nolu taslağında; finansal enstrüman, finansal varlık, finansal yükümlülük ve özsermaye enstrümanı terimleri, nakit ve ticari alacaklardan, faiz oranı ve para opsiyonları ve swaplara kadar geniş bir yelpazeyi içine alacak şekilde tanımlanmıştır. Taslağa göre bir finansal varlık veya yükümlülük, bu varlık veya yükümlülüklerle ilgili risk ve mükafatlar üstlenildiğinde ve güvenilir bir şekilde ölçülebildiğinde bilançoda gösterilmelidir. Bu varlık veya yükümlülüklerin bilançoda gösterimi, risk ve mükafatlar bir başkasına transfer edildiğinde veya bunlarla ilgili hak ve yükümlülükler dengelendiğinde, vadesi bittiğinde veya iptal edildiğinde sona erdirilmelidir. Ayrıca taslağa göre oluşturulacak standartlar; hedge muhasebesinin bitimi, kategoriler arasında enstrümanların yeniden sınıflandırılması, faiz gelir ve giderlerinin ölçülmesi ve muhasebeleştirilmesi vb. sorunlarla ilgilenecek şekilde oluşturulmalıdır.¹⁸⁹

¹⁸⁸ Ali Kablan, Türkiye’de swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesi ve uygulamaları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2005, s.s. 47-48.

¹⁸⁹ GÜNDÜZ, TUTAL, **a.g.e.**, s:15-16

4.2.UMS 32 Finansal Araçlar: Açıklama ve Sunum

IAS 32 1995 Haziran ayında IASC tarafından yayınlanmıştır. Bu standart çerçevesinde, "finansal araçlar bir işletmenin finansal varlıklarında ve diğer işletmenin finansal borç veya özkaynaklarında artışa yol açan özleşmeler¹⁹⁰ olarak tanımlanmıştır. Türev finansal araçlar, işletmeler arası sözleşme ile bir finansal aracın bir veya daha fazla finansal riskini nakletme amacıyla şartlı ya da şartsız değişim hakkı tanıyan sözleşmelerdir. Bir türev finansal araç, sözleşme yapan işletme taraflarından birine ödemenin nasıl yapılacağına ilişkin bir seçenek vermesi durumunda ödeme alternatiflerinin aracın özkaynağa dayalı finansal araç olmasıyla sonuçlanması durumu olmadığı sürece bir finansal varlık veya finansal borçtur.¹⁹¹

Finansal Araçları; Finansal Varlıklar, Finansal Borçlar, Özkaynağa Dayalı Finansal Araçlar ve Türev Finansal Araçlar başlıkları altında incelenebilir. Bu çalışma Finansal Varlıklar ve Finansal Borçlar çerçevesinde şekillendirilmiştir.¹⁹²

32 Numaralı standardın dokuzuncu ve onuncu paragrafları çerçevesinde türev ürünleri bu standart kapsamına alınmış ve ayrıntılı açıklamalara ek bölümün A9'dan A12 'nci paragrafları arasında yer verilmiştir. Bu kapsamda türev ürünü sözleşmeleri 32 numaralı standartta, "belirli bir finansal araç üzerindeki bir veya birkaç finansal riskin taraflar arasında değişimini sağlayacak hak veya yükümlülük sözleşmeleri" olarak tanımlanmıştır. Türev ürünler şarta bağlı yükümlülük olduklarından genellikle bilanço dışındaki "nazım hesap"larda takip edilirler. Ancak, türev ürünlerine ait olan ve sözleşmenin yapıldığı tarihte ödenen başlangıç primleri ise bilançoda yer almalıdır. Dolayısıyla, riskten.korunma işlemlerinin muhasebeleştirilmesinde olduğu gibi, "nazım hesap"larda takip edilen türev ürünlerine ait kazanç veya kayıplar türev ürününün vadesi süresince belirlenip ilgili dönemin sonuç hesaplarına alınmalıdır. Ancak. 32 numaralı standart, finansal araçların değerlernesi. kazanç veya kayıplarının tespiti ve kayıtlara alınması ile bu araçların kayıtlardan çıkarılma

¹⁹⁰ TMS 32, P.9.

¹⁹¹Volkan Demir, ASMMO Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu, a.g.e., s. 66.

¹⁹² Gökhan Çözeli, Finansal Araçlar: Finansal Varlıklar ve Finansal Borçlar Değerleme Uygulamaları, (Çevrimiçi)http://paribus.tr.googlepages.com/g_cozeli.pdf. (Erişim Tarihi: 01.01.2009.)

işlemlerine ilişkin muhasebe sorunlarına çözüm getirmemekte. Sadece bu finansal araçların finansal tablolarda nasıl sunulacakları konusu ile ilgili raporlama ilkelerini ortaya koymaktadır.¹⁹³

TMS.32'ye göre Finansal Varlıklar şu şekilde tanımlanmaktadır:¹⁹⁴

- (a) Nakit
- (b) Başka bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araç (Hisse Senedi vb.)
- (c) (i) Başka bir işletmeden nakit ya da finansal varlık almak için veya
- (ii) İşletmenin finansal varlıklarının veya borçlarının başka bir işletme ile işletmenin yararına uygun şartlarda takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan hak,
- (d) İşletmenin “özkaynağına dayalı finansal aracıyla” ödenecek ya da ödenebilecek olan;
- (i) İşletmenin “özkaynağına dayalı değişken sayıda finansal aracını” alması amacıyla düzenlenen türev olmayan sözleşmeler ya da
- (ii) işletmenin belirli bir nakdini, belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını veya başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek türev olmayan sözleşmelerdir. Bu amaçla, işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar, söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin araçları içermemektedir.

Bu bağlamda finansal varlıklar ya satın alındığında menkul kıymete bağlı olarak ya da karşılıklı bir işlem sonucunda alacak ve kredi olarak doğar ve karşı tarafı ödeme yapma yükümlülüğü altına sokarlar. Bu yükümlülük para veya diğer finansal araçlar ile kapatılabileceği ölçüde finansal varlık olarak kabul edilebilirler. Eğer bir satış sözleşmesi sonunda, karşılığı finansal araçlar ile kapatılma olanağı yoksa ve başka bir mal ile kapatılma gereği varsa bu alacaklar finansal varlık olarak sınıflandırılmazlar. Finansal varlıkları şu şekilde sıralayabiliriz.

¹⁹³ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s. 65.

¹⁹⁴ Gökhan Çözeli, **a.g.e.**,

TMS.32’ye göre Finansal Borçlar şu şekilde tanımlanmaktadır:¹⁹⁵

(a) (i) Başka bir işletmeye nakit veya başka bir finansal varlık verilmesi için veya
(ii) İşletmenin aleyhine olan koşullarda finansal araçların başka bir işletme ile takas edilmesi için düzenlenen sözleşmeden doğan yükümlülük,

(b) İşletmenin “özkaynağa dayalı finansal aracıyla” ödenecek ya da ödenebilecek olan;

(i) İşletmenin “özkaynağına dayalı değişken sayıda finansal aracını” vermesi amacıyla düzenlenen türev olmayan sözleşmeler veya

(ii) İşletmenin belirli bir nakdini, belirli sayıda özkaynağına dayalı finansal aracını veya başka bir finansal varlığını takas etmesi dışındaki şekillerde ödenecek ya da ödenebilecek türev olmayan sözleşmelerdir. Bu amaçla, işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlar söz konusu araçların gelecekte yapılacak tahsilatları ya da teslimatlarına ilişkin sözleşmeler olarak düzenlenen araçları içermemektedir.

Bu bağlamda, bir borcun veya yükümlülüğün finansal yükümlülük olarak kabul edilebilmesi için karşılıklı bir sözleşmenin varlığı gerekmektedir. Alınan iş avansları finansal yükümlülük olarak kabul edilemez. Yine vergi dairelerine olan borçlar bu kapsama girmemektedir. Finansal yükümlülük, finansal varlığın tam tersidir ve işletmenin varlıklarında azalma yaratmaya yöneliktir. Finansal borçlar şu şekilde sıralanabilir:¹⁹⁶

- a) Bankalara ve finans kurumlarına olan her türlü mali borçlar, Alınan Krediler
- b) Senede bağlı olsun veya olmasın ticari borçlar
- c) Müşterilere borçlar
- d) Ortaklara borçlar
- e) Bağlı ortaklığa ve iştiraklere borçlar
- f) Tahvil, Varlığa dayalı menkul kıymet, ve finansman bonosu gibi menkul kıymete bağlanmış borçlar (ihraç edilmiş menkul kıymetler)
- g) İleride ödeme yükümlülüğü yaratacak opsiyonlar
- h) Ödeme taahhüdü doğuran türev araçlar

¹⁹⁵ Gökhan Çözeli, **a.g.e.**,

¹⁹⁶ Gökhan Çözeli, **a.g.e.**,

4.2.1. Finansal Araçlar ile İlgili Çeşitli Kavramlar

Finansal araç, bir işletmenin finansal varlığında buna karşılık diğer işletmenin finansal borcunda veya özsermaye araçlarında artışa neden olan bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Bu tanım içinde geçen finansal varlık, finansal borç ve özsermaye kavramları ise ayrıca tanımlanmıştır.¹⁹⁷

Finansal varlık ise, tahvil gibi nakil ödemeleri şeklinde müstakbel yararlar vadeden bir maldır. Finansal piyasalar, finansal varlıkların alıp satıldığı piyasalardır.

Hisse senetleri ise; işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyede hak sahibi olabilen senetler olarak tanımlanmıştır. Hisse senetleri ile finansal varlıklar ve finansal borçlar, mali tablolara alınan finansal araçlar kapsamı içerisinde yer alırken; belirli borç taahhütleri gibi bazı finansal araçlar mali tablolara alınmayan finansal araçlardandır. Finansal araçlar; alacaklar, borçlar ve hisse senetleri gibi asli finansal araçlar ile futures, forward ve opsiyon sözleşmeleri, faiz haddi ve döviz kuru swapları gibi türev araçlardan oluşur.¹⁹⁸

Türev Finansal Araçlar, gelecekte sözleşmeden doğan nakit alma hakkını veya gelecekte sözleşmeye bağlı nakit ödeme yükümlülüğünü temsil etmektedir. İki taraf arasında ticarete konu temel finansal araca ait finansal risklerin transferini doğuran borçlara ve haklara neden olmaktadır. Bu araçlar, sözleşmenin yapıldığı anda veya vadesinde ticarete konu olan asıl varlığın teslimini gerektirmezler. Türev Finansal Araçlar, finansal opsiyonlar, vadeli işlem sözleşmeleri (futures sözleşmeler ve forward sözleşmeler), vadeli faiz oranı takasları, döviz takasları vb. şeklinde sıralanabilir.¹⁹⁹

¹⁹⁷ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, 97.

¹⁹⁸ Duygu Sidar, **a.g.e.**, s. 76.

¹⁹⁹ Gökhan Çözeli, **a.g.e.**,

4.2.2. Finansal Araçların Finansal Tablolarda Sunumu

4.2.2.1. Borç ve Özkaynak Ayrımı

Bir kişi veya kuruluşun, bir diğerine karşı, genellikle daha önce alınmış belirli bir paranın, ana para, faiz ve öteki ödentilerle beraber geri verilmesi şeklinde yerine getirmek zorunda olduğu yükümlülüktür. Tarafların anlaşma şekline göre, bu yükümlülüğün yerine getirilmesi veya karşılığında bir hizmetin görülmesi şeklinde olabilir.

Özsermaye ise; İşletmenin varlıkları ile borçları arasındaki farktır. Özsermaye bilançosunun pasifinde yer alıp, ödenmiş sermaye, dağıtılmamış kârlar ve her türlü yedek akçeden oluşur.

Finansal aracın işletmenin bilançosunda sınıflandırılmasında yasal şeklinden ziyade özü belirleyici olur. Öz ve yasal şekil genellikle uyumludur; ancak bu durum her zaman için geçerli değildir. Bazı finansal araçlar yasal şekilleri itibariyle özkaynağa dayalı araçlardır, ama özleri itibariyle yükümlülüktürler; bazıları ise özkaynağa dayalı finansal araçlarla ilişkilendirilen özelliklerle finansal borçla ilişkilendirilen özellikleri birlikte taşırlar. Örneğin:²⁰⁰

İhraççının sabit ya da belirlenebilir bir tarihte sabit ya da belirlenebilir bir tutar karşılığı geri satın almasını zorunlu kılan veya hamile, ihraççının aracı belirli ya da daha sonraki bir tarihte sabit veya belirlenebilir bir tutar karşılığı geri satın almasını talep etme hakkını veren imtiyazlı hisse senedi, bir finansal borçtur.

(b) Hamile, ihraççıya nakit ya da başka bir finansal varlık karşılığı satma hakkı veren ("satılabilir araç") finansal araç bir finansal borçtur. Söz konusu nakit ya da diğer finansal varlık tutarının bir endeks veya artma ya da azalma potansiyeli olan bir başka kalem bazında belirlenmesi ya da satılabilir aracın yasal şeklinin hamile ihraççının varlıklarında geriye kalan paydan hak verdiği durumda bile böyledir. Hamilin aracı ihraççıya nakit ya da başka bir finansal varlık karşılığı satma

²⁰⁰ TMS 32, P. 18.

seçeneğinin varlığı, satılabilir aracın finansal borç tanımını karşıladığı anlamına gelir. Örneğin, açık uçlu yatırım fonları, menkul kıymetler yatırım fonları, ortaklıklar ve bazı kooperatif işletmeleri, mutasarrıflarına ya da üyelerine, ihraç edendeki paylarını herhangi bir zamanda ihraç edenin varlık değerinin payı oranına eşit tutarda nakit karşılığı geri satın alma hakkını verir. Ancak, finansal borç olarak sınıflandırma, "mutasarrıflarına dağıtılabilir net varlık değeri" ve "mutasarrıflara dağıtılabilir net varlık değerindeki değişim" gibi tanımların ortaklarca oluşturulan sermayesi olmayan bir işletmenin finansal tablolarında kullanılmasını ya da üyelerin toplam paylarının ihtiyatlar gibi özkaynak tanımını karşılayan ve satılabilir araçlar gibi karşılamayan kalemleri içerdiğini göstermek için ilave açıklamalar yapılmasına engel olmaz.

İşletmenin nakit ya da başka bir finansal varlıkla ödemekten kaçınma konusunda koşulsuz bir hakkının bulunmadığı bir sözleşmeye dayalı finansal yükümlülük, finansal bir borçtur. Örneğin:²⁰¹

(a) Yabancı paraya erişememe ya da bir düzenleyici makamdan ödeme için onay alma gereksinimi gibi, işletmenin sözleşmeye dayalı yükümlülüğünü yerine getirme kabiliyetine yönelik bir sınırlama, işletmenin sözleşmeye dayalı yükümlülüğünü ya da hamilin araç üzerindeki sözleşmeye dayalı hakkını ortadan kaldırmaz.

(b) Karşı tarafın geri satma hakkını kullanmasına bağlı olan sözleşmeye dayalı yükümlülük finansal bir borçtur; çünkü işletme nakit ya da başka bir finansal araç vermekten kaçınma konusunda koşulsuz bir hakka sahip değildir.

Sözleşmeye dayalı nakit ya da başka bir finansal varlık verme yükümlülüğünü açık olarak içermeyen finansal araç, kayıt ve koşullarıyla dolaylı olarak bir yükümlülük oluşturabilir. Örneğin:²⁰²

(a) Bir finansal araç, sadece ve sadece, işletmenin dağıtımda veya aracı geri satın almada başarısız olması durumunda yerine getirilmesi gereken finansal olmayan bir yükümlülük içerebilir. Eğer işletme, nakit ya da başka bir finansal varlık ile ödeme

²⁰¹ TMS 32, P. 19.

²⁰² TMS 32, P. 20.

yapmaktan sadece finansal olmayan bir yükümlülüğü yerine getirerek kaçınıbiliyorsa, söz konusu finansal araç bir finansal borçtur.

(b) İşletmenin ödeme aşamasında aşağıdakilerden herhangi birini vermesini sağlayan bir finansal araç, finansal bir borçtur:

(i) Nakit ya da başka bir finansal varlık; veya

(ii) Nakit ya da başka finansal varlığın değerini önemli ölçüde aştığı belirlenen değerde kendi hissesi.

İşletmenin nakit ya da başka bir finansal varlık vereceğinin açık olarak belirtildiği bir sözleşmeye dayalı yükümlülüğü olmamasına rağmen, hisseyle ödeme alternatifinin değeri işletmenin nakitle ödeme yapmasına eşdeğerdir. Esasen hamil, her koşulda, en azından nakit ödeme opsiyonu tutarına eşit bir tutarı elde etme konusunda garanti edilmiştir .

Bir sözleşmenin, özkaynağa dayalı finansal araç olması için, sadece, işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarının alınması ya da verilmesiyle sonuçlanması yeterli değildir. Bir işletmenin alınacak ya da verilecek özkaynağına dayalı finansal araçlarının gerçeğe uygun değerinin sözleşmeye dayalı hak ya da yükümlülüğe eşit olması için kendi hisse senetlerini ya da diğer özkaynağa dayalı finansal araçlarını değişen sayılarda almak ya da vermek için sözleşmeye dayalı bir hak ya da yükümlülüğü olabilir. Bu tür bir sözleşmeye dayalı hak ya da yükümlülük sabit bir tutar ya da işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarından başka bir değişkendeki (örneğin bir faiz oranı, bir mal fiyatı veya finansal araç fiyatı) değişimlerle bütünüyle veya kısmen dalgalanan bir tutar olabilir. İki örnek (a) 100 PB'ye eşit değerde işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracından veren bir sözleşme ve (b) 100 ons altın değerine eşit değerde işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracından veren bir sözleşme. Bu tür bir sözleşme, işletme özkaynağına dayalı finansal araçlarını vererek ödemek zorunda ya da ödemesi mümkün olsa dahi, işletmenin finansal borcudur. Söz konusu sözleşme özkaynağa dayalı finansal araç değildir; çünkü işletme bir sözleşmenin ödenmesi için özkaynağına dayalı finansal araçlarından değişken miktarlarda kullanmaktadır. Diğer yandan sözleşme, tüm

borçlar düşüldükten sonra işletmenin kalan varlıklarında bir hak ifade etmemektedir.²⁰³

İşletmenin sabit bir tutarda nakit ya da başka bir finansal varlık karşılığında özkaynağına dayalı finansal araçlarından vermesiyle (almasıyla) ödenecek olan bir sözleşme, öz kaynağına dayalı finansal araçtır. Örneğin, karşı tarafa işletmenin hisselerini sabit bir fiyat ya da bir tahvilin sabitlenmiş nominal anapara tutarı karşılığında alma hakkı veren hisse senedi opsiyonu, özkaynağına dayalı finansal araçtır. Sözleşmeyi ödemedi, alınacak ya da verilecek nakit ya da diğer finansal varlıkların tutarını ya da alınacak veya verilecek özkaynağına dayalı finansal araç miktarını etkilemeyen piyasa faiz oranlarındaki değişimler nedeniyle sözleşmenin gerçeğe uygun değerinde oluşan değişimler, sözleşmenin özkaynağına dayalı finansal araç olmasını engellemez. Alınan her karşılık (yazılı opsiyon için alınan prim ya da işletmenin kendi hisselerindeki rehin gibi) doğrudan özkaynağına eklenir. Ödenen her karşılık (satın alınan opsiyon için ödenen prim gibi) doğrudan özkaynaktan düşülür. Özkaynağına dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değerindeki değişimler finansal tablolarda muhasebeleştirilmez.²⁰⁴

Bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarını nakit ya da başka bir finansal varlık karşılığında satın alması yükümlülüğünü içeren bir sözleşme, geri satın alınan tutarın bugünkü değeri kadar (örneğin, forward geri satın alma fiyatı, opsiyon kullanma fiyatı veya diğer geri satın alım tutarının bugünkü değeri) bir finansal borç doğurur. Bu durum, sözleşmenin kendisinin özkaynağına dayalı finansal araç olduğu durumlarda bile geçerlidir. İşletmenin forward sözleşmesi çerçevesinde özkaynağına dayalı finansal araçlarını nakit karşılığı satın alma yükümlülüğü buna bir örnektir. TMS 39'a göre, anılan finansal borç ilk muhasebeleştirilmesi sırasında gerçeğe uygun değeri (geri satın alma tutarının bugünkü değeri) özkaynaktan çıkarılmak suretiyle yeniden sınıflandırılır. Bunu takiben, finansal borcun değerlemesi TMS 39 ile uyumlu olarak yapılır. Sözleşmenin teslim işleminin gerçekleştirilmesinden önce zamanaşımına uğraması durumunda, finansal borcun defter değeri yeniden özkaynaklar içerisinde sınıflandırılır. Bir işletmenin özkaynağına dayalı finansal

²⁰³ TMS 32, P.21.

²⁰⁴ TMS 32 , P. 22.

araçlarını satın almasına yönelik sözleşmeye dayalı yükümlülüğü, anılan yükümlülük karşı tarafın satış hakkını (örneğin karşı tarafa işletmenin özkaynağına dayalı finansal araçlarını sabit bir tutar karşılığında işletmeye satma hakkı veren bir yazılı satım opsiyonu) kullanmasına bağlı olsa bile, geri satın alım tutarının bugünkü değeri kadar bir finansal borç doğurur.²⁰⁵

İşletmenin değişken bir nakit tutar ya da başka bir finansal varlık karşılığında özkaynağına dayalı finansal araçlarından sabit bir miktarda alması ya da vermesiyle ödenecek olan bir sözleşme, finansal varlık ya da finansal borçtur. İşletmenin 100 ons altın değerine eşit olacak şekilde hesaplanan bir nakit karşılığında özkaynağına dayalı finansal araçlarından 100 adet vermesine ilişkin sözleşme buna bir örnektir²⁰⁶

4.2.2.2. Birleşik Araçların Sınıflandırılması

Hem özkaynak hem de finansal borç özelliklerini taşıyan finansal araçlardır. ufrs'ye göre finansal aracın gerçeğe yakın değeri * finansal borç olarak hesaplara alınmalıyken, kalan kısmı * bir sermaye hesabı olarak takip edilmelidir.

Türev olmayan bir finansal araç ihraç eden, anılan aracın borç ve özkaynak bileşenlerinin her ikisini birden taşıyıp taşımadığını belirlemek için ilgili finansal aracın koşullarını değerlendirir. Paragraf 15'e göre bu gibi bileşenler; finansal borç, finansal varlık ya da öz kaynağa dayalı finansal araç olarak ayrı ayrı sınıflandırılır.²⁰⁷

Türev olmayan bir finansal araç ihraç eden, anılan aracın borç ve özkaynak bileşenlerinin her ikisini birden taşıyıp taşımadığını belirlemek için ilgili finansal aracın koşullarını değerlendirir. Paragraf 15'e göre bu gibi bileşenler; finansal borç,

²⁰⁵ TMS 32, P. 23.

²⁰⁶ TMS 32, P. 24.

²⁰⁷ TMS 32, P. 27.

finansal varlık ya da öz kaynağa dayalı finansal araç olarak ayrı ayrı sınıflandırılır.

208

Bir işletme (a) işletmenin finansal borcunu yaratan ve (b) hamiline, işletmenin özkaynağına dayalı finansal aracına çevirebilme imtiyazı sağlayan finansal araç bileşenlerini ayrı ayrı dikkate alır. Örneğin; hamili tarafından işletmenin belirli sayıda adi hisse senedine çevrilebilme özelliğine sahip bir bono ya da benzeri bir araç, bileşik bir finansal araçtır. İşletmenin bakış açısından, bu tür bir araç iki unsurdan oluşur: finansal borç (nakit ya da diğer bir finansal varlık verilmesine ilişkin sözleşmeye dayalı düzenleme) ve özkaynağa dayalı finansal araç (belirlenmiş bir zaman süresince, hamile, ilgili aracı işletmeye ait belirli sayıda adi hisse senedine çevirebilme hakkını veren alım opsiyonu). Bu tür bir finansal araç ihraç etmenin ekonomik etkisi, aynı anda erken ödeme hükmü bulunan bir borçlanma aracı ve adi hisse alım garantisi veren bir finansal araç ihraç etmekle veya ayrılabilir hisse alım garantisi olan bir borçlanma aracı ihraç etmekle büyük ölçüde aynıdır. Bu çerçevede, tüm hallerde işletme, bilançosunda borç ve özkaynak bileşenlerini ayrı ayrı sunar.²⁰⁹

Bir finansal araç, onu piyasaya çıkaranın ne finansal borçlarını ne de özkaynak araçlarını içerebilir. Mesela bir araç, sahibine finansal olmayan bir değeri alma ve bu hakkı karşı tarafın hisseleri ile değiştirme hakkı verebilir. Piyasaya çıkaran işletme borçlar finansal olsun ya da olmasın, bileşik aracın borçla ilgili unsurlarını özkaynak araçlarından ayrı olarak tanımlar ve açıklar. Özkaynak işletmenin varlıklarından tüm yükümlülüklerini indirdikten sonra kalan bakiyeyi ifade etmektedir. Bundan dolayı bir bileşik aracın ilk kayıtlı değeri borç ve özkaynak unsurlarına ayrıştırıldığında, sermaye unsuru bir bütün olarak finansal araç değerinden borç unsuru için ayrı olarak belirlenen tutarın düşülmesinden sonraki bakiye kayıtlı değerdir. Buna göre hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil ihraçcısı ilk olarak herhangi bir özkaynak unsuru içermeyen benzer bir borcun makul değerini ölçerek, borç unsurunun kayıtlı değerini tespit eder. Böylece değiştirme opsiyonu ile temsil edilen hisse senetlerinin

²⁰⁸ TMS 32, P. 28.

²⁰⁹ TMS 32, P.29.

kayıtlı değeri, birleşik aracın bir bütün olarak değerinden finansal borcun kayıtlı değerinin düşülmesiyle bulunur.²¹⁰

4.2.2.3. Geri Alınan Hisse Senetleri

İşletmelerinin kendilerine ait olan hisse senetlerini bir şekilde piyasadan toplayarak ellerinde bulunan bu hisse senetlerini özkaynaklarından indirmesidir. Gelir tablosunda bu senetlerin satın alınması, ihracı veya iptali gibi durumlarda bir kayıp veya kazanç göstermez. Bu husus doğrudan özkaynakla ilişkilidir.

4.2.2.4. İşletmenin Kendi Hisselerine Dayalı Türev Araçlar

Bir işletmenin kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki bir veya birden fazla temel değişkende (belirli bir faiz haddi, mal veya menkul kıymet fiyatı, döviz kurları, fiyat veya oran endeksleri ya da kredi derecelendirmeleri gibi.) meydana gelen değişikliklere bağlı olarak makul değerinde kısmen veya tamamen değişimler görülen bir türev araç sözleşmesi, işletmenin bu tür bir sözleşmeyi kendi hisse senetleri ile kapatma hakkı ve zorunluluğu olsa bile özkaynak olarak sınıflandırılmaz. Bu tür bir sözleşme, işletmeyi kendi hisse senetlerinin değeri dışındaki değişkenlerde potansiyel olarak lehte ve aleyhte meydana gelebilecek değişikliklere maruz bırakması nedeniyle türev araca dayalı bir varlık ya da borçtur.²¹¹

4.2.2.5. Faiz, Temettü, Kazançlar ve Kayıplar

Bir finansal araca bağlı veya finansal borç unsuru teşkil eden faizler, temettüler, kayıp ve kazançlar, kar veya zararda gelir ya da gider olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal araç sahiplerine yapılan ödemeler, işletme tarafından her

²¹⁰ Bozkurt, **a.g.e.**, s.101.

²¹¹ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 101.

türlü gelir vergisi indirimi etkisinden arındırılmış olarak doğrudan özkaynağa borç olarak kaydedilir. Bir finansal aracın, finansal borç ya da özkaynağa dayalı finansal bir araç olarak sınıflandırılması, söz konusu araca ilişkin faiz, temettü, kayıp ve kazançların gelir tablosunda gelir ya da gider olarak muhasebeleştirilmesini belirler. Böylece, tümüyle borç olarak muhasebeleştirilen hisse senetlerine ilişkin temettü ödemeleri, bono faizleri gibi gider olarak muhasebeleştirilir. Aynı şekilde, finansal borçların geri satın alınması veya yeniden finanse edilmesi ile ilgili kazanç ve kayıplar gelir tablosunda muhasebeleştirilirken, özkaynağa dayalı finansal araçların geri satın alınması veya yeniden finanse edilmesi ise özkaynakta meydana gelen değişim olarak muhasebeleştirilir. Özkaynağa dayalı finansal aracın gerçeğe uygun değerinde meydana gelen değişiklikler finansal tablolara yansıtılmaz. Doğrudan bir işin iktisap edilmesine yönelik, özkaynağa dayalı finansal araçların ihraç edilmesiyle ilgili maliyetler (UFRS 3 İşletme Birleşmeleri kapsamında muhasebeleştirilir) dışında kalan, özkaynak işleminden kaynaklanan işlem maliyetleri, her türlü gelir vergisi indirimi etkisinden arındırılmış olarak, özkaynaktan indirilerek muhasebeleştirilir. Vazgeçilen özkaynak işlemleri ile ilgili maliyetler gider olarak muhasebeleştirilir. Bir bileşik finansal aracın ihracı ile ilgili işlem maliyetleri, elde edilen tutarların ilgili dağıtım oranında araca ait borç ve özkaynak bileşenlerine dağıtılır. Birden fazla işlemle ilgili işlem maliyetleri (örneğin; bazı hisse senetlerinin arz edilme işlemleri ile diğer bazı hisselerin borsaya kaydedilmesi işlemlerinin eş zamanlı olarak gerçekleştirilmesi ile ilgili maliyetler) makul be benzer işlemlerle tutarlılık arz eden bir tahsis yöntemi esas alınmak suretiyle ilgili işlemlere dağıtılır. Dönem içinde özkaynaktan mahsup edilerek muhasebeleştirilen işlem maliyetlerinin tutarı UMS 1 Mali Tabloların Sunumu standardı kapsamında ayrı olarak kamuoyuna açıklanır. Doğrudan özkaynak içinde muhasebeleştirilen gelir vergisi tutarı, UMS 12 Gelir Vergisi standardı kapsamında kamuoyuna açıklanan ve özkaynağa borç veya alacak kaydedilen toplam cari veya ertelenmiş gelir vergisine dahil edilir. Gider olarak sınıflandırılan temettüler, ya gelir tablosunda diğer borçların faizi ile birlikte ya da ayrı bir kalem olarak gösterilirler. UMS 32 standardının gerekliliklerine ek olarak, faiz ve temettülerin kamuoyuna açıklanması UMS 1 Mali Tabloların Sunumu ile UMS 30 Bankalar ve Benzeri Finansal Kuruluşların Mali Tablolarında Yapılacak Açıklamalar standartlarının hükümlerine de tabidir. Bazı durumlarda, vergisel

uygulamadaki farklılıklar nedeniyle faiz ve temettülerin gelir tablosunda ayrı ayrı olarak kamuoyuna açıklanması tercih edilebilir. Vergi etkileri ise UMS 12 Gelir Vergisi standardı uyarınca kamuoyuna açıklanır. Bir finansal borcun defter değerindeki değişikliklerden kaynaklanan kazanç veya kayıplar, nakit yada başka bir finansal varlığın verilmesi karşılığında işletme aktifinde arta kalan bakiye üzerinde bir hak sağlayan araçlara ilişkin olmaları durumunda dahi (UMS 32'deki 18(b) paragrafına bakınız), gelir ya da gider olarak gelir tablosunda muhasebeleştirilir.

4.2.2.6. Bir Finansal Varlık İle Bir Finansal Borcun Netleştirilmesi Açıklamalar

Bir finansal varlık ve borcun birbirine mahsup edilmesi (netleştirilmesi) kural olarak mümkün değildir. Bunun iki istisnası vardır: ya netleştirme konusunda yasal bir düzenleme olabilir ya da net esasa göre ödemede bulunma ya da varlığı edinme ve borcu ödeme işlemlerini eş zamanlı olarak gerçekleştirme durumu söz konusu olabilir. Ancak bu durumlarda netleştirmeye izin verilmiştir.

UMS 32 bir finansal varlık ve finansal borcun aşağıdaki koşulların yerine getirilmesi durumunda net tutarın finansal tablolara alınmasını istemektedir.²¹²

- i. Kayıtlı tutarı netleştirmek için yasal olarak uygulanabilecek bir hakka sahip ise,
- ii. Finansal varlık ile finansal borcu netleştirmek suretiyle kapatmak veya borcun ödenmesi ile varlığın finansal tablolara alınmasını aynı zamanda yapma niyetinde ise.

4.2.3. Finansal Araçlar İle İlgili Finansal Tablolarda Yapılacak Açıklamalar

Uluslar arası piyasaların küreselleşmesi, giderek daha da değişken olmaları, uluslar arası piyasalarda şartların değişmesi, kredi fonları arzındaki artış ve uluslar arası rekabet artışı finansal riskleri de beraberinde getirmiştir. İşletmelerin bu tür sorunları

²¹² Bozkurt, **a.g.e.**, s. 103.

yaşamamaları için kullanılan finansal araçların işletmenin hangi amacına hizmet ettiği bunlarla ilgili riskleri ve risklerin risk yönetim politikaları açıklanmalıdır. UMS 32 çerçevesinde ifade edilen riskler; Kredi riski, Likidite Riski ve Piyasa Riskidir. Bunlar hakkında kısa bilgi vermek gerekirse;

Kredi riski: Kredi genel olarak gerçek ve tüzel kişilere düzenlenen bir sözleşme çerçevesinde verilen borçlar olarak görülür. Bankacılık Kanununun II. Maddesindeki gibi daha geniş bir anlama sahiptir. Bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro ve kabuller gibi gayri nakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulundurmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçleri varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler, gayri nakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık payları izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu kanun uygulamasında kredi sayılır. Kredi riski bankacılık sektöründe en çok karşılaşılan risk türüdür. Kullandırılan kredilerin kısmen ya da tamamen geri dönmeme riskini gösterir. Kredi riski, bir Finansal aracın taraflarından birinin yükümlülüğünü yerine getirmemesi nedeniyle diğer tarafta finansal bir kayıp veya zarar meydana gelmesi riskidir. Bu risk karşı taraftan kaynaklanır.

Likidite riski: Likidite ödemeleri zamanında yapma güç ve yeteneğidir İşletmelerin menkul kıymet satışı veya yeniden borçlanma yoluyla uygun maliyetli nakit sağlama zorluğu içerisine gitmesidir..Bir işletmenin finansal borçlardan kaynaklanan yükümlülükleri yerine getirmekte zorlanması riskini ifade eder ve işletmenin kendinden kaynaklanır.

Piyasa riski: Piyasa riski, İşletmelerin finansal varlık portföyünün değerini ve gelecek beklentilerini etkileyen makro gelişmeleri ifade eder. Bu gelişmelere bağlı olarak piyasalarda yaşanan dalgalanmalardan doğan faiz, kur ve hisse senedi fiyat değişimleri, işletmenin bilanço ve bilanço dışı işlemlerinde zarar etmesine veya beklenenden daha az miktarda kâr elde etmesine neden olur. Aynı zamanda sistematik risk olarak adlandırdığımız piyasa riskine engel olmak mümkün

olmamaktadır. Herhangi bir zaman zarfında ulusal veya uluslar arası bir etken nedeniyle oluşabilir. Bu nedenle piyasa riskini transfer eden, etkisini azaltan süreç ve yapılar geliştirilir. Bu risk türü; piyasadaki fiyat değişiklikleri karşısında, finansal araçların piyasa değerinde ya da işletmeye olabilecek nakit akışlarında meydana gelebilecek değişiklikleri kapsamaktadır. Finansal aracın türüne göre bu riskler faiz oranlarındaki değişim riski olabileceği gibi döviz kurlarındaki değişim riski ya da benzer başka bir finansal risk de olabilir. Örneğin; daha önce piyasa faiz oranı %10 iken ihraç edilen bir tahvilin değeri, piyasa faiz oranının %12' ye yükselmesi durumunda değeri düşecek aksi durumda artacaktır. Böylece potansiyel bir kayıp ya da kazanç oluşabilecektir.

4.2.3.1. Risk Yönetim Politikalarının Açıklanması

Risk yönetimi fonksiyonunun etkililiği ve işlevselliği, bankaların yönetim kalitesinin önemli göstergelerinden biri olarak algılanmalıdır. Etkililik ve işlevselliğin sağlanması için risk yönetiminin bankanın faaliyetlerinin ayrılmaz parçası olarak düşünülmesi, stratejik ve yönetsel süreçlerde yer verilmesi esastır. Karar alma, stratejik yönetim ve operasyonel süreçlere entegre edilmiş bir risk yönetimi bankaların yönetim kalitesinin artırılmasının temel taşıdır. Banka, risk yönetiminin entegrasyonunda risk yönetimi hedeflerinin organizasyonun tüm seviyelerine yayılması, risk yönetimi ve bulgularının stratejik planlar operasyonel süreçler ve kontrol sistemlerinde yer alması, banka içinde risk kültürünün oluşturulması gibi konuları, faaliyetlerini ve yapılarını da göz önünde bulundurarak ele almalıdır. Etkili bir risk yönetiminin sağlanması açısından risk yönetimi bilgi ve uygulama deneyimine sahip olunmalıdır. Risk yönetiminin başarıyla uygulanması, bilgi sahibi ve donanımlı çalışanların olmasına bağlıdır. Banka yönetim kurulu, etkili risk yönetimi için risk yönetimi bilgi ve deneyimine sahip bir organizasyonel yapılanmayı önemsemelidir. Bu amaçla yönetim kurulunda, risk yönetiminden sorumlu üyesinde/komitesinde, risk yönetimi grup/birim vb. organizasyonel oluşumlarında risk yönetimi deneyim ve bilgisinin varlığını gözetmelidir. Risk yönetimi çalışanları temel bankacılık ile risk yönetiminin gerektirdiği bilgi, donanım

ve analitik düşünme becerisine sahip olmalıdır. Risk yönetimi çalışanlarının temel bankacılık ve risk yönetimi bilgi ve deneyimine ve analitik düşünme becerisine sahip olmaları gereklidir.²¹³

4.2.3.2. Muhasebe Politikalarının Açıklanması

Muhasebe Politikaları, finansal tabloların hazırlanmasında ve sunulmasında işletmeler tarafından kullanılan belirli ilkeler, esaslar, gelenekler, kurallar ve uygulamalardır.

Bir işletme ister kaydedilmiş isterse de kaydedilmemiş olsun finansal varlık, finansal borç ve özkaynağın her biri için aşağıdaki hususları açıklamalıdır. Bunlar:²¹⁴

- Gelecekteki nakit akışlarının miktarını, zamanını ve kesinliğini etkileyebilecek olan finansal araçların şartlar ve vadeler dahil yapısı ve büyüklüğü hakkındaki bilgi,
- Uygulanan değerlendirme esası dahil muhasebe yöntem ve politikalarıdır.

Bir standart veya yorum, bir işleme, olaya veya koşula özellikle yönelik ise söz konusu kaleme ilişkin muhasebe politikası bu standart veya yorum, TMSK tarafından yayımlanacak Uygulama Rehberindeki açıklamalar da dikkate alınarak uygulanmalıdır.²¹⁵

TMSK'nın kararlaştırdığı, işlemlerle, olaylarla ve koşullarla ilgili ve güvenilir bilgileri içeren finansal tabloların TFRS tarafından belirlenen muhasebe politikalarına uygun olması gerekmektedir. Bu politikalar ancak söz konusu politikaları uygulamanın finansal tabloların üzerindeki etkisi önemsizse uygulanmayabilir. Ancak, TFRS'den önemsiz sapmalara yol açan uygulamaların bir işletmenin finansal durumunun, performansının veya nakit akışlarının belli bir

²¹³ (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi57/riskyonetimi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2009)

²¹⁴ Bozkurt, a.g.e., s. 105.

²¹⁵ (Çevrimiçi) http://www.muhasebenet.net/teblig_tmsk_5_muhasebe%20politikolari%20tms.html p.7.

sunumun elde edilmesi amacıyla yapılması veya finansal tabloların bu amaçla düzeltilmesi uygun değildir.²¹⁶

İşlemlerle, olaylarla ve koşullarla ilgili belirli bir Standart veya konuyla ilgili yorum bulunmuyorsa, İşletme yönetimi muhasebe politikasının geliştirilmesi ve uygulaması ile ilgili olarak alacağı kararlarda sonuca ilişkin bilgilerin;

(a) finansal tablo kullanıcılarının ekonomik karar verme ihtiyaçlarına uygun,

(b) güvenilir,

- İşletmenin finansal durumunu, faaliyet sonuçlarını (finansal performansını) ve nakit akışlarını gerçeğe uygun olarak gösteren,
- İşlemlerin, olayların ve koşulların yalnızca hukuki yapısını değil ekonomik özünü de yansıtan,
- Tarafsız,
- ihtiyatlı,
- Tüm önemli yönlerden, eksiksiz olarak, tam bilgiyle donatılmış, nitelikte olmasını sağlamalıdır.

4.2.3.3. Faiz Oranı Riski İle İlgili Açıklamalar

Finansal varlıkları ellerinde bulunduran kişi ve kurumlar çeşitli risklerle karşı karşıya kalırlar. Bunların içinde en önemlisi geri ödememe riskidir. Karşı karşıya kalınan risklerden bir tanesi de faiz oranları değiştikçe finansal varlığın piyasa değerinde gözlenen dalgalanma riskidir. Bu tür risklere faiz oranı riski denir. Tahvil fiyatları ve faiz oranları arasındaki ters yönlü ilişkinin varlığı ve vadenin dolmasına kalan süre uzadıkça bu riskin artması, faiz oranı riskinin yönetimini gündeme getirmektedir. Bir tahvilin veya bononun karşı karşıya olduğu faiz oranı riski menkul kıymetin vadesinin dolmasına kalan süre veya vadeye kalan gün sayısı ile yakından ilişkilidir.

²¹⁶(Çevrimiçi) http://www.muhasebenet.net/teblig_tmsk_5_muhasebe%20politikolari%20tms.html P.8.

Ancak iki tahvilin vadesine de aynı süre (iki yıl) kalmasına karşın, kupon ödemeleri sıklaştıkça faiz oranı riski azalmaktadır.

Faiz oranı riskini sınırlandırabilmek amacıyla kısa vadeli, vadesine kısa süre kalan veya düşük efektif vadeli finansal varlıkları elde tutmanın taşıdığı sakıncalar, faiz oranı riskini yönetebilmek için, alternatif stratejilerin geliştirilmesine neden olmuştur. Bu yöntem, riske karşı korunma veya kısaca korunma (hedging) olarak adlandırılmaktadır. **Korunma**, faiz oranı ve kur risklerinden kaynaklanan sermaye kaybına uğrama olasılığını azaltan finansal stratejiler biçiminde tanımlanabilir. Korunma işlemlerinde başvurulacak araçlar ise türev ürünler olarak bilinir. Bir portföyün taşıdığı faiz oranı riskini düşürebilmek için korunma amacıyla diğer finansal araçlar kullanılabilir veya esas portföyün taşıdığı faiz oranı riskini düşüren dengeleyici finansal işlemlere başvurulabilir. **Tam Korunma**, Portföyün taşıdığı faiz oranı riskinin veya taşınan pozisyon nedeniyle mevcut döviz riskinin tamamını ortadan kaldıran finansal stratejidir. Türev menkul kıymet veya kısaca **türev ürün**, getirisi diğer finansal araçların getirisine bağlı olarak belirlenen finansal araçtır. Sözü edilen türev ürünler arasında son yıllarda en çok kullanılanlar forward sözleşmeler, futures sözleşmeler, opsiyon sözleşmeleri ve swap sözleşmeleridir.²¹⁷

Bir işletme finansal varlık ve borçlarından hangisinin;²¹⁸

- Sabit oranlı faiz taşıdığını,
- Nakit akışlarının faiz riskine maruz kaldığını, örneğin piyasa faiz oranlarındaki dalgalanmaların finansal varlık ve borç üzerindeki etkisini,
- Faiz oranı riskine maruz kalmadığını açıklamalıdır.

²¹⁷ (Çevrimiçi) http://www.ekodialog.com/finansal_eko/fin_eko_konulari3.html (Erişim Tarihi: 16.05.2009.)

²¹⁸ Bozkurt, **a.g.e.**, s. 106.

4.2.3.4. Kredi Riski İle İlgili Açıklamalar

Kredi riski, en basit anlamıyla, bir bankanın kredi müşterisinin (borrower) ya da kendisiyle bir anlaşmaya taraf olanın (counterparty) anlaşma koşullarına uygun biçimde yükümlülüklerini karşılayamama olasılığıdır. Kredi risk yönetiminin amacı uygun parametreler içinde bankanın maruz kalabileceği riskleri yöneterek bankanın risk ayarlı getirisini maksimize etmektir. Bankalar portföylerindeki tüm kredi risklerini ve bireysel kredilere (individual credits) ve işlemlere ilişkin risklerini yönetmek durumundadırlar. Bankalar ayrıca kredi risklerinin diğer risklerle ilişkisini de göz önünde bulundurmalıdır. Kredi riskinin etkin şekilde yönetimi, risk yönetiminde kapsamlı bir yaklaşımın önemli unsurlarından birisidir.

Finansal varlıklara ilişkin olarak raporlanan azami kredi riski tutarı; UMS 32'ye göre mahsup edilen herhangi bir tutarın veya UMS 39 kapsamındaki değer düşüklüğü zararlarının düşülmesinden sonra kalan brüt tutardır, elde tutulan maddi teminat veya diğer kredi artırımları dikkate alınmaz (örneğin; UMS 32 kapsamında mahsup edilmesine izin verilmeyen netleştirilme anlaşmaları gibi).

Kredi riski finansal tablolara yansıtılır. İşletme, kayıtlı olan veya olmayan her türlü finansal varlığının maruz kaldığı kredi riski ile ilgili bilgileri açıklar.²⁰² Bunun yanı sıra işletme bilanço tarihinde maruz kalınan kredi riskini azami ölçüde gösteren miktarı ve kredi riskinin önemli yoğunluğunu da açıklamalıdır. Finansal tablo kullanıcılarının daha iyi anlayıp değerlendirebilmeleri için, işletme yönetimi, finansal tablolarda mevcut risklerin nasıl yönetildiğine ilişkin yeterli ölçüde açıklamada bulunur.

Kredi riskine maruz kalan kayıtlı finansal varlıklar olması durumunda, bilançodaki varlıkların kayıtlı değeri genellikle kredi riskine maruz kalan miktarı gösterir. Örneğin makul değeri gösteren bir faiz oranı swapı var ise bilanço tarihinde zarara maruz kalacak maksimum tutar maliyetini temsil ettiği için varlığın kayıtlı değeridir. Çünkü bu tutar ödeyememe durumunda swapı karşılayacak tutardır. Bu durumlarda bilançolardaki açıklamaların dışında başka açıklama yapmaya gerek yoktur. Öte

yandan bir işletmenin kayıtlı finansal varlıklardan doğacak muhtemel maksimum kaybı, kayıtlı ve bilançoda açıklanan makul değerden farklı olabilir. Bu durumda gerekleri yerine getirmek için ek bilgi gerekir.²¹⁹

4.2.3.5. Makul Değer İle İlgili Açıklamalar

Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyatı veya yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağı ifade eder. Makul değer değişikliği riskine karşı korunma; mevcut bir varlığın, yükümlülüğün ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen ve mali tablolarda gösterilmeyen taahhüdün makul değerindeki değişikliklere karşı korunmadır.²²⁰

Taahhütler, birbirinden bağımsız tarafların koşulları konusunda anlaşmaya vardıkları, yasal olarak koşullarına uyulmak zorunda olunan ve uyulmadığı takdirde yaptırım içeren anlaşmalardır.

Makul değer değişikliği riskinden korunma amaçlı işlemler aşağıdaki esaslar uyarınca değerlendirilir.

a) Korunma amaçlı olarak alımı veya satımı yapılan riske karşı korunma aracının değerinde meydana gelen değişiklikler cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

b) Mevcut varlık, yükümlülük veya taahhütlerin değerinde makul değerini yansıtacak şekilde ayarlama yapılır. Söz konusu ayarlamalar ilgili hesap kaleminin tabi olduğu hükümlere uygun olarak kayıtlara yansıtılır. Değer ayarlamasından kaynaklanan kar veya zarar cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

c) Taahhütlerin gerçek değerinin riskten korunması söz konusu olduğunda, taahhütlerin değerinde meydana gelen değişikliklerin mali tablolara yansıtılması zorunludur.

Aktif bir piyasada fiyat kotasyonlarının varlığı makul değere ilişkin en iyi kanıttır.

Aktif bir piyasanın bulunmaması halinde işletmelerin, makul değeri tahmin etmek üzere bir değerlendirme tekniği kullanması gerekmektedir.

²¹⁹ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.s. 107-108.

²²⁰ (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc>, (Erişim Tarihi 18.05.2009).

İşletmeler finansal varlık ve borçları için makul değer hakkında bilgi vermek zorundadırlar. Eğer zaman ve maliyet açısından bu bilgilerin doğruluğu konusunda endişe duyuluyorsa bu noktada bu varlık veya borçların esas niteliklerini belirtmeleri gerekir. Bir işletme makul değer hakkında bilançoda bilgi vermiyorsa makul değer hakkında ek bilgi vermesi gerekir.

Bir varlığın veya borcun makul değeri genel olarak kabul edilmiş metotlardan birisi ile belirlenebilir. Makul değer belirlenmesi bir varsayımdır. Bu varsayıma göre bir işletme herhangi bir nakit ihtiyacı ve amacı olmaksızın faaliyette bulunan başarılı olumsuz dönemlerde dahi borçlarını yerine getiren ve çalışma ölçeği maddi olarak dahi azalmayan bir işletmedir. Bu nedenle makul değer, bir işletmenin zorunlu işlemlerden, irade dışı finansal sıkıntı anında yapılan satışlardan elde edilen tahsilatların miktarı değildir. Fakat işletme, finansal varlıkların ve borçların makul değerini belirlemede içinde bulunduğu durumu göz önünde bulundurur. Bir işletme hemen peşin olarak satmaya karar verdiği bir finansal varlığının makul değerini böyle bir satıştan almayı umduğu değerle belirler. Hemen satıştan elde edilecek nakdin miktarı mevcut nakit ve o varlığın piyasa değeri gibi faktörlerce etkilenir. Bir finansal araç aktif bir piyasada işlem gördüğünde bu fiyat onun makul değeri ifade etmektedir. Elde bulundurulacak bir finansal varlık veya piyasaya sunulacak bir finansal borç için belirlenmiş uygun piyasa fiyatı genellikle herhangi bir açık arttırma anında teklif edilecek muhtemel fiyattır. Finansal varlığın ya da borcun belirlenen piyasa fiyatı mevcut teklif edilen veya istenen fiyattır. Böyle bir fiyatlandırma modeli olmadığı durumlarda bilanço tarihi ile işlem tarihi arasında ekonomik durumlarda önemli bir değişim olmaz ise en son yapılan işlemin fiyatı makul değer olarak alınır. Şirketin eş varlık ya da borç durumu olduğunda makul değer belirlenmesi için ortalama piyasa fiyatı baz olarak kullanılabilir.²²¹

İlk defa mali tablolara alınmadan sonra, türev araç borçları ve alım-satım amaçlı olarak belirlenen yükümlülükler dışındaki tüm finansal borçlar, etkin faiz yöntemi kullanılmak suretiyle iskonto edilmiş maliyet üzerinden değerlendirilir. Maliyetleri

²²¹ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.108.

üzerinden değ erlenen ve makul değ eri g uvenilir olarak  l   lemeyen kote olmayan hisse senetleriyle bağlantılı ve bunların teslimiyle kapatılması gereken türev araç borçları hariç olmak üzere; türev araç borçları ve alım-satım amaçlı finansal borçlar, ilk defa mali tablolara alınmadan sonra makul değ er üzerinden değ erlenir. Bir finansal varlık veya finansal borcun makul değ erinin belirlenmesinde aşağıdaki hükümler uygulanır. Makul değ er tanımı; işletmenin herhangi bir tasfiye sürecine girme, faaliyetlerinde önemli bir kısıntıya gitme veya ters pozisyon sağlayan bir işlem gerçekleştirme niyet veya ihtiya ında olmaksızın işletmenin s rekli i kavramı altında faaliyet gösterdiği varsayımına dayanır. Makul değ er, bundan dolayı, işletmenin gerçekleştirmek istemediği bir işlem, tasfiye veya satış nedeniyle elde edeceği veya ödeyeceği bir tutar değildir.²²²

4.2.3.6. Beklenen Gelecek I lemlerin Korunması İle İlgili Açıklamalar

Gerçekleşmesi beklenen işlemler için işletmeler aşağıda belirtilen açıklamaları yapmalıdırlar;

- Korunma araçlarının belirtilmesi
- Beklenen işlemin zamanıyla birlikte tanımı
- Herhangi bir ertelenmiş ya da kayıtdışı bırakılmış kar veya zarar ile gelir veya gider olarak kayıtlara alınması beklenen zamanının açıklanmasıdır.

Böylece finansal tablo kullanıcıları alacakları kararlarda geleceğe dönük işlemlerden haberdar olur ve ona göre karar alırlar.

²²² Ali İhsan Akgün, Vadeli I lemlere Yönelik Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi , Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Doktora Tezi , 2007, s. 210.

4.2.3.7. Dipnotlarda Yapılacak Diğer Açıklamalar

Finansal tablo kullanıcılarının finansal araçları anlamalarına yardım edecek ek bilgilerin açıklanması da uygun olabilir. Bu bilgiler şunlar olabilir.²²³

- Dönem için gelir ya da harcama olarak tanımlanan finansal borç ve varlıkların makul değerindeki değişikliklerin toplam miktarı,
- Korunan araçların ertelenmiş veya kayıtlara alınmamış kar ya da zararlarının toplam miktarı,
- Tanımlanmış finansal varlık ve borçların yıl boyunca taşıdığı değer'dir.

4.3. UMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

Bu Standardın amacı; finansal varlıkların, finansal borçların ve finansal olmayan kalemlerin alım veya satımına ilişkin sözleşmelerin muhasebeleştirme ve ölçülmesine yönelik ilkeleri belirlemektir. Finansal araçlarla ilgili bilgilerin sunumuna ilişkin hükümler “TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum” Standardında yer almaktadır. Finansal araçlara ilişkin olarak kamuoyuna yapılması gereken açıklamalara yönelik hükümler ise “TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar” Standardında yer almaktadır.

Bu Standart tüm işletmeler tarafından, aşağıdakiler hariç olmak üzere her türlü finansal araca uygulanır: ²²⁴

- “TMS 27 Konsolide ve Bireysel Finansal Tablolar”, “TMS 28 İştiraklerdeki Yatırımlar” ve “TMS 31 İş Ortaklıklarındaki Paylar” Standartlarının hükümlerine göre muhasebeleştirilen bağlı ortaklıklar, iştirakler ve iş ortaklıklarındaki paylar. Ancak işletmeler bu Standardı, TMS 27, TMS 28 veya TMS 31’e göre bu Standart çerçevesinde muhasebeleştirilmesi gereken

²²³ TMS 39, kapsam

²²⁴ TMS 39, kapsam

bağlı ortaklık, iştirak veya iş ortaklıklarındaki payları için de uygularlar. Bu Standart, ilgili türev ürün TMS 32’de yer verilen işletmeye ait özkaynağa dayalı finansal araç tanımını karşılamadığı sürece, bağlı ortaklık, iştirak veya iş ortaklığındaki payları konu alan türev ürünler için de uygulanır.

- “TMS 17 Kiralama İşlemleri” Standardının uygulandığı kiralama işlemlerindeki hak ve yükümlülükler. Ancak:
 - (i) Kiraya veren tarafından muhasebeleştirilen kira alacakları bu Standardın bilanço dışı bırakma ve değer düşüklüğüne ilişkin hükümlerine tabidir
 - (ii) Kiralayan tarafından muhasebeleştirilen finansal kiralama borçları bu Standardın bilanço dışı bırakma hükümlerine tabidir ve
 - (iii) Kiralama işlemlerinde saklı türev ürünler, bu Standardın saklı türev ürünlerle ilgili hükümlerine tabidir
- “TMS 19 Çalışanlara Sağlanan Faydalar” Standardının uygulandığı çalışanlara sağlanan fayda planlarındaki işveren hak ve yükümlülükleri;
- İşletme tarafından ihraç edilen ve TMS 32’de yer verilen özkaynağa dayalı finansal araç tanımına giren finansal araçlar (opsiyonlar ve hisse alım hakkı veren finansal araçlar dahil). Anılan araçların (a)’da yer alan istisna hükmünü karşılamamaları durumunda, bu Standart, söz konusu araçların hamili (elinde bulunduran) tarafından uygulanır.
- İhraç edenin (ihraççının) 9 uncu Paragraftaki finansal teminat sözleşmesi tanımına giren sigorta sözleşmelerinden kaynaklanan hak ve yükümlülükleri hariç olmak üzere, “TFRS 4 Sigorta Sözleşmeleri” Standardında tanımlanan türdeki bir sigorta sözleşmesinden veya
- İsteğe bağlı katılım özelliği içermesi nedeniyle TFRS 4 kapsamına giren bir sözleşmeden kaynaklanan hak ve yükümlülükler. Ancak bu Standart, ilgili türev ürünün kendisinin TFRS 4 kapsamında bir sözleşme olduğu durumlar haricinde, TFRS 4 kapsamındaki bir sözleşmede bulunan saklı türev ürünler (bakınız: Paragraf 10-13 ve Ek A Paragraf UR 27-UR 33) için uygulanır. Buna ek olarak, finansal teminat sözleşmelerini ihraç edenin söz konusu

sözleşmeleri birer sigorta sözleşmesi olarak gördüğünü daha önceden açık bir biçimde beyan etmiş ve sigorta sözleşmelerinin muhasebeleştirilme yöntemlerini kullanmış olması durumunda, ihraç eden, bu tür finansal teminat sözleşmeleri için bu Standardı ya da TFRS 4'ü uygulama konusunda serbesttir (bakınız: UR 4 ve UR 4A). İhraç eden, söz konusu seçimi her bir sözleşme için yapabilir; ancak herhangi bir sözleşme için yapılan tercihten geri dönülemez.

- İşletme birleşmelerindeki koşullu ödemeler için düzenlenen sözleşmeler (bakınız: TFRS 3 İşletme Birleşmeleri). Bu istisna sadece edinen için geçerlidir.
- İşletme birleşmelerinde, edinen ile satıcı arasında, edinilenin gelecek bir tarihte alımı veya satımına ilişkin olarak yapılan sözleşmeler.
- Paragraf 4'de yer alan kredi taahhütleri dışında kalan kredi taahhütleri. Kredi taahhüdünde bulunan taraf, bu Standart kapsamında olmayan kredi taahhütleri için TMS 37'yi uygular. Ancak, bütün kredi taahhütleri bu Standardın bilanço dışı bırakma hükümlerine tabidir
- Bu Standardın uygulandığı Paragraf 5-7 kapsamındaki sözleşmeler hariç olmak kaydıyla, "TFRS 2 Hisse Bazlı Ödemeler" Standardının uygulandığı hisse bazlı ödeme işlemleri ile ilgili finansal araçlar, sözleşme ve yükümlülükler.
- "TMS 37 Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar" Standardı uyarınca karşılık olarak muhasebeleştirilen veya daha önceki bir dönemde kendisi için TMS 37 uyarınca karşılık ayrılmış olan bir yükümlülüğün yerine getirilmesi amacıyla işletme tarafından yapılması gereken harcamaların geri ödenmesine yönelik haklar.

4.3.1. Finansal Araçlar İle İlgili Çeşitli Kavramlar

Türev ürün: Aşağıda yer alan üç özelliğin tamamına sahip olan ve bu Standart kapsamında bulunan (bakınız: Paragraf 2-7) bir finansal araç veya diğer bir sözleşmedir.²²⁵

(a) Belirli bir faiz oranında, finansal araç fiyatında, mal bedelinde, döviz kurunda, fiyat veya oran endeksinde, kredi derecesi veya kredi endeksinde ya da başka bir değişkende veya sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan bir değişkende (bazen “sözleşmeye konu olan” olarak da adlandırılır) meydana gelen bir değişiklik karşısında değeri değişmektedir;

(b) Net bir başlangıç yatırımı gerektirmemekte veya piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer tepki vermesi beklenen diğer türden sözleşmelere göre daha az bir net başlangıç yatırımı gerektirmektedir ve

(c) Gelecek bir tarihte ödenecektir.

Gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık ve finansal borçlar: Aşağıdaki koşullardan herhangi birisine sahip finansal varlık veya finansal borçtur.²²⁶

(a) Alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılmıştır. Bir finansal varlık veya finansal borç, aşağıdaki durumlarda alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılır:

(i) Esas itibarıyla, yakın bir tarihte satılmak veya geri satın alınmak amacıyla edinilmiş veya yüklenilmiştir;

(ii) Birlikte yönetilen ve son zamanlarda kısa dönemde kâr etme konusunda belirgin bir eğilimi bulunduğu yönünde delil bulunan belirli finansal araçlardan oluşan bir portföyün parçasıdır; veya

(iii) Bir türev üründür (finansal teminat sözleşmesi olan veya etkin bir finansal riskten korunma aracı olan türev ürünler hariç)

(b) İlk muhasebeleştirme sırasında, işletme tarafından, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanmıştır. İşletme, bu tür bir sınıflamayı, Paragraf

²²⁵ TMS 39, a.g.e., p.9.

²²⁶ TMS 39, a.g.e., p.9.

11A’da izin verilen veya daha doğru bir bilgi sunulması sonucunu doğuran durumlarda kullanabilir. Çünkü;

(i) Söz konusu işlem, varlık veya borçların farklı temeller esas alınarak ölçülmesinden veya bunlar üzerindeki kayıp ve kazançların farklı temeller esas alınarak muhasebeleştirilmesinden kaynaklanan bir ölçüm veya muhasebeleştirme tutarsızlığını (bazen “yanlış muhasebe eşleştirmesi”olarak da adlandırılır) ortadan kaldırmakta veya önemli ölçüde azalması sonucunu doğurmaktadır; ya da

(ii) Bir finansal varlık veya finansal borç grubu veya her ikisi birden, belgelendirilmiş bir risk yönetim veya yatırım stratejisi çerçevesinde gerçeğe uygun değer esas alınarak yönetilmekte, performansları buna göre değerlendirilmekte ve işletmenin kilit yönetici personeline (TMS 24 ilişkili Taraf Açıklamaları (2003’te gözden geçirilen şekli) Standardında tanımlandığı şekliyle), örneğin yönetim kuruluna ve icra kurulu başkanına, ilgili grup hakkında bu esasa göre bilgi sunulmaktadır.

TFRS 7’nin 9-11 ve B4 üncü Paragrafları, bir işletmenin gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıfladığı finansal varlık veya finansal borçları hakkında, bunların gerekli koşulları ne şekilde yerine getirdiği de belirtilmek suretiyle, kamuoyuna açıklamada bulunmasını gerektirir. Anılan kamuoyuna açıklamada bulunma yükümlülüğü, yukarıda yer alan (ii) numaralı alt Paragraf kapsamındaki araçlar açısından, gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan şeklinde yapılan bir sınıflamanın işletmenin belgelendirilmiş risk yönetim veya yatırım stratejisi ile ne kadar uyumlu olduğuna ilişkin açıklamada bulunulmasını da içerir.²²⁷

Aktif bir piyasada kayıtlı bir piyasa fiyatı bulunmayan ve gerçeğe uygun değeri güvenilir bir şekilde ölçülemeyen özkaynağa dayalı finansal araçlara yapılan yatırımlar (bakınız: Paragraf 46(c) ve Ek A Paragraf UR 80 ve UR 81), gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak tanımlanmaz.

Bir finansal varlığın veya finansal borcun gerçeğe uygun değerinin güvenilir olarak tespit edilebilmesi için gerekli olan koşulların belirlendiği 48, 48A ve 49 uncu Paragraflar ile Ek A’da yer alan UR 69-UR 82 arasındaki Paragrafların, sonradan bu şekilde sınıflanmaları nedeniyle veya başka bir nedenle gerçeğe uygun değerlerinden

²²⁷ TMS 39, a.g.e., p.9.

ölçülen ya da gerçeğe uygun değeri kamuoyuna açıklanmış bulunan bütün kalemlere eşit olarak uygulanması gerekir.

Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar: İşletmenin vadeye kadar elde tutma niyet ve imkanının bulunduğu (bakınız: Ek A Paragraflar UR 16-UR 25), sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemeler içeren ve sabit bir vadesi bulunan, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.

- (a) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıfladığı finansal varlıklar;
- (b) İşletmenin satılmaya hazır olarak tanımladığı finansal varlıklar; ve
- (c) Kredi ve alacak tanımına giren finansal varlıklar.

Bir işletme cari yıl veya son iki yıl içerisinde, vadeye kadar elde tutulacak yatırımlarının önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını vadesinden önce (vadeye kadar elde tutulacak yatırımların toplamına kıyasla önemsiz sayılacak tutarından fazla bir tutarını) satmış veya yeniden sınıflandırmış olması durumunda, söz konusu işletme hiçbir bir finansal varlığını vadeye kadar elde tutulacak yatırım olarak sınıflandırmaz. Aşağıda belirtilen nitelikteki satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri bunun istisnasıdır:

(i) Piyasa faiz oranlarındaki değişikliklerin finansal varlığın gerçeğe uygun değerinde önemli bir etkisi olmayacağı, vade tarihine veya finansal varlığın geri çağırılma tarihine çok yakın (örneğin vadesine 3 aydan daha az bir süre kalan) satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

(ii) Önceden belirlenmiş ödemeler veya peşin ödemeler yoluyla finansal varlığın orjinal değerinin tamamına yakın bir kısmının tahsil edilmesinden sonra yapılan satış veya yeniden sınıflandırma işlemleri;

(iii) İşletmenin kontrolünde olmayan, tekrarı olmayan ve önceden makul bir biçimde tahmin edilemeyen bir durumun gerçekleşmesi nedeniyle yapılan satışlar.

Kredi ve alacaklar: Sabit veya belirlenebilir nitelikte ödemelere sahip olan ve aktif bir piyasada işlem görmeyen, aşağıdakiler dışında kalan türev olmayan finansal varlıklardır.²²⁸

(a) İşletmenin derhal veya yakın bir tarihte satmak niyetinde olduğu alım satım amaçlı elde tutulan olarak sınıflandırılan varlıklar ile işletme tarafından ilk muhasebeleştirme sırasında gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan olarak sınıflanan türev olmayan finansal varlıklar;

(b) İşletmenin ilk muhasebeleştirme sırasında satılmaya hazır varlık olarak sınıfladığı türev olmayan finansal varlıklar; ve

(c) Satılmaya hazır olarak sınıflanması gereken ve alacaklının, kredi değerliliğindeki kötüleşme dışındaki nedenlerden ötürü yapılan ilk yatırımın tamamına yakın bir kısmını geri kazanamayabileceği türev olmayan finansal varlıklar.

Kredi veya alacak niteliğinde olmayan varlıklardan oluşan bir varlık havuzundaki paylar (örneğin bir yatırım fonundaki veya benzer bir fondaki paylar) kredi veya alacak değildir.

Satılmaya hazır finansal varlıklar: Satılmaya hazır olarak tanımlanan veya (a) kredi ve alacak, (b) vadeye kadar elde tutulacak yatırım veya (c) gerçeğe uygun değer farkı kâr veya zarara yansıtılan finansal varlık olarak sınıflanmayan türev olmayan finansal varlıklardır.²²⁹

Finansal teminat sözleşmesi: Belirli bir borçlunun bir borçlanma aracına ilişkin vadesi gelmiş ödemelerini ilgili borçlanma aracının orijinal veya değiştirilen koşullarına uygun olarak yerine getirmemesi nedeniyle teminat sözleşmesi hamilinin uğradığı zararları karşılamak amacıyla, sözleşmeyle yükümlülük altına giren tarafın, sözleşme hamiline belirli miktar ödemede bulunmasını gerektiren sözleşmedir.²³⁰

²²⁸ TMS 39, a.g.e., p.9.

²²⁹ TMS 39, a.g.e., p.9.

²³⁰ a.g.e., p. 9.

Finansal varlık veya finansal borcun etkin faiz yöntemiyle hesaplanan itfa edilmiş maliyeti: Finansal varlık veya finansal borcun ilk muhasebeleştirme sırasında ölçülen değerinden anapara geri ödemeleri düşüldükten, anılan ilk tutar ile vadedeki tutar arasındaki farkın etkin faiz yöntemi kullanılarak hesaplanan birikmiş itfa payı düşüldükten veya eklendikten ve değer düşüklüğü ya da tahsil edilememe durumuna ilişkin her türlü indirimin yapılmasından (doğrudan doğruya veya bir karşılık hesabı kullanılarak) sonra geriye kalan tutardır.²³¹

Etkin faiz yöntemi: Finansal varlık veya borcun (veya bir finansal varlık veya borç grubunun) itfa edilmiş maliyetlerinin hesaplanması ve ilgili faiz gelir veya giderlerinin ilişkili olduğu döneme dağıtılması yöntemidir. Etkin faiz oranı; finansal aracın beklenen ömrü boyunca veya uygun olması durumunda daha kısa bir zaman dilimi süresince yapılacak gelecekteki tahmini nakit ödeme ve tahsilatlarını tam olarak ilgili finansal varlık veya borcun net defter değerine indirgeyen orandır. Etkin faiz oranının hesaplanması sırasında, işletme, gelecekteki kredi zararlarını dikkate almaksızın, ilgili finansal aracın sözleşmeye bağlı tüm koşullarını (örneğin peşin ödeme, alım opsiyonu ve benzeri opsiyonlar) göz önünde bulundurmamak suretiyle nakit akışlarını tahmin eder. Bu hesaplama, etkin faiz oranının bir parçası olan ve sözleşmenin tarafları arasında ödenen veya alınan tüm masraf ve puanlar (bakınız: TMS 18) ile işlem masraflarını ve diğer her türlü prim ve iskontoyu içerir. Benzer nitelikteki finansal araç grubuna ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilebileceği varsayılır. Ancak, ilgili finansal araca (veya finansal araç grubuna) ait nakit akışlarının ve beklenen ömrün güvenilir bir şekilde tahmin edilmesinin mümkün olmadığı bazı ender durumlarda, işletme, ilgili finansal aracın (veya finansal araç grubunun) sözleşme süresinin tamamında gerçekleşmesi öngörülen sözleşmeye bağlı nakit akışlarını kullanır.²³²

Bilanço dışı bırakma: Daha önce işletmenin bilançosuna yansıtılmış bir finansal varlık veya finansal borcun işletmenin bilançosundan çıkarılması işlemidir.

²³¹ a.g.e., p. 9.

²³² TMS 39, a.g.e., p.9.

Gerçeğe uygun değer: Karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkması gereken tutardır.

Normal yoldan alım veya satım: Bir finansal varlığın, genellikle yasal düzenlemeler veya ilgili piyasa teammülleri çerçevesinde belirlenen bir süre içerisinde teslimini gerektiren bir sözleşme çerçevesinde satın alınması veya satılmasıdır.

İşlem maliyetleri: Bir finansal varlık veya finansal borcun edinilmesi, ihraç edilmesi veya elden çıkarılması ile doğrudan ilişkilendirilebilen ek maliyetlerdir (bakınız: Ek A Paragraf UR13). Ek maliyet, işletme, ilgili finansal aracı edinmemiş, ihraç etmemiş veya elden çıkarmamış olsaydı oluşmayacak olan maliyettir.

Kesin taahhüt: Belirli miktarda bir kaynağın belirli bir fiyattan gelecekteki belirli bir tarihte veya tarihlerde el değiştirmesine yönelik bağlayıcı bir anlaşmadır.²³³

Tahmini işlem: Taahhüt edilmemiş ancak gerçekleşmesi muhtemel olan işlemdir.²³⁴

Finansal riskten korunma aracı: Gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi beklenen türev araç ya da (sadece döviz kuru riskinden korunma amaçlı işlemler için) türev olmayan finansal varlık veya borçlardır (Paragraf 72-77 ve Ek A Paragraf UR 94-UR 97, finansal riskten korunma araçlarının tanımını detaylı olarak içerir).

Finansal riskten korunma konusu kalem: (a) İşletmeyi, gerçeğe uygun değerinde veya gelecekte elde edilecek nakit akışlarında değişiklik olması riskine maruz bırakan ve (b) finansal riskten korunan olarak sınıflanan bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki

²³³ a.g.e., p.9.

²³⁴ a.g.e., p.9.

net yatırımdır (Paragraf 78-84 ve Ek A Paragraf UR 98-UR 101, finansal riskten korunma konusu kalemlerin tanımını detaylı olarak içerir).

Finansal riskten korunma işleminin etkinliği: Finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin finansal riskten korunma aracı tarafından dengelenme derecesidir (bakınız: Ek A Paragraf UR 105-UR 113).

Saklı (Gömülü) türev ürünler

Saklı türev ürün, türev olmayan bir asal sözleşme de içeren karma (melez) aracın bir bileşenidir (sözü edilen asal sözleşme, ilgili karma araca ilişkin nakit akışlarından bazılarının bir türev ürününe benzer biçimde farklılaşması etkisi de yaratmaktadır). Saklı türev ürün aksi durumda değiştirilmesine ancak sözleşme gereğince hükmolunabilecek nakit akışlarından bazılarının veya tamamının, belirli bir faiz oranı, finansal araç fiyatı, ticari mal fiyatı, döviz kuru, fiyat veya oran endeksi, kredi derecesi veya kredi endeksi ya da sözleşmenin taraflarından birine özgü olmayan finansal olmayan diğer bir değişkene göre değiştirilmesine neden olur. Bir finansal araca bağlı olmakla birlikte, ilgili sözleşme gereğince anılan finansal araçtan bağımsız olarak devredilebilen veya ilgili finansal araçtan farklı bir karşı taraf içeren bir türev ürün, saklı türev üründen ziyade ayrı bir finansal araçtır. Bir saklı türev ürün, sadece ve sadece aşağıdaki koşullar yerine getirildiği takdirde asal sözleşmeden ayrıştırılır ve bu Standarda göre türev ürün olarak muhasebeleştirilir:²³⁵

4.3.2. Finansal Araçların Kayıtlara Alınması

4.3.2.1. Finansal Araçların İlk Defa Finansal Tablolara Alınması

Türev araçların muhasebeleştirilmesi işleminde bir çok sorunla karşılaşılır. Bu sorunlardan ilki ise finansal araçların ilk defa finansal tablolara alınmasıdır. Finansal araçların varlık veya yükümlülük oluşu, bu varlık ve yükümlülüklerin bilanço

²³⁵ TMS 39, a.g.e., p.10.

alınıp alınmaması hususu ve kayıtların ne zaman yapılması gerektiği gibi bir çok soruya yanıt aranmaktadır. Elbette bu sorulara yanıt aranırken belli başlı noktalar göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir işletme finansal varlık ve yükümlülüğü sadece finansal araç ile ilgili sözleşmelere taraf olduğunda bilançosunda göstermelidir.²³⁶ Bir işletme türev ürünleri ile ilgili sözleşmeye dayalı tüm hak ve borçlarını varlık ya da borç olarak bilançosunda gösterir.²³⁶

Türev araçları kullanan işletmelerin niteliği yani banka veya ticari bir işletme olup olmaması, bu araçlarla ilgili yapılan sözleşmelerin korunma amaçlı mı yoksa spekülasyon amaçlı mı olduğu, bu araçların muhasebeleştirilmelerine ilişkin yöntemin seçimi ve zamanını etkileyecektir.²³⁷

Türev araçların büyük bir bölümü şarta bağlı sözleşmelerdir. Bu nedenle yapılan sözleşmenin aktif veya pasif karakterli bir bilanço hesabında mı gösterileceği ya da bilanço dışı nazım hesaplarda mı gösterileceği konusunu karşımıza çıkarmaktadır.²³⁸

İşletme, bir finansal varlık veya borcu, sadece ve sadece, ilgili finansal aracın sözleşmeye bağlı koşullarına taraf olduğu durumlarda bilançosuna yansıtır (bakınız: finansal varlıkların “normal yoldan” alımına ilişkin 38 inci Paragraf)²³⁹

Finansal varlıkların normal yoldan alımı veya satımı, uygulanabilir oldukça, teslim tarihi muhasebesi veya ticari işlem tarihi muhasebesi (bakınız: Ek A Paragraf UR 53-UR 56) kullanılarak muhasebeleştirilir veya bilanço dışı bırakılır.²⁴⁰

Finansal tabloların bilanço dışı bırakılması, İşletme bir finansal borcu (veya finansal borcun bir bölümünü), sadece ve sadece, ilgili borç ortadan kalktığı zaman (diğer bir ifadeyle, sözleşmede belirlenen yükümlülük yerine getirildiğinde, iptal edildiğinde veya zamanaşımına uğradığında) bilançosundan çıkarır. Borçlanma araçlarının

²³⁶ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.115.

²³⁷ Nasuhi Bursal, **Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları**, Bankacılar, Sayı:9, Temmuz 1992, s.59.

²³⁸ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.49.

²³⁹ TMS 39, P.14

²⁴⁰ TMS 39, P.38-42.

mevcut bir borçlu ile alacaklı arasında tamamen farklı koşullar çerçevesinde takas edilmesi, eski finansal borcun ortadan kalktığını gösterir ve bunun yerine yeni bir finansal borç muhasebeleştirilmesini gerektirir. Benzer şekilde, mevcut bir finansal borcun koşullarının tamamı veya bir bölümünde önemli bir değişiklik yapılması (borçlunun yaşadığı finansal güçlükle ilişkili olsun ya da olmasın), eski finansal borcun ortadan kalktığını gösterir ve bunun yerine yeni bir finansal borç muhasebeleştirilmesini gerektirir. Ortadan kalkan veya başka bir tarafa devredilen finansal borcun (veya finansal borcun bir bölümünün) defter değeri ile devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere anılan borca ilişkin olarak ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir. İşletme finansal borcun bir kısmını yeniden satın alması durumunda, söz konusu finansal borcun önceki defter değerini, bilançoya yansıtılmaya devam edilen kısım ile bilanço dışı bırakılan kısım arasında satın alma tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile orantılı olarak bölüştürür. (a) Bilanço dışı bırakılan kısma ayrılan defter değeri ile (b) devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere bilanço dışı bırakılan kısım için ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.

Bilindiği üzere, ihraç ettiği sermaye piyasası araçları bir borsada işlem gören ortaklıklar, aracı kurumlar ve portföy yönetim şirketleri ile konsolidasyon kapsamına alınan diğer işletmeler; 01.01.2005 tarihinden sonra sona eren ilk ara mali tablolardan geçerli olmak üzere, mali tablo ve raporlarını Kurulumuzun Seri:XI, No:25 sayılı “Sermaye Piyasasında Muhasebe Standartları Hakkında Tebliğ”i (Tebliğ) hükümleri veya Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) (Seri:XI, No:25 sayılı Tebliğ Seri:XI, No:27 sayılı Tebliğ ile eklenen Ek Madde 1 uyarınca; mali tablo ve rapor ile dipnot formatları dahil anılan Tebliğin 5’inci maddesi uyarınca Kurulumuzca yayımlanan muhasebe standartları açıklamaları saklı olmak üzere, işletmelerin UFRS’yi uygulamaları, Tebliğde öngörülen düzenleme ve ilan yükümlülüklerinin yerine getirilmesi hükmünde bulunmaktadır.) çerçevesinde düzenlemekle yükümlüdür.

Konuya ilişkin olarak, Tebliğin 262’nci maddesinde; finansal varlıkların, ilk defa mali tablolara alınmasından sonraki değerleme amaçlarına yönelik olarak, aşağıdaki kategorilerden biri içerisinde sınıflandırılması öngörülmüştür:²⁴¹

- a) İşletme kaynaklı kredi ve alacaklar,
- b) Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
- c) Satılmaya hazır finansal varlıklar,
- d) Alım-satım amaçlı finansal varlıklar.

Aynı Tebliğin 262 ve 264’üncü maddeleri çerçevesinde; türev araçlar dahil olmak üzere, alım-satım amaçlı finansal varlıklar ve finansal borçlar ile makul değeri güvenilir olarak tespit edilebilen satılmaya hazır finansal varlıkların, ilk defa mali tablolara alınmalarından sonra makul değerleri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir. Anılan Tebliğin “Makul değerle değerlemeye ilişkin ilkeler” başlıklı 266’ncı maddesinin aktif bir piyasası olan finansal araçların değerlemesine ilişkin (a) bendinde;²⁴²

- Aktif bir piyasada fiyat kotasyonlarının varlığının makul değere ilişkin en iyi kanıt olduğu; bu tür fiyatların, finansal varlıklar ile finansal borçların değerlemelerinde kullanılacağı;
- Bir finansal araca ilişkin olağan piyasa işlemlerini yansıtan fiyat kotasyonlarının borsalar, müşteri temsilcileri, üye temsilcileri, endüstri grupları veya düzenleyici otoritelerce düzenli ve hazır olarak açıklanması halinde; bu aracın aktif bir piyasada kote olduğunun kabul edileceği;
- Elde bulundurulmuş bir varlık veya ihraç edilecek bir borç için uygun piyasa fiyat kotasyonunun bekleyen güncel emirler arasındaki en iyi alış emri iken, elde bulundurulmuş bir borç veya elde edilecek bir varlık için bekleyen güncel emirler arasındaki en iyi satış emri olduğu;

²⁴¹(Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>(Erişim Tarihi 19.05.2009).

²⁴² <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>(Erişim Tarihi 19.05.2009).

- Güncel en iyi alış ve en iyi satış emirlerinin bulunmaması durumunda; işlem tarihi ile bilanço tarihi arasında ekonomik koşullarda önemli bir değişiklik olmadığı sürece, en yakın zamanlı gerçekleşen işlemin fiyatının cari makul değere ilişkin bir kanıt oluşturacağı;
- Bir işletmenin birbirine denk varlık ve yükümlülük pozisyonlarının bulunması durumunda, makul değer belirlenirken ortalama piyasa fiyatlarının kullanılabileceği;
- Bir finansal araçlar portföyünün makul değerinin, her bir finansal aracın sayısı ile piyasa fiyat kotasyonunun çarpımı sonucunda elde edilen değerlerin toplamına eşit olduğu;
- Bir finansal aracın tamamı için aktif bir piyasada yayımlanan herhangi bir fiyat kotasyonunun bulunmadığı, ancak bu aracın tamamlayıcı kısımlarının aktif bir piyasasının bulunduğu durumlarda, finansal aracın makul değerinin tamamlayıcı kısımlarına ilişkin piyasa fiyatları esas alınarak belirleneceği düzenlenmiştir.

Bu kapsamda, aktif bir piyasası olan finansal araçlara ilişkin değerlendirme işlemlerinin yukarıda yer alan Tebliğ hükümleri çerçevesinde yapılması gerekmektedir. Bu çerçevede, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında (İMKB) veya Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında (VOB) işlem gören finansal araçların (hisse senetleri, tahviller, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile diğer finansal araçlar dahil) makul değerlerinin belirlenmesine yönelik olarak, 31.03.2005 tarihli mali tablo döneminden başlamak üzere izleyen tüm ara ve yıllık mali tablo tarihlerine ilişkin gün sonu itibarıyla bekleyen güncel emirler arasındaki en iyi alış ve en iyi satış emirleri, en iyi alış ve/veya en iyi satış emirlerinin bulunmaması halinde gerçekleşen en yakın zamanlı işlemin fiyatı, İMKB ve VOB tarafından kamuya duyurulacaktır.²⁴³

4.3.2.2. İşlem Tarihi ve Hesaplaşma (Teslim) Tarihi

İşlem tarihi sözleşme yönteminde mali olaylarla ilgili muhasebe kayıtları sözleşme tarihinde yapılırken, Teslim tarihini esas alan yöntemde mali olaylarla ilgili muhasebe kayıtları sözleşmeye konu olan mal ve hizmetlerin teslim tarihine kadar ertelenir.

²⁴³ <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf> (Erişim Tarihi 19.05.2009).

4.3.2.3. Finansal Araçların Kayıtdışı Bırakılması

4.3.2.3.1. Bir Finansal Varlığın Kayıtdışı Bırakılması

Finansal varlıklar bazı durumlarda kayıtlardan çıkarılır. Bu durumları şu şekilde özetlemek mümkündür:²⁴⁴

Kısmi olarak kayıtlardan çıkarma:

1. Ana para ve faiz alacağının sadece faiz kısmını tahsil ederse,
2. Anapara ve faiz alacağının faize ait tutarının belli bir oranı tahsil edilirse,
3. Alacak toplamının belirli bir oranı tahsil edilirse.

Bunların dışında kalan finansal varlıkların, kayıtlardan çıkarılması ile ilgili işlemler, söz konusu standardın (IAS 39) maddelerinde, aşağıdaki şekilde örneklendirilmiştir:²⁴⁵

- Finansal varlığa ait sözleşme sona ererse,
- Finansal varlığın kayıtlardan çıkarılmasını gerektiren nitelikte aşağıdaki devir işlemleri gerçekleşirse, finansal varlık kayıtlardan çıkarılır .
 - Mülkiyetten kaynaklanan tüm risk ve yararların tamamı başkasına devredilirse,
 - Finansal varlığa ait nakit elde etme hakkı devredilirse (md: 18/a)
 -

Finansal varlığa ait nakit elde etme hakkı muhafaza edilse de, devirde bu finansal varlığın değeri kadar ve aşağıdaki koşulları kapsayan finansal borç altına girilirse;

- Finansal varlığı devreden işletme alacak tutarını tahsil etmeden finansal borç tutarını ödemeyecekse, (kısa vadeli avans tahsil edip, ödünç verdiği parayla bu alacağını piyasa uygulamasına göre anapara ve faiziyle beraber geri alma hakkını elinde bulunduruyorsa, bu koşula aykırı hareket etmiş sayılmaz) (md: 19/a).

²⁴⁴ Osman Başbilici, Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 2006. s.119.

²⁴⁵ Osman Başbilici, **a.g.e.**, s. 119.

- Devre ilişkin sözleşmede işletmenin finansal varlığı satması veya teminat olarak vermesi yasaklanmışsa, (alacak tutarı kadar borçlandığı işletmeye alacağını teminat gösterme durumu hariç) (md: 19/b)
- İşletme alacağından tahsil ettiği nakit tutarını borçlu olduğu işletme adına kısa sürede havale edecek veya belirlenen yere yatıracaksa finansal varlığını devretmeyen ve aynı tutarda finansal borca giren işletme, alacağından tahsil ettiği nakit tutarını, nakit ve nakit benzeri varlıkların dışında borçluya havale etmeden, tahsil tarihi ile havale etme tarihi arasında nakit ve nakit benzeri bulundurur ve elde ettiği faiz gelirini de borçluya devrederse (md: 19/c) .

Bir işletme bir finansal varlığı devralırsa bu varlık işletmenin varlıkları arasında yer alır. Bu varlığa sahip olmaktan kaynaklanan tüm yararlar ve riskler işletmeye ait olur (md: 20). Ancak; söz konusu finansal varlık işletmenin kontrolünden çıkarsa (md: 20/c-2). İşletme bir finansal varlığı yukarıda anlatılan koşullara uygun olarak devreder ve kayıtlardan çıkarırsa ve bir ücret karşılığında bu varlığın hizmetinden yararlanma hakkını muhafaza ederse, söz konusu varlığı ya hizmet varlıkları ya da hizmet borcu olarak kayda alır (md: 24). Eğer alınacak ücret, yapılacak hizmetin gerçekleşmesi için yeterli olmazsa, hizmet borcu, ilgili hizmetin yapılabilmesi için gerçeğe uygun değere göre borç kaydedilir. Eğer alınacak ücret, yapılacak hizmetten fazla olursa, hizmet varlığı standardın 27. paragrafına uygun olarak daha büyük bir finansal varlık belirlenmesine tahsis edilmiş gibi bir isleme konu edilir. Devrin sonucu olarak, finansal varlık işletmenin varlığından çıkarılırsa, fakat devir yeni bir finansal varlık almayı veya yeni bir finansal borca girmeyi ya da hizmet borcuna girme sonucunu doğurursa; işletme yeni finansal borcu (veya alacağı) veya hizmet borcunu gerçeğe uygun değerle kayda alır (md: 25). Finansal varlığın tamamı kayıtlardan çıkarılırsa meydana gelen olumlu veya olumsuz fark aşağıdaki gibi isleme tabi tutulur (md: 26):

- Kayıtlı değerle satış bedeli ve daha önceki değerlemelerden biriken değerleme fonu arasındaki fark kar /zarar devredilir.

Devredilen finansal varlık, finansal varlığın bir kısmını kapsıyorsa (örneğin tahvilin sadece faizini) ve devredilen kısım devredilen varlığın tamamının kayıtlardan çıkarılmasını gerektiriyorsa, kayıtlı değerle işletmede kalan değer arasındaki fark, devredilen ve işletmede kalan tutar arasında devir tarihindeki gerçeğe uygun değere göre paylaştırılır. Bunun için muhafaza edilen hizmet varlığı, kayıtlı varlığın bir kısmı olarak kabul edilir (md: 27) . Kayıtlardan çıkarılan kayıtlı değerle, kayıttan çıkarma karşılığı alınan değer ve daha önce ilgili özkaynağa doğrudan alınan tutar kar ve zarara aktarılır (md: 27). Özkaynak içerisindeki (birikimli) değer artış fonu kayıttan kalan ve kayıttan çıkarılan varlıklara gerçeğe uygun değere göre paylaştırılır.²⁴⁶

IAS 39'a göre, devralan işletme, devredilen finansal varlığın mülkiyetine sahip olmaktan kaynaklanan tüm riskleri ve yararları devreden işletmeye devretmediğinden finansal varlığı kendi varlıklarında göstermeye devam eder. Ve aldığı bedeli finansal borç olarak isleme tabi tutar (md: 29). Takip eden dönemlerde bu işletme bu varlığa ait gelirlerden yararlanır ve bu finansal borca ait giderlere katlanır. Finansal varlığı muhafaza eden işletmede devredilen ve kayıtlardan çıkarılmayan finansal varlıkların finansal borçlarla ve gelirlerin giderlerle mahsubu yapılamaz (md: 36). Finansal varlığı devreden, devralandan parasal olmayan bir teminat alırsa, (örneğin sermaye katılım belgesi gibi) teminatın devreden ve devralan tarafından muhasebeleştirilmesi devralanın bu teminatı satma veya yeniden teminata verme hakkının olup olmamasına göre farklılık gösterir.²⁴⁷

Teminatı devreden ve devralana ait muhasebe kayıtları şöyle yapılır:²⁴⁸

- a) Devralanın sözleşmeye veya teamüle göre teminatı satma veya yeniden teminata verme hakkı varsa; devreden teminatı varlıklarında ayrı bir başlık altında gösterir.
- b) Devralan teminatı satarsa, teminatın satış kaydını yapar. Ve gerçeğe uygun değerle değerlendirilen teminat bedelini devredene borç olarak kaydeder.
- c) Devreden sözleşmedeki yükümlülüğünü yerine getirmezse ve sözkonusu teminatın teminat olma özelliği ortadan kalkarsa, devralan teminatı kayıtlarından çıkarır.

²⁴⁶ Osman Başbilici, **a.g.e.**, s. 121

²⁴⁷ Osman Başbilici, **a.g.e.**, s. 121.

²⁴⁸ Osman Başbilici, **a.g.e.**, s. 122.

Ve devreden teminatı gerçeğe uygun değerle değerlendirilen ilk değerine göre kayıtlarına alır.

d) Yukarıdaki “c” şıkkı hariç devreden teminata verdiği finansal varlığı kayıtlarında izler. Devreden bu teminatı kayıtlarında göstermez.

4.3.2.3.2. Bir Finansal Borcun Kayıtdışı Bırakılması

İşletme bir finansal borcu (veya finansal borcun bir bölümünü), sadece ve sadece, ilgili borç ortadan kalktığı zaman (diğer bir ifadeyle, sözleşmede belirlenen yükümlülük yerine getirildiğinde, iptal edildiğinde veya zamanaşımına uğradığında) bilançosundan çıkarır.²⁴⁹

Borçlanma araçlarının mevcut bir borçlu ile alacaklı arasında tamamen farklı koşullar çerçevesinde takas edilmesi, eski finansal borcun ortadan kalktığını gösterir ve bunun yerine yeni bir finansal borç muhasebeleştirilmesini gerektirir. Benzer şekilde, mevcut bir finansal borcun koşullarının tamamı veya bir bölümünde önemli bir değişiklik yapılması (borçlunun yaşadığı finansal güçlüklerle ilişkili olsun ya da olmasın), eski finansal borcun ortadan kalktığını gösterir ve bunun yerine yeni bir finansal borç muhasebeleştirilmesini gerektirir.²⁵⁰

Ortadan kalkan veya başka bir tarafa devredilen finansal borcun (veya finansal borcun bir bölümünün) defter değeri ile devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere anılan borca ilişkin olarak ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.²⁵¹

İşletme finansal borcun bir kısmını yeniden satın alması durumunda, söz konusu finansal borcun önceki defter değerini, bilançoya yansıtılmaya devam edilen kısım ile bilanço dışı bırakılan kısım arasında satın alma tarihindeki gerçeğe uygun değerleri ile orantılı olarak bölüştürür. (a) Bilanço dışı bırakılan kısma ayrılan defter değeri ile (b) devredilen her türlü nakit dışı varlık veya üstlenilen her türlü borç da dahil olmak üzere bilanço dışı bırakılan kısım için ödenen tutar arasındaki fark, kâr veya zararda muhasebeleştirilir.²⁵²

²⁴⁹ TMS 39, **a.g.e.**, p.39.

²⁵⁰ TMS 39, **a.g.e.**, p.40.

²⁵¹ TMS 39, **a.g.e.**, p.41.

²⁵² TMS 39, **a.g.e.**, p.42.

4.3.3. Finansal Araçların Değerlemesi

4.3.3.1. Finansal Varlık ve Finansal Borcun İlk Değerlemesi

Finansal varlıklar ve finansal borçlar ilk muhasebeleştirilmeleri sırasında Gerçeğe Uygun Değerleri (GUD) üzerinden değerlendirilirler (TMS, 2007: 1039). GUD, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkan tutardır (TMS, 2007: 796). Ancak, GUD'ye dayalı değerlemelerdeki dalgalanmalar her zaman şirketin finansal durumundaki değişimleri yansıtamadığı, her zaman şirketin gerçek işlemlerine dayanmadığı ve belirlenmesinin genellikle yüksek maliyetli olmasından dolayı eleştirilmektedir.²⁵³

Finansal varlıkların, ilk defa mali tablolara alınmasından sonraki değerlendirme amaçlarına yönelik olarak, aşağıdaki kategorilerden biri içerisinde sınıflandırılması öngörülmüştür:²⁵⁴

- İşletme kaynaklı kredi ve alacaklar,
- Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar,
- Satılmaya hazır finansal varlıklar,
- Alım-satım amaçlı finansal varlıklar.

Finansal varlıklar ve finansal borçlar ilk muhasebeleştirilmeleri sırasında Gerçeğe Uygun Değerleri (GUD) üzerinden değerlendirilirler (TMS, 2007: 1039). GUD, karşılıklı pazarlık ortamında, bilgili ve istekli gruplar arasında bir varlığın el değiştirmesi ya da bir borcun ödenmesi durumunda ortaya çıkan tutardır. (Ancak, GUD'ye dayalı değerlemelerdeki dalgalanmalar her zaman şirketin finansal durumundaki değişimleri yansıtamadığı, her zaman şirketin gerçek işlemlerine dayanmadığı ve belirlenmesinin genellikle yüksek maliyetli olmasından dolayı eleştirilmektedir.²⁵⁵

²⁵³(Çevrimiçi) http://paribus.tr.googlepages.com/g_cozeli.pdf, (Erişim Tarihi 23.04.2009).

²⁵⁴ (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>, (Erişim Tarihi: 28.04.2009).

²⁵⁵ Yves Berheim, – Lionel Escaffre, (1994), “Point de Vue Evaluation a la Juste Valeur: Un Nouveau Model Comptable”, *Comptabilite – Audit – Control*, September, Volume 2, s.s. 36-37.

Türev araçlar dahil olmak üzere, alım-satım amaçlı finansal varlıklar ve finansal borçlar ile makul değeri güvenilir olarak tespit edilebilen satılmaya hazır finansal varlıkların, ilk defa mali tablolara alınmalarından sonra makul değerleri üzerinden değerlendirilmesi gerekmektedir.

4.3.3.2. Finansal Varlıkların Sonraki Değerlemesi

TMS.39 ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları (TFRS) 7'ye göre, Finansal Varlıkların sonraki değerlemeleri dört şekilde yapılmaktadır:²⁵⁶

1. GUD farkı kar ya da zarara yansıtılan finansal varlıklar, GUD ile değerlendirilir ve GUD farkı gelir tablosunda raporlanır.
2. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar, etkin faiz yöntemiyle değerlendirilir.
3. Kredi ve alacaklar, etkin faiz yöntemiyle değerlendirilir.
4. Satılmaya hazır finansal varlıklar, GUD ile değerlendirilir ve GUD farkı özkaynaklarda raporlanır.

4.3.3.3. Finansal Borçların Sonraki Değerlemesi

TMS.39 ve TFRS.7'ye göre, Finansal Borçların sonraki değerlemeleri iki şekilde yapılmaktadır:

1. GUD farkı kar ya da zarara yansıtılan finansal borçlar, GUD ile değerlendirilir ve GUD farkı gelir tablosunda raporlanır.
2. Vadeye kadar elde tutulacak borçlar, etkin faiz yöntemiyle değerlendirilir.²⁵⁷

4.3.3.4. Makul Değerin Ölçülmesi

Makul Değer, Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında, bir varlığın veya sağlanan bir hisse senedinin el

²⁵⁶ http://paribus.tr.googlepages.com/g_cozeli.pdf

²⁵⁷ http://paribus.tr.googlepages.com/g_cozeli.pdf

değiştirebileceği fiyat ya da yükümlülüklerin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağdır.

UFRS amaçlı kullanılan makul değerler şu varlıklar için belirlenmelidir.²⁵⁸

- Aktif bir pazarda ticareti yapılan varlıklar (bu pazarda kote edilmiş olan fiyat kullanılarak);

- Diğer varlıklar (normal ticari teamüller çerçevesinde gerçekleştirilen bir emsal bedele göre işlemde uygulanabilecek fiyatı hesaplamayı amaçlayan bir değerlendirme tekniği kullanılarak). O halde bir varlığın makul değeri, özel bir alıcının bu varlıkla ilgili geleceğe yönelik niyetlerinden etkilenmemelidir. Şayet edinilmiş varlık ilk alımdan sonra değer düşüklüğüne uğrarsa (varlığı edinenin tutumu sonucu ya da başka nedenlerle), değer düşüklüğü bedeli değer düşüklüğünün tanımlandığı zaman diliminde kar/zararda gösterilmelidir. Makul değer hesaplaması hakkındaki bu yaklaşım, işletme birleşmeleri dışındaki konularda da aynen Uygulanabilir. Diğer yandan işletme birleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde konu, daha hassas olarak ele alınmalıdır. Zira:

- UFRS uyarınca alıcı, birleşme maliyetini, edinilenin tanımlanabilir varlıkları, yükümlülükleri ve koşullu yükümlülüklerinin gerçeğe uygun değerleri üzerinden dağıtır. (UFRS 3.36). Bu varlık ve yükümlülüklerin çoğunun makul değerlerinin hesaplanmasında değerlendirme teknikleri kullanılmasına ihtiyaç duyulacaktır.

- Özel bir alıcıya göre bazı edinilmiş varlıkların kullanım değeri düşük olabilir, çünkü (örneğin) yeni sahibi varlık ya da varlıkları devam eden işlemlerinde kullanmak niyetinde olmayabilir. Alıcılar varlıklara daha sonraki aşamalarda değer düşüklüğü kaydı atmaktansa bu tarz varlıklar için daha düşük (sonuç olarak yüksek bir şerefiye bedeli oluşacaktır) bir değer göstermeyi tercih edebilirler.

Bu Tebliğe uygun açılış bilançosunda maddi varlıklar, yatırım amaçlı gayrimenkuller veya maddi olmayan varlıklar için varsayılan maliyetler yerine makul değeri kullanan işletmenin bu Tebliğe uygun ilk açılış bilançosundaki her bir satırda yer alan kalem için aşağıdaki hususları açıklaması gerekmektedir.

a) Makul değerlerin toplu tutarı,

²⁵⁸(Çevrimiçi) http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&file name=20041221_0.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

b) Önceki genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine göre raporlanan tutarlarda yapılan değişikliklerin toplam tutarı.

4.3.3.5. Makul Değer İle Yeniden Değerlenmesinde Kazanç ve Kayıplar

İşletme, bu Tebliğe geçiş tarihinde duran varlıkları makul değeri ile değerlemeyi ve bu makul değeri varsayılan maliyet olarak kullanmayı seçebilir. Bu Tebliği ilk defa uygulayanlar, geçiş tarihinde veya daha önceden duran varlıkların genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri çerçevesindeki yeniden değerlendirilmiş değerlerini varsayılan maliyet olarak kullanmayı tercih edebilir. Ancak yeniden değerlendirme, yeniden değerlendirme tarihinde.²⁵⁹

a) Makul değer veya,

b) Bu Tebliğe göre maliyet veya itfa maliyeti, örneğin genel veya özel bir fiyat endeksindeki değişimi yansıtmak için yapılan düzeltmeler, ile büyük ölçüde karşılaştırılabilir olmalıdır.

Yukarıda yer alan fıkradaki seçimler aynı zamanda aşağıdakiler için de geçerli olmalıdır.²⁶⁰

a) Yatırım amaçlı gayrimenkuller, eğer işletme bu Tebliğin “Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller” başlıklı Kısımındaki maliyet modelini seçmiş ise,

b) Aşağıdakilerle uyumlu olan maddi olmayan varlıklar;

1- Bu Tebliğin “Maddi Olmayan Varlıklar” başlıklı Kısımındaki mali tablolara alınma esası (ilk (orijinal) maliyetin güvenilir değerlemesini içerecek şekilde)

2- Bu Tebliğin “Maddi Olmayan Varlıklar” başlıklı Kısımındaki yeniden değerlendirme kriteri (aktif bir piyasanın mevcudiyetini içerecek şekilde).

İşletme bu seçimleri diğer varlık ve borçlar için kullanmayacaktır. Bu Tebliği ilk defa uygulayanlar ilk halka arz veya özelleştirme gibi bir nedenle önceki genel kabul

²⁵⁹(Çevrimiçi)http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&file name=20041221_0.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

²⁶⁰(Çevrimiçi)http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&file name=20041221_0.pdf, (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

görmüş muhasebe ilkelerine göre bir varlık veya yükümlülük için belli bir tarihte makul değerleriyle değerlendirilmesi sonucunda bir varsayılan maliyet (deemed cost) oluşturmuş olabilirler. İşletme bu gibi (event-driven fair value measurement) makul değer değerlemelerini varsayılan maliyetler olarak Bu Tebliğ için de değerlemenin yapıldığı tarihte kullanabilirler. Bu Tebliğin “Finansal Araçlar” başlıklı Kısımında belirtildiği üzere, bu Tebliğe geçiş tarihinde bir işletmenin,²⁶¹

- a) Türev araçlarının tümünü makul değer ile değerlemesi,
- b) Varlık veya borç olmasına bakmaksızın önceki genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri uyarınca raporlanan türev araçlardan kaynaklanan bütün ertelenmiş kar ve zararları elimine etmesi, gerekmektedir.

Bir işletme bu Tebliğe uygun açılış bilançosuna bu Tebliğin “Finansal Araçlar” başlıklı Kısımındaki şartları taşımayan korunma ilişkilerini yansıtamayacaktır. Eğer bu Tebliğ’e geçiş döneminden önce, bir işletme bir işlemi korunma olarak belirlemişse, fakat korunma bu Tebliğin “Finansal Araçlar” başlıklı Kısımındaki korunma muhasebesi şartları ile örtüşmüyorsa, işletme bu Kısımın 284 ve 285’inci maddeleri korunma muhasebesinin durdurmak için uygulayacaktır. Bu Tebliğ’e geçiş döneminden önceki tarihe rastlayan işlemler geçmişe dönük olarak korunma olarak belirlenemez.

4.3.3.6. Finansal Varlıklarda Değer Düşüklüğü ve Tahsil Edilememe

Bir finansal varlığın kayıtlı değeri; tahmini geri kazanılabilir değerinden büyük ise finansal varlıkta değer düşüklüğü vardır. Bir işletme, her bir bilanço tarihinde finansal varlığında değer düşüklüğü olduğuna dair objektif bir kanıt olup olmadığını değerlendirmelidir. Bu şekilde bir delil var ise işletme o varlıkların geri kazanılabilir değerini tahmin etmeli ve değer düşüklüğü kaybını kayıtlara geçirmelidir. Bir finansal varlığın değer düşüklüğünü ya da tahsil edilemez duruma geldiğini şu durumlar gösterir:²⁶²

- İhraç edenin önemli finansal zorlukları,

²⁶¹ a.g.e.,

²⁶² Timuçin Bozkurt, a.g.e., s.124.

- Faiz veya anapara ödemelerinde borcunu yerine getirememe ya da borçlarının ödenmemesi gibi nedenlerle sözleşme şartlarının yerine getirilmemesi,
- İhraç edenin iflası,
- Bir önceki bilanço döneminde varlığın eksilme kaydının yapılması,
- Borç alanın, alacaklıya daha önce vermeyi düşünmeyeceği imtiyazı vermesi,
- Alacağın miktarının borçlunun varlığını aşması,
- Bir uzlaşma sağlanarak borçlunun finansal zorluğu ile ilgili ekonomik ya da yasal sebeplerle borç verenin alacağını bağışlamasıdır.

Fakat bir işletmenin hisse senetlerinin halka satılamamasından dolayı piyasasının olmaması değer düşüklüğünün bir kanıtı değildir. Bir işletmenin kredi notunun düşürülmesi tek başına değer düşüklüğü kanıtı sayılmaz.²⁶³

4.3.3.7. Riskten Korunma

Gelecekteki faiz, fiyat veya döviz kuru dalgalanmalarından kaynaklanabilecek zarara ilişkin riskin, karı en az etkileyecek şekilde azaltılmasını sağlayacak korunma yöntemlerine "riskten korunma" denilmektedir.²⁶⁴ Yatırım riskine karşı korunmak amacıyla finansal pazarlardaki araçları etkin ve doğru bir biçimde kullanarak olası ters fiyat hareketlerine karşı yatırımcının yatırımını güvenceye almasıdır. Yatırımcı, karşılaşılabilecek riskleri belirli bir değere düşürmek amacıyla vadeli işlem sözleşmeleri yardımıyla uzun pozisyon alarak gelecekte fiyatların yükseleceği beklentisi ile vadeli işlem sözleşmesi satın alabilir ya da kısa pozisyon alarak gelecekte fiyatların düşeceği beklentisi ile vadeli işlem sözleşmesi satabilir.

Riskten korunma faaliyetinin temel hedefi işletmenin karşılaştığı riski azaltmaktır. İşletmelerin karşılaşılabilecekleri risklerin bir kısmı mevcut aktif, pasif ve firma taahhütleri ile ilgiliyken diğer bir kısmı da ileriye dönük işlemler ile ilgili olabilmektedir. İşletmeler bu tür risklerden kendilerini koruyabilmek amacıyla türev ürünlerine dayalı sözleşmeler satın almakta veya kendileri yeni ürünler üretmektedirler. Bu sözleşme ve ürünlere riskten korunma araçları da denilmektedir.

²⁶³ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.124.

²⁶⁴ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s. 73.

Riskten korunma amaçlı yapılan sözleşmelerle iki ya da daha fazla birbirinden farklı durumlar arasında bir riskten korunma işlemi kurulması" ve böylece riskten korunan varlık veya yükümlülük kalemlerinin zarar veya karlarının riskten koruyan aracın kar veya zararları ile kısmen veya tamamen karşılanması amaçlanmaktadır. Riskten koruyan araç ile riskten korunan kalem, riskten korunma işleminin temel unsurlarını oluşturmaktadır. Eğer bir işlem riske karşı korunursa, işletme piyasa fiyatının aleyhte gelişmesi sonucu oluşacak zararlardan kendisini korumuş olur. Diğer taraftan, piyasa fiyatındaki lehte gelişmeler sonucu oluşacak fırsat kazançları da kaybedilmiş olacaktır. Dolayısıyla, işletme riskten korunma işlemine girmekle karşılaşacağı riski azaltmak veya ortadan kaldırmak için olası fırsat kazançlarından da vazgeçmiş olmaktadır. Buna tek taraflı korunma denilmektedir ve forward tabanlı sözleşmeler olan forward, futures ve swap sözleşmeleri bu gruba girmektedir. Çift taraflı riskten korunma işlemlerinde ise, işletme taraf olduğu türev ürünü sözleşmesi sayesinde gerçekleşmesi olası zararlardan kendisini korurken olası fırsat kazançlarını sınırsız tutmaktadır. Opsiyon sözleşmeleri de çift taraflı riskten korunma işlemleri grubuna girmektedir. Riskten korunma aracı olarak taraf olunan türev ürünü sözleşmelerinin muhasebe sistemine alınması sırasında kaydetme, değerlendirme, raporlama gibi bazı muhasebe sorunları ile karşı karşıya kalınmaktadır. İşletmenin karşı karşıya kaldığı risk, türev ürünü sözleşmeleri ile gerçekte azaltılmış olsa bile bu durumun muhasebe sonuçlarına uygun bir şekilde yansıtılması da gerekmektedir. Aksi durumda, riskten korunmanın beklenen etkileri finansal raporlara tam olarak yansıtılamamaktadır. İşletmelerin riskten korunmak amacıyla yapmış oldukları bu faaliyetlerle ilgili muhasebe sorunlarını çözebilmeleri için "riskten korunma işlemlerinin muhasebesi" geliştirilmiştir. İşletmelerin riskten korunmak amacıyla başvurdukları riskten korunma aracının, riskten korunma işlemi sayılarak riskten korunma işlemlerinin muhasebesine konu olabilmesi için FASB'ın 52 numaralı standardı ve FASB 'ın 80 numaralı standardı bazı kriterlerin oluşmasını gerekli görmektedir.²⁶⁵

²⁶⁵ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s.s 73-74.

4.3.3.7.1. Riskten Korunma Araçları

- Vadeli İşlemler (Forwards)
- Vadeli Kontratlar (Futures)
- Opsiyon Antlaşmaları
- Swaplar

4.3.3.7.2. Riskten Korunma İşlemleri

Türev ürünlerinin riskten korunma amaçlı yapılmaları sonucu ortaya çıkan muhasebe sorunlarının giderilmesi amacıyla iki temel yaklaşım ortaya çıkmıştır.²⁶⁶ bunlar;

- Ertelenmiş Riskten Korunma işlemleri
- Piyasa Değeriyle Riskten Korunma işlemleri

Her iki yaklaşım da riskten korunma unsurlarının her ikisinde oluşacak kazanç veya kayıpları aynı zamanda dönem kar-zararına aktarmayı amaçlamaktadır. Böylece bir unsurdaki zararlar diğerindeki kar sayesinde giderilmiş olabilmektedir.

Bu iki temel yaklaşımın dışında ortaya çıkan yaklaşımlardan bir diğeri de Geçerlilik Metodudur²⁶⁷ Bu yaklaşım, riskten korunma işleminden dolayı ortaya çıkan kazanç veya kayıpların ancak riskten korunmanın "geçerli" olması durumunda muhasebe kayıtlarına alınmasına izin vermektedir. Riskten korunmanın geçerli olması ise, riskten korunma işleminden oluşan kazanç veya kayıpların riskten korunan kalemlerin gerçek değerindeki değişimlerle karşılanmasıdır.²⁶⁸

²⁶⁶ Bernan Harold, **a.g.e.**, s.s. 25-30.

²⁶⁷ Johnson Todd, Halsey Bullen ve Victoria W. Kern, Hedge Accounting, Is Defferal The Only Option, Journal of Accountancy, January 1994, s. 53-58.

²⁶⁸ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s. 77.

4.3.3.7.3. Riskten Korunma İşlemlerinin Muhasebesi

Riskten korunma; türev enstrümanların veya belirli şartlar altında türev olmayan enstrümanların (sadece kur riskine karşı korunmada), riskten korunan varlık veya yükümlülüğün rayiç değerindeki veya söz konusu varlık veya yükümlülüklerden kaynaklanan nakit akışlarındaki değişmelerin tamamını veya bir kısmını dengelemesidir (offset). Riskten korunan varlık rayiç değerinde değişmelere veya nakit akışlarında değişmelere maruz kalan bir varlık, yükümlülük, taahhüt veya öngörülen bir işlem olabilir. Riskten korunma muhasebesinin esası dengeleyici etkilerin simetrik olarak sonuç hesaplarına yansıtılmasıdır. Riskten korunma muhasebesi risk ilişkisi açık olarak tanımlanıyorsa, ölçülebiliyorsa ve etkili ise kullanılabilir. IAS 39’da rayiç değerin riskten korunması, nakit akışının riskten korunması ve net yatırımların riskten korunması (fair value hedges, cash flow hedges, hedges of a net investment in a foreign entity) olmak üzere 3 ayrı tip riskten korunma muhasebesi öngörülmüştür. Riskten korunma muhasebesinin kullanılması için riskten korunma ilişkisinin ve işletmenin riske karşı izleyeceği politikanın ve amaçların resmi olarak döküman haline getirilmesi, riskten korunma işleminin, belirlenen risk yönetimi politikası çerçevesinde etkili olması ve etkinliğin işlem süresince sağlanması, nakit akışları riskine karşı korunmada öngörülen işlemin olma ihtimalinin yüksek olması ve nakit akışlarından dolayı işletmeyi riske maruz bırakması, etkinliğin ölçülebilir olması koşullarının sağlanması gerekmektedir.

Riskten korunan araç finansal varlık ve yükümlülük ise ve etkinlik ölçülebiliyorsa nakit akışlarının veya rayiç değerindeki değişmelerin bir kısmından kaynaklanan riske karşı korunma sağlanabilir. Eğer korunan varlık finansal olmayan bir varlık veya yükümlülük ise döviz kuru riskine veya tamamının (parçalarının değil) maruz kaldığı tüm risklere karşı korunma sağlanabilir. Standart uyarınca ayrıca, “türev araç” tanımına (değeri belirli bir faiz haddi, menkul kıymet fiyatı, emtia fiyatı, kur haddi, fiyat endeksi ya da hadleri, bir kredi derecelendirme puanı ya da kredi endeksi veya benzer bir değişkendeki değişikliklere göre değişme gösteren, piyasa koşullarındaki değişikliklere benzer yanıt veren diğer sözleşme türlerine göre başlangıç yatırımı gerektirmeyen ya da çok az gerektiren; ilerideki bir tarihte kapatılan mali enstrümanlar) girmekle birlikte sözleşmeye taraf olan şirketin

sözleşmeyi sözleşmenin konusunu oluşturan varlığın fiziksel teslimi ile sonuçlandırmaya niyeti varsa ve geçmişte nakit hesap kapatılmasına ilişkin uygulamalar yoksa sözleşme türev araç olarak muhasebeleştirilmeyecektir.²⁶⁹

Riskten korunma aracı olarak taraf olunan türev ürünü sözleşmelerinin muhasebe sistemine alınması sırasında kaydetme, değerlendirme, raporlama gibi bazı muhasebe sorunları ile karşı karşıya kalınmaktadır. İşletmenin karşı karşıya kaldığı risk, türev ürünü sözleşmeleri ile gerçekte azaltılmış olsa bile bu durumun muhasebe sonuçlarına uygun bir şekilde yansıtılması da gerekmektedir. Aksi durumda, riskten korunmanın beklenen etkileri finansal raporlara tam olarak yansıtılamamaktadır. İşletmelerin riskten korunmak amacıyla yapmış oldukları bu faaliyetlerle ilgili muhasebe sorunlarını çözebilmeleri için "riskten korunma işlemlerinin muhasebesi" geliştirilmiştir. İşletmelerin riskten korunmak amacıyla başvurdukları riskten korunma aracının, riskten korunma işlemi sayılarak riskten korunma işlemlerinin muhasebesine konu olabilmesi için FASB'ın 52 numaralı standardı ve FASB 'ın 80 numaralı standardı bazı kriterlerin oluşmasını gerekli görmektedir.²⁷⁰

Bu iki standartta belirtilen riskten korunma kriterleri genelde birbiriyle uyum sağlıyorsa da aşağıdaki üç önemli noktada farklılık göstermektedirler.²⁷¹

a) FASB'ın 52 numaralı standardı riskten korunma kriteri olarak "işlem esası"nı benimserken FASB'ın 80 numaralı standardı "teşebbüs esası"nı benimsemekte ve iki standart arasında bu konuda bir tutarsızlık oluşmaktadır. İşlem esasında riskten korunma aracı olarak kullanılan türev ürünlerin sadece belirli bir işlemi riskten korumak için yapılmış olması gerekirken, teşebbüs esasında ise, kullanılan türev ürünlerin işletmenin genel risk alanını azaltması gerekmektedir. Teşebbüs esasının bir sonucu olarak, eğer işletme genelindeki mevcut durumlar işletmenin risk durumunu dengeliyorsa, riskten korunmak amacıyla kullanılan türev ürün sözleşmesinin riskten korumayı amaçladığı bir riskin olması durumunda. o türev

²⁶⁹(Çevrimiçi) <http://www.tspakb.org.tr>, Muhasebe Takas ve Operasyon İşlemleri, (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

²⁷⁰ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s.s 73-74.

²⁷¹ AICIPA. **Derivatives - Current Accounting and Auditing Literature** , American Institute of Certified Public Accountants, Inc New York 1994.s. 366-370.

ürünü sözleşmesi riskten korunma işlemi olarak kabul edilmemektedir. Dolayısıyla riskten korunma işlemlerinin muhasebesine de konu olamamaktadır.

b) 52 Numaralı standart kesin döviz taahhütlerine ilişkin forward tabanlı döviz sözleşmelerini riskten korunma muhasebesi kapsamına alırken, 80 numaralı standart henüz işletmenin taahhüdü olmaksızın ileride gerçekleşebilecek bazı işlemler için de riskten korunma işlemlerinin muhasebesinin uygulanmasına izin vermektedir.

c) 52 numaralı standart genellikle riskten korunma aracı ile riskten korunan kalemin aynı döviz cinsinden olmasını gerekli görürken, 80 numaralı standart riskten korunma aracı ile riskten korunan kalemin farklı döviz cinsinden yapılabilmesine, yani çapraz riskten korunma'ya da izin vermektedir.

Riskten korunma işlemlerinin muhasebesindeki temel amaç, riskten korunma kriterlerinin oluşması durumunda riskten korunan kalem üzerindeki kazanç veya kayıpların riskten koruyan aracın üzerindeki kazanç veya kayıpların dikkate alındıkları dönemlerde denkleştirilmesidir. Riskten korunma işlemleri muhasebesinin temel fonksiyonu da burada ortaya çıkmakta ve riskten koruyan aracın üzerinde oluşan kazanç veya kayıpların nasıl muhasebeleştirileceği ile bu araçların prim veya iskontosunun tespitine ve nasıl itfa edileceğine ilişkin çözümler sunmaktadır. Örneğin; riske karşı korunan işlemde sağlanan gelirle benzerliği sağlamak üzere, piyasa fiyatına göre değerlendirilmiş mevcut kalemleri riskten korumak üzere taraf olunan sözleşmeleri de piyasa değeri ile değerlemeye tabi tutulmalıdır. Riskten korunma amacıyla taraf olunan sözleşme ile riskten korunan kalem arasındaki bağlantıya göre, riskten korunma amacıyla taraf olunan sözleşmelerin gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpları ilgili sözleşmelerin vade sonlarına kadar faaliyet dönemlerinin sonuç hesaplarına aktarılmayıp ertelenebilir. Nakit akışları olarak kaydedilebilir veya nakit akışları olarak kaydedilmeden önce tahakkuk ettirilerek kaydedilebilir. Taraf olunan türev ürünü sözleşmesindeki amaç herhangi bir riskten korunmak değilse, yani spekülasyon söz konusu ise, türev ürünü sözleşmesinin piyasa fiyatındaki değişmeden dolayı oluşan kazanç veya kayıpları cari dönemin sonuç hesaplarına yansıtılması gerekmektedir. İşletmeler mevcut varlık veya borçlarını, kesin taahhütlerini veya ileriye dönük gerçekleşmesi olası işlemlerini riskten korumak amacıyla türev ürünlerine ilişkin sözleşmelere taraf

olabilmektedirler. Dolayısıyla, riskten korunma işlemleri muhasebesine ilişkin problemler de bu sözleşmelere taraf olunmadaki farklı amaca göre farklılık göstermektedir. Genel kural olarak, tarihi maliyet esasına göre kaydedilmiş mevcut varlık veya yükümlülüklerin riskten korunması amacıyla kullanılan riskten korunma araçları da vade sonlarına kadar maliyet değerleri ile değerlendirilir ve riskten korunma araçlarına ilişkin kazanç veya kayıplar riskten korunan kalemin kazanç veya kayıplarının sonuç hesaplarına aktarıldıkları faaliyet döneminin sonuç hesaplarına aktarılırlar. Eğer riskten korunan kalemler, piyasa değeri veya maliyet veya piyasa değerinden düşük olanla değerlendirme yöntemlerinden birine göre değerlendirilen mevcut varlık veya yükümlülüklerin riskten korunması amacıyla kullanılmışlarsa, riskten korunma amacıyla taraf olunan sözleşmelere ait gerçekleşmemiş kazanç veya kayıpların tespitinde de aynı yöntemler kullanılmalıdır.²⁷²

.

4.3.3.7.3.1.Ertelenmiş Riskten Korunma işlemleri

Ertelenmiş riskten korunma işlemleri muhasebesi yaklaşımında riskten korunma unsurlarının her ikisinde oluşan kazanç veya kayıpların muhasebe kayıtlarına alınması sonraki bir döneme kadar ertelenmektedir. Dolayısıyla, riskten korunma araçlarında oluşan kazanç veya kayıplar, gerçekleştikleri tarihte sonuç hesaplarına kaydedilmemekte ve riskten korunan kalemin kayıtlardan çıkarılmasına kadar ertelenmiş olmaktadır. Riskten korunan kalem kayıtlardan çıkarıldığı zaman bu kaleminde oluşan kazanç veya kayıplar dönemin sonuç hesaplarına alınmakta ve riskten koruyan araçların kayıp veya kazançları ile aynı dönemde dengelenmiş olmaktadır. Bu yaklaşım bazı gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların ertelenmesini de içerebilmektedir. Oysa bu yöntem, gerçekleşen kazanç ve kayıpları cari dönem sonuçlarına aktarılmasını değil riskten korunan kalemin gerçekleşeceği döneme kadar ertelenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla gerçekleşmiş kazanç veya kayıpların ertelenmesi de genel kabul görmüş muhasebe ilkelerinden biri olan tahakkuk ilkesinden uzaklaşılmasına neden olabilmektedir. FASB'ın 52 numaralı ve

²⁷² Yakup Selvi, a.g.e., s.s.74-77.

80 numaralı standartlarının her ikisi de, riskten korunma ile ilgili muhasebe sorunlarının çözümünde ertelenmiş riskten korunma işlemleri muhasebesi yönteminden bahsetmiştir. Ertelenmiş riskten korunma işlemleri muhasebesi yaklaşımı bazı durumlarda tahakkuk ilkesinden uzaklaşıyorsa da sahip olduğu aşağıdaki özelliklerden dolayı daha çok tercih edilmektedir. Bu özelliklerden birisi, bu yaklaşımın günümüzde daha yaygın olarak uygulanması ve bilinmesidir. Bir diğer unsur ise; genel olarak bu yaklaşımın genel kabul görmüş muhasebe ilkeleriyle daha uyumlu olmasıdır. En önemli unsur ise, bu yaklaşımın hem riskten korunma unsurlarındaki değerlendirme bazındaki farklılıklara hem de ileriye dönük riskten korunma işlemlerinin kaydedilmesine yönelik problemleri kapsaması ve daha etkin çözüm üretmesidir.²⁷³

4.3.3.7.3.2.Piyasa Değeriyle Riskten Korunma işlemleri

Bir rayiç değer risk koruması bir aktifin, pasifin ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen ve mali tablolarda gösterilmeyen bir kesin taahhüdün rayiç değerindeki değişikliklere karşı korumadır. Örneğin; stok türlerinin rayiç değerinin korunması için vadeli sözleşmelerin kullanılması veya bir taahhüdün (örneğin, satın alma veya satış sözleşmeleri, leasing, bir borca ilişkin faiz ödemeleri) rayiç değerinin korunması için bir türevin kullanılması²⁷⁴

Bir riske karşı korunma ilişkisinin rayiç değer riskine karşı koruma olabilmesi için bazı kriterler aranmaktadır. Bu kriterler hem riske karşı korunma aracı hem de riske karşı korunan kalem ile ilgili olup çok kapsamlıdır. Bir riske karşı korunma ilişkisinin rayiç değer riskine karşı korunma sayılabilmesi için gereken genel kriterler aşağıda verilmiştir²⁷⁵

- Riske karşı koruma önlemi oluşturulurken riske karşı korunma ilişkisi ile kuruluşun risk yönetimi hedefi ve bu korunma önleminin gerçekleşmesine

²⁷³ Yakup Selvi, a.g.e., s. 77-78.

²⁷⁴ FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series (June 1998) s.20-27.

²⁷⁵ Pricewaterhousecoopers: The New Standard On Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities (Fas 133) An Executive Summary (1998), 4 -5.

ilişkin stratejisi resmi olarak belgelendirilir. Buna, riske karşı korunma aracının tanımı, korunan kalem, riskin niteliği ve riske karşı korunma aracının etkinliğinin nasıl değerlendirileceği de dahil edilmelidir. Kuruluşun riske karşı korunma aracının etkinliğini nasıl değerlendirmeyi planladığı sebepleri ile açıklanmalıdır. Kısacası, kuruluş ne yaptığını açıkça belirtmelidir.

- Hem riske karşı koruma önlemi oluşturulurken hem de sürdürülürken, riske karşı korunma ilişkisinin, riske karşı korumanın belirlendiği dönemde korunan risk ile ilişkisi kurulabilen rayiç değer değişikliklerini dengelemekte oldukça etkili olması beklenir. Mali tabloların hazırlanma dönemlerinde veya en azından üç ayda bir etkinliğin değerlendirilmesi zorunludur. Kısacası, kuruluş stratejisinin etkin olduğuna inanmalı ve bunu düzenli olarak değerlendirmeye tabi tutmalıdır.
- Korunan kalem tek bir aktif ya da pasif kalemi veya bir taahhüt ya da bunun özel bir bölümü veya benzer kalemlerden oluşan bir portföy olmalıdır.
- Korunan kalemin rayiç değeri koruma yapılan riske atfedilebilir ve kar/zarar durumunu gelirleri etkileyebilecek değişikliklere maruz kalmalıdır.
- Korunan kalem mali olmayan bir aktif ya da pasif olduğu takdirde, koruma yapılan risk korunan tüm aktif ya da pasifin rayiç değerinde değişiklik riskidir. Yani, farklı bir yerde benzer bir kıymetin ya da önemli bir unsurunun fiyat riski korunan risk olarak seçilemez. Örneğin, stoklardaki otomobil lastiklerinin rayiç değerinde değişiklik riskine karşı koruma için bir türev kullanıldığı takdirde, kuruluş, kauçuk otomobil lastiklerinin temel bir unsuru olsa dahi, kauçuğun piyasa fiyatını korunan bir risk olarak belirleyemez.
- Korunan kalem mali bir aktif ya da pasif olduğu takdirde, risk (a) korunan kalemin tümünün genel rayiç değerinde değişiklikler, ya da (b) “designated benchmark interest rate” (aktif finansal piyasalarda geçerli ve kote edilmiş olan ve piyasada yüksek kredi kalitesine ilişkin borçlanmaya atfedilebilir faiz seviyeleri temsil eden oran. Bu oranın teorik olarak risksiz faiz oranını ödenmeme riski olmayan göstermesi gerekmektedir. Bazı piyasalarda hükümetin borçlanma oranları, bazılarında ise bankalar arası borçlanma oranları “benchmark” oranı olarak kullanılabilir), döviz kurları (döviz kuru riski) ya da borçlunun kredibilitesi ile korumanın başlangıcında korunan

kaleme ilişkin kredi sektörüne bağlı olarak “benchmark interest rate” de meydana gelen değişimler (kredi riski) değişikliklere atfedilebilir değişiklikler olabilir.²⁷⁶

- Riske karşı korunma aracı bir türev olmalıdır.

Rayiç değer risk korunmasında koruma aracındaki (yani, türev) kazanç ya da kayıp ile korunan kalem üzerinde koruma yapılan riskten kaynaklanan kazanç ya da kayıp (yani, rayiç değerde değişme) cari dönemin gelir tablosunda gösterilir ve korunan kalemin net defter değeri (ya da “ temeli-basis ”) ayarlanır. Yani, bir taahhülle ilgili bir aktif ya da pasif, eğer taahhüt bir rayiç değer risk korumasına konu olursa bilançoda gösterilir. Koruma yüksek derecede etkili olduğunda, kazanç ve kayıplar genel olarak eşit olur ve birbirini dengeler. Gelirler, sadece korumanın yüzde yüz etkili olmadığı ölçüde bundan etkilenir. Korunan aktif ya da pasifin değerinde korunan riskten kaynaklanan değişikliklere ilişkin ayarlamalar ilgili kalemlere ilişkin diğer ayarlamalar gibi muhasebeleştirilir. Örneğin, riske karşı korunan benzin stokunda ayarlamalar stok satılana kadar benzin stok bakiyesinin bir parçası olarak kalır. Faiz getiren mali araçlarla ilgili olarak, ayarlama en geç korunan kalemin rayiç değerindeki, koruma yapılan riskten kaynaklanan değişikliklere karşı ayarlanamaz olduğu andan itibaren itfa edilir²⁷⁷

4.3.3.7.4. Riskten Korunma Etkinliğinin Değerlendirilmesi

SFAS 133 çerçevesinde risk koruma muhasebesinin belirleyici kriteri, riske karşı koruma aracı ile korunan kalem arasındaki risk koruma ilişkisinin koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini hem riske karşı korumanın oluşturulduğu esnada hem de sürekli olarak dengelemekte yüksek derecede etkin olmasıdır. Mali tablo hazırlama dönemlerinde ya da en azından üç ayda bir etkinliğin değerlendirilmesi zorunludur. Bu şart cari muhasebe kuralları

²⁷⁶ FASB: Statement Of Financial Accounting Standards No 138 “Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities An Amendment Of Fasb Statement No 133, Financial Accounting Series No.210-B (June 2000), 49-50.

²⁷⁷ PriceWaterhouseCoopers: Meet the Experts-Technical Workshop on SFAS 133 and IAS 39 (November 1999), 10-13.

tarafından öngörülen “yüksek korelasyon” değerlendirmesi ile aynı anlam ve uygulamaya sahiptir. SFAS 133 bir kuruluşun, bir riske karşı koruma ilişkisinin belirlenmesinin bir parçası olarak, riske karşı korumanın koruma yapılan riskten kaynaklanan rayiç değer ya da nakit akışı değişikliklerini dengelemekte ne derece etkin olduğunu baştan değerlendirmesini şart koşturmaktadır. Bu itibarla, SFAS 133 riske karşı koruma süresince, bir kuruluşun;

- riske karşı koruma ilişkisinin dengelemeyi sağlamak konusunda yüksek derecede etkin olacağını bekleyip beklemediğini değerlendirmek,
- riske karşı korumanın etkin olmayan kısmını ölçmek, için tanımlanmış bir metodun sürekli kullanımını öngörmektedir. Standart bir kuruluşu etkinliği değerlendirmek için tek bir yöntem belirlemekle sınırlandırmamakta ve kuruluşlara bir esneklik tanımaktadır. Bununla birlikte, genel olarak bir kuruluşun benzer risk koruma araçları için etkinliği benzer bir şekilde değerlendirmesi beklenir. Bir kuruluşun etkinliği değerlendirme yönteminde yapacağı değişikliklerin gerekçelerinin belirtilmesi ve mevcut risk koruma ilişkisi devam ettirilmeden ileriye dönük olarak uygulanması ve geliştirilmiş yöntem kullanılarak yeni risk koruma ilişkisinin belirlenmesi gereklidir.

Regresyon analizi gibi istatistiksel teknikler ve çeşitli fiyatlandırma modellerine dayalı gelecekteki değişikliklere ilişkin beklentiler çoğu zaman riske karşı koruma önleminin oluşturulduğu sırada bir riske karşı koruma ilişkisinin etkinliğini değerlendirmek için kullanılabilir. Geçmişte gerçekleşen etkinlik testi (yani, riske karşı koruma dönemi boyunca süren etkinlik) riske karşı korumanın gerçekleşen sonuçları esasında ölçülmelidir. Süren etkinliğin ölçümünde yaygın olarak kullanılan bir yöntem riske karşı koruma aracı için koruma yapılan riskten kaynaklanan kümülatif fiyat (ya da nakit akış) değişikliklerini riske karşı korunan kalem için kümülatif fiyat (ya da nakit akış) değişikliklerine bölmektir. Bu konuda kesin yol gösterici esaslar olmamakla birlikte, bir riske karşı koruma ilişkisinin sürekli olarak “yüksek derecede etkin ” sayılabilmesi için riske karşı koruma aracının kümülatif fiyat ya da nakit akış değişikliklerinin, en az, riske karşı korunan kalemin ters yöndeki kümülatif fiyat ya da nakit akış değişikliklerinin yüzde 80 ila 125’i arasında olması

gerekir. SFAS 133 “ yüksek derecede etkin ” olmaktan çıkan riske karşı koruma muhasebesinin bitirilmesini öngörmektedir.²⁷⁸

4.3.3.7.5. Makul Değerin (Gerçeğe Uygun Değerin)Riskten Korunması

Makul Değer; Bilgili ve istekli taraflar arasında, herhangi bir ilişkiden etkilenmeyecek şartlar altında bir varlığın el değiştirebileceği fiyatı veya ykmllklrin yerine getirilmesinde esas teşkil edecek olan meblağı ifade eder.²⁷⁹ Makul değer gerçeğe uygun değer kelimesi yerine kullanılmaktadır.

UFRS (TFRS) gerçeğe uygun değeri “tarafsız, danışıklı olmayan, ilişkili taraflar arasında olmayan ve objektif olan, bilgili ve istekli taraflar arasında bir varlığın değişimi veya bir borcun kapatılması için kabul edilen tutar” olarak tanımlamaktadır. Ancak bu tanım, alternatif gerçeğe uygun değer bileşenlerinin (net gerçekleşebilir değer, geri kazanılabilir değer ve kullanım değeri) genellikle birbirinden farklı olması nedeni ile eleştirilmektedir. Aslında, değer bileşenlerinin birbirinden farklı olması piyasaların etkin olmamasından kaynaklanmaktadır²⁸⁰

Gerçeğe uygun değer kavramına getirilen diğer eleştiriler de aşağıdaki gibidir ²⁸¹

- Gerçeğe uygun değere dayalı değerlemedeki dalgalanmalar her zaman şirketin finansal durumundaki değişimleri yansıtmamaktadır.
- Gerçeğe uygun değer her zaman şirketin gerçek işlemlerine dayanmamaktadır.
- Varlıkların gerçeğe uygun değerlerinin belirlenmesi genellikle yüksek maliyetli bir süreçtir.

Gerçeğe uygun değerin kullanılması birçok UFRS tarafından zorunlu hale getirilmiş olsa da, gerçeğe uygun değerin nasıl uygulanacağı konusunda herhangi bir rehber hazırlanmamıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu’nun bu konudaki

²⁷⁸ FASB: Statement of Financial Accounting Standards No. 133, Financial Accounting Series(June 1998), 36-42.

²⁷⁹ (evrimii) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

²⁸⁰ BARTH, Mary E.; Landsman, Wayne R.: **Fundamental Issues Related to Using Fair ValueAccounting for Financial Reporting**, Accounting Horizons, Volume 9, December 1995.

²⁸¹ BERNHEIM, Yves.; ESCAFFRE, Lionel., POINT de Vue: **valuation  la Juste Valeur: Un Nouveau Model Comptable, Comptabilit-Audit-Control**, Volume 2, September 1999. s.s. 36-37.

alışmaları sürmektedir. Ancak, mevcut durumda gerçeğe uygun değerin nasıl uygulanacağı konusunda FASB'nin (Amerikan Finansal Muhasebe Standartları Kurulu) 2004 yılında yayınladığı Nihai Taslak rehber olarak kabul edilebilir. Söz konusu Nihai Taslak'ta gerçeğe uygun değerin  seviyesi belirlenmiştir:

- Birinci seviyede aynı türdeki varlıklar için gözlemlenen piyasa işlemleri;
- İkinci seviyede benzer türdeki varlıklar için gözlemlenen piyasa işlemleri;
- nc seviyede ise bazı piyasa verilerini temel alarak oluşturulan değerleme yöntemlerinin kullanılmasıyla ortaya çıkan değerler yer almaktadır. FASB işletmenin gerçeğe uygun değeri kullandığında finansal tablo dipnotlarında bu değerin hangi seviye kullanılarak belirlendiğini ve eğer nc seviye kullanılmışsa hangi değerleme modelinden yararlanıldığını açıklamasını zorunlu kılmaktadır ²⁸²

Tüm bu eleştirilere rağmen gerçeğe uygun değer, diğer değerleme yöntemleri ile karşılaştırıldığında şirket değerlemesinde kullanılabilecek en anlamlı değerleme yöntemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmada yukarıda sayılan alternatif gerçeğe uygun değer bileşenleri bazı yerlerde gerçeğe uygun değer kavramını ifade etmek için kullanılmıştır. ²⁸³

Makul değer değişikliği riskine karşı korunma; mevcut bir varlığın, yükümlülüğün ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen ve mali tablolarda gösterilmeyen taahhüdün makul değerindeki değişikliklere karşı korunmadır.

Taahhütler, birbirinden bağımsız tarafların koşulları konusunda anlaşmaya vardıkları, yasal olarak koşullarına uyulmak zorunda olunan ve uyulmadığı takdirde yaptırım içeren anlaşmalardır.

Makul değer değişikliği riskinden korunma amaçlı işlemler aşağıdaki esaslar uyarınca değerlenir. ²⁸⁴

a) Korunma amaçlı olarak alımı veya satımı yapılan riske karşı korunma aracının değerinde meydana gelen değişiklikler cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

²⁸² EPSTEIN, Bary J.; JERMAKOWICZ, Eva K.: IFRS 2007: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards, John Wiley & Sons Editions, 2007, s.244.

²⁸³ UFRS(TFRS) 'deki Değerleme ltleri Kapsamında şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı, Volkan Demir ve Oğuzhan Bahadır s.s. 7-9.

²⁸⁴ (evrimii) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> madde 7. (Erişim Tarihi: 23.04.2209).

b) Mevcut varlık, yükümlülük veya taahhütlerin değerinde makul değerini yansıtacak şekilde ayarlama yapılır. Söz konusu ayarlamalar ilgili hesap kaleminin tabi olduğu hükümlere uygun olarak kayıtlara yansıtılır. Değer ayarlamasından kaynaklanan kar veya zarar cari dönemin gelir tablosuna yansıtılır.

c) Taahhütlerin gerçek değerinin riskten korunması söz konusu olduğunda, taahhütlerin değerinde meydana gelen değişikliklerin mali tablolara yansıtılması zorunludur.

4.3.3.7.6. Nakit Akışlarının Riskten Korunması

Nakit akışı; bir işletmenin bir faaliyet dönemi içinde ortaya çıkan gelir ve giderlerini tanımlar. Nakit akışı tablosu ise işletme, yatırım ve finansman faaliyetlerine ilişkin nakit akışlarını ardışık iki dönem arasındaki kasa ve banka hesabındaki değişimi açıklayan tablodur. Bu tablo aracılığıyla işletmenin dönem içindeki kasa ve banka hesabındaki artış ve azalışları nedenleri ile izlemek, gelecekteki para ihtiyacını tahmin etmek mümkündür.

Nakit akışı riskine karşı korunma, mevcut bir varlık veya yükümlülük ya da belirli bir riskle ilişkisi kurulabilen gelecekteki muhtemel işlemlerin nakit akışlarında belirli bir riskten kaynaklanan değişimlere karşı korunmadır. Nakit akışı riskinden korunma amaçlı işlemler aşağıdaki esaslar uyarınca değerlendirilir.²⁸⁵

a) Gelecekte oluşması beklenen işlemin niteliği, tarihi ve diğer şartları önemli ölçüde belirlenmiş olmalıdır.

b) Gelecekte oluşması beklenen işlemin gerçekleşme ihtimali, işlemin niteliği gereği, tarihi veriler ve diğer hukuki ve iktisadi şartlar çerçevesinde kuvvetli olmalıdır.

c) Bu madde kapsamında değerlendirilen riske karşı korunma aracının değerinde meydana gelen artış veya azalışların riski dengelemekte etkin kısmı ilk olarak, kısa veya uzun pozisyon alınmasına göre, bilançoda vadeli işlem sözleşmelerinden ve opsiyon sözleşmelerinden kaynaklanan ertelenmiş gider/gelir olarak yedekler hesabı

²⁸⁵ (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> madde 8.(Erişim Tarihi 23.05.2009).

içerisinde muhasebeleştirilir ve riske karşı korunan işlemin sonuç hesaplarını etkilediği dönem ya da dönemlerde gelir tablosuna yansıtılır.

d) Dengelenmekte olan riskle ilgili olarak riske karşı korunma aracının değerindeki kümülatif değişme, korunan kalemin veya işlemin makul değerindeki kümülatif değişmeden farklılaştığı zaman, riske karşı korunma aracının değerindeki değişimin etkisiz kalan kısmı gelir tablosuna yansıtılır.

e) Başlangıçta gerçekleşmesi beklenen işlemin gerçekleşmemesi veya gerçekleşmeyeceği ihtimalinin ortaya çıkması sonucu nakit akışı riskine karşı yapılan korunma işlemi sona ererse, vadeli işlem sözleşmelerinden ve opsiyon sözleşmelerinden kaynaklanan ertelenmiş gider/gelir kalemi altında kaydedilen tutarın gelir tablosuna aktarılır.

4.3.3.7.8. Korunma Muhasebesi İçin Gerekli Koşulları Taşımayan Durumlar

TMS 39 standardında finansal riskten korunma muhasebesine ait kavramların tanımlarına da yer verilmiştir. **Finansal riskten korunma aracı**, gerçeğe uygun değerinin veya nakit akışlarının finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerindeki veya nakit akışlarındaki değişiklikleri dengelemesi beklenen türev araç ya da türev olmayan finansal varlık veya borçlardır. **Finansal riskten korunma konusu kalem**, (a) İşletmeyi, gerçeğe uygun değerde veya gelecekte elde edilecek nakit akışlarında değişiklik olması riskine maruz bırakan ve (b) finansal riskten korunan olarak sınıflanan bir varlık, yükümlülük, kesin taahhüt, gerçekleşme olasılığı yüksek tahmini işlem veya yurtdışı işletmedeki net yatırımdır. Finansal riskten korunma işleminin etkinliği, finansal riskten korunma konusu kalemin gerçeğe uygun değerinde veya nakit akışlarında meydana gelen ve korunulan finansal riskle ilişkilendirilebilen değişikliklerin finansal riskten korunma aracı tarafından dengelenme derecesidir.

Bir işletme aşağıdaki şartlardan herhangi birisinin olması durumunda korunma muhasebesinden vazgeçmelidir:

i. Korunan araç amorti edilir, satılır veya uygulanır ise,

ii. Koruma işlemi için gerekli şartlar koruma muhasebesinin ölçülerini artık karşılamıyor ise.

Bir koruma işlemi gerekli kriterleri sağlayamadığından dolayı özel koruma muhasebesi için uygun değil ise ilk değerlemeden sonra makul değer ile değerlendirilen sözkonusu aracın makul değerindeki değişikliklerden kaynaklanan kar veya zararlar iki yoldan birisi ile kaydedilir. Türev araç olan bir koruma aracının makul değer düzenlemeleri net kar veya zarar hesabına kaydedilir²⁸⁶

4.3.4.Dipnotlarda Yapılacak Açıklamalar

Bir işletmenin muhasebe politikalarını UMS 32 gereğince dipnotlarında bildirmesi gerekmektedir. İşletmeler taşıdığı makul değerden dolayı ek bilgiler gerektiren finansal varlık ve borçlar hariç diğer tüm gerekli açıklamaları dipnotlarında bildirmeleri gerekmektedir.

Makul değer ile kaydedilen finansal varlık ve borçların bu değerinin tahmininde kullanılan önemli varsayımlar ve yöntemler, Başlangıç değerlemesinden sonra makul değer ile değerlendirilen, satış amacı ile elde bulundurulanan finansal varlıkların makul değerindeki değişmelerden kaynaklanan kar veya zararın dönem süresince net kara veya zarara dahil edilip edilmediği ya da bunların finansal varlık elden çıkarılınca kadar doğrudan özkaynakta kaydedilip kaydedilmediği, Dört sınıf finansal varlığın her biri için finansal varlığın satın alınmasında işlem tarihi ve ödeme tarihi muhasebesinden hangisinin kullanıldığıdır. Bir işletme faiz ya da indirim oranlarını, tahmini kredi zararlarını ve ön ödeme oranlarını açıklamalıdır. Finansal tablolar riskten koruma işlemi ile ilgili aşağıdaki ek bilgilerin tamamını içermelidir. İşletmenin finansal risk yönetim amaç ve politikalarının tanımlanması, Yabancı bir kuruluştaki yatırımların, nakit akışlarının ve makul değer korunması için aşağıdakilerin ayrı ayrı açıklanması, ²⁸⁷

i. Koruma işleminin tanımlanması,

²⁸⁶ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.131.

²⁸⁷ TMS 39, **a.g.e.**, p.168.

- ii. Koruma aracı olarak oluşturulan finansal araçların bir tanımı ve bilanço tarihindeki makul değerlerinin belirlenmesi,
- iii. Etkisinden korunan riskin doğal yapısının belirlenmesi,
- iv. Tahmini işlemlerin riskten korunması için bu işlemlerin olmasının beklendiği dönemler, net kar veya zararın belirlenme zamanı, koruma muhasebesince önceden kullanılan fakat artık olmasının beklenmediği tahmini işlemi tanımlama, Nakit akışlarının korunmasında koruma aracı olarak oluşturulan türev ve türev olmayan finansal varlık ve borçların kar veya zararı özkaynak değişim tablosu vasıtası ile doğrudan özkaynağa kaydediliyor ise aşağıdakiler açıklanmalıdır;
 - i. Cari dönem boyunca özkaynağa kaydedilen miktarın belirlenmesi,
 - ii. Özkaynaktan çıkarılan ve dönem içinde net kar veya zarara aktarılan miktarın belirlenmesi,
 - iii. Cari dönem boyunca tahmini işlemlerin korunmasında kullanılan varlık ya da borcun özkaynaktan çıkarılan başlangıçta kayıtlı değerine veya elde edilme değerine eklenen miktarın belirlenmesidir.

Finansal tablolar finansal araçlar ile ilgili olarak aşağıdaki ek bilgilere de yer vermelidir:²⁸⁸

- Makul değer ile değerlendirilen satış amacı ile elde bulundurulmuş varlıkların yeniden değerlemesinden kaynaklanan kar ya da zarar özkaynak değişim tablosu yardımı ile doğrudan özkaynakta kaydedilir ise aşağıdakiler açıklanmalıdır;
 - i. Cari dönem boyunca özkaynağa kaydedilen değer,
 - ii. Kalan süresi içerisinde itfa edilecek olan net kar veya zararda raporlanan ve özkaynaktan çıkarılan değer,
- İşletme satışa hazır ya da ticari amaçlı elde bulundurulmuş tüm finansal varlıkların makul değerini doğru olarak ölçülemeyeceğini varsayıyor ve bu yüzden varlığı amortismanla tabii değer ile değerlendiriyor ise finansal varlığın tanımı ile birlikte kayıtlı değeri, neden makul değerini doğru olarak tespit edilemediğinin açıklamasını yapmalıdır. Ayrıca mümkün ise makul değerini hangi şartlarda gerçekleşme ihtimali olduğunu da açıklaması gerekir. Ek olarak makul değeri doğru olarak ölçülemeyen finansal varlık satılır ise bu tür varlığın satış zamanındaki kayıtlı değeri ve kaydedilen kar veya zararın miktarı da açıklanmalıdır.

²⁸⁸ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s. 136.

- Önemli harcama ve gelir kalemleri, finansal borç ve varlıklardan kaynaklanan karların, zararların, net kar veya zarar hesabına mı yoksa özkaynak hesabına mı kaydedildiği açıklanmalıdır. Bu amaç ile;

- i. Toplam faiz geliri ve gideri ayrı olarak açıklanmalı,

- ii. İlk elde edilmeden sonra makul değere indirgenen satışa hazır finansal varlıklar ile ilgili olarak dönem süresince net kar ya da zarar dahil edilen bu tür finansal varlıkların kayıtdışı bırakılmasından kaynaklanan kar veya zararlar, dönem boyunca net kar veya zarara dahil edilen kaydedilmiş varlıkların ve borçların makul değere indirgenmesinden kaynaklanan toplam karlar ya da zararlardan ayrı olarak raporlanmalıdır.

- iii. İşletme henüz nakit olarak tahsil edilmeyen faiz gelirlerinin miktarını açıklamalıdır.

- İşletme geri satın alma anlaşmasına girmiş ise önceki finansal raporlama dönemlerinden elinde kalan faizleri ve cari finansal raporlama döneminde olan bu tür işlemler için aşağıdakileri ayrıca açıklamalıdır:

- i. Bu tür işlemlerin miktarını ve doğal yapısını,

- ii. Finansal varlığın kayıtdışı bırakılıp bırakılmadığını,

- Bir işletme finansal varlığı makul değer ile değil de amortismanına tabi değer ile raporlayarak yeniden sınıflandırıyor ise bu yeniden sınıflandırmanın nedenini açıklar.

5. TMS 32 VE TMS 39 STANDARTLARINA GÖRE TÜREV ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİ

5.1. Türev Araçların Muhasebeleştirilmesine Yön Veren Muhasebe Kavramları

Türev araçlar, işletmelerin maruz kalmış oldukları çeşitli riskleri (mal fiyatları, döviz kurları, faiz oranları) en aza indirmek, yok etmek hatta bu dalgalanmalardan kar elde etmek amacıyla kullanılmaktadır. İşletmeler bu riskleri yok edebilir veya azaltabilirler. Türev araçlar normalde bilanço dışı araçlar olarak bilinirler. Fakat, türev araçlardan kaynaklı kar ve zararların hesaplanarak finansal tablolarda gösterilmesi, işletmeye ek bir yük getirmeyecek şekilde muhasebe kayıtlarına alınması gerekmektedir.

Muhasebenin temelini oluşturan bazı kavramlar vardır. Bu kavramlar muhasebeyle ilgili her konu ile ilişkili olduğu gibi Türev Araçların Muhasebeleştirilmesi konusuyla da yakından ilişkilidir. Türev Araçların Muhasebeleştirilmesi konusuna değinmeden önce bu kavramları açıklamak gerekir.

Bu kavramlar;

- İşletmenin Sürekliliği Kavramı
- Özün Önceliği Kavramı
- Dönemsellik Kavramı
- Tutarlılık Kavramı
- İhtiyatlılık Kavramı

5.1.1. İşletmenin Sürekliliği Kavramı

Bu kavram, işletmelerin faaliyetlerini bir süreye bağlı olmaksızın sürdüreceğini ifade eder. Bu nedenle işletme sahiplerinin ya da hissedarlarının yaşam süreleriyle bağlı değildir. İşletmenin sürekliliği kavramı maliyet esasının temelini oluşturur. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.²⁸⁹

Bu kavram, işletmelerinin faaliyetlerinin belirli bir süreye bağlı olmaksızın süreceğini ifade eder. İşletmenin faaliyetlerinin gelecekte de devam edeceği varsayımı altında muhasebeleştirme yapılır. Riskten korunan kalem ile riskten korunma aracı olarak kullanılan türev araç arasında ilişki açısından bu kavram önem taşımaktadır.²⁹⁰

5.1.2. Özün Önceliği Kavramı

Özün Önceliği kavramı, işlemlerin muhasebeye yansıtılması ve değerlendirmelerinin yapılmasında biçimlerinden çok özlerinin dikkate alınması gerektiğini belirtir.

İşlemlerin biçimleri ile özleri paraleldir, bazı durumlarda farklılıklar ortaya çıkabilir. Bu durumda, özün biçime önceliği esastır.²⁹¹

Bu kavram işlemlerin muhasebeye yansıtılmasında ve onlara ilişkin değerlendirmelerin yapılmasında biçimleri yerine özlerinin esas alınmasını ifade eder. Bu durumda türev araçlarla ilgili işlemlerde amaçlar göz önünde bulundurularak işlemin esas unsurlar kayıtlara yansıtılmalıdır.²⁹²

²⁸⁹ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

²⁹⁰ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.1

²⁹¹ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

²⁹² Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.138.

5.1.3.Dönemsellik Kavramı

Dönemsellik kavramı; işletmenin sürekliliği kavramı uyarınca sınırsız kabul edilen ömrünün, belli dönemlere bölünmesi ve her dönemin faaliyet sonuçlarının diğer dönemlerden bağımsız olarak saptanmasıdır. Gelir ve giderlerin tahakkuk esasına göre muhasebeleştirilmesi, hasılat, gelir ve kârların aynı döneme ait maliyet, gider ve zararlarla karşılaştırılması bu kavramın gereğidir. Bu kavramın, işletmeler açısından geçerliliğinin bulunmadığı veya ortadan kalktığı durumlarda ise, bu husus mali tabloların dipnotlarında açıklanır.²⁹³

5.1.4.Tutarlılık Kavramı

Tutarlılık kavramı; muhasebe uygulamaları için seçilen muhasebe politikalarının, birbirini izleyen dönemlerde değiştirilmeden uygulanması gereğini ifade eder. İşletmelerin mali durumunun, faaliyet sonuçlarının ve bunlara ilişkin yorumların karşılaştırılabilir olması bu kavramın amacını oluşturur.

Tutarlılık kavramı, benzer olay ve işlemlerde, kayıt düzenleri ile değerlendirme ölçülerinin değişmezliğini ve mali tablolarda biçim ve içerik yönünden tek düzeni öngörür. Geçerli nedenlerin bulunduğu durumlarda, işletmeler, uyguladıkları muhasebe politikalarını değiştirebilirler. Ancak bu değişikliklerin ve bunların parasal etkilerinin mali tabloların dipnotlarında açıklanması zorunludur.²⁹⁴

5.1.5. İhtiyatlılık Kavramı

Bu kavram, muhasebe olaylarında temkinli davranılması ve işletmenin karşılaşılabileceği risklerin gözönüne alınması gereğini ifade eder. Bu kavramın sonucu olarak, işletmeler, muhtemel giderleri ve zararları için karşılık ayırırlar, muhtemel gelir ve kârlar için ise gerçekleşme dönemlerine kadar herhangi bir

²⁹³ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

²⁹⁴ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

muhasabe işlemi yapmazlar. Ancak bu kavram gizli yedekler veya gereğinden fazla karşılıklar ayrılmasına gerekçe oluşturamaz.²⁹⁵

5.2.Türev Araçların Muhasebe İşlemleri ve Muhasebeleştirme Örnekleri

5.2.1.Forward Sözleşmeleri

Forward sözleşmeler, sözleşmeye taraf olanları sözleşmede belirlenen vakit sonunda. belirli bir varlığı belirli bir fiyattan satın almak veya satmakla zorunlu tutan anlaşmalardır. Diğer bir deyişle, forward sözleşmeler şarta bağlı bir yükümlülüğü ifade etmektedir.²⁹⁶

5.2.1.1.Forward Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Türev araçların muhasabe işlemleri konusunda ilk olarak Forward sözleşmelerinin muhasabe işlemlerinden bahsedilecektir. Forward Sözleşmeleri şarta bağlı yükümlülük ifade ettiği için bilanço dışı tutulur ve nazım hesaplarda takibi yapılır. Ayrıca bir satın alma hakkı (varlık) ve belirli bir bedel ödeme yükümlülüğü taşıyor olduğu için dipnotlarda da açıklanmalıdır. Bunun nedeni sözleşme konusu aracın piyasa değerinde oluşan değişikliklerin finansal tablo kullanıcılarına doğru şekilde aktarılmasıdır. İşlem sonunda oluşacak kar veya zararı yansıtabilmek adına bir karşılık hesabı açılarak kesinleşen kar ve zararın karşılığın mahsubu yapılmaktadır.

5.2.1.2. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Forward sözleşmeleri kendi aralarında Döviz Forward Sözleşmeleri, Ticari Mal Forward Sözleşmeleri , Faiz Forward Sözleşmeleri olarak üçe ayrılırlar. Her bir Sözleşme türünün muhasabeleştirilme işlemleri birbirinden farklıdır. Bu nedenle bölümlere ayırarak muhasabeleştirme işlemleri incelenecektir.

²⁹⁵ (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

²⁹⁶ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s.80.

5.2.1.2.1.Döviz Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Bir döviz forward sözleşmesi, sözleşmeyi sat m alan tarafı, taraflarca sözleşme tarihinde belirlenen belirli bir döviz, belirli bir tarihte, belirli bir kurdan satın almaya veya satmaya mecbur tutan bir anlaşmadır. Taraflar sözleşmeye konu olan döviz kurunu sözleşmenin yapıldığı tarihte belirledikleri için vade sonuna kadar geçen süre içindeki kur değişimleri sözleşmede önceden belirlenen kuru etkilememekte ve dövizlerin alım satım işlemi vade bitiminde önceden belirlenmiş olan bu kur üzerinden gerçekleşmektedir.

Forward sözleşmelerde, eğer vade sonunda gerçekleşen cari fiyat sözleşmede belirlenmiş olan fiyattan yüksekse sözleşme sahibi kar etmekte; eğer fiyat düşükse, sözleşme daha yüksek olan sözleşme fiyatından gerçekleştirileceğinden, sözleşme sahibi zarar etmektedir.²⁹⁷

Dövizle ilgili bir borç ve alacağın korunmasında forward sözleşme kullanılması halinde, sözleşme dönemi içindeki finansal tablo düzenleme dönemlerindeki değerlendirme işlemlerinde forward prim ya da iskontosunun ilgili döneme düşen kısmı esas alınır.²⁹⁸

FASB' in 52 numaralı standardı sadece işlem bazında yapılan riskten korunma işlemlerini kapsadığı için, işletme geneline ait kur farkı riskinden korunma amacıyla yapılan döviz forward sözleşmeleri riskten korunma muhasebesi kapsamına girmemekte ve spekülasyon amaçlı döviz forward sözleşmeleriyle aynı şekilde muhasebeleştirilmektedirler Diğer türev ürünü sözleşmelerinde olduğu gibi, döviz forward sözleşmelerinin muhasebe sorunlarını da beş başlık altında toplamak mümkündür.²⁹⁹

²⁹⁷ Yakup Selvi, **a.g.e.**, s.80.

²⁹⁸ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.143.

²⁹⁹ Nasuhi Bursal, **a.g.e.**, s.59.

1. Bu sözleşmelerin muhasebe kayıtlarına alınması,
2. İlk kayıtla kullanılacak değer ölçüsünün belirlenmesi,
3. Sözleşme süresince bilanço dönemlerinde kullanılacak değerleme ölçüsü,
4. Sözleşmelerin kayıtlardan çıkarılması ve
5. Sözleşmelerin finansal tablo ve raporlarda sunulması,

Kesin bir döviz taahhüdünü korunması için yapılan döviz forward sözleşmeleri muhasebeleştirilirken, sözleşmenin sona ermesine kadar herhangi bir işlem yapılmaz. Sözleşme döviz taahhüdü ile ilgili işlem gerçekleşmeden sona ermesi durumunda sözleşmeden elde edilen kazançlar “Gelecek Aylara/Yıllara Ait Gelirler”, kayıplar ise “Gelecek Aylara/Yıllara Ait Giderler” hesabına kayıt edilir ve taahhüt gerçekleştiğinde söz konusu işleme ilişkin kazanç ve kayıplar satış veya maliyet tutarlarının düzeltilmesinde kullanılır.³⁰⁰

Forwardda genelde, günlük hesaplaşma ve sözleşmenin güncelleştirilmesi yapılmaz. Kar/ zarar veya sözleşmenin değeri Dönem sonunda belli olur.

Borsa sistemi içinde yapılan teminat alma uygulaması söz konusu değildir. Sözleşmenin yapılması sırasında taraflarca uygun görülen tutarda teminat alınabilir. Ancak dönem sonuna kadar teminat miktarının artırılması veya azaltılması söz konusu olmaz. Forwardda sözleşme süresi içinde taraflar için olumsuz bir sonucun doğma ihtimali söz konusu olduğunda vade sonu beklenmeden karşılık ayrılması gerekir.³⁰¹

³⁰⁰ Raif Parlakkaya, Forward Kontratlar ve Muhasebeleştirilmesi II, Mükellefin Dergisi, Sayı: 77, Mayıs 1999,S. 131.

³⁰¹ Remzi Örtten ve İpek Örtten , **a.g.e**, s. 31.

Tablo 3. Döviz Forward Sözleşmelerinin FASB'ın 52 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi

Döviz Forward Sözleşmelerinin FASB'ın 52 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi			
Döviz Forward Sözleşmesindeki amaç	Prim veya İskontonun Kaydı	Sözleşmede Kazanç veya Kayıp Tespiti	Sözleşmede Kazanç veya Kaybın Kaydı
Mevcut Alacak veya Borcun Korunması	Sözleşme süresince itfa edilir.	Değerleme günündeki cari kur kullanılır.	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.
Belirli Bir Döviz Taahhüdünün Korunması	Taahhüt gerçekleşene kadar ertelenir.	Değerleme günündeki cari kur kullanılır.	Taahhüt gerçekleşene kadar ertelenir.
Net Yatırımın Korunması	Sözleşme süresince itfa edilir.	Değerleme günündeki cari kur kullanılır.	Bilançoda,Özkaynaklarda yer alır.
Spekülasyon	Prim veya iskonto tesbit edilmez	Değerleme gününden itibaren kalan süre için belirlenecek forward kur kullanılır.	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.

Kaynak: Yakup Selvi, Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, İstanbul,2000, s.83

5.2.1.2.2. Faiz Forward Sözleşmeleri

Faiz forward sözleşmesi, gelecekte bir borçlanma veya yatırım faiz oranını bugünden sabitlemeyi mümkün kılan finansal araçtır. Sözleşme ile taraflar belirli bir tarihteki piyasa faiz oranı ile önceden belirlenmiş bu oran ile aradaki farkı değiştirmeyi kabul etmektedirler. Bir forward oranı, satın alındığında, bugünden sabitleştirilmiş bir orandan gelecekte borçlanma, satıldığında ise önceden belirlenmiş bir orandan gerçekte ödünç verilmesi kararlaştırılmış olunur. Faiz forward sözleşmelerinin üzerine işlem yapılmasındaki ana hedef, tarafların gelecekteki faiz değişimlerine karşı korunmadır. Faiz forward sözleşmelerinde anapara, nominal bir değer olup,

fiziksel anlamda değil, hesabi anlamda el değiştirme özelliğine sahiptir. Ayrıca, taraflar ödemeyi birbirine yapmaz ancak, belirli bir süre için, belirli bir tarihte belirlenen vadede ve anapara üzerinde uygulanacak faiz oranı üzerinde anlaşılır. Vadenin sonunda spot faiz oranları ile sözleşmede anlaşmaya varılan faiz oranları ile karşılaştırılarak, taraflardan biri diğerinin faizlerdeki değişiklik nedeni ile uğradığı zararı telafi eder. Faiz forward sözleşmeleri, gelecekte bir tarihte için tahmini miktarlardaki mevduat ve kredilerin faizlerini aynı noktada tutan sözleşmelerdir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faiz oranlarındaki düşüşten kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedefler. Faiz forward sözleşmesini alan taraf ise faiz oranlarında meydana gelen artıştan kaynaklanan zarara karşı korunmayı hedeflemektedir. Faiz forward sözleşmesini satan taraf, faizlerde meydana gelecek artış halinde alıcıya ödeme yapması, faiz oranlarının düşmesi halinde ise alıcıdan tahsilat yapması gerekir.³⁰²

5.2.1.2.3. Mal Forward Sözleşmeleri

Gelecekte belirli bir tarihte, bir malı sözleşmede belirlenen fiyat üzerinden satın almayı veya satmayı zorunlu kılan sözleşmelerdir. Ticari mal forward sözleşmelerinde, teslim tarihi, teslim yeri, malın miktarı, malın niteliği sözleşme yapıldığı sırada belirlenir. Bu çeşit sözleşmelerin tarafları, son kullanıcılar, mal ticareti yapan satıcılar ve üreticilerdir. Forward mal sözleşmeleri mal üreticileri ve kullanıcıları tarafından değişken fiyat riskini azaltmak ya da ortadan kaldırmak amacıyla kullanılır. Ticari mal forward sözleşmelerinin borsada alınıp satılmaması, sözleşmeleri likit olmaktan uzaklaştırarak, spekülasyon maksatlı kullanımını azaltmaktadır.

Mal Forward Sözleşmelerinde belirlenen fiyat mal alış veya satış fiyatı olarak kabul edilir. Forward sözleşmelerle ilgili giderler mal alış veya satış gideri olarak işlem görür.

³⁰²(Çevrimiçi) <http://www.kobifinans.com.tr/tr/ArticlePrinter.aspx?id=5641> (Erişim Tarihi: 20.04.2009).

5.2.1.3. Forward Sözleşmelerinin Muhasebeleştirme Örnekleri

ÖRNEK 1³⁰³

A firması mamul üreten bir sanayi işletmesidir. Bu Firma, ileride hammadde fiyatlarının hızlı bir şekilde artacağını ve hammadde tedarikinin güçleşeceğini tahmin etmektedir. Bu hammaddenin satışını yapan B Firması ise, hammadde fiyatlarının A firmasının tahmin ettiği kadar artmayacağını beklemektedir. Bu iki firma 15.02.2000 tarihinde bir forward sözleşmesi imzalamışlardır. Sözleşmeye göre B Firması A firmasına söz konusu BOO TL maliyetli hammaddeyi 15.0B.2000'de 1.000 TL'ye satacak, A firması da 1.000 TL + KDV'yi ödeyerek bu hammaddeyi teslim alacaktır.

Vade sonundaki yükümlülüklerinin yerine getirilmesini garanti etmek amacıyla alıcı ve satıcı karşılıklı olarak forward konusu hammaddenin sözleşme bedelinin yarısı kadar banka teminat mektubu vermişlerdir. Teminat mektubuna %0,2 komisyon ve %5 BSMV ödenecektir. Ödenen sözleşme giderlerinin toplamı 5 TL'dir ve tamamı alıcı tarafından ödenecektir.

Forward sözleşmesinin gerekleri vade sonunda taraflarca yerine getirilmiştir. Alınan hammaddenin vade sonundaki piyasa fiyatı 1.100 TL olmuştur.

İstenilen: Yukarıdaki bilgileri esas alarak erteleme yöntemine göre;

- 1) Alıcı A Firmasının,
- 2) Satıcı B Firmasının gerekli muhasebe kayıtlarını yapınız.
- 3) Mal forward sözleşmesi sonucunu bu iki firma açısından değerlendiriniz.

³⁰³ Remzi Örtten, İpek Örtten a.g.e., s.42.

1) Alıcı A Firmasının;

15.02.2000			
1	920 FORWARDDAN BORÇLULAR -A FİRMASI 921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -B FİRMASI Forward sözleşmesinin ilgili nazım hesaplarda izlenmesi.	1.000	1.000
15.02.2000			
2	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR BANKASI 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -B FİRMASI Alınan teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi	500	500
15.02.2000			
3	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR -B FİRMASI 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR BANKASI Verilen teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi	500	500
/			

15.02.2000

4	653	KOMİSYON GİDERLERİ	1,05	
	100	KASA		1,05
		15.02.2000		
5	100	KASA	1.170	
	600	YURTIÇİ SATIŞLAR		1.000
	391	HESAPLANAN KDV		170
		Sözleşme sonunda ticari malın satışı ve bedelinin tahsili		
		/		
6	621	SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ	800	
	153	TİCARİ MALLAR		800
		/		

7	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -B FİRMASI 920 FORWARDDAN BORÇLULAR -A FİRMASI Forward sözleşmesinin iptali nedeniyle 15.08.2000	1000	1000
8	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -A FİRMASI 910 TEMİNAT MEK. BORÇLULAR ... BANKASI Alınan teminat mektubunun iade edilmesinin nazım hesaplarda izlenmesi 15.08.2000	500	500
9	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR BANKASI 910 TEMİNAT MEK. BORÇLULAR - A FİRMASI Verilen teminat mektubunun geri alınmasının nazım hesaplarda izlenmesi	500	500

2) Satıcı B Firmasının gerekli muhasebe kayıtlarını yapınız.

15.02.2000			
1	920 FORWARDAN BORÇLULAR -B FİRMASI 921 FORWARDAN ALACAKLILAR -A FİRMASI Forward sözleşmesinin kaydı.	1.000	1.000
15.02.2000			
2	TEMİNAT MEKTUBUNDAN 910 BORÇLULAR BANKASI 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -A FİRMASI Alınan teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi	500	500
15.02.2000			
3	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR -A FİRMASI 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR BANKASI Verilen teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi /	500	500

15.02.2000

4	653 KOMİSYON GİDERLERİ 100 KASA Verilen teminat mektubu ili ilgili komisyon ve BSMV' nin ödenmesi	1,05	1,05
15.02.2000			
5	100 KASA 600 YURTİÇİ SATIŞLAR 391 HESAPLANAN KDV Sözleşme sonunda ticari malın satışı ve bedelinin tahsili	1.170	1.000 170
/			
6	621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ 153 TİCARİ MALLAR Satış maliyetinin kaydı.	800	800

15.08.2000

7	920 FORWARDDAN ALACAKLILAR -B FİRMASI 921 FORWARDDAN BORÇLULAR A FİRMASI Forward sözleşmesinin iptali nedeniyle /	1000	1000
8	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -B FİRMASI 910 TEMİNAT MEK. BORÇLULAR ... BANKASI Alınan teminat mektubunun geri iadesinin nazım hesaplarda izlenmesi /	500	500
9	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR BANKASI 910 TEMİNAT MEK. BORÇLULAR -B FİRMASI Verilen teminat mektubunun geri almasının nazım hesaplarda izlenmesi /	500	500

3) Mal forward sözleşmesi sonucunu bu iki firma açısından değerlendiriniz.

A işletmesi yaptığı forward sözleşmesiyle piyasa fiyatı 1.100 TL olan malı 1.000 TL'dan alarak 100 TL kar elde etmiştir. B işletmesi ise sözleşme nedeniyle malı piyasa fiyatından 100 TL düşük bedelle satarak aynı tutarda zarara uğramıştır. Forward sözleşmesiyle ilgili olarak A firması 6,05 TL, B firması 1,05 TL gider yapmıştır. Bu duruma göre A firması'nın net forward karı 93,95 TL, B firması'nın toplam forward zararı 101,05 TL olacaktır.

Ancak, sözleşmenin asıl ürününü oluşturan hammadde borsaya kayıtlı değildir ve cari değeri gerçeğe uygun olarak anlamlı bir ölçüye göre değerlendirilememekte ve maliyet bedeli ile değerlendirilen bu varlıkla ilgili korunma amaçlı türev ürün (Forward) kayıtlarında **erteleme** yöntemi kullanılmakta ve kar veya zarar sözkonusu varlığın satışına kadar ertelenmektedir.

Bu nedenle sözleşme giderleri hariç olmak üzere 100 TL tutarındaki alıcının karı veya satıcının zararı hesaben belli değildir ..

Örnek 2³⁰⁴

18.02.2000'de USD'nin satıcı açısından alış kuru 550.000 TL'dır.

S Firması USD kurunun fazla artmayacağını. T Firması ise USD kurunda hızlı artış olacağını tahmin etmektedir.

Üç ay sonra 30.000 USD'ye gereksinme duyacak olan T Firması ile S Firması arasında 18.02.2000'de forward sözleşmesi yapılmıştır. Sözleşmeye C bankası aracılık etmektedir. Sözleşmeye göre, S Firması 18.05.2000'de 30.000 USD'yi 600.000 TL kurla satmayı, T Firması ise satın almayı **taahhüt** etmiştir. 18.05.2000'de 1 USD'nin cari alış kuru 610.000 TL olmuştur.

18 .05.2000'de 30.000 USD'nin TL karşılığı T Firması tarafından **nakden** ödenmiş ve 30.000 USD teslim alınmıştır.

Sözleşme gereklerini temin amacıyla taraflar aracı bankaya sözleşme **bedelinin** %10'u kadar nakit teminat yatırmışlardır. Aracı bankaya taraflarca %0,1 komisyon ödenecektir. Sözleşme giderlerinin toplamı olan

124.000.000.TL+KDV alıcı firmaca çek keşide edilerek ödenmiştir.

³⁰⁴ a.g.e., s.s. 42-43.

İstenilen: Cari değer yöntemine göre;

1) T Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

18.02.2000		(000)	
1	920 FORWARDAN BORÇLULAR -S FİRMASI 921 FORWARDAN ALACAKLILAR -T FİRMASI Forward sözleşmesinin ilgili nazım hesaplarda izlenmesi.	18.000.000	18.000.000
18.02.2000			
2	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR 100 KASA Aracı bankaya teminat yatırılması	1.800.000	1.800.000
18.02.2000			
3	653 KOMİSYON GİDERLERİ 100 KASA Aracı bankaya komisyon ve %5 BSMV'nin ödenmesi	18.900	18.900

18.02.2000

4	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KVD 103 VERİLEN ÇEKLER VE ÖD. EM. Sözleşme giderlerinin ve %17 KDV'nin ödenmesi	124.000 21.080	145.080
18.02.2000			
5a1	100 KASA 100 KASA 100.01. Türk parası	18.000.000	18.000.000
18.02.2000			
5a2	100 KASA (YP) KAMBIYO 646 KARLARI Yabancı paranın evalüasyonu (610.000-600.000)30.000 USD =300.000.000	300.000	300.000

15.08.2000			
5b			
veya	100 KASA 100.02. Yabancı para 100.01. 100 KASA (TL) KAMBIYO 646 KARLARI Forward sözleşme süresi sonunda USD alınması ve evalüasyonu.(610.000* 30.000)	18.300.00 0	18.300.000 300.000
15.08.2000			
6	921 FORWARDAN ALACAKLILAR -T FİRMASI 920 FORWARDAN BORÇLULAR S FİRMASI Forward sözleşmesinin iptali	18.000.00 0	18.000.000
15.08.2000			
7	100 KASA 126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEM. Verilen teminatın geri alınmasının kaydı.	1.800.000	1.800.000

2) S Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

18.02.2000			
1	920 FORWARDDAN BORÇLULAR -T FİRMASI	18.000.000	
	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -S FİRMASI		18.000.0000
	Forward sözleşmesinin ilgili nazım hesaplarda izlenmesi		
18.02.2000			
2	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR	1.800.000	
	100 KASA		1.800.000
	Aracı bankaya teminat yatırılması.		
18.02.2000			
3	653 KOMİSYON GİDERLERİ	18.900	
	100 KASA		18.900
	Aracı bankaya komisyon ve BSMV'nin ödenmesi.		

18.05.2000			
4a1	100 KASA (YP) 646 KAMBİYO KARLARI İşletme varlıkları arasında yer alan 30.000 USD'nin evaluasyonu.	300.000	300.000
18.05.2000			
4a2	100 KASA 100.01.(TP) 656 KAMBİYO ZARARLARI 100 KASA 100.02.(YP)	18.000.000 300.000	18.300.000
18.05.2000			
4b1 veya	100 KASA 100.02.(YP) 100 KASA 100.01.(TL) Piyasadan USD alınması ve bedelinin ödenmesi (610.000* 30.000)	18.300.000	18.300.000

18.05.2000			
4b2	100 KASA 100.01.(TP) 656 KAMBIYO ZARARLARI 100 KASA 100.02. (YP)	18.000.000 300.000 18.300.000	
18.05.2000			
5	921 FORWARDAN ALACAKLILAR 920 FORWARDAN BORÇLULAR Forward sözleşmesinin iptali	18.000.000 18.000.000	
18.05.2000			
6	100 KASA 126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEM. Verilen teminatların geri alınması	1.800.000 1.800.000	

Yabancı para Forward sözleşmesi ile ilgili bu örneğin çözümü basitleştirilmiş **cari değer yöntemi** diyebileceğimiz **pratik yolla** yapılmıştır.

3) Forward sözleşmesinin sonuçlarını firmalar açısından değerlendiriniz.

Döviz forward sözleşmesi nedeniyle T Firması yapılan giderler hariç, 300.000.000 TL kar; S Firması 300.000.000 TL zarar etmiştir. 18.900.000 TL komisyon gideri, 124.000.000 TL sözleşme gideri ödeyen T Firması 157.100.000 TL net forward karı sağlamış, 18.900.000 TL komisyon gideri ödeyen S Firması toplam 618.900.000 TL forward zararına katlanmıştır.

Örnek 3³⁰⁵

Satıcı E Firması alış maliyeti 400 milyon TL olan ticari malı 440 Milyon TL'ye yurtdışına satmayı planlamıştır. Söz konusu satış döviz karşılığı ve peşin olarak yapılacaktır.

Firması dolar kurunun artacağını, E Firması ise fazla artmayacağını tahmin etmektedir. E Firmasının ihracatla elde edeceği 1.000 USD'yi F Firması satın almak istemiş ve E Firması bu teklifi kabul etmiştir. Doların Satış kuru 500.000 TL olarak belirlenmiştir. Sözleşmede E Firması döviz forwardı satıcısı, F Firması döviz forwardı alıcısıdır. Sözleşmenin imza tarihi 15.01.1999, vadesi 15.01.2000'dir. taraflar tekliflerini bir forward sözleşmesiyle kesinleştirmişlerdir.

Forward sözleşmesinin imzalandığı tarihte bir USD'nin satış kuru 450.000 TL dir, E Firmasının forward sözleşmesi süresi sonunda, sözleşme konusu yabancı parayı satmasını, F Firmasının satın almasını garanti etmek üzere 15.01.1999'da bu iki firma birbirlerine karşılıklı olarak 100 milyon TL tutarında teminat mektubu vermişlerdir.

Mal ihracatı 30.01.1999'da gerçekleşmiş olup 1 doların mal satış

Tarihindeki kuru 440.000 TL'dir.

Forward sözleşmesinde yer alan vade sonunda 1 doların cari TL kuru piyasada 480.000 TL olmuştur. Forward sözleşmesinin gerekleri vade sonunda taraflarca yerine getirilmiştir. Teminat mektubu komisyon oranı %0,2, BSMV oranı %5'dir. Sözleşme gideri 4.500.000 TL'dir.

³⁰⁵ Remzi Örtten ve İpek Örtten, a.g.e.,

İstenilen: Yukarıdaki bilgileri esas alarak;

1) Alıcı F Firmasının,

2) Satıcı E Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

1) Alıcı F Firmasının muhasebe kayıtları,

15.01.1999		(000)	
1	920 FORWARDAN BORÇLULAR -E FİRMASI	500.000	
	921 FORWARDAN ALACAKLILAR -F FİRMASI		500.000
	Forward sözleşmesinin ilgili nazım hesaplarda izlenmesi.		
15.01.1999			
2	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR BANKASI	100.000	
	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -F FİRMASI		100.000
	Alınan teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi		
15.01.1999			
3	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR -F FİRMASI	100.000	
	911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR BANKASI		100.000
	Verilen teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi		

15.01.1999

4	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 100 KASA Verilen mektubun komisyon ve BSMV'sinin kaydı.	201.250 8.750	210.000
15.01.1999			
5	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA Sözleşmeyle ilgili giderin ödenmesi	4.500.000 765.000	5.265.000
31.12.1999			
6	653 KOMİSYON GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİD. Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin cari yıla ait olan kısmının gider yazılması	201.250	201.250

31.12.1999

7	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin gelecek yıla ait olan kısmının ilgili hesaba alınması	8.750	8.750
15.01.2000			
8a	100 KASA 100.02. (YP) 100 KASA 100.01. (TP) Forward sözleşme süresi sonunda USD alınması ve bedelinin ödenmesi (500.000*1.000)	500.000.000	500.000.000
15.01.2000			
8b	656 KAMBIYO ZARARLARI 100 KASA 100.02 (YP) 500.000.000 TL'ye satın alınan 1.000 USD'nin evaluasyonu(Cari değerle) (500.000-480.000)*1.000=20.000.000 TL	20.000.000	20.000.000

15.01.2000			
9	653 KOMİSYON GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİDER Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin gider kaydedilmesi	8.750	8.750
15.01.2000			
10	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR F Firması 920 FORWARDDAN BORÇLULAR -E Firması Forward sözleşmesi iptali	500.000.000	500.000.000
15.01.2000			
11	911 TEMİNAT MEKTUBUNDAN ALACAKLILAR -F Firması 910 TEMİNAT MEKT. BORÇLULAR ... Bankası Alınan teminat mektubunun iade edilmesi,	100.000.000	100.000.000

15.01.2000

12	TEMİNAT MEKTUBUNDAN 911 ALACAKLILAR ... Bankası, TEMİNAT MEKTUBUNDAN 910 BORÇLULAR -F Firması Verilen teminat mektubunun iade edilmesi.	100.000.000	100.000.000
----	---	-------------	-------------

2) Satıcı E Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

15.01.1999			
1	FORWARD DANDAN BORÇLULAR 920 -F FİRMASI 921 FORWARD DANDAN ALACAKLILAR -E FİRMASI Forward sözleşmesinin ilgili nazım hesaplarda izlenmesi.	500.000.000	500.000.000
15.01.1999			
2	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR BANKASI 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR -F Firması Alınan teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi	100.000.000	100.000.000
15.01.1999			
3	910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR -E Firması 911 TEMİNAT MEK. ALACAKLILAR Bankası Verilen teminat mektubunun ilgili nazım hesaplarda izlenmesi	100.000.000	100.000.000

15.01.1999			
4	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER 100 KASA Verilen mektubunkomisyon ve BSMV'sinin kaydı.	201.250 8.750	210.000
15.01.1999			
5a	100 KASA 100.02. (YP) YURT DIŞI SATIŞLAR 601 HESAPLANAN 391 KDV	514.800.000	440.000.000 74.800.000
30.01.1999			
5b	621 SATILAN TİCARİ MALLAR MALİYETİ 153 TİCARİ MALLAR Mal satış maliyetinin kaydı.	400.000.000	400.000.000

30.01.1999

6	653 KOMİSYON GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin cari yıla ait olan kısmının gider yazılması	201.250	201.250
30.01.1999			
7	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 280 GELECEK YILLARA AİT GİDERLER Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin gelecek yıla ait olan kısmının ilgili hesaba alınması (dönem ayırıcı hesapların sınıflandırma kaydı).	8.750	8.750
15.01.2000			
8	100 KASA 100.02 (YP) KAMBİYO 646 KARLARI Yabancı paranın evalüasyon kaydı (480.000-440.000)*1.000 USD=40.000.000 TL.	40.000.000	40.000.000

15.01.2000

9	100 KASA 100.01. (TP) 100 KASA 100.02. (YP) KAMBIYO KARLARI 656 USD satılmasının kaydı. 15.01.2000	500.000.000 480.000.000 20.000.000	
10	653 KOMİSYON GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER Peşin ödenen komisyon ve BSMV'nin giderl kaydedilmesi. 15.01.2000	8.750 8.750	
11	FORWARD DAN ALACAKLILAR 921 -E Firması 920 FORWARD DAN BORÇLULAR -F Firması Forward sözleşmesinin iptali.	500.000.000 500.000.000	

15.01.2000

12	911 TEMİNAT MEKTUBUNDAN ALACAKLILAR -E Firması 910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR ...Bankası Alınan teminat mektubunun iade edilmesi. /	100.000.000	100.000.000
13	911 TEMİNAT MEKTUBUNDAN ALACAKLILAR ...Bankası 910 TEMİNAT MEKTUBUNDAN BORÇLULAR -E Firması Alınan teminat mektubunun iade edilmesi.	100.000.000	100.000.000

Örnek 4

Kumaş üreticisi olan K Firması 3 ay sonra 1000 metre kumaş satmayı içeren bir sözleşmeyi 01.03.2000'de imzalanmıştır. Satışı yapılacak kumaşın üretimi için bu firmanın 250 kg ipliğe ihtiyacı vardır. Sözleşmenin yapılacağı tarihte bir kg ipliğin cari piyasadaki fiyatı 43.000 TL'dir. İplik fiyatındaki artma riskinden korunmayı amaçlayan, bu firma 1 kg. ipliğin 01.05.2000'de 45.000 TL'den satın alınmasını içeren bir forward sözleşmesini 15.03.2000'de imzalamıştır. Sözleşmenin satıcısı M

Firması'dır. Sözleşme vadesinin sonunda bir kg ipliğin cari piyasadaki değeri 50.000 TL olarak gerçekleşmiştir.

İstenilen: Bu bilgileri esas alarak erteleme ve cari değer yöntemlerine göre;

1)Alıcı K Firmasının,

2)Satıcı M Firması'nın muhasebe kayıtlarını yapınız.

1)Alıcı K Firmasının Muhasebe Kayıtları;

Erteleme yöntemine göre;

01.30.2000			
1	920 FORWARDDAN BORÇLULAR -M FİRMASI 921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -K FİRMASI Forward sözleşmesinin yapılması (250 kg* 45.000=11.250.000). 01.05.2000	11.250.000	11.250.000
2	150 ILK MADDE VE MALZEME INDIRILECEK 191 KDV 100 KASA Hammaddenin satın alınması. 01.05.2000	11.250.000 1.912.500	13.162.500
3	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -M Firması 920 FORWARDDAN BORÇLULAR -K Firması	14.250.000	14.250.000

Cari Değer Yöntemine göre;

01.03.2000			
1	920 FORWARDDAN BORÇLULAR -M Firması 921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -K Firması Forward sözleşmesinin kaydı.	11.250.000	11.250.000
01.03.2000			
2	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Sözleşme anındaki olumsuz fiyat farkının (primin) kaydı. $(45.000-43.000)=2.000*250$.	500	500
01.05.2000			
3	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER Sözleşme vadesindeki olumlu fiyat farkının kaydı $(50.000-43.000)250=1.750.000$	1.750.000	1.750.000
01.05.2000			

01.05.2000			
4	DİĞER TİCARİ BORÇLAR 329 İLK MADDE VE MALZEME 150 127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR Forward kaynaklı alacak ve borçların mahsubu ve farkın ipliğin değeri ile ilişkilendirilmesi.	500.000 1.250.000 1.750.000	
01.05.2000			
5	İLK MADDE VE MALZEME 150 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA İpliğin satın alınması	11.250.000 3.912.500 13.162.500	
01.05.2000			
6a	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 649 GİDER OLAĞAN GELİR VE KARLAR Dönem ayırıcı hesapların kapatılması ve Forward kazancının ilgili gelir hesaplarına alınması.	1.750.000 500.000 1.250.000	

01.05.2000

6b	980 VTO GELİRLER BORÇLU HESABI 981 VTO GELİRLER	1.250.000	1.250.000
01.05.2000			
7	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -K Firması 920 FORWARDDAN BORÇLULAR -M Firması Sözleşme sona ermesi nedeniyle. /	11.250.000	11.250.000

2)Satıcı M Firması'nın muhasebe kayıtlarını yapınız.

Erteleme Yöntemine Göre;

01.03.2000			
1	920 FORWARDAN BORÇLULAR -K FİRMASI	11.250.000	
	921 FORWARDAN ALACAKLILAR -M FİRMASI		11.250.000
	Sözleşmenin kaydı.		
01.03.2000			
2a	100 KASA	13.162.500	
	600 YURTIÇİ SATIŞLAR		11.250.000
	391 HESAPLANAN KDV		1.912.500
	Sözleşmeye göre iplik satışının kaydı.		
01.03.2000			
2b	620 SATILAN MAMÜL MALİYETİ	10.750.000	
	152 MAMÜLLER		10.750.000
	İplik satış maliyetinin kaydı. (43.000*250=10.750.000)		

01.05.2000

3	FORWARD DAN ALACAKLILAR		
921	-M Firması	11.250.000	
920	FORWARD DAN BORÇLULAR		11.250.000
	-K Firması		
	Sözleşmenin nazım hesaplardan çıkarılması.		

Cari Değer Yöntemine göre K Firması;

01.03.2000			
1	920 FORWARDDAN BORÇLULAR -K Firması	11.250.000	
	921 FORWARDDAN ALACAKLILAR -M Firması		11.250.000
	Forward sözleşmesinin kaydı.		
01.03.2000			
2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	500.000	
	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER		500.000
	Satış bedeli ile cari değer arasındaki olumlu farkın kaydı. $(45.000-43.000)250=500.000$		
01.05.2000			
3	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	1.750.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		1.750.000
	Cari değerler arasındaki olumsuz farkın kaydı. $(50.000-43.000)250=1.750.000$		

01.05.200
0

4	32 9	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	1.750.000	
	12 7 15 2	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR MAMÜLLE R		500.000 1.250.000
		Sözleşmeyle ilgili ticari alacak ve borç hesaplarının mahsubu ve farkın ipliğin defter değeri ile ilişkilendirilmesi		
		01.05.200 0		
5a	10 0	KASA	19.162.50 0	
	60 0	YURTIÇİ SATIŞLAR		11.250.00 0
	39 1	HESAPLANAN KDV		1.912.500
		Sözleşmeye göre iplik satışının kaydı.		
		01.05.200 0		
5 b	62 0	SATILAN MAMÜLÜN MALİYETİ	9.500	
	15 2	MAMÜLLE R		9.500
		İplik satış maliyetinin kaydı.		

--	--	--	--

01.05.2000

6	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER 659 DİĞ. FAAL. OL. GİD. VE ZARARLAR 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	500.000 1.250.000 1.750.000	
	01.05.2000		
7	FORWARD D D A N A L A C A K L I L A R 921 -M Firması 920 FORWARD D D A N B O R Ç L U L A R -K Firması Sözleşmenin ilgili nazım hesaplardan çıkarılması. /	11.250.000 11.250.000	

5.3.Futures Sözleşmeleri

İleri tarihli işlemler anlamındadır. Belli bir kıymetin önceden belirlenmiş bir fiyattan yine önceden belirlenmiş bir tarihte teslim edilmesini öngörür. Forward piyasalardan farkı, organize piyasalarda standartlaştırılmış (bir kontratın miktarı, kontratların piyasaya çıkış tarihleri, marjin adı altında bir teminat sistemine sahip olunması gibi) kontratlar üzerinden işlem görmesidir. Spekülatif amaçlı yapıldığında, teorik olarak sonsuz kar ve zarar ihtimali vardır.³⁰⁶

5.3.1.Futures Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Standart sözleşmeler olarak bilinen Future sözleşmeleri organize borsalarda işlem görürler. Sözleşmeye taraf olan kişiler belirli bir teminat yatırır ve günlük kazanç ve kayıplarını hesaplarına geçirirler. Değerleme işlemleri günlük olarak yapılmaktadır.

Futures sözleşmelere ilişkin muhasebe kayıtları sözleşmenin kar elde edilmesi, makul değer riskten korunması, nakit akış riskinden korunması ve yabancı paralı net yatırımın riskten korunması amacıyla yapılmasına göre değişmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda ortaya çıkan kazançlar için ilgili varlık hesapları borçlandırılır. İşlem sırasına göre gelir hesapları, pasifte dönem ayırıcı hesaplar veya özkaynak hesapları alacalandırılır. Ortaya çıkan kayıplar ise ilgili varlık ya da borç hesapları alacalandırılarak kaydedilir. Sözleşmenin yapılış amacına bağlı olarak aktifte dönem ayırıcı hesaplar borçlandırılır, gelir hesapları ya da özkaynak hesapları alacalandırılır.³⁰⁷

³⁰⁶ (Çevrimiçi) <http://borsa.terimleri.com/Future.html>, (Erişim Tarihi: 20.04.2009).

³⁰⁷ Metin Çoban, **Uluslararası Muhasebe Standartları 32 ve 39'un Türkiye'ye Uygulanabilirliği ve Muhasebe İşlemleri**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, İşletme Programı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Trabzon, 2001. ,s. 183.

UMS 39'a göre riskten korunma amacıyla sözleşme yapıldığında elde edilen kar ya da zarar sözleşmenin vadesine göre itfa edilirler. Fakat spekülasyon amaçlı sözleşme alınıp satılmış ise elde edilen kar ya da zarar doğrudan gider hesaplarına kaydedilir. Fiyat riskine karşı korunmak için yapılan işlemler ile kar elde amaçlı yapılan işlemlerin muhasebe kayıtları benzerdir. Nakit akış riskinden korunmak için yapılan işlemlerde ise dönem içinde ortaya çıkan kazançlar pasifte dönem ayırıcı hesaplarda ya da özkaynak hesaplarında izlenir. Dönem içinde oluşan kayıplar ise aktif dönem ayırıcı hesaplarda veya ilgili gider hesaplarına kayıt edilirler. Yabancı para birimine dayalı futures sözleşmelerinde dönem içinde ortaya çıkan kazançlar pasifte dönem ayırıcı hesaplar ya da özkaynak hesapları aracılığı ile kaydedilirler. Diğer taraftan ortaya çıkan kayıplar ise aktifte dönem ayırıcı hesaplar veya ilgili gider hesaplarında izlenirler. Bir başka önemli nokta da yabancı para biriminin değerinde meydana gelen artış ya da azalışlara ilişkin kayıtların da yapılması zorunluluğudur.³⁰⁸

Korunma işlemleri bir varlık, bir borç, taahhüt edilen bir işlem ya da gelecekte olması beklenen tahmini bir işlem için yapılabilmektedir. Korunma işlemi bir varlığın korunması için yapılırsa her ay sonunda elde edilen kazancın yeniden gözden geçirilmesi suretiyle kayıtlarda görünen tutarlar düzeltilir. Korunan varlığın değer azalışları için ayrılacak karşılık miktarının hesabında kümülatif korunma kazancı göz önünde tutulur ve değer azalmasının korunma kazancını aşması durumunda aşan miktar için karşılık ayrılır. Korunma işlemi sonunda ortaya çıkan korunma kazancı karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltmesine gidilir. Varlıkların değer azalmalarını aşan korunma kazançları işlemin sonunda kar olarak yazılır.³⁰⁹

80 Numaralı standartta spekülatif amaçlı sözleşmelerin muhasebeleştirilmesine yer verilmeyle birlikte, özellikle riskten korunma amaçlı futures sözleşmeler üzerinde durulmuş ve böylece yapılan sözleşmelerin riskten korunma amaçlı olup olmamasına

³⁰⁸ Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s.145.

³⁰⁹ Recep Pekdemir, **Türev İşlemlerinin Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul 1999, s.10.

göre muhasebe ilkelerinin, özellikle dönemsellik ilkesinin, nasıl kullanılacağı belirlenmiştir. Bu standart çerçevesinde,³¹⁰

- i) Gerçek piyasa değeri ile raporlanan kalemlerin riskten korunması
- ii) mevcut bir varlık veya borcun ve kesin bir işletme taahhüdünün riskten korunması
- iii) gerçekleşmesi olası işlemlerin riskten korunması olmak üzere üç farklı riskten korunma işlemi tanımlanmaktadır.

Korunma işlemi bir borcun maliyet artışından korunmak için yapıldığında korunma kazancı ilgili faiz giderinden kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir. Korunma kaybı olduğu zaman, kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir ve faiz giderlerine eklenir. Korunma kazancı kesinleştiğinde “Gelecek Aylara Ait Gelirler” ve korunma kaybı kesinleştiğinde “Gelecek Aylara Ait Giderler” hesaplarına alınarak bu hesaplardan ilgili dönemlerde aktarma yapılır.³¹¹

Futures sözleşmelere ilişkin şartlar yerine getirildiğinde başlangıçta ödenen teminata ait kapanış kayıtları ve sözleşmenin iptaline ilişkin kayıtlar yapılır. Yabancı para biriminden yapılan sözleşmelerde kambiyo muhasebesi işlemleri göz önünde bulundurulur.³¹²

³¹⁰ Yakup Selvi , **a.g.e.**, s.s. 111-112.

³¹¹ Göksel Yücel, **Türev Ürünler İle İlgili Temel Bilgiler ve Muhasebeleştirilmesi**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, İstanbul 2001, s.4.

³¹² Timuçin Bozkurt, **a.g.e.**, s. 146.

5.3.2. Futures Sözleşmelerin Muhasebeleştirilmesi

Tablo 4. Future Sözleşmelerinin FASB'ın 80 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi

Future Sözleşmelerinin FASB'ın 80 Numaralı Standardı Çerçevesinde Muhasebeleştirilmesi			
Future Sözleşmesindeki amaç	Sözleşme Bedeli	Sözleşmede Kazanç veya Kayıp Tespiti	Sözleşmede Kazanç veya Kaybın Kaydı
Mevcut Alacak veya Borcun Korunması	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.	Değerleme günündeki borsa kur kullanılır.	Sözleşme vadesi sonuna kadar ertelenir.
Belirli Bir Taahhüdünün Korunması	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.	Değerleme günündeki borsa kur kullanılır.	Taahhüt gerçekleşene kadar ertelenir.
Gerçekleşmesi Olası Bir İşlemin Korunması	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.	Değerleme günündeki borsa kur kullanılır.	olası işlem gerçekleşene kadar ertelenir.
Spekülasyon	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.	Değerleme günündeki borsa kur kullanılır.	Cari dönemin sonuç hesaplarına aktarılır.

Kaynak: Yakup Selvi, Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi, İstanbul,2000,

Örnek 1³¹³

Un üretimi konusunda faaliyet gösteren J Firması üretimde kullandığı buğday fiyatlarının yükseleceğini tahmin etmekte ve vadeli piyasadan 6 aylık bir buğday futures sözleşmesi satın almak istemektedir.

Bir yıllık borsa üyelik aidatını oluşturan 120 TL ile KDV'yi çek ciro ederek 01.07.2000'de ödeyen bu firma, ayın tarihinde K Aracı kurumu'nu başvurarak futures işlemi için öngörülen %0,1 komisyon + KDV'yi ve %10 başlangıç teminatını peşin olarak ödemiştir.

Aracı kurum, J firmasından aldığı talimat doğrultusunda bir adet 6 ay vadeli bir buğday futures sözleşmesini 01.07.2000'de 1.000 TL'ye satın almış ve durumu J Firmasına bildirmiştir.

Buğday futures sözleşmesine ait 6 aylık cari fiyat değişimleri şöyle olmuştur:

TO	T1	T2	T3	T4	T5	T6
1000	1100	1200	1050	900	1200	1400

Sözleşmeyi sürdürme seviyesi (teminatı) başlangıç teminatının %75'idir. Vade sonunda taraflar sözleşmenin gereğini yerine getirmişlerdir.

İstenilen: Bu bilgileri esas alarak;

- 1) Alıcı J firmasının,
- 2) Satıcı L firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.
- 3) Buğday futures sözleşmesinin sonuçlarını bu iki firma açısından değerlendiriniz.

³¹³ a.g.e.,

1)Alıcı J firmasının,

01.07.2000			
1	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 191 İNDİRİLECEK KDV 103 VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EM. 1 yıllık bırsa aidatının yatırılması.	60 60 20.4 140.4	
01.07.2000			
2	653 KOMİSYON GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA Aracı kuruma komisyon ödenmesi.	1 0,17 1.17	
01.07.2000			
3	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR 100 KASA Aracı kuruma teminat yatırılması.	100 100	

--	--	--	--

01.07.2000

4	922 FUTURDAN BORÇLULAR -Aracı kurum 923 FUTURDAN ALACAKLILAR - J Firması Futur sözleşmesinin yapılması. T1	1.000	1.000
5	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞER OLAĞAN GEL.VE KAR. Futur kontratı fiyatının artmasıyla oluşan gelir kaydı. T2	100	100
6	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞER OLAĞAN GEL.VE KAR. Futur kontratı fiyatının artmasıyla oluşan gelir kaydı.	100	100

--	--	--	--

T3			
7	659 DİĞER OALAĞAN GİD. VE ZARARLAR 150 DİĞ. TİC. BORÇLAR 329 Futur kontratın fiyatının düşmesiyle oluşan giderin kaydı.	150	150
T4			
8	659 DİĞER OALAĞAN GİD. VE ZARARLAR 150 DİĞ. TİC. BORÇLAR 329 100 KASA Futur kontratın fiyatının düşmesiyle oluşan giderin kaydı.	150	50 100
T5			
9	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127 649 DİĞER OLAĞAN GEL. VE KAR Futur kontratı fiyatının artmasıyla oluşan gelirin	300	300

	kaydı.		
--	--------	--	--

T6

10	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KAR. Futur kontrat fiyatının artmasıyla oluşan gelirin kaydı.	200	200
11	DİĞER TİCARİ BORÇLAR 329 100 KASA 127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR Borç ve alacak hesaplarının kapatılması ve olumlu farkın tahsili	200 500	700
12	İLK MADDE VE MALZEME 150 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA Kontrat konusu, varlığın teslim alınması.	1.000 170	1170

--	--	--	--

/			
13	100 KASA	100	
	126 VERİLEN TEMİNAT DEPOZİTO VE		100
	Başlangıç teminatın geri alınması.		
/			
14	923 FUTURDAN ALACAKLILAR	1.000	
	-J Firması		
	922 FUTURDAN BORÇLULAR		1.000
	-Aracı kurum		
/			
15	649 DİĞ. FAAL.OL. GELİR VE KARLAR	700	
	659 DİĞ. FAAL. OL.GİD. VE ZARAR		300
	690 DÖNEM KARI VE ZARARI		400

--	--	--	--

2) Satıcı L firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

01.07.2000			
1	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 191 İNDİRİLECEK KDV 103 VERİLEN ÇEK VE ÖDEME EM. 1 yıllık bırsa aidatının yatırılması.	60 60 20.4 	 140.4
01.07.2000			
2	653 KOMİSYON GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA Kontrat satımı ile ilgili olarak komisyon ve KDV'nin ödenmesi	1 0,17 	 1.17
01.07.2000			
3	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR 100 KASA Başlangıç marjı olarak teminat yatırılması.	100 	 100

--	--	--	--

01.07.2000

4	922 FUTURDAN BORÇLULAR -Aracı kurum 923 FUTURDAN ALACAKLILAR - L Firması Sözleşmesinin yapılması. T1	1.000	1.000
5	659 DİĞER OLAĞAN GİD. VE ZARARLAR 100 KASA Future kontrat fiyatının yükselmesiyle oluşan zararın kaydı. T2	100	100
6	659 DİĞER OLAĞAN GİD. VE ZARARLAR 100 KASA Future kontrat fiyatının yükselmesiyle oluşan zararın kaydı.	100	100

--	--	--	--

T3

7	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KAR. Futur kontratın fiyatının düşmesiyle oluşan gelirin kaydı.	150	150
8	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞER OLAĞAN GELİR VE KAR. Future kontrat fiyatının düşmesiyle oluşan gelirin kaydı.	150	150
9	659 DİĞER OLAĞAN GİD. VE ZARARLAR 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Future kontrat fiyatının yükselmesiyle oluşan gelirin kaydı.	300	300

--	--	--	--

T6

10	659 DİĞER OLAĞAN GİD. VE ZARARLAR	200	
	100 KASA		200
	Future kontrat fiyatının yükselmesiyle oluşan giderin kaydı.		
	/		
11	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	300	
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		300
	Borç ve alacak hesaplarının kapatılması		
	/		
12a	100 KASA	1.170	
	600 YURTIÇİ SATIŞLAR		1.000
	391 HESAPLANAN KDV		170

	Kontrat konusu malın satılması ve bedelinin tahsili		
--	---	--	--

/

12b	620 SATILAN MAMÜLLERİN MALİYETİ 152 MAMÜLLER Satış maliyetinin kaydı.	800	800
13	100 KASA 126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEM. Teminatın geri alınması.	100	100
14	923 FUTURDAN ALACAKLILAR -L Firması 922 FUTURDAN BORÇLULAR -Aracı kurum Sözleşmenin iptal edilmesi.	1.000	1.000

--	--	--	--	--

3) Alıcı J firması bu kontrat sonunda toplam 400 TL kar elde etmiştir. Satıcı L firması ise bu tutarda zarar etmiştir. Futur kar veya zararı 659 ve 649 nolu hesapların karşılaştırılması yoluyla kolayca bulunur.

Örnek 2

N Firması, 01.03.1999'da K Bankası'ndan TEFE+5 değişken faizli 10 .000 TL tutarlı teminatlı bir ithalat kredisi almıştır. Kredinin teminatını 12.000 TL'lık ticari senet oluşturmaktadır. Firma borçlu cari hesap şeklindeki bu krediye 3 ayda bir faiz ödeyecektir. Bu firma, kredi faiz oranındaki artma riskini sınırlamak amacıyla 01.03.1999'da yıllık 0/060 faiz oranlı, 10.000 TL tutarlı, 9 ay vadeli bir faiz futur sözleşmesi satın almıştır. Borsa üyelik aidatı 200 TL, aracı kurum komisyonu 50 TL, başlangıç teminatı 100 TL'dir. Başlangıç teminatının %80'den aşağıya inmesi borsa yönetimince istenmemektedir.

9 aylık dönemde cari piyasadaki yıllık TEFE aşağıdaki olmuştur.

TO	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9
0,6	0,6	0,65	0,67	0,7	0,68	0,65	0,6	0,68	0,6

Sözleşmenin karşı tarafı T Firmasıdır. Firmalar faiz futur sözleşme ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir.

İstenilen: Yukarıdaki bilgilere göre;

1)N Firmasının,

2) T Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

1)N Firmasının muhasebe kayıtları;

1	100 KASA 300 BANKA KREDİLERİ İthalat kredisi alınması.	10.000	10.000
2	121 ALACAK SENETLERİ 121.02 Teminattaki alacak senetleri 121 ALACAK SENETLERİ 121.01. Cüzdandaki alacak senetleri Alacak senetlerinin teminata verilmesi.	12.000	12.000
3	653 KOMİSYON GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA	50 8,5	58,5

	Aracı kuruma komisyon ve KDV ödenmesi		
--	---------------------------------------	--	--

/

4	659 DİĞER OLAĞAN GİDER VE ZARARLAR veya 770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA Borsa üyelik aidatının ve KDV'nin ödenmesi.	200 34 234
5	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEMİNATLAR 100 KASA Başlangıç teminatının yatırılması.	100 100
6	922 FUTURDAN BORÇLULAR -T Firması 923 FUTURDAN ALACAKLILAR -N Firması	1 1

--	--	--	--

T1

7	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 380 GELECEK AYLARA AİT GELİR. Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı. (10.000*0,05*1/12=100)	41,67	41,67
T2			
8	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 380 GELECEK AYLARA AİT GELİR. Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı. (10.000*0,10*1/12=100)	83,34	83,34
T3			
9	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 380 GELECEK AYLARA AİT GELİR.	100	100

	Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı. (10.000*0,12*1/12=100)		
--	--	--	--

T3

10a	780 FİNANSMAN GİDERLERİ 100 KASA Banka faizinin ödenmesi. (10.000*0,69*3/12=1.725)	1.725	1.725
10b	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER 642 FAİZ GELİRLERİ Futur sözleşmesi olumlu faiz farkının gelir kaydı	225	225
11	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 380 GELECEK AYLARA AİT GELİR. Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı.	125	125

	(10.000*0,15*1/12=125,01)		
--	---------------------------	--	--

T5

12	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127	108,33	
	380 GELECEK AYLARA AİT GELİR. Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı. (10.000*0,31*1/12=108,33)		108,33
	T6		
13	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127	83,33	
	380 GELECEK AYLARA AİT GELİR. Faiz futur kontratı olumlu faiz farkının kaydı. (10.000*0,10*1/12=83,33)		83,33
	T6		
14a	FİNANSMAN GİDERLERİ 780	1.816,75	
	100 KASA		1.816,75

	Banka faizinin ödenmesi. (10.000*0,7267*3/12=1.816,75)		
--	---	--	--

T6

14b	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER	316,66	
	642 FAİZ GELİRLERİ		316,66
	Futur sözleşmesi 3 AYLIK olumlu faiz farkının gelir kaydı		

T7

15	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	41,67	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		41,67
	Futur kontratı fiyat olumsuz faiz farkının kaydı. (10.000*0,65*1/12=41,67).		

T8

16	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	108,33	
	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER		108,33
	Futur kontratı fiyat olumsuz faiz farkının kaydı.		

	(10.000*0,13*1/12=108,33).		
--	----------------------------	--	--

T9			
17	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
127		41,67	
380	GELECEK AYLARA AİT GELİRLER		41,67
	Futur kontratı fiyat olumsuz faiz farkının kaydı. (10.000*0,05*1/12=41,67).		
T9			
18a	FİNANSMAN GİDERLERİ		
780		1.691,75	
100	KASA		1.691,75
	Banka kredisine faiz ödenmesi. (10.000*0,7267*3/12=1.816,75)		
T9			
18b	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER	150	
	642 FAİZ GELİRLERİ		108,33
	180 GELECEK AYLARA AİT GİD.		41,67

	Futur sözleşmesi üç aylık olumlu faiz farkının gelir kaydı.		
--	---	--	--

/			
19	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	41,67	
	100 KASA	649,99	
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		691,66
/			
20	923 FUTURDAN ALACAKLILAR	1	
	- N Firması		
	922 FUTURDAN BORÇLULAR		1
	-T Firması		
/			
21	100 KASA	100	
	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEM.		100

--	--	--	--

2) T Firmasının muhasebe kayıtlarını yapınız.

1				
	653	KOMİSYON GİDERLERİ	50	
	191	İNDİRİLECEK KDV	8,5	
	100	KASA		58,5
	Komisyon gideri ve KDV'nin nakden ödenmesi.			
2				
	770	GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	200	
	191	İNDİRİLECEK KDV	34	
	100	KASA		234
	Borsa üyelik aidatının ve KDV'nin nakden ödenmesi			
3				
	922	FUTURDAN BORÇLULAR	1	
	-N Firması			

	100 KASA		83,33
--	-----------------	--	--------------

T3			
7	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	100	
	100 KASA		100
T4			
8	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	125	
	100 KASA		125
T5			
9	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	108,33	

	100 KASA		108,33
	Futur kontratı olumsuz faiz farkının gider kaydı.		

T6

10	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	83,33	
	100 KASA		83,33
	Futur kontratı olumsuz faiz farkının gider kaydı.		
T7			
11	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	41,67	
	649 DİĞER OL.GELİR VE KARLAR		41,67
T8			
12	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	108,33	

	100 KASA		108,33
	Futur kontratı olumsuz faiz farkının gider kaydı.		

T9

13	659 DİĞER OL. GİD. VE ZARARLAR	41,67	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		41,67
	Futur kontratı olumsuz faiz farkının gider kaydı.		
	/		
14	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	41,67	
	329		41,67
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		41,67
	/		
15	FUTURDAN ALACAKLILAR		
	923	1	

	-T Firması		
	922 FUTURDAN BORÇLULAR -N Firması		1

16	100 KASA	100	
	126 VERİLEN DEPOZİTO VE TEM.		100
	Başlangıç teminatının geri alınması.		

5.4.Swap Sözleşmeleri

Swap, iki varlığın değişimi olarak ifade edilebilir. Gerek faiz ve gerekse de para birimleri birbirleriyle değiştirilebilir. Swap iki farklı vadeye yapılan döviz alış ve satış aracılığıyla ya da zıt yönlü ve farklı para cinsindeki varlıkların para piyasaları işlemleriyle ileri vadeye taşınmasıyla olur.³¹⁴

İngilizce kökenli "SWAP" kelimesinin Türkçe karşılığı "takas", "değiştirme", "değiş tokuş", "trampa etmek", "bir şeyi bir şeyle takas etmek"tir. Swap, iki taraf arasında, önceden belirlenen bir sistem içerisinde, belirli bir finansal varlıktan kaynaklanan gelecekteki nakit akışlarının değiştirilmesi konusunda yapılan bir sözleşmedir. Bilindiği gibi varlıkların alım satımı için, yıllardır faaliyet gösteren piyasalar vardır.

³¹⁴ (Çevrimiçi) <http://www.hisse.net/yazi/198/SWAP>, (Erişim Tarihi: 29.05.2009).

Oysa yükümlülüklerin alım satımı, son yıllara kadar üzerinde düşünülmemiş bir konudur. Bu nedenle, swap, borçların değiş tokuşunu mümkün kılmaktadır. Değişime konu olan ödemeler, faiz, anapara veya hem anapara hem de faiz ödemeleri olabilir. Swap işleminde bir para birimi başka bir para birimi ile aynı gün içerisinde değiştirilmektedir. Ancak, bir vadeli işlem çeşidi olan swap'ta satılan para birimi genellikle ileriki bir günde ters işlemle geri alınmaktadır. Swap'ta amaç, faiz oranları ile döviz kurlarında kaydedilen dalgalanmaların yarattığı riski minimize etmektir. Swap, farklı kuruluşların farklı mali piyasalardaki değişik kredi değerliliklerine bağlı olarak, farklı kredi şartları ile karşı karşıya kalmalarıdır. Böylece, söz konusu farklılıklardan swap işlemine taraf olan işletmelerin her birinin yararlanması söz konusu olmaktadır. Swap işleminin özü, alacakların bulunduğu finansal piyasadaki konumuna dayanarak, bir tarafın diğer tarafa karşı sağladığı görece üstünlüğü, arbitraj amacıyla değiştirmesidir. Böylece, finansal piyasadaki konumu nedeniyle, görece maliyet üstünlüğüne sahip olan işletme. swap sözleşmesiyle, diğer işletmenin bu üstünlüğe ulaşabilmesine olanak sağlamaktadır. Swap işlemlerinin gerçekleştirilmesinde bankalara, takas odalarına, swap depolarına, pazar belirleyicilere ve brokerlere önemli görevler düşmektedir. Bu yeni finansman tekniğinin doğmasında finansal liberalleşme sonucu uluslararası mali piyasalarda görülen bütünleşme eğilimleri, faiz oranlarında ve döviz kurlarında ortaya çıkan artan değişkenlik ve benzeri faktörler etkili olmuştur. Swap işlemleri, ülkeler açısından özellikle ödemeler bilançosunda geçici nedenlerle ortaya çıkan açıkları finanse etmek veya ulusal paradan spekülasyon kaçışları önlemek için yapılır. Ülkenin ulusal parasının değer kaybettiği dönemlerde, spekülasyonlar, sağlam dövizlere yönelirler. Bu durumda swap anlaşmaları, ülkenin başvurabileceği güvenlik aracı durumundadır. Böyle bir durumda, swap aracılığıyla, sağlam paralı ülkelerin paraları elde edilir ve bu dövizler, Merkez Bankasının döviz piyasasına yapacağı müdahalelerde kullanılır. Böylece, spekülasyon akım durdurulduğu zaman, swap anlaşması da amacına ulaşmış olur.³¹⁵

5.4.1. Swap Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

³¹⁵ (Çevrimiçi) http://www.alomaliye.com/halil_soyler_swap.htm, (Erişim Tarihi: 29.05.2009).

Swap sözleşmelerinde, sözleşme değerlerinin ve dönemsel faiz ödemelerinin muhasebeleştirilmesi başlıca sorunları oluşturur. FASB' ın 52 numaralı standardı döviz swap sözleşmelerinin nasıl muhasebeleştirileceklerine kılavuzluk ediyorsa da diğer swap sözleşmelerinin muhasebeleştirme sorunlarına ilişkin kapsamlı bir kılavuz henüz oluşmamıştır.

Swap sözleşmelerinin muhasebeleştirilmesinde genellikle aşağıdaki ilkelere uyulmaktadır.³¹⁶

1. Belirli bir riskten korunmak amacıyla taraf olunan swap sözleşmelerinin kazanç ve kayıplarının, riskten korunma kalemi ilişkin işlemlerde veya riskten korunma kalemin değerlendirilmesinde düzeltme olarak kullanılması gerekir. Bu amaçla;
 - Yabancı bir ülkede bulunan bağlı ortaklık ve iştiraklerdeki sermaye paylarının riskten korunması amacıyla taraf olunan swap sözleşmelerine ait kazanç veya kayıplar, öz sermayede bir düzeltme olarak dikkate alınmalıdır.
 - Döviz dayalı borçlar da dahil olmak üzere döviz dayalı bir işlemin riskten korunması amacıyla taraf olunan swap sözleşmelerinin kazanç veya kayıpları döviz dayalı işlemlerin değerlendirilmesinde dikkate alınmalıdır.
2. Swap sözleşmelerinin kazanç veya kayıplarının faaliyet dönemlerine dağıtılmasında, swap sözleşmesinin ilgili olduğu işleme ait düzeltme yapılan gelir ve giderlerin dönemleri esas alınmalıdır. Bu amaçla;
 - Faiz swap'ı sözleşmelerinde swap kazanç veya kayıpları peşin tahsil edilmiş gelir veya peşin tahsil ödenmiş gider olarak hesaplarda

³¹⁶ Nejat Tenker ve Orhan Sevilengül, Özellik Gösteren İşletmelerin Muhasebeleştirilmesi, Bankacılar, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı: 13, 1994, s. 34.

bekletilmelidir. Riskten korunan işlemin giderinin kaydedildiği dönemde düzeltme yapılmak üzere bu hesaptan aktarılmalıdır.

- Faiz swap'ı sözleşmelerinde swap ödemeleri, ödemelerin ilgili olduğu faaliyet dönemleri itibariyle tahakkuk ettirilmelidir.
 - Döviz cinsinden bir taahhüdün riskten korunması amacıyla taraf olunan swap sözleşmelerinin kazanç veya kayıpları peşin tahsil edilmiş gelir veya peşin ödenmiş gider olarak hesaplarda bekletilmeli ve döviz cinsinden olan işlemin değerlemesine dahil edilmelidir.
 - İlgili iki döviz cinsinin faiz oranlarındaki farklılıklara ait periyodik ödemeler, ilgili bulundukları dönemler itibariyle tahakkuk ettirilmeli ve bu ödemeler faiz giderlerinde bir düzeltme olarak dikkate alınmalıdır.
2. Swap sözleşmeleri için bir aracı kuruma komisyon ödenmesi halinde ödenen komisyon swap sözleşmesinin maliyetini artıran bir gider olarak dikkate alınmalıdır.

5.4.2. Swap Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Örnek 1³¹⁷

V Firmasının varlıkları arasında ihracattan sağlamış olduğu 5.000 DEM vardır. Bu Firma, gelecek iki aydaki işlemleri için 5.000 DEM'e eşdeğer tutarda USD'ye gereksinim duymaktadır.

İleride DEM'in değerinin artacağı m da tahmin eden V Firması DEM'i geri'ye dönüşü mümkün olmayacak şekilde satmadan USD gereksinimini karşılamak amacıyla, Y Firması'yla 01.05.1999'da bir para swapı sözleşmesi yapmıştır. Sözleşmeye Z Bankası aracılık etmiştir.

Sözleşmeye göre, V Firması L.5.1999'da Y Firması'na verilmek üzere aracı bankaya 5.000 DEM yatıracak, bu bankaya kendisine verilmek üzere Y Firması tarafından

³¹⁷ a.g.e.,

5.000 DEM'in karşılığı olarak yatırılan 2645,5 USD'yi alacaktır. Aracı bankaya iki firmada yıllık %01 komisyon ödeyecektir.

Para swapına uygulanacak ilk değiş-tokuş (1. Swap) kuru USD için 497.070,5 TL, DEM için 263.000 TL'dir.

Sözleşmede, USD'nin yıllık faiz oranı %9, DEM'in yıllık faiz oranı %12 Olarak belirlenmiştir.

V Firması USD aldığı için USD olarak hesaplanan aylık faizin TL karşılığını Y Firması'na; Y Firması ise almış olduğu DEM için hesaplanan DEM aylık faizinin TL karşılığını V Firması'na ertesi ayın ilk gününde karşılıklı olarak ödeyecektir.

Sözleşmeye göre, yabancı paraların iadesinde (2. Swap) kullanılacak Kur ilk değiş-tokuş (swap) kurları ile aynı olacaktır. Mayıs ve Haziran aylarının sonunda USD ve DEM'in cari ve cari kurları aşağıdaki gibi gerçekleşmiştir.

31.05.1999 USD'nin cari alış kuru 516.000 TL, cari satış kuru 520.000 TL DEM'in cari alış kuru 278.000 TL, cari satış kuru 280.500 TL'dir.

30.06.1999 USD'nin cari alış kuru 531.500 TL, cari satış kuru 536.250 TL; DEM'in cari alış kuru 290.000 TL, cari satış kuru 292.600 TL'dir

İstenilenler: Yukarıdaki bilgileri esas alarak;

1. Swap sözleşmesine,
2. Aracı Banka komisyonunun ödenmesine,
3. DEM ile USD'nin değiş tokuşuna (1. Swapa),
4. Birinci dönem faiz giderlerinin ödenmesine ve tahsiline,
5. İkinci dönem faiz gelirlerinin ödenmesine ve tahsiline,
6. DEM'in geri alınmasına ve USD'nin iade edilmesine (2. Swapa)
7. Swap sözleşmesinin iptaline ait V Firması'nın muhasebe kayıtlarını yapımız.
8. Ayın işlemlere ait Y Firması'nın muhasebe kayıtlarını yapımız.
9. Para swapının sonuçlarını iki firma açısından değerlendirebilirsiniz.

1)V Firmasının muhasebe kayıtları

1	926	SWAPTAN BORÇLULAR -Y Firması	1.315.000.000		
	927	SWAPTAN ALACAKLILAR -V Firması		1.315.000.000	
2	780	FİNANSMAN GİDERLERİ	1.380.750		
	100	KASA		1.380.750	

3	100 KASA 100.02.01 USD kasası2645,5 100 KASA 100.02.02 DEM Kasası 5.000	1.315.000.000	1.315.000.000
----------	---	----------------------	----------------------

4a	780 FİNANSMAN GİDERLERİ 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA	10.317.450 1.547.617,5	11.865.067,5
4b	100 KASA 642 FAİZ GELİRLERİ 391 HESAPLANAN KDV	15.985.000 2.085.000	13.900.000
5a	780 FİNANSMAN GİDERLERİ	10.639.870	

	191 İNDİRİLECEK KDV	1.595.980,5	
	100 KASA		12.235.850,5

5b	/		
	100 KASA	16.675.000	
	642 FAİZ GELİRLERİ		14.500.000
	391 HESAPLANAN KDV		2.175.000
6	/		
	100 KASA 100.02.02 DEM Kasası 5.000	1.315.000.000	
	100 KASA 100.02.01 USD kasası2645,5		1.315.000.000
7	/		

	SWAPTAN ALACAKLILAR		
927	-V Firması	1.315.000.000	
926	SWAPTAN BORÇLULAR		1.315.000.000
	-Y Firması		

3) Y Firmasının muhasebe kayıtları

1	926 SWAPTAN BORÇLULAR -V Firması	1.315.000.000	
	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -Y Firması		1.315.000.000
	/		
2	780 FİNANSMAN GİDERLERİ	1.380.750	
	100 KASA		1.380.750
	/		

3			USD	
	100 KASA	1.315.000.000		
	100.02.02 DEM Kasası 5.000			
	100 KASA			1.315.000.000
	100.02.01 kasası2645,5			
	/			

4a				
	780 FİNANSMAN GİDERLERİ	13.900.000		
	191 İNDİRİLECEK KDV	2.085.000		
	100 KASA			15.985.000
4b				
	100 KASA	11.865.067,5		
	642 FAİZ GELİRLERİ			10.317.450
	391 HESAPLANAN KDV			1.547.617,5

	/		
5a			
	780 FİNANSMAN GİDERLERİ	14.500.000	
	191 İNDİRİLECEK KDV	2.175.000	
	100 KASA		16.675.000

	/		
5b			
	100 KASA	12.235.850,5	
	642 FAİZ GELİRLERİ		10.639.870
	391 HESAPLANAN KDV		1.595.980,5
	/		
6			
	100 KASA 100.02.02 DEM Kasası 5.000	1.315.000.000	
	100 KASA 100.02.01 USD kasası2645,5		1.315.000.000

	/		
7	SWAPTAN ALACAKLILAR 927 -Y Firması	1.315.000.000	
	926 SWAPTAN BORÇLULAR -V Firması		1.315.000.000

9) Sözleşmeye göre 5.000 DEM'le 2645,5 USD'yi swap ederek iki aylık süre için USD gereksinmesini karşılamayı amaçlayan **V Firması**, bu süre içinde DEM satışı yapmadan 2.645,5 USD tutarındaki gereksinmesini karşılama imkanını elde etmiştir.

V Firması'nın 2 aylık süre içinde kullandığı USD için ödediği faiz tutan 20.957.320 TL, karşı tarafın kullandığı DEM için tahsil ettiği faiz tutarı 28.400.000 TL olmuştur. Bu firmanın elde ettiği net faiz farkı ise 7.442.680 TL'dir. Aracı bankaya 1.380.750 TL komisyon ve BSMV ödeyen bu firmamın sağladığı net gelir 6.061.930 TL'dir. Özetle V Firması iki aylık bir süre için hem 5.000 DEM ile eşdeğer olan 2.645,5 USD tutarındaki gereksinmesine 5.000 DEM'ini satmadan karşılamış hem de 6.061.930 TL kazanç sağlamıştır. Swap sözleşmesinin karşı tarafı olan Y Firması'nda, 2 aylık süre içinde 2.465,5 USD ile eşdeğer olan 5.000 DEM'i kullanmıştır. Bu firmanın net faiz gideri 7.442.680 TL'dir. Aracı bankaya ödediği 1.380.850 TL'lik komisyon ve BSMV ile birlikte bu firmanın katlandığı gider tutan 8.823.430 TL olmuştur. Firmalardan birinin faiz geliri diğerinin faiz gideri olmaktadır.

Firmaların ödedikleri ve tahsil ettikleri faiz gelir ve giderleri ile olumlu ve olumsuz faiz farkları aşağıda özetlendiği gibi olmuştur:

	V FİRMASI	Y FİRMASI
GELİRLERİ		
01.06.1999	13.900.000 DEM	10.317.450 USD
01.07.1999	14.500.000 DEM	10.639.870 USD
GİDERLERİ		
01.06.1999	10.317.450 USD	13.900.000 DEM
01.07.1999	10.639.870 USD	14.500.000 DEM
FARK	7.442.680 (olumlu)	7.442.680 (olumsuz)

Yapılan swap sözleşmesinde firmaların faiz ödememeleri kararlaştırılmış olsaydı bu durumda swap sözleşmesi nedeniyle faiz geliri Ve faiz gideri meydana gelmezdi ve V Firması 2.645,5 USD'nin Y Firması buna eş değerdeki 5.000 DEM'in iki ay süre ile kullanım hakkını elde ederdi. Gereksinme duydukları yabancı paraların elde edilebilmesi için firmaların katlandıkları gider tutan da her biri için 1.380.750 TL. olurdu. Bu varsayıma göre faiz gider ve gelirlerine ait 4/a, 41b, 5/a, 51b, 8/4/a, 41b, 8/5/a, 8/51b'deki yevmiye maddelerinin yapılmasına gerek kalmazdı.

Örnek 2

R Firması buğday üretiminde bulunan bir tarım işletmesidir. Bu işletme gelecekteki 6 ayda buğday fiyatının düşeceğini beklemekte, fiyat düşme riskinden korunmak ve buğday satış fiyatını sabitlemek istemektedir. Un üretimi yapan S işletmesi ise, R işletmesinin aksine gelecekteki 6 ayda buğday fiyatlarının artacağını tahmin etmekte ve fiyat artış riskinden korunmak istemektedir.

Bu iki işletme L.2.2000'de 10 ton buğdayla ilgili 6 ay vadeli bir swap sözleşmesi imzalamışlardır.

Sözleşmeye göre R işletmesi 1 ton buğdayın 6 ay sonra 120.000.000 TL'den satıcısı ve vade sonundaki cari piyasa fiyatından alıcısıdır. Sözleşmenin yapıldığı tarihte bir ton buğdayın cari satış fiyatı 115.000.000 TL'dir. Sözleşmenin karşı tarafı S Firması'dır. Şubat, Mart, Nisan, Mayıs ve Haziran aylarının sonunda bir ton buğdayın cari piyasadaki satış fiyatı sıra ile 101.000.000, 98.000.000, 102.000.000, 104.000.000 ve 107.000.000 TL olmuştur. 31. 7.2000'de 1 ton buğdayın cari piyasadaki satış fiyatı ise 110.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir. Taraflar sözleşmeyle ilgili aracı banka kullanmaya ve teminat almaya gerek duymamışlardır. Vade sonunda taraflar sözleşmeyle ilgili yükümlülüklerini yerine getirmişlerdir.

İstenilen: Bu bilgileri esas alarak; erteleme yöntemine göre;

- 1) R Firması'nın,
- 2) S Firması'nın muhasebe kayıtlarını yapınız.
- 3) Buğdayın borsaya kayıtlı olduğunu ve firmaların aylık mali tablo düzenlediklerini varsayarak cari değer yöntemine göre firmaların muhasebe kayıtlarını yapınız.
- 4) Diğer bilgilerin aynı olduğunu, ancak, buğdayın cari piyasadaki satış fiyatının, 3L.03.2000'de 102 milyon, 30.04.2000'de 108 milyon, 31.05.2000'de 118 milyon, 30.06.2000'de 125 milyon, 31.07.2000'de 130 milyon TL olarak gerçekleştiğini varsayarak, bu duruma ve erteleme yöntemine göre firmaların muhasebe kayıtlarını yapınız.

1) R Firmasının muhasebe kayıtları;

Asıl öge (ürün) olan buğdayın maliyet bedeli ile değerlemeai nedeniyle erteleme yöntemine göre yapılan bu kayıtların, swap sözleşmesinin ve buğdayın cari değerle değerlendirilmesi, sözleşme ile ilgili olumlu ve olumsuz farkların gelir ve gider hesaplarına alınması sözleşmeye konu olan buğdayın (asıl ürünün) satışına kadar ertelenmiştir.

Buğday satış fiyatının düşeceğini tahmin eden ve tahmini gerçekleşse R Firması swap sözleşmesinden 100.000.000TL ($120.000.000 - 110.000.0 = 10.000.000 \text{ TL} \times 10 \text{ Ton} = 100.000.000 \text{ TL}$) olumlu fark (kazanç) elde etmiştir.

Bu olumlu fark 6 aylık dönemde buğday satış hasılatında meydana gelen 50.000.000 TL ($115.000.000 - 110.000.000 = 5.000.000 \times 10 \text{ ton} = 50.000.000 \text{ TL}$) tutarındaki azalmayı ortadan kaldırmış ve sözleşmede önceki duruma kıyasla buğday satış tutarında 50.000.000 TL artma neden olmuştur.

Swap sözleşmesinin buğdayın satış fiyatında meydana gelen azalm riskinden korunmak amacıyla yapıldığı nazara alınarak, meydana gelen b olumlu fark

(100.000.000 TL) korunma ögesini oluşturan buğdayın satışhasılatı ile ilişkilendirilmiştir (satış hasılatını artırıcı etkide bulunmuştur).

1	SWAPTAN BORÇLULAR		
	926 - S Firması	1.200.000.000	
	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -R Firması		1.200.000.000
/			
2	100 KASA	1.287.000.000	
	600 YURTIÇİ SATIŞLAR		1.100.000.000
	391 HESAPLANAN KDV		187.000.000

/			
3	100 KASA	117.700.000	
	600 YURTIÇİ SATIŞLAR		100.000.000
	391 HESAPLANAN KDV		17.000.000

/			
4	927 SWAPTAN ALACAKLILAR	1.200.000.000	
	-R Firması		
	926 SWAPTAN BORÇLULAR		1.200.000.000
	- S Firması		
/			

Buğday maliyet bedeli ile değerlemeye tabi tutan ve kayıtlamalarını erteleme yöntemine göre yapan S işletmesi de, swap sözleşmesinin ve Buğdayın cari değerle değerlemesini, sözleşme ile ilgili olumlu ve olumsuz farkların gelir ve gider hesaplarına alınmasının sözleşmeye konu olan buğdayın (asıl ürünün) satın alınışına kadar ertelemiştir. Buğday edinme alış maliyetinin artacağını tahmin eden ve tahmini gerçekleşmeyen bu işletme swap sözleşmesinden 100.000.000 TL olumsuz farka (kayba) uğramıştır. S işletmesinin R işletmesine ödediği bu 100.000.000 TL'lık

olumsuz fark buğday alış maliyetinin artacağını tahmin eden ve buğday fiyatının düşme si nedeniyle tahmini gerçekleşmeyen bu işletmede buğdayın alış maliyetini artırıcı bir etkiye neden olmuştur.

Buğday alış maliyetinin cari piyasada 50.000.000 TL düştüğü düşünüldüğünde, S işletmesinin net kaybı da, R işletmesinin net kazancı kadar, . 50.000.000 TL olarak gerçekleşmiştir.

1	SWAPTAN ALACAKLILAR		
	927 -R Firması	1.200.000.000	
	926 SWAPTAN BORÇLULAR		1.200.000.000
	- S Firması		
/			
2	İLK MADDE VE MALZEME		
	150	1.100.000.000	
	191 İNDİRİLECEK KDV	187.000.000	
	100 KASA		1.287.000.000
/			

3			
	150	İLK MADDE VE MALZEME	100.000.000
	191	İNDİRİLECEK KDV	17.000.000
	100	KASA	117.700.000

4			
	927	SWAPTAN ALACAKLILAR -R Firması	1.200.000.000
	926	SWAPTAN BORÇLULAR - S Firması	1.200.000.000

Cari Değer Yöntemine göre R Firması Muhasebe işlemleri,

1	926 SWAPTAN BORÇLULAR - S Firması	1.200.000.000	
	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -R Firması		1.200.000.000
	/		
2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	50.000.000	
	GELECEK AYLARA AİT 380 GEL.		50.000.000

	/		
3	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER	140.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		140.000.000

	/		
4	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER	30.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		30.000.000
	/		
5	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	40.000.000	
	GELECEK AYLARA AİT 380 GEL.		40.000.000

	/		
6	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	20.000.000	
	GELECEK AYLARA AİT 380 GEL.		20.000.000

	/		
7	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	30.000.000	
	GELECEK AYLARA AİT 380 GEL.		30.000.000
	/		
8	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	30.000.000	
	380 GELECEK AYLARA AİT GEL.		30.000.000

		/		
9				
	329	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	170.000.000	
	127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		170.000.000

		/		
10				
	380	GELECEK AYLARA AİT GEL.	170.000.000	
	180	GEL. AYL. AİT GİD.		170.000.000
		/		
11				
	100	KASA	1.287.000.000	
	600	YURTİÇİ SATIŞLAR		1.100.000.000
	391	HESAPLANAN KDV		187.000.000

	/		
12			
	100 KASA	117.000.000	
	YURTIÇİ SATIŞLAR		
	600		100.000.000
	391 HESAPLANAN KDV		17.000.000
	/		

	/		
13			
	SWAPTAN ALACAKLILAR		
	927	1.200.000.000	
	-R Firması		
	926 SWAPTAN BORÇLULAR		1.200.000.000
	- S Firması		

Asıl ürün (öge) olan buğdayın borsaya kayıtlı olması ve cari değerle değerlemeye tabi tutulması nedeniyle muhasebe kayıtlarını da "cari değer yöntemine" göre yapan, aylık mali tablo düzenleyen R İşletmesi'nin muhasebe kayıtlarında, swap sözleşmesinin sözleşme tarihinde ve her ay sonunda; buğdayın her ay sonunda cari değerle değerlemesi, sözleşmeye ait kazanç ve kayıpların her ay sonunda ertelenmiş

gelir ve gider hesaplarına alınması söz konusu olmuştur. Ancak, swap sözleşmesi ile ilgili kesin kazanç ve kaybın buğdayın satış hasılatı ile ilişkilendirilmesi yine buğdayın satışına kadar ertelenmiştir. Diğer kayıtların, genelde, erteleme yöntemine benzer bir şekilde yapılmış, R İşletmesi'nin swap avantajı yine 100.000.000 TL net olumlu farkı 50.000.000 TL olmuştur.

Cari Değer Yöntemiyle S Firmasının Muhasebe Kayıtları;

1	SWAPTAN BORÇLULAR 926 - R Firması 927 SWAPTAN ALACAKLILAR -S Firması	1.200.000.000	1.200.000.000
	/		
2	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	50.000.000	50.000.000

/			
3	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	140.000.000	
	380 GELECEK AYLARA AİT GEL.		140.000.000

/			
4	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	30.000.000	
	380 GELECEK AYLARA AİT GEL.		30.000.000
/			
5	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	40.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		40.000.000

	/		
6	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER	20.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		20.000.000

	/		
7	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER	30.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		30.000.000
	/		
8	GELECEK AYLARA AİT 180 GİDERLER	30.000.000	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		30.000.000

/			
9			
	DİĞER TİCARİ BORÇLAR		
	329	170.000.000	
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		170.000.000

/			
10			
	380 GELECEK AYLARA AİT GEL.	170.000.000	
	GEL. AYL. AİT GİD.		
	180		170.000.000
/			
11			
	İLK MADDE VE MALZEME		
	150	1.100.000.000	
	191 İNDİRİLECEK KDV	187.000.000	
	100 KASA		1.287.000.000

	/		
12	İLK MADDE VE MALZEME		
	150	100.000.000	
	191 İNDİRİLECEK KDV	17.000.000	
	100 KASA		117.000.000

	/		
13	SWAPTAN ALACAKLILAR		
	927	1.200.000.000	
	-S Firması		
	926 SWAPTAN BORÇLULAR		1.200.000.000
	- R Firması		

Cari değer yöntemine göre yapılan S Firması'nın muhasebe kayıtları

11. maddeye kadar R Firmasının tersidir.

11. madde, buğdayın cari piyasadan 1.100.000.000 TL'ye alışını 12. madde ise, swap sözleşmesi nedeniyle meydana gelen 100.000.000 TL tutarındaki olumsuz farkın buğdayın alış maliyeti ile ilişkilendirilmesini ve edinme maliyetinin artırılmasını kapsamına almaktadır.

13. maddede ise swap sözleşmesinin nazım hesaplardan çıkarılma kaydı yapılmıştır.

Bu şıkta yapılan kayıtlamalarda da, sözleşmelerin imza tarihinden vade sonuna kadar, buğdayın her ay sonunda cari değerle değerlemesi; sözleşmeye ait kazanç ve

kayıpların her ay sonunda ertelenmiş gelir ve gider hesaplarına alınması gerçekleştirilmiştir. Swap sözleşmesine ait kesin kazanç ve kayıpların buğdayın alış maliyeti ile ilişkilendirilmesi ise, bu şıkta yapılan kayıtlamalarda da buğdayın satın alınışına kadar ertelenmiştir.

Bu kayıtlama şeklinde de S İşletmesinin swap kaybı 100.000.000 TL, net olumsuz farkı 50.000.000TL olmuştur.

Erteleme Yöntemine Göre R Firmasının Muhasebe Kayıtları;

1	926 SWAPTAN BORÇLULAR - S Firması 927 SWAPTAN ALACAKLILAR -R Firması	1.200.000.000	1.200.000.000
2	100 KASA 600 YURTIÇİ SATIŞLAR 391 HESAPLANAN KDV	1.521.000.000	1.300.000.000 221.000.000

/			
3	612 DİĞER İNDİRİMLER 191 İNDİRİLECEK KDV 100 KASA	100.000.000 17.000.000	117.000.000

/			
4	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -R Firması 926 SWAPTAN BORÇLULAR - S Firması	1.200.000.000	1.200.000.000

Sözleşmeye göre sabit fiyatla buğday satıcısı, cari piyasa fiyatıyla buğday alıcısı konumunda olan R Firması, gelecekteki 6 ayda buğday satış fiyatlarının azalacağını tahmin etmiştir. Ancak buğdayın ton satış fiyatı 130.000.000 TL'ye yükselmiş olup, bu varsayıma göre R Firması ton başına 10.000.000 TL ($130.000.000 - 120.000.000 = 10.000.000$ TL), 10 ton buğday için 100.000.000 TL kayba uğramıştır. Bu kayıp tutarı bu defa buğday satış hasılatını azaltıcı bir etkide bulunmuştur. Bu etki 612

DİĞER İNDİRİMLER hesabına kaydedilmiştir. Diğer kayıtlamalar istenilen l'deki gibi yapılmıştır.

Erteleme Yöntemine Göre S Firmasının Muhasebe İşlemleri

1	926 SWAPTAN BORÇLULAR - R Firması	1.200.000.000	
	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -S Firması		1.200.000.000
2			
	150 İLK MADDE VE MALZEME	1.300.000.000	
	191 İNDİRİLECEK KDV	221.000.000	

	100 KASA		1.521.000.000
	/		
3	100 KASA	117.000.000	
	150 İLK MADDE VE MALZEME		100.000.000
	191 İNDİRİLECEK KDV		17.000.000
	/		

4	/		
	927 SWAPTAN ALACAKLILAR -S Firması	1.200.000.000	
	926 SWAPTAN BORÇLULAR - R Firması		1.200.000.000

S Firması gelecek 6 ayda buğday fiyatlarının **artacağını** tahmin etmiş ve tahmini doğru çıkmıştır.

Sözleşme tarihinde cari piyasadaki ton fiyatı 115.000.000 TL olan buğdayın sözleşme vadesi sonunda cari piyasadaki ton fiyatı 130.000.000 TL'ye yükselmiştir. Buğdayın 10 tonunun cari fiyatla (1.300.000.000 TL) ile **satıcı** sabit fiyatla (1.200.000.000 TL ile) **alıcısı** durumunda olan S işletmesi swap sözleşmesinden

100.000.000 TL kazanç elde etmiştir. 100.000.000 TL'lik bu kazanç kayıtlarını erteleme yöntemine göre yapan S işletmesinin **buğdayalış maliyetini azaltıcı** bir etkide bulunmuştur. Bu durum 3. madde de açık bir şekilde görünmektedir. Sözleşmenin yapıldığı tarihe kıyasla buğday alış fiyatının ton başına 15.000.000 TL ($130.000.000 - 115.000.000 = 15.000.000$ TL) arttığı nazara alındığında, 10 ton buğday alan S işletmesi 150.000.000 TL'lik ($15.000.000 \times 10 \text{ ton} = 150.000.000$ TL) fiyat artışının 100.000.000 TL'lik ($120.000.000 - 110.000.000 = 10.000.000 \times 10 \text{ ton} = 100.000.000$ TL) kısmından swap sözleşmesi ile korunmuş ve net maliyet artışını (net olumsuz farkı) 50.000.000 TL'ye indirmiştir.

5.5.Opsiyon Sözleşmeleri

Opsiyon sözleşmeleri opsiyonu alan tarafa, ödediği opsiyon primi karşılığında, belirli bir vadede veya belirli bir vadeye kadar, önceden belirlenen fiyat , miktar ve nitelikte ekonomik veya finansal göstergeyi, sermaye piyasası aracını, malı, kıymetli madeni ve dövizini alma veya satma hakkı veren, satan tarafı ise yükümlü kılan sözleşmelerdir.³¹⁸

5.5.1. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebe İşlemleri

Opsiyon sözleşmeleri organize borsalarda ve tezgahüstü piyasalarda işlem gören ve alıcısının ödediği prim karşılığında bir hak elde ettiği sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler organize borsada işlem görüyorsa borsada belirlenen standartlar çerçevesinde muhasebe kayıtları yapılacaktır. Buna karşılık tezgahüstü piyasalarda işlem gören opsiyon sözleşmelerinde şartlar tarafların karşılıklı anlaşmaları doğrultusunda

³¹⁸ (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=77&fn=77.pdf> (Erişim Tarihi: 28.05.2009).

belirlendiğinden bu opsiyon sözleşmelerinin değerlemesinde belirli bazı fiyatlama modelleri uygulanmalıdır.

5.5.2. Opsiyon Sözleşmelerinin Muhasebeleştirilmesi

Opsiyon piyasalarında işlemler yapılırken su hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir:

1. Organize piyasalarda elde edilen opsiyonların vade öncesi dönemler itibariyle değerlendirilmesinde söz konusu piyasalarda oluşan fiyatlar esas alınmalıdır.
2. İşlemin sonucunda ulaşılan kazancın veya kaybedilen ödenmiş primin muhasebeleştirilmesinde işlemin yapılmasında güdülen amaç göz önünde tutulmalıdır.
3. Hedge işlemi bir varlığın korunması için yapıldığında;
 - Dönem sonlarında Hedge kazancı yeniden hesaplanarak kayıtlardaki tutarlar düzeltilir.
 - Hedge edilen varlığın değer azalmaları için ayrılacak karşılık miktarının hesaplanmasında kümülatif Hedge kazancı göz önünde tutulur ve değer azalmasının Hedge kazancını aşması durumunda, aşan kısım için karşılık ayrılır.
 - Hedge işleminin sonunda ortaya çıkan Hedge kazancı karşılık giderlerine alacak yazılarak gider düzeltilmesine gidilir.
 - Varlıkların değer azalmalarını aşan Hedge kazancı işlemin sonunda kar yazılır.
4. Hedge işlemi bir borcun maliyetinin artısından korunmak için yapıldığında;
 - Hedge kazancı ilgili faiz giderinden, kaynağın kullanılma süresine yayılarak indirilir.
 - Hedge kazancı kesinleştiğinde “gelecek aylara ait gelirler” hesaplarına alınarak bu hesaptan ilgili dönemlere aktarma yapılır.
5. Hedge işlemi bir alacağın korunması için yapıldığında hedge kazanç ve kayıpları alacağın bağlı olduğu işlemin kar ve zararı ile ilişkilendirilmelidir.

6. Opsiyon işlemi, kazanç beklentisi ile yapılırsa, işlem kazancı veya prim kaybı kesinleştiği anda gelir veya gider hesaplarına alınmalıdır.

Örnek 1

U Firması 01.04.2000 tarihinde V bankasından TEFE + 5 değişken faizli 20.000 TL tutarlı bir teminatlı ihracat kredisi almıştır. Kredinin teminatını 25.000 TL nominal değerli ticari senetler oluşturmaktadır Firma borçlu cari hesap şeklindeki bu kredinin değişken faiz oranındaki artış riskinden korunmak amacıyla 01.04.2000'de yıllık %60 faiz oranlı, 20.000 TL tutarlı, 9 ay vadeli bir Avrupa tipi faiz opsiyon sözleşmesini borsa dışı bir piyasadan satın almıştır. Aracı bankaya 40 TL komisyon = 100 TL prim U firması tarafından, nakit olarak ödenmiştir. 9 aylık dönem içinde piyasadaki yıllık TEFE aşağıdaki gibi olmuştur:

TO	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9
0,6	0,6	0,65	0,67	0,7	0,68	0,65	0,6	0,68	0,7

Sözleşmenin karşı tarafı Z firmasıdır. Bu firma, U Firmasının aksine gelecekte TEFE'nin düşeceğini tahmin etmekte ve varlıkları arasında kalan yerli ve yıllık TEFE + 5 faiz oranlı ve U Firması kredisi gibi üç aylık bir faiz ödemeli tahviline ait faiz gelirinin azalma riskinden korunmak istenmektedir. Aracı banka komisyonu U Firması tarafından ödenecektir.

Firmalar faiz opsiyon sözleşmesi ile ilgili yükümlülüklerini vade son yerine getirmişlerdir.

İstenilenler: Yukarıdaki bilgilere göre;

- 1) U firmasının
- 2). Z firmasının gerekli muhasebe kayıtlarını yapınız.

1) U firmasının muhasebe kayıtları;

01.04.2000				
1	100	KASA	20.000	
	300	BANKA KREDİLERİ		20.000
	Bankadan kredi alınması.			
01.04.2000				
2	121	ALACAK SENETLERİ	25.000	
	121.02 Teminattaki alacak senetleri			
	121	ALACAK SENETLERİ		25.000
		121.01. Cüzdandaki alacak senetleri		

	Alacak senetlerinin teminata verilmesi nedeniyle.		
	01.04.2000		
3	653 KOMİSYON GİDERLERİ	42	
	100 KASA		42
	Aracı bankaya komisyon+BSMV'nin ödenmesi		

	01.04.2000		
4	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	10	
	191 İNDİRİLECEK KDV	1,7	
	100 KASA		11,7
	01.04.2000		
5	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	1	
	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		1

	T1		
6	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127 380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER	83,33	83,33

	T2		
7	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127 380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000 * (\%70 - \%60) / 12 = 166,66$	166,66	166,66
	T3		
8	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127 380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının	200	200

	kaydı. 20.000*(%72- %60)1/12=200		
	T3		
9a	780 FİNANSMAN GİDERLERİ	3.600	
	100 KASA		3.600
	Banka kredisine faiz ödenmesi. 20.000*(%72-%60)3/12=3.600		

	T3		
9b	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER	449,99	
	642 FAİZ GELİRLERİ		449,99
	T4		
10	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	250	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		250

	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000(\%75-\%60)*1/12=250$.		
	T5		
11	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
127		216,66	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		216,66
	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000(\%73-\%60)*1/12=216,66$.		

	T6		
12	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
127		166,66	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		166,66
	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000(\%70-\%60)*1/12=166,66$.		
	T6		
13a	FİNANSMAN GİDERLERİ		
780		3.500	
	100 KASA		3.500

	Banka kredisine faiz ödenmesi. (20.000*0.70*3/12=3.500)		
	T6		
13b	380 GELECEK AYLARA AİT GELİRLER	633,32	
	642 FAİZ GELİRLERİ		633,32

	T7		
14	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
	127	83,33	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		83,33
	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. 20.000(%65-%60)*1/12=83,33.		
	T8		
15	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
	127	216,66	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		216,66

	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000(\%73-\%60)*1/12=216,66$.		
	T9		
16	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 127	250	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		250
	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. $20.000(\%75-\%60)*1/12=250$.		

	T9		
17a	FİNANSMAN GİDERLERİ 780	3.750	
	100 KASA		3.750
	Banka kredisine faiz ödenmesi. $(20.000*0.75*3/12=3.750)$.		
	T9		
17b	GEL. AYL. AİT. GELİRLER 380	549,99	
	642 FAİZ GELİRLERİ		549,99

	T9		
18			
	100 KASA	1.633,3	
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		1.633,3

	T9		
19			
	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	100	
	180 GEL. AYL. AİT GİDER.		100
	T9		
20			
	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	1	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		1

2) Z Firmasının kayıtları

		01.04.2000		
1	100	KASA	117	
	380	GEL. AYL. AİT GEL.		100
	391	HESAPLANAN KDV		17
	Bankadan kredi alınması.			
		01.04.2000		
2	924	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	1	
	925	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		1

	T1		
3	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	83,33	83,33

	T2		
4	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	166,66	166,66
	T3		
5a	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	200	200

	Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.		
	T3		
5b			
	100 KASA	3.600	
	642 FAİZ GELİRLERİ		3.600
	Tahvil faiz gelirinin tahsili		

	T3		
5c			
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	166,66	
	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER		166,66
	Opsiyon sözleşmesi olumlu faiz farkının kaydı. 20.000*(%70-%60)1/12=166,66		
	T4		
6			
	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	250	

	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.		250
	T4		
7	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	216,66	216,66

	T5		
8a	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	166,66	166,66
	T5		
8b	100 KASA 642 FAİZ GELİRLERİ	3.500	3.500

	T5		
9	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	83,33	83,33

	T7		
10	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.	216,66	216,66
	T8		
11a	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER 329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	250	250

	Opsiyon sözleşmesi olumsuz faiz farkının kaydı.		
	T8		
11b	100 KASA 642 FAİZ GELİRLERİ	3.750	3.750

	T8		
11c	780 FİNANSMAN GİDERLERİ 100 KASA	633,32	633,32
	T9		
12	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	1.633,3	

	100 KASA		1.633,3
	Opsiyon sözleşmesi kaynaklı borcun ödenmesi		
	T9		
13	380 GEL. AYL. AİT. GELİRLER	1.000	
	649 DİĞER FAAL. OL. GEL VE KAR.		1.000
	Opsiyon priminin gelir kaydedilmesi.		

	T9		
14	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	1	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		1
	Opsiyon işleminin sona ermesi nedeniyle		

Örnek 2

Gelecekte B anonim ortaklığı hisse senedi fiyatlarının artacağını tahmin eden F firması, bu anonim ortaklığa ait 1 adet hisse senedi alış opsiyonu sözleşmesi satın almayı planlamıştır. F firması bu amaçla 01.04.2000 tarihinde 1 yıllık borsa üyelik aidatını oluşturan 100 TL ile %0,1 aracı kurum komisyonunu ve %0,5 opsiyon primini ödemiş ve 9 ay sonra 2.000 TL'ye borsadan hisse senedi alınmasını kapsamına alan 1 adet Avrupa tipi opsiyon sözleşmesini satın almıştır.

Başlangıç teminatı %10, sözleşmeyi sürdürme seviyesi %75'dir. B anonim ortaklığı hisse senedinin 9 aylık dönem içinde cari piyasadaki aylık fiyat değişimleri aşağıdaki gibi olmuştur:

TO	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9
2.000	2.010	2.015	2.007	2.003	1.997	1.990	1.978	1.990	1.990

Sözleşmenin karşı tarafı G firmasıdır ve taraflar vade sonunda opsiyon sözleşmesinin gereklerini yerine getirmişlerdir.

İstenilenler: Yukarıdaki bilgileri esas alarak;

A) Sözleşmeyi spekülatif kar elde etmek amacıyla yapan F firmasının;

1. Borsa üyelik aidatına,
2. Aracı kurum komisyonuna,
3. Ödediği prime,
4. Satın aldığı opsiyon sözleşmesine,
5. Opsiyon sözleşmesiyle ilgili hesaplaşmalara,
6. Sözleşme gereğinin yerine getirilmesine,
7. ilgili hesapların kapatılmasına ilişkin muhasebe kayıtlarını yapınız.

B) Örnekteki diğer bilgilerin ayın olduğunu yalnız sözleşmenin 9 ay sonra satın almayı taahhüt ettiği hisse senedi fiyat artış riskini sınırlamak amacıyla yapıldığını varsayarak F firmasının bu varsayıma göre farklılık gösteren muhasebe kayıtlarını yapınız.

A)

01.04.2000			
1	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	25	
	770 GENEL YÖNETİM GİDERLERİ	75	
	191 İNDİRİLECEK KDV	17	
	100 KASA		117
01.04.2000			
2	653 KOMİSYON GİDERLERİ	2	
	191 İNDİRİLECEK KDV	0,34	

	100 KASA		2,34
		01.04.2000	
3			
	180 GELECEK AYLARA AİT GİDERLER	10	
	191 İNDİRİLECEK KDV	1.7	
	100 KASA		11,7

	01.04.2000		
4			
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	2.000	
	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		2.000
	T1		
5a1			
	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
	127	10	

	649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		10
	T1		
5a2	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	10	
	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		10

	T2		
5b1	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		
	127	5	
	649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		5
	T3		
5b2	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	5	

	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		5
	T3		
5c1	659 DİĞ. OL. GİD. VE ZARARLAR	8	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		8

	T3		
5c2	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		
	925	8	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		8
	T4		
5d1	659 DİĞ. OL. GİD. VE ZARARLAR	4	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		4

T4			
5d2	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		
925		4	
924	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	4	

T5			
5e1	659	DİĞ. OL. GİD. VE ZARARLAR	6
	329	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	6
T5			
5e2	925	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	6

	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		6
	T5		
5f1	659 DİĞ. OL. GİD. VE ZARARLAR	7	
	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		7

	T6		
5f2	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		
	925	7	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		7
	T7		
5g1	659 DİĞ. OL. GİD. VE ZARARLAR	12	

	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR		12
	T7		
5g2	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR 925	12	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		12

	T8		
5h1	127 DİĞ. TİC. ALACAKLAR	12	
	649 DİĞ. FAAL. OL. GEL VE KAR.		12
	T8		
5h2	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR 924	12	

	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		12
	T9		
6	329 DİĞER TİCARİ BORÇLAR	37	
	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR		27
	100 KASA		10

	T9		
7	925 OPSİYONDAN ALACAKLILAR	1.990	
	924 OPSİYONDAN BORÇLULAR		1.990

B)

T1			
5a1	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	10	
	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		10

	T1		
5a2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.	10	10
	T2		
5b1	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR 925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	5	5

	T3		
5b2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.	5	5
5c1	T3		

5c2	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	8	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		8
	T3		
5c2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	8	
	649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		8

	T4		
5d1	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	4	
	924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		4
	T4		
5d2			

	127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	4	
	649	DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		4
	T5			
5e1	925	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	6	
	924	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR		6

	T5			
5e2	127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	6	
	649	DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		6

	T5		
5f1	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR 924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	7	7
	T6		
5f2	127 DİĞER TİCARİ ALACAKLAR 649 DİĞ. OL. GEL. VE KAR.	7	7

	T7		
5g1	925 OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR 924 OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	12	12

		T7		
5g2				
	127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	12	
	649	DİĞ. OL. GEL. VE KAR.		12
		T8		
5h1				
	924	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	12	
	925	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR		12

		T8		
5h2				
	127	DİĞ. TİC. ALACAKLAR	12	
	380	GEL. AYLARA AİT GEL VE KAR.		12

		T9	
6	329	DİĞER TİCARİ BORÇLAR	37
	127	DİĞER TİCARİ ALACAKLAR	27
	100	KASA	10
		T9	
7a	925	OPSİYONLARDAN ALACAKLILAR	1.990
	924	OPSİYONLARDAN BORÇLULAR	1.990

		T9	
7b	380	GEL. AYLARA AİT GEL VE KAR.	27
	110	HİSSE SENETLERİ	20
	180	GEL. AYL. AİT GİDERLER	47
		T9	
8	110	HİSSE SENETLERİ	1.990

	100 KASA		1.990
--	----------	--	-------

6. FİNANSAL ARAÇLARIN MUHASEBELEŞTİRİLMESİNDE KULLANILAN DEĞERLEME ÖLÇÜTLERİ VE KRİZ DÖNEMİNDE GERÇEĞE UYGUN DEĞER

6.1. Değer, Değerleme, Değerleme Ölçüsü Kavramları

Türkiye Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları'nda yer alan değerleme ölçülerine geçmeden önce değer, değerleme ve değerleme ölçüsü kavramlarını açıklanmasının ve bu kavramlar arasındaki ilişkinin açıklanması yararlı olacaktır.

Ticaret ve pazarlama anlamına gelen Latince kökenli “Valere” kelimesinden türetilmiş olan ³¹⁹ ve sözlükteki karşılığı “bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü veya bir şeyin değdiği karşılık, kıymet ³²⁰ olarak açıklanan değer kavramını, geniş anlamda herhangi bir şeyin fayda veya arzu edilme derecesinin göstergesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla, bir şeyin değerini belirlerken, öncelikle o şeyin fayda veya arzu edilme derecesini tespit etmek gerekmektedir.³²¹ Bir şeyin fayda veya arzu edilme derecesinin kişiden kişiye farklılık göstermesi, o şeyin değerinin kişiden kişiye fark etmesi sonucunu doğurur.³²² Herhangi bir varlık veya borcun değeri “kimin için değer?” ve “hangi amaçla değer?” gibi sorularının yanıtına bağlıdır.³²³ Bir varlığın değeri, varlığın kendisine bağlı değildir. Bir başka ifadeyle, varlığın değeri o varlığı arzulayan kişi veya işletmelerin, söz konusu varlık için yapmaya hazır oldukları fedakârlıklarla doğru orantılı olarak belirlenir. Bu anlamda, bir varlığın değeri ile o varlığın meydana getirilmesi için katlanılan fedakârlıklardan ziyade, o varlığı arzulayan kişi veya işletme arasında doğrudan bir ilişki vardır.³²⁴ Bu nedenle değer, özünde subjektiflik barındıran bir kavramdır ve daima pozitif olmayıp negatif de olabilir.³²⁵

Muhasebe bilimi açısından değer kavramını “herhangi bir varlık veya yükümlülüğün belli bir tarihteki para karşılığı” şeklinde tanımlamak mümkündür.³²⁶ Bir varlık veya yükümlülüğün belli bir tarihteki değerini tespit etmek amacıyla değişik ölçüler kullanılır. Bu ölçü, her hangi bir varlığın edinildiği tarihteki maliyet bedeli olabileceği gibi, varlığın cari dönemde satın alınması durumunda ödenecek (Yerine

³¹⁹ Arzu Özsözügün, “Sanayi işletmelerinde Değer Tabanlı Yönetim Uygulamaları”, **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Sayı :2 ,2008, s.110.

³²⁰ TDK, **a.g.e.**,

³²¹ Andriessen, D.G. “Value, Valuation and Valorisation”, (Çevrim içi) [http://www.openinnovatie.nl/downloads/ Value_Valuation_and_Vvalorisation. pdf](http://www.openinnovatie.nl/downloads/Value_Valuation_and_Vvalorisation.pdf), 2005, s 3 , 05.04.2008.

³²² S. Hüseyin Tokay, , Ali Deran, ve Rafet Aktaş, “Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları’nda Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi” **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Sayı :4, 2008, s.93.

³²³ Nalan Akdoğan ve Hamdi Aydın, **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987. s.388.

³²⁴ Vernon Kam, **Accounting Theory**. 2.bs. (John Wiley & Sons) ,1990, s.141.

³²⁵ Hikmet Uluhan, “Finansal Raporlama Açısından Değerleme”, **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı:2, 2007, s. 527.

³²⁶ Ümit Ataman, **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları,1994, s. 17.

Koyma Maliyeti) veya satılması durumunda (Net Gerçekleşebilir Değer) tahsil edilecek tutar olabilir. Aynı şekilde, bir yükümlülüğün değeri, yükümlülüğe ilişkin belgenin üzerinde yazılı olan tutar (İtibari Değer) kabul edilebileceği gibi, yükümlülüğün bugüne indirgenmiş değeri (Net Bugünkü Değer) de esas alınabilir. Burada varlık veya yükümlülüğün para tutarı karşılığının belirlenmesi işlemi değerlendirme (değer biçme) işlemi olarak ifade edilirken, varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarının belirlenmesinde kullanılan fiyat, değer ölçüsü olarak ifade edilmektedir.

Değer, durağan bir kavram iken, değerlendirme belli bir süreci içeren hareketli işlemlerin bütünüdür. Bir varlığın değişimi sırasında ortaya çıkan para cinsinden tutarı veya yükümlülüğün ifası amacıyla katlanılan bedeli ifade eder. Bu anlamda bir varlık veya yükümlülüğün değişim zamanlarına ve değişim ortamlarına göre farklı değerlerinden bahsetmek mümkündür. Örneğin 100 birim A varlığının dönem basındaki değeri 1.000 YTL iken, değişik faktörlerin etkisiyle dönem sonunda 1.500 YTL'ye çıkabilir veya 800 YTL'ye düşebilir. Ayrıca, bir varlık veya yükümlülük farklı kişi ve kurumlar için farklı değerleri ifade edebilir. Varlık ve yükümlülükler bakış açısına göre farklı değerler atfedilmesi, değişik disiplinlerde farklı değerlendirme tanımlarının yapılmasına yol açmıştır. Günümüzde tüm disiplinlerin üzerinde anlaştığı ortak bir değerlendirme tanımı bulunmamaktadır.³²⁷ Bunun temel nedeni; değerlendirme kavramının özünde subjektiflik barındırıyor olmasıdır. Değerleme kavramının özünde subjektiflik içermesi, bu konuyu muhasebenin önemli ve karışık konularından biri haline getirmiştir. Muhasebenin objektif ve gerçeğe uygun bilgiler sunma sorumluluğunun bulunması, değer ile muhasebedeki değerlendirme sürecinin birbirinden ayrılmasını gerektirmektedir. Sözlük anlamı ile değerlendirme; finansal tablo unsurlarının, finansal tablolarda izlenecek tutarlarının belirlenmesi işlemidir.³²⁸ Diğer bir ifadeyle Değerleme, değer belirlenmesi amacıyla yapılacak hesaplamaları, hesaplamada

³²⁷ Michael Granof, **Accounting for Managers and Investors**, New Jersey, 1983. s.167.

³²⁸ Hüseyin Tokay, Ali Deran ve Rafet Aktaş, Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı ve Muhasebe Uygulamalarına Etkisi, s. 6.

kullanılacak değer ve değer ölçülerinin belirlenmesi ve bunların uygulanıp finansal tablolara taşınması işlemlerini içerir.³²⁹

Finansal tablo unsurlarının muhasebenin temel kavramları gereği ulusal para birimi cinsinden ifade edilmeleri gerekmektedir. Bu anlamda değerleme; envanter sonucu, miktarları belirlenen işletmeye ilişkin varlık, hak ve borçların değerlerinin ulusal para birimi cinsinden ifade edilmesi süreci şeklinde tanımlanabilir.³³⁰ Muhasebe açısından, her bilanço döneminde değerleme yapmak finansal yapının ve dönemin sonuçlarının görülebilmesi için bir zorunluluktur.

İşletme sahip ve yöneticileri dahil, işletme ile ilgili kişi ve kuruluşların tümünün işletme ile ilgili bilgileri finansal tablolardan sağladıkları düşünüldüğünde, muhasebedeki değerleme sürecinin önemi bir kez daha görülür. Değerleme işleminin bilanço ve gelir tablosu kalemlerinin tümünü dolaylı veya doğrudan etkilemesi, değerleme işlemini tüm ilgili kişiler açısından önemli kılmaktadır. Muhasebe açısından varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin işletme ile ilgili tüm taraflar açısından kabul edilen objektif bir değer olması gerekmektedir. Muhasebede varlık ve yükümlülüklerin objektif değerleriyle sunulabilmeleri amacıyla farklı değerleme ölçüleri geliştirilmiş olup, bir anlamda finansal tablolar geliştirilen bu değişik değerleme yöntemlerinin sonuçlarını yansıtmaktadırlar.³³¹

Özet olarak, bir varlık veya yükümlülüğün para karşılığı tutarı“değer”, bu tutarın belirlenmesinde esas alınan fiyat “değer ölçüsü”, varlık veya yükümlülüğün değerini belirleme işleminin bütünü ise “değerleme” işlemi olarak ifade edilmektedir. Değerleme sürecinde varlık veya yükümlülüklerin para tutarı karşılığı belirlenirken, hangi ölçünün kullanılması gerektiğine ilişkin farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Örneğin ülkemizde varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin belirlenmesi işleminde, farklı kurum ve kuruluşlar, TMSK’nın yayınladığı standartları, Sermaye Piyasası

³²⁹ Halil Başağaç, **Maddi Duran Varlıkların Değerlemesinde Türk Vergi Mevzuatı Ve TMS 16: Maddi Duran Varlıklar Standardı Hükümlerinin Karşılaştırılması**,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, Gazi Üniversitesi, s.19.

³³⁰ Nalan Akdoğan ve Hamdi Aydın, **Muhasebe Teorileri**, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1987. s.388.

³³¹ Hüseyin Tokay, Ali Deran ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s. 5.

Kurulu (SPK)'nın ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK)'nın yayınladığı Tebliğler ile Türk Vergi Mevzuat'ında yer alan düzenlemeleri esas alabilmektedirler. Bu çalışmada sadece TMSK'nın yayınladığı Türkiye Muhasebe Standartları ve Türkiye Finansal Raporlama Standartları'nda yer alan değerleme ölçüleri incelenmiştir.³³²

6.2.Muhasebede Değerleme Kavramı, Önemi, Amacı ve Fonksiyonları

Muhasebe, kaydetme, sınıflandırma, özetleme ve raporlama fonksiyonlarının yerine getirildiği bir süreç olduğu kadar değerleme işlemlerinin de önemli yer tuttuğu bir süreçtir. Değerleme işlemleri, muhasebenin en önemli ve karmaşık konularından biridir.³³³ Bilanço unsurlarının tek tek ele alınarak, değerleme işlemine tabi tutulması ve farklı bilanço unsurları için farklı değerleme ölçülerinin kullanılabilir olması, ayrıca bazı bilanço unsurları için farklı zamanlarda (ilk kayıt, dönem sonu ve çıkış tarihlerinde) farklı değerleme ölçülerinin kullanılması bu sonucu doğurmaktadır. Bu durum değerleme işlemlerini son derece karmaşık bir süreç haline getirmektedir. Değerleme işlemleri ile bilançonun yapısı ve kar - zarar durumu arasında da doğrudan bir ilişki vardır. Bu nedenle, değerleme işlemi gerçeğe uygun bilgi üretme amacı olan muhasebe açısından son derece önemlidir.

Değerleme sürecinde finansal tablo unsurlarının değerlemeye tabi tutulması nedeniyle, finansal tablolar esas alınarak hazırlanan finansal performans ve duruma ilişkin bilgiler bu süreçten doğrudan etkilenmektedir. Bu nedenle, değerleme işlemi aynı zamanda finansal bilgi kullanıcılarının tamamını doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Değerleme bir bütün olarak işletmenin başarı veya başarısızlığını, işçi ve yöneticilerin performansını ölçmek ve ne kadar vergi tahakkuk ettiğini tespit etmek açısından da çok önemli bir süreçtir.³³⁴

³³² Semih Hüseyin Tokay, Ali Deren ve Rafet Aktaş, Türkiye Raporlama ve Muhasebe Standartları'nda değerleme Ölçütleri, Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 90, 2008, s.18.

³³³ Semih Hüseyin Tokay, Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s. 5.

³³⁴ Semih Hüseyin Tokay ve Ali Deren, **a.g.e.**, s.22.

Bu açıklamalar sonucunda, muhasebe bilimi açısından değerlemenin en önde gelen amacının “işletmenin belirli bir tarih itibariyle varlık ve yükümlükleri ile faaliyet sonuçlarının parasal tutarlarını gerçeğe en yakın bir şekilde belirleyebilmek” olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Varlık ve yükümlülüklerin değerlerini gerçeğe en yakın bir şekilde belirleyebilmenin temel şartı, uygun değerlendirme ölçüsünün seçilmesidir. Yeni muhasebe ve finansal raporlama standartlarındaki temel kaygı da budur. Varlık ve yükümlülüklerinin yanlış değerlendirme ölçüsü ile değerlemeye tabi tutulması durumunda, finansal tablolar, finansal bilgi kullanıcılarının yanlış kararlar almasına yol açacaktır. Oysa finansal tabloların amacı, TMSK’nın yayınladığı Finansal Tabloların Hazırlanma ve Sunulma Esaslarına ilişkin Kavramsal Çerçeve Hakkında Tebliğ 1’in 12.paragrafında da belirtildiği gibi “çeşitli kullanıcıların ekonomik kararlar verirken faydalanmaları için işletmenin finansal durumu, performansı (faaliyet sonuçları) ve finansal durumundaki değişiklikler hakkında bilgi sağlamaktır.” Değerlemede yanlış ölçülerin kullanılması finansal tabloların bu amaçtan uzaklaşmasına yol açacaktır.³³⁵

Muhasebe bilimi açısından değerlemenin en önde gelen amacı, finansal tablolarda işletme varlık ve borçlarının gerçek değerleriyle yer alabilmelerini ve dönem kârının doğru olarak ölçülmesini sağlamak olmasına rağmen, değerlendirme sadece bu amaçla yapılmaz. Varlıkların işletmelere sermaye olarak konulmasında, işletme birleşmeleri, bütün olarak işletme alımı ve satımı ile hisse alımı gibi işlemlerde de değerlendirme yapılması gerekir. Bu gibi durumlarda sadece belli varlıklar değil, bir bütün olarak işletmenin değeri önem kazanır ve işletmenin değerinin tespiti amacıyla değerlendirme yapılması gerekir. Bunların yanında, sermaye piyasasının önemli aktörlerinden biri olan gayrimenkul yatırım ortaklıkları, varlık alım satımı ve kiralama işlemleri sırasında değerlendirme yaptırdıkları gibi, tüm gayrimenkullerini yılda en az bir defa değerlemeye tabi tutmak ve portföy değer tablolarını bu değerlendirme sonuçlarına göre düzenlemek durumundadırlar. Bu açıklamalardan da görüleceği gibi değerlemenin konusu çok geniş olup finansal raporlama açısından değerlemenin konusunu

³³⁵ Sabri Bektöre, Yılmaz Benligiray, ve Nurten Erdoğan, **Envanter ve Bilânço**,2003, Eskişehir. S.20.

işletmeye ait varlık ve yükümlülükler oluşturmaktadır.³³⁶ Öz kaynak unsurlarının değerlemesi de bu sürece aittir.

Değerleme işleminin önemi, değerlemeden beklenen fonksiyonların yerine getirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Çünkü değerleme fonksiyonları, işletmenin sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Değerleme fonksiyonlarından beklenen faydanın sağlanabilmesi, seçilen değerleme ölçülerinin doğruluğu kadar, dönemler arası tutarlılığına da bağlıdır. Değerleme yapan işletmeler mevzuattan kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getirirken, muhasebe kavram ve standartlarının da gereğini yapmış olurlar. Ayrıca değerleme işlemi sonucu; alınacak kararlara dayanak teşkil edecek bilgi üretilmiş olmaktadır.³³⁷ Değerleme sürecinde yanlış değerleme ölçüsünün kullanılması, yanlış kararların alınması yanında, faaliyet dönemi boyunca yaratılan faydaların adil olmayan bir şekilde dağıtılmasına da yol açar. Değerleme sürecinde hangi değerleme ölçüsünün kullanılacağı kadar, değerlemenin ne zaman yapılacağı da önemlidir. Muhasebe sürecinde aşağıda belirtilen iki durumda değerleme yapmak gerekli olabilir.³³⁸

- i- Bir finansal tablo kaleminin ilk defa kayıtlara alınması esnasında,
- ii- Daha önce kayıtlara alınmış olan varlık veya yükümlülüğün olaylar veya durumların gerekli kılması nedeniyle, yeniden ölçümlenmesi sırasında.

Yeniden ölçümlemenin gerekli olması, örneğin varlıktaki değer kaybının kayıtlara yansıtılması veya belirli varlık ve yükümlülüklerin devrolunan değerlerinin, cari değerlerini yansıtmak üzere sistematik olarak düzeltilmesi durumunda değerleme gerekli olabilir.³³⁹

6.3.Muhasebe Kuramı ve Uluslararası Muhasebe / Finansal Raporlama Standartlarında Yer Alan Değerleme Kavramları

³³⁶ Hikmet Uluşan, **a.g.e.**, s. 529.

³³⁷ Abitter Özulucan, **Dönem Sonu İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları**, İstanbul: 2003, Türkmen Kitabevi, İstanbul. s.s. 15–16.

³³⁸ Necdet Şensoy, “UFRS’deki Değerleme Ölçüleri” **Muhasebe Uygulamaları Ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu V.**, 27 Şubat 2006, s. 2.

³³⁹ **a.g.e.**,

Değerleme yöntemleri ve buna ilişkin ölçüler, işletmenin faaliyet sonuçlarına ve finansal görünümüne doğrudan etki etmesi nedeniyle, muhasebe açısından ayrı bir öneme sahiptirler. Aynı iktisadi değerlerin, farklı değerleme ölçüleri ile değerlemeye tabi tutulmaları sonucu, farklı bilanço ve gelir tablosu sonuçlarına ulaşılabilir.³⁴⁰ Bu açıdan bakıldığında, karın doğru tespit edilmesinde ve gerçeğe uygun bilançoların hazırlanmasında değerleme yöntemlerinin önemi büyüktür. Değerleme işleminde ilke olarak varlık ve yükümlülükler ayrı ayrı ele alınarak değerlemeye tabi tutulur. Varlık ve yükümlülükler uygulanan değerleme ölçüleri varlık ve yükümlülüklerin niteliklerine göre farklılık gösterir. Bununla beraber, farklı amaçlar için aynı cins varlıkların değerlemesinde farklı değerleme ölçülerinin kullanılması da mümkündür. Geleneksel muhasebe sürecinde kullanılan en temel değerleme yaklaşımı; tarihi maliyet yaklaşımıdır. Bu yaklaşıma göre; varlıklar genelde, tarihi maliyet değerleriyle değerlemeye tabi tutulurlar. Ancak, belli bir tarihteki varlık ve yükümlülüklerin parasal tutarını belirlemede kullanılan tarihi maliyet yaklaşımı, değişik faktörlerin etkisiyle, finansal tablo unsurlarını gerçeğe sadık kalarak göstermekte yetersiz kalmaktadır.³⁴¹ Bir baksa ifadeyle, bir varlık veya yükümlülük için işlem tarihinden sonra söz konusu olabilecek değerler arasında, içinde bulunulan durumla artık ekonomik bir ilgisi kalmamış olan tek değer, tarihsel maliyet değeridir. Bu nedenle, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde özellikle son zamanlarda piyasa fiyatına dayanan cari değer kullanılması önerilmektedir.³⁴² Cari değer uygulaması aktif ve pasifleri tarihi maliyet yerine, cari değerle gösterme düşüncesinden ortaya çıkmıştır.

Piyasa fiyatı esasına dayanan cari değer uygulaması, değerlemede giriş fiyatı ve çıkış fiyatı ayrımının yapılmasına yol açmıştır. Bu durum, cari değer kavramının tartışmalı bir kavram haline gelmesine yol açmış ve cari değer kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda bir fikir birliği oluşturulamamıştır. Cari değer kimine göre; yerine koyma maliyetidir, kimine göre ise net gerçekleşebilir değer veya bunların

³⁴⁰ Nalan Akdoğan, **Enflasyon Muhasebesi**, Gazi Büro, 2004, Ankara, s.30.

³⁴¹ Akdoğan ve Aydın, **a.g.e.**, s.389.

³⁴² Şensoy, **a.g.e.**, s. 22.

tamamını içeren bir kavram olarak yoksun olma maliyetidir.³⁴³ Cari değer temelinde değerlendirme yapılırken, giriş ya da çıkış fiyatından hangisinin esas alınacağı konusundaki tartışmalar hala devam etmekle birlikte, varlıkların değerlemesinde kullanılacak değer belirlenmesinde, giriş veya çıkış fiyatının hangisinin esas alınacağına karar vermek yeterli değildir. Varlıkların değerlemesinde esas alınacak değer, varlıkların niteliklerine ve fiyatların elde edileceği piyasalara göre farklılıklar göstermektedir.

Bu anlamda varlıklar(özellikle stoklar) değerlemeye tabi tutulurken, aşağıdaki özelliklerin de göz önünde bulundurulması gerekmektedir.³⁴⁴

- 1- Varlıkların nitelikleri (hammadde, yarı mamul, mamul)
- 2- Değerlemede kullanılacak fiyat (tarihi, cari, gelecek fiyat)
- 3- Fiyatların elde edildiği kaynak (alış piyasası, satış piyasası)

Varlıklar niteliklerine göre, tarihi değer, şimdiki değer ve gelecek değer olmak üzere üç farklı fiyata göre değerlemeye tabi tutulabilirler. Bu durumda, değerlendirilecek kaleme ilişkin geçmiş, cari ve gelecek değeri esas alan üç farklı yaklaşım ortaya çıkmaktadır. Bir başka ifadeyle, hammaddeler, yarı mamuller ve mamuller geçmiş, cari ve gelecekte oluşması muhtemel fiyatlar temelinde üç farklı biçimde değerlemeye tabi tutulabilmektedirler. İşletmenin alış yaptığı piyasa ile satış yaptığı piyasaların farklı olması da, geçmiş, cari ve gelecek fiyatlarının hangi piyasa esas alınmak suretiyle belirleneceği sorununu ortaya çıkarmış; muhasebede giriş ve çıkış fiyatı ayırmasına yol açmıştır. Değerleme işleminde, bir önceki paragrafta sayılanlara ek olarak, elde bulundurulan varlıkların elde bulundurulmuş amaçlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Satış amacı ile elde bulundurulan varlıklar ile kullanım amacı ile elde bulundurulan varlıkların farklı değerlendirme ölçülerine göre tutarlarının belirlenmesi gerekebilir. Bu hususların göz önüne alarak 24 değişik

³⁴³ Akdoğan, **a.g.e.**, s.38.

³⁴⁴ David Alexander, **Fair Values in IAS GAAP**, (Çevrimiçi) <http://www.business.uiuc.edu/ciera/conferences/gottingen/Papers/Alexander.pdf> (Erisim Tarihi 25/02/2009).

değerleme alternatifi üretmek mümkündür. Bu alternatif değerleme yaklaşımları aşağıdaki tabloda verilmiştir.³⁴⁵

Tablo 5: Alternatif Değerleme Yaklaşımları

Tablo 1: Alternatif Değerleme Yaklaşımları	
Hammadde	
Tarihi Alış Değeri	Hammaddelerin tarihi maliyetleri
Tarihi Satış Değeri	Hammaddelerin geçmişteki satış fiyatı
Cari Alış Değeri	Hammaddelerin bugünkü satın alma maliyetleri
Cari Satış Değeri	Eğer hala orijinal hallerindeyse bu hammaddelerin bugünkü potansiyel satış fiyatları
Gelecek Alış Değeri	Bu hammaddelerin gelecekte beklenen maliyetleri
Gelecek Satış Değeri	Eğer hala orijinal hallerindeyse bu hammaddelerin gelecekte beklenen satış fiyatları
Yarı Mamul	
Tarihi Alış Değeri	Mevcut yarı mamulün geçmişteki üretim maliyeti
Tarihi Satış Değeri	Mevcut yarı mamulün satılması durumunda geçmiş satış fiyatı
Cari Alış Değeri	Mevcut yarı mamulün bugünkü üretim maliyeti
Cari Satış Değeri	Mevcut yarı mamulün bugünkü satış fiyatı
Gelecek Alış Değeri	Mevcut yarı mamulün gelecekte üretilmesi durumunda, katlanılması beklenen maliyeti
Gelecek Satış Değeri	Mevcut yarı mamulün gelecekte beklenen satış fiyatı
Satış Amaçlı Mamul	
Tarihi Alış Değeri	Mevcut mamulün direkt satıcıdan satın alınması durumunda geçmiş maliyet bedeli ya da üretim maliyeti
Tarihi Satış Değeri	Mevcut mamulün geçmiş satış fiyatı
Cari Alış Değeri	Mevcut mamulün bugünkü satın alma maliyeti
Cari Satış Değeri	Mevcut mamulün bugünkü satış fiyatı
Gelecek Alış Değeri	Mevcut mamulün gelecekte, direkt satıcılardan satın alınması beklenen maliyeti
Gelecek Satış Değeri	Mevcut mamulün gelecekte beklenen satış fiyatı
Kullanım Amaçlı Varlıklar	
Tarihi Alış Değeri	Mevcut varlık ya da alternatifinin direkt satıcıdan alınması durumunda geçmiş maliyet bedeli
Tarihi Satış Değeri	Mevcut varlık ya da alternatifinin net nakit akışlarının geçmişteki değeri
Cari Alış Değeri	Mevcut varlığın bugünkü satın alma maliyeti
Cari Satış Değeri	Mevcut varlığın veya alternatifinin net nakit akışlarının bugünkü değeri
Gelecek Alış Değeri	Mevcut varlığın gelecekte satın alınması beklenen maliyeti
Gelecek Satış Değeri	Mevcut varlığın veya alternatifinin net nakit akışlarının gelecekte beklenen değeri

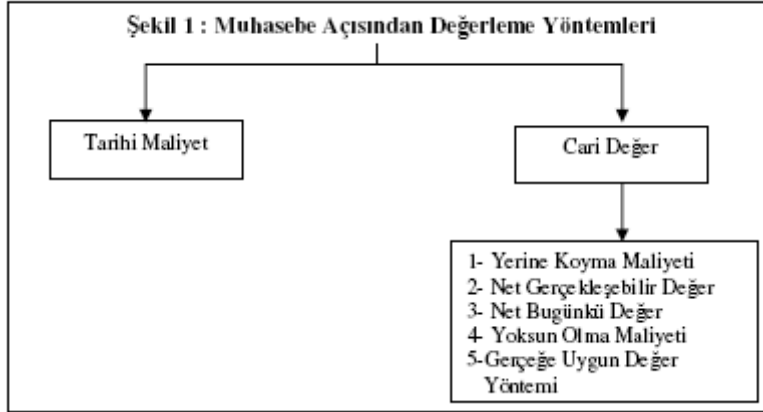
Kaynak: (Alexander, 2005: 3).

Şüphesiz değerlemede bu yaklaşımların tamamının uygulanması mümkün değildir. Yukarıdaki değerleme alternatiflerine dayanan ve Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında yer alan değerleme yöntemlerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

6.4.Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri

Tablo 6: Muhasebe Açısından Değerleme Yöntemleri

³⁴⁵ Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s. 7.

6.4.1.Tarihi Maliyet (Satın Alma veya İnşa Maliyeti): Varlıklar elde edildikleri tarihte edinimleri için ödenen nakit veya nakit benzerlerinin tutarlarıyla veya onlara karşılık verilen varlıkların piyasa değerleriyle ölçümlenir. Bu noktada tarihi maliyet, genelde gerçeğe uygun değeri temsil eder. Borçlar, borç karşılığında elde edilenin tutarıyla veya işletmenin normal faaliyetlerinden kaynaklanan borçlarda, örneğin, kurumlar vergisinde olduğu gibi, borcun kapatılması için gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarı ile gösterilir.³⁴⁶

Değerleme sürecinde stok, arsa ve arazi, bina, makine ve benzeri maddi duran varlıklar gibi parasal olmayan varlıkların para cinsinde ölçülmesinde genelde tarihi maliyet yöntemi kullanılır.³⁴⁷ Tarihi maliyet esaslı ölçüm, göreceli olarak daha güvenilir bilgilerin üretilmesine katkı sağlarken, özellikle enflasyon dönemlerinde finansal tabloların gerçeklerden uzak veri ve bilgi sunmasına yol açar. Bu nedenle, ilk kayıt anından sonraki bilanço dönemlerinde, varlık ve yükümlülüklerin değerlemesinde tarihi maliyetlerin ölçü olarak alınması, finansal tablolarda yer alan finansal bilgileri kullanıcılar açısından yetersiz kılmaktadır. Finansal tablolardaki tutarların enflasyon düzeltilmesine tabi tutulması, tarihi maliyet esasının zayıf yönünü kısmen telafi etmektedir. Hemen belirtmek gerekir ki işlem tarihindeki maliyet, gerçeğe uygun değeri temsil edebilir niteliktedir.³⁴⁸

³⁴⁶ Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren, **a.g.e.**, s.s.25-26.

³⁴⁷ Vernon Kam, **Accounting Theory**. 2.bs. John Wiley & Sons,1990, s.149.

³⁴⁸ Semih Hüseyin Tokay ve Ali Deren, **a.g.e.**, s.22.

Tarihi maliyet yaklaşımı, işlem tarihindeki değerlerin finansal tablolara aktarılması esasına dayanmaktadır. Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartları incelendiğinde tarihi maliyet yaklaşımının diğer değerleme yaklaşımları ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Örneğin; kimi durumlarda varlıklar, maliyet veya net gerçekleşebilir değerlerinden daha küçük olanı ile değerlemeye tabi tutulmaktadırlar. Cari değer belirlenmesinde giriş ve çıkış fiyatlarının farklı olması ve kimi varlıklar için ne alış piyasalarında, ne de satış piyasalarında fiyat oluşmaması nedeniyle, cari değere ilişkin birden çok değer kavramı geliştirilmiştir. Bu kavramları kısaca aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür.³⁴⁹

6.4.2.1.Cari Maliyet (Yerine Koyma veya Yeniden Maliyeti, Giriş Değeri):

Varlıkların değeri, aynı varlığın veya bu varlıklara eşdeğer olan bir varlığın alınması için hâlihazırda gereken nakit veya nakit benzerlerinin tutarını temsil eder. Buradaki maliyet aslında yerine koyma maliyetini ifade etmektedir. Borçlar, yükümlülüğün kapatılması için gereken nakit ve nakit benzerlerinin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilir. Adından da anlaşılacağı gibi, cari maliyet ölçüsünde esas alınan değer cari değerdir. Değerlemede cari maliyet ölçüsünün kullanılması durumunda, ilgili varlığa ilişkin olarak daha önce hesaplanmış değer (tarihi maliyet veya kayıtlı değer) önemsiz olmaktadır. Bu durumda, değerlemeye tabi varlığın yerine alınacak aynı veya benzeri varlığın, değerleme tarihindeki satın alma fiyatı önemlidir.³⁵⁰ Bu ölçü giriş temeline dayalı bir ölçüdür. Bir başka ifadeyle, varlığın değerleme günü alınması durumunda, işletmeye mal olma fiyatı cari maliyet olarak ifade edilmekte ve değerlemede de bu ölçü esas alınmaktadır. Değerlemeye konu unsurun borç olması durumunda, cari maliyet kayıtlı(itibari) değer olmaktadır.³⁵¹

³⁴⁹ Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s.9.

³⁵⁰ Halil Başağaç, **Maddi Duran Varlıkların Değerlemesinde Türk Vergi Mevzuatı Ve TMS 16: Maddi Duran Varlıklar Standardı Hükümlerinin Karşılaştırılması** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 2006,Gazi Üniversitesi s.31.

³⁵¹ Semih Hüseyin Tokay ve Ali Deren, **a.g.e.**, s.s. 26-27.

6.4.2.2.Net Gerçekleşebilir Değer; (Ödeme Değeri, Çıkış Değeri, Cari Satış Değeri):

Varlıkların değeri işletmenin normal faaliyet koşullarında, bir varlığın elden çıkarılması halinde ele geçecek olan nakit ve nakit benzerlerinin tutarı temsil eder. Bu haliyle, bu tutar gerçeğe uygun değeri temsil etmekte, borçlar ise işletmenin normal faaliyet koşullarında kapatılmaları için ödenmesi gereken nakit ve nakit benzeri değerlerin iskonto edilmemiş tutarları ile gösterilmektedir. Bu değerlendirme ölçüsünün kullanılması durumunda varlığın değeri, söz konusu varlığın normal ticari koşullarda satılması durumunda elde edilecek net nakit tutarını ifade etmektedir. Bu nedenle, literatürde gerçekleşebilir değer, ödeme değeri, çıkış değeri veya satış değeri şeklinde de isimlendirildiği görülmektedir. Bir varlığın beklenen satış fiyatından tahmini satış maliyetleri düştükten sonra elde edilebilen tutarıdır.

6.4.2.3.Bugünkü Değer (Net bugünkü Değer, Kullanım Değeri, Cari Ekonomik Değeri):

Varlıklar, işletmenin normal faaliyet koşullarında, ileride yaratacakları net nakit girişlerinin bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile borçlar ise işletmenin normal faaliyet koşullarında, kapatılmaları için ileride ödenmesi gereken net nakit çıkışlarının bugünkü iskonto edilmiş değerleri ile gösterilir. Piyasa fiyatının olmadığı veya güvenilir bulunmadığı durumlarda bu tutar, gerçeğe uygun değeri temsil etmektedir. Bugünkü değer ölçüsü, giriş değeri (yerine koyma maliyeti) ve çıkış değeri (gerçekleşebilir değer) olmayan varlık ve yükümlülüklerin değerlerinin belirlenmesinde bir ölçü olarak kullanılmaktadır. Literatürde bugünkü değer, net bugünkü değer, kullanım değeri veya cari ekonomik değer olarak da ifade edilmektedir.³⁵²Kullanım değeri; Bir varlığın devamlı kullanımından ve faydalı ömrünün sonunda satış ya da elden çıkarılması sonucunda ortaya çıkması beklenen tahmini gelecek nakit akışlarının bugünkü değeridir. Bu değer, net bugünkü değer

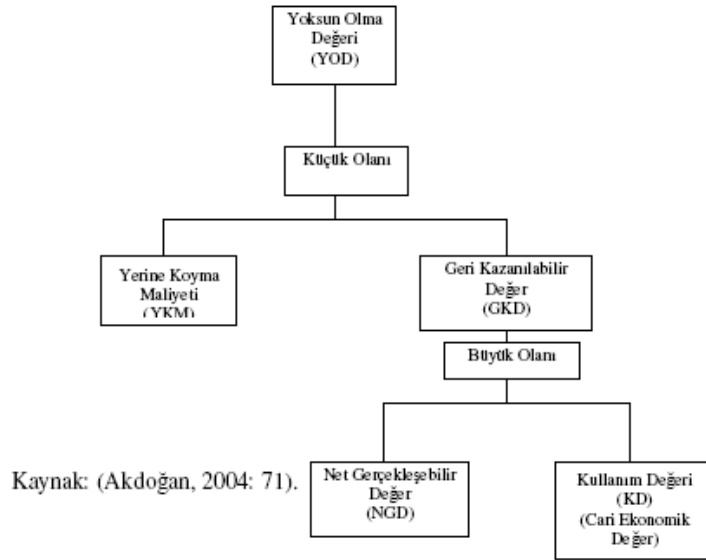
³⁵² a.g.e., s.s. 27-28.

veya net şimdiki değer olarak ifade edilmektedir. Bir varlığın kullanım değeri, söz konusu varlığın cari ekonomik değerini yansıtır.

6.4.2.4.Yoksun Olma Değeri

Bu değer, değerlemeye konu olan varlıktan mahrum kalınması durumunda, katlanılması beklenen en yüksek zarar tutarını ifade etmektedir. Bu değerlendirme yöntemi yerine koyma maliyeti, geri kazanılabilir değer, net gerçekleşebilir değer ve kullanım değeri(ekonomik değer) yöntemlerinin bir arada kullanımını içermektedir.³⁵³ Hangi değer yoksun olma değeri olarak alınmasını gerektiği şekil: 2’de verilmiştir.

Şekil 1: Yoksun Olma Değeri

Bu durumda, yoksun olma değerinin hesaplanmasında dört olasılık ile karşılaşılabilir.

³⁵³ Akdoğan. a.g.e., 2004 s.70.

1. OLASILIK	2. OLASILIK	YOKSUN OLMA DEĞERİ
1- K.D. > N.G.D ise; K.D.= G.K.D.	A- Y.K.M. > K.D. (G.K.D.) B- Y.K.M. < K.D. (G.K.D.)	K.D. Y.K.M.
2- K.D. < N.G.D ise; N.G.D.= G.K.D	A- Y.K.M. > N.G.D. (G.K.D.) B- Y.K.M. < N.G.D. (G.K.D.)	N.G.D. Y.K.M.

Yukarıdaki tablodan da görüldüğü gibi, yoksun olma değeri ilgili olasılıklardan ikisinde yerine koyma maliyeti olmaktadır. Yalnızca yerine koyma maliyetinin hem net gerçekleşebilir değerden, hem de kullanım değerinden büyük olması durumlarında, yoksun olma değeri yerine koyma maliyeti dışındaki bir değer olarak ortaya çıkmaktadır.³⁵⁴

Değerleme işlemi sadece yukarıdaki yöntemlerden birini seçme işi değildir. Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında yer alan net gerçekleşebilir değer ile yoksun olma değeri yöntemleri gibi bazı yöntemler, yukarıda belirtilen birden çok alternatifin birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Tarihi maliyet yaklaşımı esas olmak üzere yukarıda belirtilen tüm yöntemlerin Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarında uygulama alanı buldukları bilinmektedir. Bununla beraber, son standartlar incelendiğinde, gerçeğe uygun değer yaklaşımına doğru bir eğilim olduğu gözlemlenmektedir. Buna paralel, akademik çevrelerde ve uygulamada gerçeğe uygun değer ne olduğu veya ne olması gerektiği, uygulanabilirliği ve objektifliği konularında ciddi tartışmalar bulunmaktadır. Bunun sebebi; IASB'nin gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile ilgili kapsamlı açıklama yapmamış olmasıdır.

Böyle bir çalışmanın FASB tarafından sürdürüldüğü, ayrıca IASB'nin Kanada Muhasebe Standartları Kurulu'na (CASB) finansal muhasebede kullanılan değişik

³⁵⁴ a.g.e., s.72.

değerleme yöntemlerinin amaçları açısından analizine ilişkin bir çalışma yaptırdığı da bilinmektedir.

6.4.2.5. Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımı

6.4.2.5.1. Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımının Ortaya Çıkış Sebepleri ve Gelişimi

Geleneksel muhasebe, geçmiş işlemler ve tarihi maliyet yaklaşımına sıkı sıkıya bağlıdır. Finansal tabloların sadece tarihi maliyet yaklaşımını esas alarak hazırlanması, muhasebede üretilen kimi bilgileri çoğu zaman anlamsızlaştırmakta, finansal tablo kullanıcılarını yanlış kararlar almaya sevk etmektedir. Tarihi maliyet yaklaşımının sadece geçmiş işlemlere dayanması, bu yaklaşımın zayıf yönü olarak ifade edilebilir. Tarihi maliyet yaklaşımının bu zayıf yönünün, küreselleşme ile beraber, artarak hissedilmesi farklı değerleme yaklaşımlarının geliştirilmesini gerektirmiştir. Tarihi süreç içinde muhasebe uygulamalarındaki gelişmeler, finansal tablo kullanıcılarının ihtiyaçları doğrultusunda olmuş, finansal tablo kullanıcılarının taleplerindeki değişimler, değerleme esaslarındaki eğilimleri de belirlemiştir.

Günümüzde, sermaye piyasalarının gelişmesiyle beraber, bilgiye doğrudan ulaşamayan yaygın bir pay sahibi kitlesi ortaya çıkmıştır. Bu gelişmeyle beraber, gerçeğe uygun bilgi açıklama kaygısı ortaya çıkmış, bu kaygı, gerçeğe uygun değer yaklaşımının tercih edilmesine yol açmıştır.³⁵⁵

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, öncelikle Anglosakson ülkelerinde uygulama alanı bulmuştur. Bunun nedeni; bu ülkelerde güçlü sermaye paylarına sahip yaygın pay sahipleri kitlesinin olması, buna paralel büyük ve bağımsız bir dış denetim işlevinin bulunmasıdır. Ayrıca vergi ve muhasebe kurallarının ayrılığı da gerçeğe uygun değer uygulamasının öncelikle bu ülkelerde ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu ülkelerde güçlü sermaye piyasalarının olması yaygın pay sahibi kitlesini ortaya çıkarmış, yaygın pay sahibi kitlesinin gerçeğe uygun bilgi ihtiyacı ise finansal tabloların

³⁵⁵ Şensoy, **a.g.e.**, s.s. 23-24.

hazırlanmasında tarihi maliyet yaklaşımının yanında, gerçeğe uygun değer yaklaşımının da uygulanmasına yol açmıştır.

Kıta Avrupa'sı ülkelerinde işletmelerin ihtiyaç duydukları kaynakları sermaye piyasaları yerine devlet veya bankalardan sağlamaları, bu ülkelerde güçlü sermaye piyasalarının ve buna paralel güçlü muhasebe örgütlerinin oluşumunu geciktirmiştir. Ayrıca, bu ülkelerde finansal raporlama kurallarının kanunlar çerçevesinde belirlenmesi, finansal tabloların doğruluk ve yasallık ilkeleri çerçevesinde hazırlanmasına yol açmıştır. Ancak son yıllarda Kıta Avrupa'sı ülkelerinde de sermaye piyasaları gelişmekte olduğundan, gerçeğe uygun değer açıklama kaygısı ağırlık kazanmıştır.³⁵⁶

İşletmelerin finansal tablolarını gerçeğe uygun değer yaklaşımı esasında hazırlamalarına yol açan bir başka neden; iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin yarattığı küreselleşme olgusudur. Ayrıca, son yıllarda yaşanan farklı büyüklükteki finansal kriz ve muhasebe skandallarının da gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsenmesinde etkili olduğu söylenebilir. Bununla beraber, gerçeğe uygun değer uygulamasının hayali karlar yaratabileceği gerçeğide gözden uzak tutulmamalıdır.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının muhasebe standartlarında yer alması,1980'li yıllarda ABD'de yaşanan Saving-Loans krizi ile ortaya çıkmıştır. Bu tarihte bankalar için muhasebede varlıkların piyasa fiyatı ile değerlendirme kuralı söz konusu değildi. Bu nedenle, bankalar güçlü finansal yapıya sahip olduklarını göstermek için tarihi maliyetle kayıtlanmış finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile satıp, raporlanacak öz kaynaklarını arttırarak bilançolarını manüple edebiliyorlardı. Bu uygulamaların, banka bilançolarının kalitesinin bozması standart yapıcıları, arayışlara sevk etmiştir.Bu doğrultuda, FASB finansal varlık ve yükümlülükler ile ilgili olarak gerçeğe uygun değer kavramını geliştirme yoluna gitmiştir. FASB piyasa fiyatı temelinde düzenlenecek bilançoların, bankaların finansal yetersizliklerini ortaya koyabileceğini belirlemiştir. Bütün bankaların finansal varlıklarını piyasa fiyatı ile

³⁵⁶ a.g.e.,

değerleyip raporlamasını önermiştir. Bununla ilgili olarak da ticari portföyde yer alan ve elde tutulan varlıklar için piyasa fiyatı muhasebesini gerekli kılmıştır. Bu karar, finansal varlık ve yükümlülükler için gerçeğe uygun değer muhasebesi tartışmalarına yol açan ilk uygulama olarak kabul edilmektedir³⁵⁷ Finansal krizler ve finansal tabloların manüple edilmesi yanında, finansal tablo kullanıcılarının sayısının ve niteliklerinin artış göstermesi de bu ihtiyacın ortaya çıkmasında etken olmuştur.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımının, Uluslararası Muhasebe Standartları'na 1982 yılında çıkarılan UMS 20; Devlet Teşvik ve Yardımları ile ilgili standartla girdiği bilinmektedir. Bundan sonra çıkarılan birçok standartta gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile ilgili açıklamalara yer verilse de, son çıkartılan altı standartta gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. Ayrıca kimi standart çalışmalarına ilişkin olarak yürütülen projelerde gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsendiği görülmektedir. IASB'nin yayınladığı son standartlar ve yapmakta olduğu çalışmalar incelendiğinde, çoğunda varlıklar ve yükümlülükler ile ilgili olarak gelecekteki ekonomik fayda ve beklenen nakit çıkışı ifadelerinin yer aldığı görülmektedir. Aslında gelecekteki işlemler, kayıt ve değerlemenin özünü oluştururlar. Bu çalışmalar sonucunda, muhasebenin bugün için geldiği noktada, tarihi maliyet ve geçmiş olaylar yerine, gelecekteki olaylar ve piyasa fiyatı (gerçeğe uygun değer) üzerinde bir odaklanma gözlenmektedir. Halen yürürlükte olan Uluslar arası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımı kısmen veya tamamen kullanılmaktadır.³⁵⁸

6.4.2.5.2.Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımının Muhasebe Uygulamalarına Etkisi

³⁵⁷ Casualty Actuaries Society(CAS) (Çevrimiçi) <http://www.casact.org/> (ErisimTarihi 27/02/2009)

³⁵⁸ Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s. 13.

Geleneksel muhasebe sürecinin dayandığı tarihi maliyet yaklaşımı, günümüzde finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu veri ve bilgileri üretmekte yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle muhasebede tarihi maliyet yaklaşımı dışında bazı yaklaşımların geliştirilmesi gereksinimi ortaya çıkmıştır.³⁵⁹ Bu yaklaşımların en günceli olan ve IASB tarafından yürütülen standart çalışmalarının temelinde yer alan gerçeğe uygun değer yaklaşımı, muhasebe uygulamalarında bazı değişikliklere yol açmıştır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, ilk kayda alma ve her değerleme tarihinde bazı gerçekleşmemiş kar ya da zararın kayıtlanmasını gerektirmektedir. UMS 40 ve 41'deki uygulamalara bakıldığında, değer değişikliğinden kaynaklanan kar veya zararların doğrudan gelir tablosuna yansıtıldığı, diğer standartlardaki uygulamalarda ise, değer değişikliğinden kaynaklanan kar veya zararların gelir tablosuna yansıtılmasının yanı sıra, öz kaynak unsuru olarak muhasebeleştirilmesine de olanak tanıdığı görülmektedir.

Değerlemeden kaynaklanan kar ya da zarar unsurlarının, gelir tablosuna yansıtılması ihtiyatlılık kavramıyla çelişmekte ise de günümüzde, dönem sonu kambiyo ve menkul değer işlemlerinin gelir tablosuna yansıtılması uygulamasında olduğu gibi, ihtiyatlılık kavramının esnek olarak uygulandığı görülmektedir. Değerlemede amacın ilgili varlık ve yükümlülüğün piyasa fiyatı temelinde gerçeğe uygun değer ile sunulması olduğunda, ihtiyatlılık kavramının bu şekilde esnek uygulanması uygun olacaktır. Tarihi maliyet yerine gerçeğe uygun değer temelinde hazırlanmış finansal tablolar, bir anlamda finansal bilgilerin güncellenmiş haliyle sunulmasına olanak tanıyacaktır. Gerçeğe uygun değer, temelde işlem tarihi ayırımından hareketle iki şekilde karsımıza çıkar. Bunlar; giriş değerini yansıtan cari maliyet değeri ve çıkış değerini yansıtan cari satış değeridir. Bu değerler işlem tarihinde alış ve satış maliyetleri ihmal edildiğinde birbirlerine eşit olurlar. İşlem tarihinden sonra ise bu fiyatların birbirlerinden farklılaştıkları görülmektedir. Gerçeğe uygun değer yaklaşımındaki amaç; bu farklılıkların finansal tablolarda sunulması, finansal tablo unsurlarının en gerçekçi bir şekilde piyasa fiyatını yansıtmasının sağlanmasıdır. Bu

³⁵⁹ Robert R. Sterling, "Cost (Historical versus Current) versus Exit Value", Edited by Robert BLOOM and Pieter T.ELGERS, **Accounting Theory-Policy**, HBJ Inc,U.S.A., 1987, s.345.

işlemler, gelirin daha kapsamlı bir şekilde raporlanmasının sağlanması yanında, gelir tablosunun, finansal performansın raporlanmasını da içeren bir yapıya kavuşmasını sağlamıştır. Bu durum, Tarihi maliyet yerine gerçeğe uygun değer temelinde hazırlanmış finansal tablolar, bir anlamda finansal bilgilerin güncellenmiş haliyle sunulmasına olanak tanıyacaktır

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, değerlemeye konu olan değerlerin aktif bir piyasasının bulunmaması durumunda, cari ekonomik değer tespiti için nakit akışları temelli değerlendirme modellerinin kullanılmasına izin vermektedir. Bu uygulama, muhasebecilerin değerlendirme teknikleri konusunda uzmanlaşmalarına yol açacaktır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı ekonomik değişikliklerin finansal tablolara yansıtılmasını sağlamakta ve farklı kaynaklardan, farklı zamanlarda, farklı değerlerle elde edilen aynı varlıkların finansal tablolarda aynı değerlerle gösterilmesine olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, gerçeğe uygun değer, kayıtlama, değerlendirme ve raporlama konularında muhasebe için karmaşık bir ortam oluşturmaktadır. Gerçeğe uygun değer yaklaşımı ile tarihi maliyet yaklaşımı karşılaştırıldığında, bu iki yaklaşımın aynı işlemlerde farklı muhasebe uygulamaları gerektirdiği görülmektedir. İki yaklaşım arasındaki farklı muhasebe uygulamaları ile bu uygulamaların yol açtığı farklı sonuçlar, karşılaştırmalı olarak Tablo 7’de verilmiştir.³⁶⁰

Tablo 7: Tarihi Maliyet Yaklaşımı İle Gerçeğe Uygun Değer Yaklaşımındaki Farklı Uygulamalar Ve Bu Uygulamaların Yol Açtığı Farklı Sonuçlar

³⁶⁰ Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s.s 23-25.

	TARİHİ MALİYET YAKLAŞIMI	GERÇEĞE UYGUN DEĞER YAKLAŞIMI
İlk Kayıtlamada Esas Alınan Değer.	Maliyet Değeri.	Edinme Maliyeti, Piyasa Fiyatı, Net Bugünkü Değer
İlk Kayıtlamada Değerleme Farkının Kayıt Şekli	Fark Yok, Kayıt Yok.	Fark Var. Fark, Gelir Tablosu Unsuru Olarak Kayıtlanmakta (UMS 41).
İlk Kayıtlamadan Sonra Değerleme Farkının Kayıt Şekli	Fark Yok, Kayıt Yok.	Fark Var. Fark, Gelir Tablosu ve Özkaynak Unsuru Olarak Kayıtlanmakta.
Gelirin Kayıt Zamanı	Satış Esaslı (Gerçekleşmiş Gelir)	Satış Esaslı, Değerleme Esaslı (Gerçekleşmemiş Gelir)
Varlıkların Bilançodaki Değerleri.	Net Defter Değerleri.	Piyasa Fiyatları veya Kullanım Değerleri.
Alacak ve Yükümlülüklerin Bilançodaki Değerleri.	Tarihi Değerleri.	Piyasa Fiyatları veya İskonto Edilmiş Değerleri
Kullanılan Değer Kavramları	Alış Bedeli ve Alış Giderlerinden Oluşan Tarihi Maliyet Değeri.	Piyasa Fiyatı, Yerine Koyma Maliyeti, Net Gerçekleşebilir Değer, Kullanım Değeri, İşlem Tarihinde Edinme Maliyeti
Değerlemede Kullanılan Yargılar	Objektif Değerler	Kimi Durumlarda Subjektif Değerler
Sunulan Bilginin Özelliği	Güvenilir Olması	İhtiyaca Uygun Olması, (İlgili Olma)
Değerlemede Kullanılan Veriler	Tarihi Veriler	Cari ve Gelecekteki Muhtemel Veriler
Değerlemede Kullanılan Hesaplama Teknikleri	Maliyet Hesaplama Teknikleri	Net Nakit Akışları Yöntemi (Net Bugünkü Değer Yöntemi), Opsiyon Fiyatlaması
İşletme Riskinin Finansal Tablolara Yansıtılması	Gerçek Riskin Yansıtılmasında Yetersiz	Gerçek Riskin Finansal Tablolara Yansıtılması Açısından Daha Gerçekçi Bilgiler Sunmaktadır
Gelir Tablosu	Faaliyet Sonuçlarını Yansıtmaktadır.	Faaliyetlerin Sonuçları ile Bilanço Kalemlerindeki Değişimlerin sonucunu Yansıtmaktadır.
Yaklaşımın Zayıf Tarafı	Cari Değeri Yansıtamaması	Tahmin ve Varsayımlar Kullanabilmesi

Kaynak: Semih Hüseyin Tokay ,Ali Deren ve Rafet Aktaş, **a.g.e.**, s. 25.

Gerçeğe uygun değer yaklaşımı, finansal tabloların gerçeğe yakın bilgiler sunması kaygısı ile ortaya çıkmıştır. Ancak bu yaklaşımın finansal tabloların gerçeğe yakın bilgi sunma kaygısını ne kadar giderdiği de hala cevaplanması gereken bir sorudur. Muhasebe ve finansal raporlama standartlarında, gerçeğe uygun değer belirlenmesi için önerilen yöntemlerin ihtiyaçlara cevap vermemesi durumunda, işletme varlık ve yükümlülüklerini nasıl değerleyecektir, sorusunun cevabı standartlarda bulunmamaktadır. Standartlar incelendiğinde, gerçeğe uygun değer belirlenmesinde, genel olarak cari değer (piyasa fiyatı), cari maliyet (alış maliyetleri),

cari ekonomik değer (kullanım değeri) seklinde yöntemler arasında bir hiyerarşı bulunduğu görölmektedir. Piyasa fiyatının kimi durumlarda konjonktürel faktörlerin etkisi altında oluşması nedeniyle, varlık ve yükümlüğün piyasa fiyatı her zaman gerçek değerini yansıtmayabilir. Bunu göz önünde bulunduran IASB, gerçeğe uygun değerin tespitinde bazı esneklikler getirmiştir. Bir başka ifadeyle, gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde genelde piyasa fiyatı esas alınmakla beraber, bu piyasada oluşan fiyatın güvenilir olmaması durumunda diğer yöntemlerin uygulanmasına izin vermektedir. Ancak, bu yöntemler de gerçeğe uygun değerin belirlenmesinde her zaman geçerli olmayabilir.

İşlem tarihinden sonra değerlemede bir varlığın piyasa fiyatına ulaşılabilmesi veya ulaşılan fiyatın güvenilir olmaması durumunda standartlar, gerçeğe uygun değerin net bugünkü değer yöntemine göre belirlenebileceğini belirtmektedir. Bu aşamada, her varlık için ayrı ayrı nakit akışlarının tahmin edilememesi durumunda gerçeğe uygun değerin nasıl hesaplanacağı sorusunun cevabı standartlarda bulunmamaktadır. Varlık ve yükümlülüklerin istisnai durumları hariç olmak üzere, gerçeğe uygun değerlerin tespitinde kullanılan değer, muhasebedeki çıkış değeri olmalıdır. Gerçeğe uygun değer, işletmenin varlıklarına biçtiği değer değil, piyasa koşullarını yansıtan en uygun değer olmalıdır. Bu bakış açısıyla değerlemede çıkış değerlerinin kullanılması gerekir. Piyasa fiyatı her zaman gerçeğe uygun değeri yansıtmayabilir. Piyasada oluşan fiyattan söz konusu varlıkları piyasaya götürmek için katlanması gereken maliyetleri düşmek gerekir. Kanaatimize göre gerçeğe uygun değer, piyasa fiyatından söz konusu maliyetlerin çıkarılmasından sonra kalan değerdir. Bir varlığın piyasada oluşmuş değeri (fiyatı) işlem maliyetlerini de yansıtan bir değer olmaktadır. Dolayısıyla o malın en gerçekçi değeri bu maliyetlerin düşülmesi neticesinde oluşan değer olmalıdır. Bir başka ifadeyle gerçeğe en yakın değeri ifade etmektedir. Bu durum ilk bakışta gerçeğe uygun değerin net gerçekleştirilebilir değere eşit olması gibi görünse de, aslında bu değerler çoğu zaman birbirlerine eşit olmazlar. Bunun nedeni; net gerçekleştirilebilir değerin belirlenmesinde işletmeye ilişkin tahmini bir takım değerler esas alınırken, gerçeğe uygun değerin tespitinin piyasa temelinde yapılmasıdır. Ancak, işletmenin özel tahminlerinin de piyasa verilerini içermesi durumunda, bu iki değer birbirine yakın sonuçlar vermektedir. Gerçeğe uygun değer

yaklaşımı sadece varlık ve yükümlülüklerin değerlemesi işlemi değildir. Aynı zamanda bu değerlendirme yaklaşımı performans raporlamasının temelini oluşturmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, gerçeğe uygun değer uygulaması işletme ile ilgili taraflar açısından son derece önem taşıyan bir uygulamadır. Bu uygulamanın, tarihi maliyet yaklaşımına oranla daha gerçekçi bilgiler sunduğu ifade edilmekle beraber, gerçeğe uygun değerın gerek kuramsal yapısı, gerekse uygulaması konusunda soru işaretleri bulunmaktadır. Bu nedenle, IASB'nin tüm bu soru işaretlerini cevaplayacak geniş kapsamlı bir çalışma yapması gerektirir.³⁶¹

6.5. Global Kriz ve Değerleme Yöntemleri

6.5.1. Global Krizin Oluşumu

Kriz öncesi dönemde birçok subprime pozisyonunun değerlemesinde ikinci seviye ölçümler kullanılarak gerçeğe uygun değer yaklaşımı kullanılmıştır. Örnek olarak, subprime mortgage kredilerine dayalı menkul kıymetler, genellikle likit olmadıklarından normal piyasa şartlarında fiyat, pazarlık yapılarak oluşmaktadır. Ancak, kriz ortamında subprime portföylerinin fiyat/kazanç endekslerine dayanılarak araçlar tarafından önerilen fiyatlar, subprime krizi sırasında şeffaflığını kaybetmiştir. Sonuç olarak, söz konusu varlıklar değerlendirme hiyerarşisinde ikinci seviyeden üçüncü seviyeye gerilemek durumunda kalmıştır. Daha önce açıklandığı üzere üçüncü seviyede yer alan bilgi girdileri, gözlemlenemeyen ve firmalarca sağlanan tahmini bilgilerdir. Bu değişim, subprime dalgalanması sırasında fiyatlardaki saydamlığın bozulmasının kaçınılmaz sonucudur.³⁶² Öteyandan, FAS 157'ye göre üçüncü seviyede kalemlere ilişkin gerçeğe uygun değer ölçümleri hakkında istenen açıklamalar, üst seviyelere göre çok daha detaylıdır.³⁶³ Değerleme hiyerarşisinde

³⁶¹ a.g.e., s.s. 26-27.

³⁶² Neslihan Topbaş. a.g.e., s. 58.

³⁶³ F. Demir., A. Karabıyık., E. Ermişoğlu., A. Küçük, **BDDK Çalışma Tebliği**, Ağustos 2008, Sayı: 3 s.s. 29-30.

ikinci seviyeden üçüncü seviyeye bu geçiş kriz ortamını derinleştirdiğine ilişkin eleştirileri beraberinde getirmiştir.³⁶⁴

6.5.2.Global Kriz ve Değerleme

6.5.2.1. Kriz Döneminde Gerçeğe Uygun Değer

1990’lardan bu yana finansal enstrümanların değerlendirilmesinde temel ilke olarak kabul edilmekle birlikte, uluslararası piyasalardaki mevcut kriz ortamında, gerçeğe uygun değer kullanılması finans sektörünün uğradığı zararların artmasına ve sermaye ihtiyacının derinleşmesine sebep olduğu bir gerçektir. Bir enstrümanı kimse almak istemiyorsa değeri nedir? Sıfır mı, yoksa enstrümanın vaadettiği nakit akımının (eğer varsa) bugünkü değeri midir? Gerçeğe uygun değer olarak piyasa fiyatlarının kullanılması, fiyatlamanın zorlaştığı, likiditenin ve güvenin kaybolduğu koşullarda değerlendirme yapmayı da zorlaştırmaktadır.³⁶⁵ Özellikle değerlemesi son derece kompleks analizler gerektiren egzotik türev ürünlerin ve benzeri bazı finansal enstrümanların gerçeğe uygun değerle değerlendirilme zorunluluğu bankaları çok büyük kayıpları gerçekleştirmiş gibi göstermek zorunluluğunda bırakmıştır. Örnek olarak, BIS tarafından üç A ratingli eşik altı (subprime) ipotek kredilerinin ABX endeksi kullanılarak değerlendirilmesi yaklaşımı, beklenen kayıpların yüzde60 daha fazla olması sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeple, Amerika ve Avrupa’da özellikle politikacılar, risk ortamını iyileştirmek amacıyla yönelik olarak hazırlanan kurtarma paketinin bir parçası olarak, gerçeğe uygun değerle değerlendirme usulüne en azından bir süre ara verilmesi yönünde girişimlerde bulunmaktadır.³⁶⁶

Gerçeğe uygun değer yöntemine gelen eleştiriler özellikle Amerika’da konu ile ilgili birçok yeni çalışmalar ve beraberinde oluşumlar yaratmıştır. Finansal İstikrar Forumu IASB’a söz konusu hususları gözden geçirmesi için çağrıda bulunmuştur. IASB de bünyesinde, büyük finansal kuruluşların, kredi derecelendirme

³⁶⁴ Neslihan Topbaş, Finansal Kriz Ortamında Bankaların Muhasebe Sistemlerinde Gerçeğe Uygun Değerleme Yönteminin Etkileri, **Bankacılar Dergisi**, Sayı: 69, 2009. s. 58.

³⁶⁵ Neslihan Topbaş, a.g.e., s.s. 58-61.

³⁶⁶ IFR, “Fair’s fair”, **International Financing Review**, Ekim 2008, s.1.

kuruluşlarının, Finansal İstikrar Forumu ve FASB'nin temsilcilerinden oluşan bir uzman danışma paneli kurmuştur.

Amerikan Sermaye Piyasası Kurulu (SEC), kurtarma paketinin Senato'dan geçmesinin ardından gerçek değer muhasebe sistemi için bir açıklayıcı kılavuz hazırlamıştır³⁶⁷ Gerçek değer muhasebe sistemini uzun zamandır eleştiren American Bankers Association (ABA) SEC'in bu hareketini destekleyerek bir lobi oluşumuna katkıda bulunmuştur. Bu kuruluşların dışında FASB'nin Değerleme Kaynakları Grubu ve IASB'nin 16 Eylül 2008 tarihinde toplanan Uzman Danışmanlık Paneli, gerçek değer ile değerlendirme konusunda yeni yaklaşımlar üretmek için çaba sarf etmektedirler. Bu yapılanmanın karşısında ise denetim firmaları ve finansal analistler yer almakta ve uygulamaya ara verilmesine şiddetle karşı çıkmaktadırlar. SEC, Mart 2008 tarihli olarak 30 şirkete gönderdiği ve diğer şirketlerin de uymasını istediği gerçek değere dayalı muhasebeleştirme yaklaşımları açısından, piyasalardaki dengesizlikleri dikkate alarak Eylül 2008 tarihli bir açıklama yapmıştır.³⁶⁸ Bu açıklamada, şirketlerin piyasa değerinin belirlenmesinde önemli sorunlar olan ve değer düşüklüğü finansal yapılarına önemli şekilde zarar verebilecek varlıklarının değerlemesinde kullandıkları varsayımları finansal tablolarında daha açıklıkla anlatmalarını istemiştir. Finansal tabloların açıklamalar kısmında:³⁶⁹

- Finansal araçların gerçek değer hiyerarşisindeki yerini belirlerken kullandıkları varsayımlar,
- Aktif ve pasiflerin değerlemesinde kredi riskinin ne şekilde ele alındığı (SFAS 159'ın tanıdığı gerçek değer yaklaşımı veya başka bir standarda göre)
- SFAS 159'a göre kuruluşların zorunlu olarak değil de, kendi istekleri ile gerçek değerle değerledikleri kalemlere ilişkin gelir ve kayıpların yer alması gerekmektedir. Bu bağlamda zorunlu olarak gerçek değerle değerlendirilen finansal enstrümanların yarattığı kayıp ve kazançlarla ilgili olarak:

³⁶⁷ Financial Reporting Alert , SEC Advises Registrants to Further Explain Fair Value in MD&A-An Addendum to the March 2008 SEC Letter. (Çevrimiçi)<http://www.deloitte.com/dtt/alert/0,1001,sid%253D109074%2526cid%253D224519,00.html>, (Erişim Tarihi)15.07.2009.

³⁶⁸ **a.g.e.**,

³⁶⁹ Neslihan Topbaş, **a.g.e.**, s.s. 58-59.

- türev varlık ve yükümlölüklerin değerkemesini kredi riskinin ne şekilde etkilediği ve kredi riskindeki değışikliklerden dolayı gelirlerdeki değışikliği,
- karşı tarafın kredi riskliliğinin türev bir varlığa ilişkin tahsilatta açabileceği sorunların finansal tabloları etkileme potansiyeli, hususlarının da açıklanması istenmektedir.

Finansal açıklamalarda gönüllü veya zorunlu olarak kullanılan gerçek değerk ile değerkleme yöntemine ilişkin aşığıda yer alan açıklamaların da yapılabileceği belirtilmiştirk:

- Belirli bir enstrüman piyasasının aktif olup olmadığına ilişkin olarak kullanılan kriterler,
- Likidite darlığının etkilediği finansal enstrümanlar, kullanılan değerkleme teknikleri ve söz konusu enstrümanların değerklemesinde likidite darlığının ne şekilde dikkate alındığı.

(Örnek olarak satılmaya hazır olarak tutulan varlıkların değerklemesinde kullanılan iskonto edilmişt nakit akımları yönteminin iskonto oranındaki değışikliğe hassasiyetinde likidite darlığının ne şekilde dikkate alındığının açıklaması verilmiştirk.)

- Gerçek değerk belirlenmesinde brokerlar veya fiyatlama servislerinin kullanılması durumunda bu tip bilgilerin güvenilirliğinin sorgulanması istenmiştirk. Bu sorgulamada söz konusu araçlardan alınan bilgilerle değerklenen varlıkların miktarı ve değerkleme hiyerarşisindeki yerleri, enstrüman başına alınan alternatif kotasyon veya fiyat sayısı, alınan kotasyonların veya fiyatların düzeltmeye tabi tutulması durumunda buna ilişkin açıklamalar, söz konusu kaynakların kotasyon veya fiyatları piyasa bilgisine mi, yoksa

bir modele göre mi sağladığı ve bunların bağlayıcılığı gibi hususların yer alması gerekmektedir.

ABA, özellikle bankaların üçüncü ve son üç aylık dönemdeki finansalları denetlenirken, denetim şirketlerinin SEC'in hazırladığı yaklaşımı dikkate almaları gerektiğini vurgulamaktadır.

SEC'in yaklaşımlarına paralel olarak IAS 39'da getirilen ve Avrupa Birliği'nin de onayını almış olan imkanla bankalara kar amaçlı olarak elde tutulan (trading book) ancak mevcut piyasa şartlarında likit olmayan aktiflerini gerçeğe uygun değerkleme

yapılmasını gerektirmeyecek şekilde tekrar gruplandırmalarına imkan vermiştir. Piyasa şartlarındaki bozulma da dikkate alınarak finansal tablolara yansıtılacak zarar miktarını azaltmak amacıyla, 1 Kasım 2008’den önce yapılacak transferlerde 1 Temmuz 2008 fiyatlarını, 1 Kasım sonrasında ise yeniden gruplama tarihindeki piyasa fiyatları kullanılacaktır. Bu imkandan yararlanan ilk banka Deutsche Bank olmuş ve toplam 25 milyar Euro tutarındaki aktifini tekrar gruplandırarak yazmak zorunda olduğu zararı 845 milyon Euro azaltmıştır. Daha sonra RBS, 9,8 milyar GBP tutarındaki kısmı krediler olmak üzere toplam 24 milyar GBP tutarındaki aktifini gerçek değerle değerlendirme grubundan çıkarmış ve 344 milyon GBP tutarındaki zararı finansal tablolarına yansıtma yükünden kurtulmuştur. Ayrıca, 1 Temmuz fiyatlarıyla 14 milyar GBP tutarındaki menkul kıymeti de yeniden gruplayarak 173 milyon GBP zarardan kurtulmuştur. Commerzbank ise 44 milyar euro tutarındaki satılmaya hazır portföyünde yer alan kredi ve alacakları kaydırarak 1,2-2 milyar Euro arasındaki muhtemel kayıplarını ortadan kaldırmıştır. BNP Paribas ve Societe Generale ise, mali yapılarının şeffaflığına ilişkin yatırımcıların tereddütleri doğabileceğini öne sürerek bu değişiklikten yararlanmamayı tercih etmişler, ancak gelecekte bu imkanı kullanabileceklerini belirtmişlerdir.³⁷⁰

Yaşanmakta olan krizin FAS 157’de açıklanan gerçeğe uygun değerlemenin yarattığı sistemden kaynaklandığını savunan birçok piyasa oyuncusu ve hatta siyasetçi bulunmaktadır.

Amerikan mevduat garanti fonu olan FDIC’in eski başkanlarından William Isaac, piyasa fiyatlamasına ilişkin SEC’in bir panelinde 2006 yılının sonuna doğru gerek reel ekonomide ve gerekse finansal piyasalarda işlerin yolunda olmasına rağmen getirilen gerçeğe uygun değerlendirme muhasebe sisteminin sermaye birikimini imha ettiğini ve bankaların borç verme kapasitelerini 5 trilyon ABD doları azalttığını dile getirmiştir. Isaac gerçeğe uygun değerlemeyi temel alan muhasebe sisteminin SEC tarafından tamamen kaldırılmasını şiddetle umut ettiğini de ayrıca belirtmiştir³⁷¹

³⁷⁰ IFR, (Ekim, 2008), “Fair’s fair”, **International Financing Review**, s.7.

³⁷¹ RYAN S. G. (Mart, 2008), **Accounting In and For Subprime Crisis**, Stern School of Business, New York University. S.7.

Ancak gerçek değere uygun muhasebeleştirme sisteminin temel amacı getiri sağlamak için üstlenilen risklerin gerçekleşmesi halinde oluşabilecek kayıpları en iyi şekilde ortaya koymak ve ilgili kuruluşu piyasa oyuncularına bu bilgiler doğrultusunda tanıtmaadır. Krizin oluşumunda borç verenlerin, alanların ve yatırımcıların, konut piyasası ve ona bağlı piyasalara ilişkin aşırı iyimserliği ve ekonomik politikaların, bankacılık düzenlemelerinin, şirket yönetimlerinin ve bunlara benzer diğer düzenleyici mekanizmaların bu iyimserliği gerektiği şekilde yönetememeleri etken olmuştur.

Bu konudaki başka incelemelerde de gerçeğe uygun değerleme muhasebe sistemi, yaşanan finansal krizin önemli sebepleri arasında yer almaktadır.³⁷² Finansal teknoloji kompleks yapılaraya sahip yeni finansal ürünler oluşturulmasına imkan vermiştir. Bu şekilde, bir enstrümana rating veya üçüncü taraf garantisi eklenmesi suretiyle yatırım yapılabilir (investment grade) niteliği kazandırılması, bu tip yatırım araçlarının likidite kazanarak tezgah altı (OTC) piyasalarda işlem görebilir hale gelmesini sağlamaktadır. Söz konusu uygulamalar yatırımcıları özellikle likidite riskini azımsayarak yüksek getiri motifi ile bu tür kompleks yapılı enstrümanlara yatırım yapmaya yöneltmiştir.

Eski FED Başkanı Greenspan, öncelikle gerçek değer muhasebe sistemine karşı iken, Basel II'nin getirdiği risk odaklı sermaye gerekliliği yaklaşımını dikkate alarak uygulamayı daha sonra desteklemiştir. Ancak, gerçeğe uygun değerleme sistemi, sıfıra yakın likidite seviyesi durumunda, nakit akımına bağlı olarak ekonomik bir değeri olabilecek bu kompleks finansal enstrümanları tutan bankaların büyük zararlar yazmalarına sebep olmuştur. Bazı araştırmacılar ise bankaların “gerçek değeri” ancak piyasa yatıştıktan ve yeni dengeler kurulduktan sonra belirlenebilecek olan yatırım araçlarını bunu beklemeden hızla yok pahasına satarak hem kendilerine ve hem de piyasaya zarar verdiklerini dile getirmişleridir.

³⁷² WHALEN R. C. (Mart 2008), “The Subprime Crisis: Cause, Effect and Consequences”, **Networks Financial Institute Policy Brief** No. 2008-PB-04. s.8.

Öte yandan, bazı finansal kuruluşlar, vaat ettiği nakit akışını sağlamaya devam ettiği ve bu anlamda ekonomik bir değeri mevcut olmasına rağmen, denetim firmalarının bazı varlıkların tamamının zarar olarak kaydedilmesini talep ettiklerini dile getirmişlerdir.³⁷³

Sonuç olarak yaşanan krizin en azından derinleşmesinde gerçeğe uygun muhasebe sisteminin bir rol oynadığı genel olarak kabul görmektedir. Genellikle bankacıların desteklediği ve muhasebe ve denetim kökenlilerin karşı çıktığı bu yaklaşım, ikinci gruba dahil olmasına rağmen Alman Muhasebe Standartları Kurulu Başkanı Prof. Dr. Bernhard Pellens tarafından da desteklenmektedir. Pellens, kriz öncesi ve sırasında yaşananları daha fazla düşüş yönlü bir girdaba dönüştürmemek için gerçek değer ölçümlerine esneklik getirilmesi ve uygulama alanının daraltılması gerektiğini savunmaktadır.³⁷⁴

6.5.2.2. Gerçeğe Uygun Değer Yöntemine Yöneltilen Eleştiriler

Amerika’da ortaya çıkan yüzyılın en büyük küresel krizi ile finansal piyasalarda likidite sıkıntıları ortaya çıkmış ve iflaslar yaşanmıştır. Bu kriz nedeniyle, dünya genelinde, menkul kıymet ve piyasa fiyatları hızlı bir biçimde düşmüştür. Bunun sonucunda da yatırımcılar büyük zararlarla karşılaşmıştır.³⁷⁵

Gerçeğe uygun değer, ağırlıklı olarak, piyasa değerine dayanmakta olup, günümüzde yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle eleştiriler almaktadır.³⁷⁶

Gerçeğe uygun değeri, tarihi maliyetten ayıran en önemli fark, gerçeğe uygun değerlerin hesaplanmasında gelecekteki değerlerin de dikkate alınmasıdır. Bundan dolayı gerçeğe uygun değer muhasebesinde “Kazanılmamış Gelir/(Gider)” kavramı söz konusudur. Gerçeğe uygun değerlerin hesaplanmasında ortaya çıkan “Kazanılmamış Kazanç/(Kayıplar)” gelir tablosunda muhasebeleştirilmektedir.

³⁷³ a.g.e.,

³⁷⁴ (Çevrimiçi) <http://www.sal-oppenheim.com/press> (Erişim Tarihi 14.06.2009)

³⁷⁵ Fujioka, Taka ve diğerleri (2008), “**The State of Fair Value Accounting, Global Financial Crisis Implications to Thailand**” November 2008, (Çevrimiçi) http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1303351 (Erişim Tarihi: 20 Nisan 2009) , s.6.

³⁷⁶ a.g.e., s.1.

Piyasa fiyatlarında meydana gelen sert düşüşler nedeniyle bu tür kayıplar nedeniyle Amerika ve Avrupa'daki bankaların finansal pozisyonları ve performansları düşük görülmekte ve bazıları da iflas etmiştir. Böylece gerçeğe uygun değer muhasebesi, bankaların sermaye yeterliliklerine büyük bir darbe vermektedir.³⁷⁷

Gerçeğe uygun değer muhasebesine yönelik eleştirileri şu şekilde sıralayabiliriz:³⁷⁸

- Yönetim tarafından yapılan çeşitli öngörüler ve varsayımların yanlış olabileceği,
- Fırsatçı ve dürüst olmayan yönetim tarafından kazanç sağlamak amacıyla yargı ve varsayımların manipüle edilmesinin söz konusu olmasından dolayı eleştiriler yöneltilmektedir. Örneğin tahmini nakit akımları, yönetimin talebine bağlı olarak yapılabilir, gelecek yıllardaki kazançlarda artış yapılabilir, gelecek dönemlerde değer düşüklüğü azaltılabilir. Piyasada oluşan fiyatların gerçeğe uygun değeri yansıtmadığı hususu eleştirilmekte ve özellikle bu durum, Merrill Lynch'in bazı hisselerini 30 milyon \$'a satması (hisse başı 22 cent) ile ortaya çıktığı ifade edilmektedir. Bazı gözlemciler, bu fiyatın SFAS. 157'nin tanımı ile uyumlu bir piyasa fiyatı olduğuna inanmış olmalarına rağmen; problem, FASB.'in "**usulüne uygun işlem**" kavramını kullanması olup, birçok işletme tarafından yanlış anlaşılmasıdır. Gerçeğe uygun değer muhasebesindeki "**istekli satıcı**" kavramı, çok basit yorumlanmıştır. Merrill Lynch olayında ise, Merrill Lynch isteksiz bir satıcıydı. Çünkü işletme, sermaye durumunu geliştirmek amacıyla hisselerini, hangi fiyattan olursa olsun, satmaya zorlandı. Merrill Lynch işlemi, alıcının satıcıya ödeme yapmasından dolayı usulüne uygundu. Fakat FASB.'in satış (çıkış) fiyatı tanımı zorlandığında, 22 cent sanki satış fiyatı gibi gösterilmiştir.³⁷⁹

Sonuç olarak, FASB. tarafından yapılan tanımın kural bazlı olması ve eleştirilmesinden dolayı, bu problemi çözmek amacıyla Amerika'nın Sermaye Piyasası Kurulu olan SEC., IASB. tarafından önerilen ilke bazlı gerçeğe uygun değer

³⁷⁷ a.g.e., s.6.

³⁷⁸ Tim Krumwiede, "Why Historical Cost Accounting Makes Sense", **Strategic Finance**, (August 2008), s.38.

³⁷⁹ Alfred M King., "Determining Fair Value", **Strategic Finance**, ,January 2009, s. 31.

modeli üzerinde çalışmalar yapmaktadır.³⁸⁰ Uluslararası muhasebe standartlarının ilke bazlı olması nedeniyle, değerlendirme ölçeklerinin seçimi ve kullanımı belirli toleranslarla uygulayıcıların inisiyatifine bırakılmıştır. Bunun en büyük nedeni, ülkelerin yasal ve muhasebe mesleği ile ilgili özel kuruluşlar tarafından yapılan düzenlemelerin farklı farklı olması ve sonucunda da finansal tablolar aslında tam ortak bir dille ifade edilememekte, kısmen de olsa ülkedeki uygulamaların etkisinde kalmaktadır.³⁸¹

Her bir varlık ve yükümlülüğün gerçeğe uygun değerini tespit etmenin hiç de kolay olmamasının yanı sıra bazı durumlarda da olanaksız olduğu gözlenmektedir. Örneğin, Vatikan müzesinde yer alan Michelangelo'ya ait resimlerin gerçeğe uygun değerini belirlemek olanaksızdır. Çünkü bu resimlerin bir benzeri olmadığı gibi benzeri bir piyasası da mevcut değildir. Vatikan Devleti, bu resimleri envanterinde gerçeğe uygun değer üzerinden gösteremez. Ancak envanterde olduğunu göstermek için iz değeri ile gösterebilir. Bunun gibi varlıkların gerçeğe uygun değerini belirlemek mümkün değildir.³⁸²

³⁸⁰ Krumwiede, **a.g.e.**, s.38)

³⁸¹ Serkan Terzi, İlker Kıymetli Şen ve Filiz Bülbül, “UFRS’nin Türkiye’de İlk Uygulaması İçin Açılış Bilançosu Hazırlanması”, **Mali Çözüm Dergisi**, sayı:81 Mayıs-Haziran 2007, s.129

³⁸² Mehmet Özkan ve Serkan Terzi, Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslar arası Muhasebe Standartları Ve Amerika Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi, (Çevrimiçi) <http://www.tmsk.org.tr/makaleler/FINANSAL%20ARACLAR/MEHMET%C3%96ZKAN-SERKANTE RZ%C4%B0.pdf> (Erişim Tarihi: 10.06.2009).

SONUÇ

20. yüzyılın sonlarında sosyal, ekonomik, politik ve kültürel alanda dünyada esen değişim rüzgarları; devletleri, işletmeleri ve bireyleri hızla etkisi altına alarak, yeni bir dünya düzeninin kurulmasına yol açmıştır. Böylece eski değerler ve eğilimler yerlerine yenilerini bırakmıştır. 1972 yılında Bretton Wood sisteminin çökmesinden sonra ise dünya finans sektörü çok derinden etkilenmiş ve büyük değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu dönemde işletmeler sürekli artan ve değişen risk faktörleri karşısında çaresiz kalınca, bu durumdan kurtulmanın çarelerini aramışlardır. Bu arayışta riskten korunma aracı olarak günümüzde kullanılan türev araçlar (future, forward, swap, opsiyon) ortaya çıkmıştır. İlk başta sadece riskten korunmak amacı için üretilen bu ürünler günümüzde sadece riskten korunmak için değil aynı zamanda kazanç elde etmek için de kullanılmaktadır.

Küreselleşme çabaları doğrultusunda sınırların ortadan kalkması, bir takım değerlerin uluslararası düzeyde ortak kullanımını ortaya çıkarmıştır. Bunun muhasebe sistemine direkt etkisi ise şirketlerin uluslararası nitelik kazanması veya uluslararası ticari faaliyet içerisinde yer almalarıdır. Ekonomik anlamda sinerji yaratılması, yeni pazarlara açılma ve finans kaynaklarının çeşitliliği, şirketleri uluslararası yapan en önemli faktörlerdir. Mali tabloların en önemli kullanıcılarından biri de yatırımcı ve finansörlerdir. Bunlar ise kararlarını temel olarak mevcut mali tablo ile diğer mali ve ekonomik faktörleri analiz ederek verirler. Ancak, Dünya'daki farklı muhasebe uygulamaları, mali tabloları karşılaştırabilir olmaktan çıkarır. Bu da mali tablo kullanıcılarının kararlarını güçleştirir. Muhasebenin kavram, varsayım, politika, ilke, kural gibi temel hareket noktalarında ortaya çıkan farklılıklar önce ülkelerin kendi ekonomik birimleri için standardizasyona gitmeleri ihtiyacını doğurmuş daha sonra yoğunlaşan ülkelerarası ilişkiler ise uluslararası düzeyde benzer raporlama kurallarının yaratılması zorunlu kılmıştır. Küreselleşmenin etkisiyle Uluslararası Muhasebe Standartlarının oluşturulması gereğinin ortaya çıkması olmuştur. Uluslararası muhasebe standartlarının kullanımı, mali tablo hazırlayıcıları ve kullanıcıları için ortak bir muhasebe dili kullanımı sağlanmış, farklı niteliklere sahip

ulusal muhasebe standartları kullanarak birden fazla mali tablo hazırlama gereğini ortadan kaldırarak işletmelerin maliyetlerini düşürmüştür.

Uluslar arası muhasebe standartları uluslar arası finansal raporlama bağlamında finansal araçların değerlendirme ve ölçme yöntemlerini etkilemektedir. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (UMSK) tarafından Türev araçların Muhasebeleştirilmesi ve finansal araçların finansal tablolarda raporlanması ile ilgili üç adet standart yürürlükte bulunmaktadır. Bunlar;

TMS 32 Finansal Araçlar: Sunum

TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

TFRS 7 Finansal Araçlar: Açıklamalar

TMS 32 ve TMS 39; muhasebeleştirilmesi ve ölçülmesiyle global anlamda oluşabilecek sorunların önlenmesini amaçlamaktadır. Daha önceleri Finansal araçlar hakkında düzenleyici nitelikli kuralların olmayışı, muhasebeleştirilme işlemlerinin yanlışlığıyla oluşan sorunlar bu standartlarla ortak bir dilin konuşulmasına imkan vererek, finansal araçlar ve değerlendirme ve ölçme bağlamında muhasebeleştirilmesiyle ilgili problemleri büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

Geçmişten günümüze uygulanan muhasebe yöntemleri incelendiğinde uzun yıllar ağırlıklı olarak tarihi maliyet yönteminin kullanılmış olduğu görülmektedir. Bunun nedeni finansal tabloların güvenilir bilgiler içermesi kaygısıdır. Tarihi maliyet yaklaşımının sadece geçmiş işlemlere dayanması, bu yaklaşımın zayıf yönü olarak ifade edilebilir. Özellikle son yirmi yıl içerisinde yaşanan ekonomik ve teknolojik gelişmeler finansal bilgi kullanıcılarının ihtiyaç duyduğu bilginin niteliğini değiştirmiştir. Finansal tabloların temel amacı, kullanıcılara karar vermelerinde yardımcı bilgi sağlamak olduğu için, bu tablolarda verilen rakamların mümkün olduğunca bir varlığın (veya yükümlülüğün) gerçek değerini yansıtması istenmektedir. Finansal tablo kullanıcıları bilginin güvenilirliği kadar bilginin

gerçekliğine, küreselleşen piyasalarda çok hızlı hareket eden, yatırım yapan, borç alıp veren finansal bilgi kullanıcıları, isabetli kararlar alabilmek için işletmelerin varlık, borç ve özkaynakları ile ilgili olduğu kadar, kararlar ile ilgililiği olan bilgi sahibi olmak istemektedirler. Zira güvenilir olan ancak enflasyon gibi birçok nedenden dolayı alınacak kararla ilgililiği azalan tarihi maliyet esasına dayanan bilgiler, finansal bilgi kullanıcılarının yanlış kararlar almasına yol açabilir.

Ayrıca, Son yıllarda yaşanan farklı büyüklükteki finansal kriz ve muhasebe skandalları yeni bir değerlendirme yöntemi olarak gerçeğe uygun değer yaklaşımının benimsenmesinde etkili olmuştur. Finansal krizler ve finansal tabloların manüple edilmesi yanında, finansal tablo kullanıcılarının sayısının ve niteliklerinin artış göstermesi de bu ihtiyacın ortaya çıkmasında etken olmuştur. Bununla beraber, gerçeğe uygun değer uygulamasının hayali karlar yaratabileceği gerçeği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu çalışmalar sonucunda, muhasebenin bugün için geldiği noktada, tarihi maliyet ve geçmiş olaylar yerine, gelecekteki olaylar ve piyasa fiyatı (gerçeğe uygun değer) üzerinde bir odaklanma gözlenmektedir. Halen yürürlükte olan Uluslararası Muhasebe ve Finansal Raporlama Standartlarının büyük bölümünde varlık veya yükümlülüklerin değerlemesinde gerçeğe uygun değer yaklaşımı kısmen veya tamamen kullanılmaktadır. Günümüzde, muhasebe uygulamalarında gerçeğe uygun değer yaklaşımına doğru bir yöneliş olmasına rağmen, IASB'nin gerçeğe uygun değer yaklaşımının teorik olarak yeterince irdelenmediği bilinmektedir. Bu nedenle gerçeğe uygun değer yaklaşımının ihtiyaçlara bağlı olarak düzenlenen UFRS'ler içindeki hükümler ile şekilleneceği ve bu uygulamalar sonucunda netleşeceği yönünde görüşler de bulunmaktadır.

2000'li yıllarda yaşanan Global kriz, bilindiği gibi önce Japonya'dan başlamış, etkisi Güneydoğu Asya Ülkelerine yansıyor, oradan Rusya, Avrupa'yı teğet geçerek, en son başta Brezilya olmak üzere Latin Amerika'da patlamıştır. Çöküntünün temel nedeni olarak denetlenmeyen (piyasanın kendi şartlarını yaratacağı varsayımından hareket ediliyor) sistemin kendisi gösteriliyor. Ekonominin üretim gücü zayıflamıştı. Finans kurumları üretime dayanmayan, sanal getirilere bel bağlayarak ekonomik bir alan yaratmışlardı. Konut sektöründe böyle bir sanal mutluluk zinciri kurulmuştu.

Bugün bu alan çöktü ve krizin boyutu ise hesaplanamıyor. Sadece tahmin edilebiliyor. Buz dağının sadece su üstündeki kısmının görüldüğü asıl sorunların ise daha suyun altında yani gelecek günlerde ortaya çıkacağı söyleniyor.

Global Kriz'in yaşanmakta olduğu bu dönemde finansal piyasalarda likidite sıkıntıları ortaya çıkmış ve iflaslar yaşanmıştır. Global Kriz nedeniyle, dünya genelinde, menkul kıymet ve piyasa fiyatları hızlı bir biçimde düşmüştür. Bunun sonucunda da yatırımcılar büyük zararlarla karşılaşmıştır. Bu nedenle, Gerçeğe uygun değer, ağırlıklı olarak, piyasa değerine dayanmakta olup, günümüzde yaşanan küresel finansal kriz nedeniyle eleştiriler almaktadır. Ayrıca, İşletmelerin Yönetimi tarafından yapılan çeşitli öngörüler ve varsayımların yanlış olabileceği, fırsatçı ve dürüst olmayan yönetim tarafından kazanç sağlamak amacıyla yargı ve varsayımların manipüle edilmesinin söz konusu olmasından dolayı da eleştiriler yöneltilmektedir. Günümüzde yaşanan küresel kriz ile ilgili olarak; G20 ülkeleri Gerçeğe Uygun Değer yaklaşımının eksik yanlarını eleştirmekte, küresel krizin nedeni olarak gördükleri bu konuda çözüm önerileri getirmeye çalışmaktadırlar. Yapılan önerilerde Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nda (IFRS'lerde) dağınık şekilde yer almakta olan gerçeğe uygun değer ölçümü rehberlerini gelecek günler içerisinde, tek ve birleştirilmiş bir gerçeğe uygun değer tanımı ve aktif olmayan piyasalarda gerçeğe uygun değer ölçümünün uygulanmasına yönelik daha otoriter bir rehber ile değiştirilmesi yönündedir. Bu öneriler, mevcut Standartların gerçeğe uygun değer kullanımını zorunlu kıldığı durumlarda, ilgili değer nasıl ölçülmesi gerektiğini ele almakta; ancak hiçbir şekilde gerçeğe uygun değer kullanımını genişletmemektedir.

Sonuç olarak, Türev araçların muhasebeleştirilmesinde kullanılan gerçeğe uygun değer yaklaşımı 20. yüzyılın sonlarında yaygın olarak kullanılmaya başlanmış bir yöntem olması nedeniyle bazı eksiklikleri vardır. İlgililere göre yapılan değişikliklerle İlk defa karşılaşılan sorunlar beraberinde çözümlerin üretilmesini sağlayacak ve gerçeğe uygun değer yaklaşımı zaman içinde Türev Araçların

Muhasebeleştirilmesine ilişkin sorunlara karşılık verebilecek nitelikte olacaktır. Tarihi maliyet yönteminin tamamen geçmiş işlemlere dayanması ve gerçeği yansıtmaması bu yöntemin günümüzün ihtiyaçlarına tam olarak cevap vermemesine neden olmaktadır. Bu nedenle Gerçeğe Uygun Değer yaklaşımı diğer yöntemlere göre küreselleşmeyle tüm dünya’da değişen düzene cevap verebilecek en yakın yöntemdir. Fakat kesinlikle kriz döneminde karşılaşılan sorunların çözümü için belirtilen sorunlarla ilgili düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

AĞCA, Ahmet. (Çevrimiçi) <http://sbe.dpu.edu.tr/8/81.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2009)

AKALIN, İlker Osman. **Hisse Senesi Üzerine Opsiyon Sözleşmeleri ve Türkiye Uygulaması**. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi. 2006.

AKBULUT, Dursun. “Risk Yönetimi ve Finansman Mühendisliği.” **Bankacılar Dergisi**. sayı:15. 1995.

AKDOĞAN, Nalan.” **Muhasebe Standartlarına Toplu Bakış. Muhasebe Uygulaması Vergi İlişkisi”**. **Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu IV Bildirileri**. Ankara: Ankara SMMMO. 01-05 Mart 2004.

AKDOĞAN, Nalan. ve Hamdi AYDIN. **Muhasebe Teorileri**. Ankara. Ankara Üniversitesi Basımevi. 1987.

AKDOĞAN, Nalan.ve TENKER, Nejat. **Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri**.Genişletilmiş 6. Baskı. Ankara: Gazi Kitabevi. 1998.

AKGÜÇ, Öztin. **Finansal Yönetim**. İstanbul: Avcıol Basın Yayımları. 1998.

AKGÜN, Ali İhsan. **Vadeli İşlemlere Yönelik Uluslar arası Finansal Raporlama Standartlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi ve Muhasebeleştirilmesi** . Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Doktora Tezi . 2007.

AKKUM, Tülin. **Döviz Opsiyonları ve Opsiyon Fiyatlama Modelleri**,(Çevrimiçi) http://www.isletme.istanbul.edu.tr/surekli_yayinlar/dergiler/nisan2000/3.htm (Erişim Tarihi:20.02.2009).

ALEXANDER, David. **Fair Values in IAS GAAP**. (Çevrimiçi)<http://www.business.uiuc.edu/ciera/conferences/gottingen/Papers/Alexander.pdf> (Erisim Tarihi 25/02/2009).

ALPAN, Fulya. **Örneklerle Futures Anlaşmalar ve Opsiyonlar**. İstanbul: Literatür Yayıncılık. 1999.

ANSBACHER, M. G.. **The New Options Market**. New York: Walker and Company . (Çevrimiçi) [http://209.85.229.132/search?q=cache:j2A--c4cLM0J :www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc+Ansbacher.+M.+G.+\(1997\).](http://209.85.229.132/search?q=cache:j2A--c4cLM0J :www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc+Ansbacher.+M.+G.+(1997).)

ASLAN, Sinan. “Global Muhasebe Surecinde Yakınsama Eğilimleri”. **Muhasebe ve Finansman Dergisi**. S.23. Temmuz.

ATAMAN, Ümit. **Muhasebede Dönem Sonu İşlemleri**. İstanbul: Marmara Üniversitesi Nihad Sayar Eğitim Vakfı Yayınları.1994. s. 17.

AYAOĞLU, Mürüvet. **Döviz Opsiyonlarının Temeli**. (Çevrimiçi) <http://80.251.40.59/politics.ankara.edu.tr/karatepe/> . (Erişim Tarihi:06.04.2009).

AYGÜDEN, Yılmaz. **Risk Yönetimi**. (Çevrimiçi) http://www.bilginin.adresi.net/Madde/47026/Risk_Y%C3%B6netimi_- . (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

BABALAN, Ercan. TCMB.Opsiyonlar (Çevrimiçi) <http://www.nuveforum.net/716-iktisat-bolumu/84336-opsiyonlar/> (Erişim Tarihi: 03.03. 2009).

BAL, Harun. **Uluslararası Finansman Dış Borç Yönetimi ve Türkiye**. Türkiye Bankalar Birliği. (Çevrimiçi) <http://kutuphane.tbmm.gov.tr:8088/2001/200103108.pdf> (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

BARTH. Mary E.; Landsman. Wayne R.: **Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting**. Accounting Horizons. Volume 9. December 1995.

BAŞAĞAÇ, Halil. **Maddi Duran Varlıkların Değerlemesinde Türk Vergi Mevzuatı Ve TMS 16: Maddi Duran Varlıklar Standardı Hükümlerinin Karşılaştırılması**.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara. Gazi Üniversitesi.

BAŞBİLİCİ, Osman. **Uluslararası Muhasebe Standartlarına Göre Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi**. Yüksek Lisans Tezi. Bursa.2006.

Başcı, Savaş. **Vadeli İşlem Piyasası Aracı Olarak swap'ın İşleyişi ve Finansal Piyasalardaki Kullanımı**. (Çevrimiçi) http://www.esef.gazi.edu.tr/html/yayinlar/12_pdf/12_2.pdf . (Erişim Tarihi: 25.03. 2009).

BAŞPINAR, Ahmet. “Türkiye’de ve Dünya’da Muhasebe Standartlarını Oluşturmaya Genel bir Bakış “. **Maliye Dergisi**. (Çevrimiçi) <http://portal1.sgb.gov.tr/calismalar/yayinlar/md/md146/muhasesestandard%C4%B1.pdf> . (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

BEKTÖRE, Sabri. Yılmaz BENLİGİRAY. ve Nurten ERDOĞAN. **Envanter ve Bilânço**..Eskişehir. Birlik Ofset. 2003

BOSTANCI, Serpil. “Küreselleşen Muhasebede Standartlaşma ve Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu”. **Mali Çözüm Dergisi** Sayı:59. İstanbul : İSMMMO Yayınları. Nisan-Mayıs-Haziran 2002.

BOZKURT, Timuçin. **Finansal Araçların Muhasebeleştirilmesinin 32 ve 39 no’lu Uluslararası Finansal Raporlama Standartları Açısından İncelenmesi**. Marmara Üniversitesi. Yüksek Lisans Tezi. 2006.

Bretton – Wood Sistemi.. (Çevrimiçi) http://ansiklopedi.turkcebilgi.com/Bretton_Woods_sistemi (Erişim Tarihi:04.03.2009).

BURSAL, Nasuhi. “Yeni Finansal Araçların Muhasebe Sorunları”. **Bankacılar Dergisi**. Sayı:9. Temmuz 1992.

Casualty Actuaries Society(CAS) (Çevrimiçi) <http://www.casact.org/> (ErisimTarihi27/02/2009)

D.G. Andriessen. “Value, Valuation and Valorisation”. (Çevrimiçi) http://www.openinnovatie.nl/downloads/Value_Valuation_and_Vvalorisation.pdf.2005.(ErişimTarihi) 05.04. 2008.

CEYLAN, Ali ve KORKMAZ, Turhan. **Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi**. İstanbul: Motif Matbaası. 2004.

CEYLAN, Ali. **Finansal Teknikler**. Bursa: Ekin Kitapevi. 2004 .

CHAMBERS, Nurgül. **Gerçek Opsiyonların Tanımı ve Özellikleri**. (Çevrimiçi) http://www.bilgeyatirimci.com/nurgul_chambers. (Erişim Tarihi: 25.03.2009).

CHAMBERS, Nurgül. **Türev Piyasalar**. İstanbul: Avcıol Basım. 1998.

CHOİ, Frederick D. FROST, Carol Ann. MEEK, Gary K. **International Accounting**. Third Edition. Prentice-Hall. Inc.. New Jersey. 1999.

ÇİFTÇİ, Yavuz, **Türkiye’de Cumhuriyet Döneminden Bugüne Yapılan Muhasebe Düzenlemeleri**. (Çevrimiçi) <http://www.mu.edu.tr/private/yciftci/calismalar/yciftci2beiw.pdf> (Erişim Tarihi: 10.04.2009).

ÇİFTÇİ, Yavuz. “Türkiye Uygulamasındaki İştirak Kavramı İle Uluslararası Uygulamalardaki İştirak Kavramının Karşılaştırılması”. XXIV. **Türkiye Muhasebe Eğitimi Sempozyumu**. 27–30 Nisan 2005. Muğla.

ÇÖZELİ, Gökhan. **Finansal Araçlar: Finansal Varlık ve Finansal Borçlar Değerleme Uygulamalar**. (Çevrimiçi) http://paribus.tr.google_pages.com/gcozeli.pdf (Erişim Tarihi: 01.03.2009).

DC Gardner. Currency Options. DC Gardner Workbook (Çevrimiçi) http://www.isletme.istanbul.edu.tr/surekli_yayinlar/dergiler/nisan2000/3.htm(Erişim Tarihi: 20.02.2009).

DEMİR, F... KARABIYIK, A... ERMİŞOĞLU, E...KÜÇÜK, A.. **BDDK Çalışma Tebliği**. Ağustos 2008. Sayı: 3

DEMİR, Volkan ve BAHADIR, Oğuzhan. **UFRS(TFRS)’deki Değerleme Ölçüleri Kapsamında Şirket Değerlemesinde Defter Değeri Yaklaşımı**. (Çevrimiçi) http://www.denetimnet.net/U_serFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20

Makaleler/UFRS%20ve%20Defter%20Degeri%20VD-OB.pdf. (Erişim Tarihi: 15. 03. 2009).

DEMİR, Volkan. **ISMMO Seçilmiş Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açıklamalar ve Uygulamalar**. İstanbul: Mart Matbaacılık Sanatları Tiç. Ve San. Limited Şirketi. 2008.

DEMİR, Volkan. ASMMO Muhasebe Uygulamaları ve Vergi Mevzuatı Sempozyumu, ISMMO Yayınları. İstanbul:2008.

DÖNMEZ, Çetin Ali. **Finansal Vadeli İşlem Piyasalarına Giriş**. (Çevrimiçi) <http://www.vob.org.tr/VOBPortalTur/docs/cadonmez.pdf>. (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

DURANSOY, Levend, UNAN, Sevgi ve ASLAN, Erdoğan.. **Vadeli İşlem Piyasaları**. (Çevrimiçi) <http://tsrsb.org.tr/private/trk/sayil9/incele191.htm>. (Erişim Tarihi:30.03.2009) .

EBSO,(Çevrimiçi)http://www.ebso.org.tr/b2b/haber/resimler/UFRS_UYUM_12_slayt_97.ppt. (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

EPSTEIN. Bary J.; JERMAKOWICZ. Eva K.: **IFRS 2007: Interpretation and Application of International Financial Reporting Standards**. John Wiley & Sons Editions. 2007.

ERSAN, İhsan. **Finansal Türevler Futures & Options & Swaps**. 3. Basım. Literatür Yayınları No:18. İstanbul. Ocak 2003.

FASB,(Çevrimiçi) <http://www.fasb.org/st/index.shtml>. (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

FASB. Statement of Financial Accounting Standards No. 133. Financial Accounting Series (June 1998)

FASB: Statement Of Financial Accounting Standards No 138 “Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities An Amendment Of Fasb Statement No 133. Financial Accounting Series No.210-B (June 2000).

FEE, (Çevrimiçi) www.fee.be. (Erişim Tarihi: 13.04.2009).

Financial Reporting Alert . SEC Advises Registrants to Further Explain Fair Value inMD&A-AnAddendum to the March 2008 SEC Letter .(Çevrimiçi)<http://www.deloitte.com/dtt/alert/0.1001.sid%253D109074%2526cid253D224519.00.html>. (Erişim Tarihi)15.07.2009.

Forward Sözleşmeleri Nasıl Yapılır?. (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/021705/5641. (Erişim Tarihi: 24.03.2009).

Forward Sözleşmeleri, (Çevrimiçi) http://www.kobifinans.com.tr/tr/bilgi_merkezi/02170_5/5641 (Erişim Tarihi: 24.03. 2009).

Futures, (Çevrimiçi) <http://borsa.terimleri.com/Future.html>. (Erişim Tarihi: 30.03. 2009).

GRANOF, Michael. **Accounting for Managers and Investors**. New Jersey. 1983.

GÜCENME, Ümit. **Uluslararası Muhasebede Teknik Sorunlar**. İstanbul: Marmara Kitabevi. 1998.

GÜNDÜZ, Lokman. ve TUTAL, Mehmet. **Türev Ürünlerin Muhasebeleştirilmesi**. (Çevrimiçi) http://www.muhasabenet.net/teblig_tmsk_5_muhasabe%20politikolari%20tms.html p.7. (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

HULL, John. Ve HALL, Prentice. “Options. futures and other derivatives”.. New Jersey.1997.

IASB, (Çevrimiçi) www.iasb.org.uk. (Erişim Tarihi: 13.04.2009)

IASB, (Çevrimiçi) <http://cbdd.wsu.edu/kewlcontent/cdoutput/tom505/page9.htm>. (Erişim Tarihi: 01.06.2007).

IFAC, (Çevrimiçi) www.ifac.org. (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

IFR. “Fair’s fair”. **International Financing Review**. Ekim 2008. s.1.

İBİŞ, Cemal ve ÖZKAN, Serdar. “Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) Genel Bakış”. Mali Çözüm. İSMMMO Yayını. Sayı 74. Ocak-Subat-Mart 2006.

İMKB Vadeli İşlemler Piyasası Müdürlüğü Çalışma Grubu. **Sermaye Piyasası Araçlarına Dayalı “Future” ve “Option” Sözleşmelerinin Fiyatlaması**. İstanbul: İMKB Yayınları. 1995.

İMKB. **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgiler Kılavuzu**. 18. Basım. İstanbul: İMKB Yayınları. 2003.

İSMMMO. **Muhasebenin Temel Kavramları ve Tekdüzen Hesap Planı**. İstanbul :İSMMMO Yayınları No:14. 5. Baskı.

KAM, Vernon . **Accounting Theory**. 2.bs. John Wiley & Sons.1990.

KARAPINAR, Aydın. “Muhasebe Uygulamalarında Uluslararası Uyumun araştırılması” **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Cilt :2 . Sayı:2. Haziran 2000.

KAYACAN, Murad. “Sermaye Piyasası Araçlarına Dayalı Future ve Option Sözleşmelerinin Fiyatlaması. (Çevrimiçi) <http://209.85.129.132/search?q=cache:aej>

[K3yw3rCwJ:www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc+%E2%80%9C+Semra+Piyasas%C4%B1+Ara%C3%A7lar%C4%B1na+Dayal%C4%B1+Future+ve+Op tion+S%C3%B6zle%C5%9Fmelerinin+Fiyatlamas%C4%B1&cd=6&hl=tr&ct=clnk &l=tr](http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcuma11.doc+%E2%80%9C+Semra+Piyasas%C4%B1+Ara%C3%A7lar%C4%B1na+Dayal%C4%B1+Future+ve+Op tion+S%C3%B6zle%C5%9Fmelerinin+Fiyatlamas%C4%B1&cd=6&hl=tr&ct=clnk &l=tr). (Erişim Tarihi: 30.03 .2009).

KING, Alfred M.. “Determining Fair Value”. **Strategic Finance**. .January 2009.

KIRCA, İsmail. **Hukuki Yönüyle Borsa Opsiyon İşlemleri**. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü – Türkiye İş Bankası Vakfı – Hukuk Fakültesi. 2000.

KRUMWIEDE, Tim. “Why Historical Cost Accounting Makes Sense”. **Strategic Finance**.(August 2008) .

MENGÜTÜRK, Muhsin. **International Finance**. İstanbul: Literatür Yayıncılık. 2. Baskı. 1995.

MÜMİNOĞLU, Miray. **Yeni Mali Ürünler ve Türkiye’deki Uygulaması İçin Yasal Düzenlemeler**, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, Yayın No:184, Ankara,1994,

Muhasebe Standartları. (Çevrimiçi) www.maliye.gov.tr/apk/md146/muhasesestandardi.pdf. (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Muhasebesi Adlı Standardının Getirdiği Yeni Kurallar”. **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Öneri Dergisi**. C:5. Sayı:17. İstanbul. Ocak 2002.

NORMAN, Leyla. “Finansal Risk Yönetimi İçerisinde Swap, Finansal Niteliği,. Muhasebeleştirilmesi ve Türkiye Uygulaması”. G.Ü. Sos. Bil. Enst.. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.1998.

Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt: 3 Sayı: 1 Haziran 2002

ÖNDER, Erol (Çevrimiçi) <http://www.erolonder.com/SPK/konular /SPK%205 UY.doc>. (Erişim Tarihi:06.04. 20 09).

ÖRTEN Remzi ve ÖRTEN, İpek. **Türev Finansal Araçlar ve Muhasebe Uygulamaları**. Ankara: Gazi Kitabevi. 2001.

ÖZKAN, Mehmet ve Serkan TERZİ. Gerçeğe Uygun Değer Ölçümünün Uluslar arasıMuhasebe Standartları Ve Amerika Muhasebe Standartları Açısından İncelenmesi.(Çevrimiçi)<http://www.tmsk.org.tr/makaleler/FINANSAL%20ARACLAR/MEHMET%C3%96ZKANSEKANTE RZ%C4%B0.pdf> (Erişim Tarihi: 10.06.2009).

ÖZSÖZGÜN, Arzu. “Sanayi işletmelerinde Değer Tabanlı Yönetim Uygulamaları”**Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**. Sayı: 2 .2008.

ÖZULUCAN, Abitter. **Dönem Sonu İşlemleri ve Muhasebe Uygulamaları**. TürkmenKitabevi. İstanbul. 2003.

PARASIZ, İlker. **Para Banka ve Finansal Piyasalar**. Ezgi Kitabevi. Bursa 2000.

PARLAKKAYA, Raif, “Forward Kontratlar ve Muhasebeleştirilmesi II”, **Mükellefin Dergisi**, Sayı: 77. Mayıs 1999.

PriceWaterhouseCoopers: Meet the Experts-Technical Workshop on SFAS 133 and IAS 39 (November 1999).

Pricewaterhousecoopers: The New Standard On Accounting For Derivative Instruments And Hedging Activities (Fas 133) An Executive Summary (1998).

RYAN S. G. (Mart. 2008). **Accounting In and For Subprime Crisis**. Stern School ofBusiness. New York University.

Sabah Gazetesi. (Çevrimiçi) <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/06/16/eko103.html>. (Erişim Tarihi: 20.03.2009).

SEYİDOĞLU, Halil. **Uluslararası Finans**. İstanbul: Güzem Yayınları. 1997.

SIDAR, Duygu. **Finansal Araç Kavramının Uluslararası Finansal Raporlama Standartları ve Vergi Mevzuatı Açısından İncelenmesi ve Muhasebeleştirilmesi**. Gazi Üniversitesi. 2006.

SÖYLER. Halil, **Swap**. (Çevrimiçi) http://www.alomaliye.com/halil_soyler_swap.htm. (Erişim Tarihi: 29.05.2009).

SPK, (Çevrimiçi) <http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>. (Erişim Tarihi: 28.04.2009).

SPK,(Çevrimiçi)<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>(Erişim Tarihi 19.05.2009).

SPK,(Çevrimiçi)<http://www.spk.gov.tr/displayfile.aspx?action=displayfile&pageid=543&fn=543.pdf>(Erişim Tarihi 19.05.2009).

SPK,(Çevrimiçi)http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&filename=20041221_0.pdf. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

SPK,(Çevrimiçi)http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&filename=20041221_0.pdf. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

SPK,(Çevrimiçi)http://www.spk.gov.tr/duyurugoster.aspx?aid=20041221&subid=0&ct=f&ext=.pdf&filename=20041221_0.pdf. (Erişim Tarihi: 25.05.2009).

STERLING, Robert R.. “Cost (Historical versus Current) versus Exit Value”. Edited by Robert BLOOM and Pieter T.ELGERS. **Accounting Theory-Policy**. HBJ Inc.U.S.A.. 1987.

ŞENSOY, Necdet. “UFRS’deki Değerleme Ölçüleri” **Muhasebe Uygulamaları Ve VergiMevzuatı Sempozyumu V. .27 Şubat 2006**.

TAKA, Fujioka. “**The State of Fair Value Accounting. Global Financial CrisisImplications to Thailand**” November 2008.(Çevrimiçi)http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1303351 (ErişimTarihi:20 Nisan 2009)

TAŞ, Oktay. “FASB’ın 133 Sayılı Finansal Türev Ürünler ve Riskten Korunma İşlemlerinin Uygulaması Üzerine Bir Öneri. Türkiye Bankalar Birliği Yayınları. Yayın No:193. İstanbul 1995.

TBB, (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/dergi/dergi57/riskyonetimi.pdf> (Erişim Tarihi: 10.05.2009)

TBB, (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc>. (Erişim Tarihi 18.05.2009).

TBB, (Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

TBB,(Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> madde 7. (Erişim Tarihi: 10.03.2009).

TBB,(Çevrimiçi) <http://www.tbb.org.tr/turkce/mevzuat/Vadeliislem.doc> madde 8. (Erişim Tarihi: 10.03.2009).

TDK. (Çevrimiçi) <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=veritbn&kelimesec=259742> .(Erişim Tarihi: 28.02.2009).

TENKER, Nejat. ve SEVİLENGÜL. Orhan, Özellik Gösteren İşletmelerin Muhasebeleştirilmesi, Bankacılar, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, Sayı: 13, 1994.

TMSK,(Çevrimiçi)http://www.tmsk.org.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=59.(Erişim Tarihi: 20.03.2009).

TMSK. **Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS/IAS) ile Uyumlu TMS**. Ankara: Fersa Matbaası. 2007.

TODD, Johnson. BULLEN, Halsey. ve KEM,Victoria W. **Hedge Accounting. Is Defferal The Only Option. Journal of Accountancy**. Jaunary 1994.

TONGUÇ, Erdem. **Para Politikaları ve Finansal Piyasalar** 2001. (Çevrimiçi) <http://www.Genbilim.com/content/view/1398/89/>. (Erişim Tarihi: 25.02.2009).

TSPAKB, (Çevrimiçi) <http://www.tspakb.org.tr>. **Muhasebe Takas ve Operasyon İşlemleri**. (Erişim Tarihi: 10.05.2009).

TURMOB, (Çevrimiçi) <http://turmob.org.tr/yayinlar/sirkuler/s28s2.html#d>. (Erişim Tarihi: 30.03.2009).

TURMOB, (Çevrimiçi) <http://turmob.org.tr/uluslararası/if.html>. (Erişim Tarihi: 12.04.2009).

Türev Piyasaları (Swap ve Opsiyon).(Çevrimiçi) <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazcarsamba12.doc>. (Erişim Tarihi: 06.04.2009).

TÜRKKAN, Cengiz. **Swap Finansman Tekniği ve Muhasebeleştirme Esasları**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Para-Banka Anabilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 1999.

USTA, Hale. **Muhasebe Mesleği ile İlgili Uluslararası Muhasebe Standartları ve Türkiye'deki Düzenlemeler ile Karşılaştırılması**. Gazi Üniversitesi. Master Tezi. 2007.

UZUNOĞLU, Sadi. **Para ve Döviz Piyasaları**. 1. Basım. Strata Training & Consulting. İstanbul. 2000.

UZUNOĞLU, Sadi. **Para ve Döviz Piyasaları**. Literatür Yayınları. İstanbul 2003.

UZUNOĞLU, Sadi.. **Yeni Finansman Teknikleri**. Geliştirilmiş 2. Baskı. Strata Yayınları. İstanbul.1998.

ÜSTÜNDAĞ, Saim. “**Global Finansal Raporlama Hayal mi?**”. **Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği**..(Çevrimiçi) http://www.tsrbs.org.tr\NR\rdonlyres\03EE6DB6-4920-461A-88EC-94F5A9BAD73C\2156\182_186.pbf. (Erişim Tarihi : 19.07.2007).

Vadeli Döviz Piyasaları,(Çevrimiçi)http://www.odevarsivi.com/dosyaasp?islem=gor&dosy_no=108537.(ErişimTarihi:30.03. 2009).

Vadeli İşlemler Piyasası,(Çevrimiçi) http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/fin_pazcu ma11.doc._(Erişim Tarihi: 30.03.2009).

Vob Sıkça Sorulan Sorular. (Çevrimiçi) <http://www.tekstilenkul.com/VobSSS.aspx>. (Erişim Tarihi: 01.03.2009).

WALMSLEY, Julian. **New Financial Instruments**. 2. Edition. John Wiley&Sons. Inc.. U.S.A.. 1998.

Wikipedia. Muhasebenin Temel İlkeleri. (Çevrimiçi) http://tr.wikipedia.org/wiki/Muhasebe_ve_finans, (Erişim Tarihi:10.05.2009).

YALKIN, Yüksel Koç. **Şirketler Muhasebesi/ İlkeler ve Uygulaması**. İstanbul: Turhan Kitabevi.

YÜCEL, Göksel. “Vadeli Döviz İşlemlerinde Finansal Raporlama Sorunları”. **İ.Ü. İşletme Fakültesi Dergisi**. Cilt:22. Sayı:1. Nisan 1993.